

"ज्ञान, विद्यानं जगति सुखेभ्यः परमं तमः शिक्षणाय"

- विद्यामन्त्रिणी सौ. मधुली मधुसे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संघलित

राजे रामराव महाविद्यालय, जत

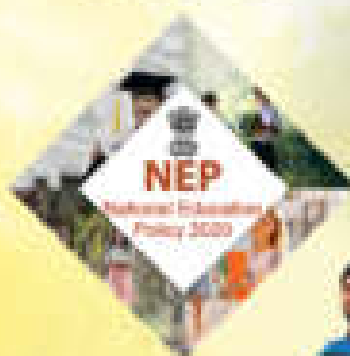
जि. सांगली. (महाराष्ट्र)

बॅक 'A' ग्रेड (4th रायफल)

रामविजय

२०२४-२५

एन सी ई आर का सर्वोच्च मंडल
 National Assessment and Accreditation Council
 10, Jawahar Road, New Delhi - 110022

Certificate of Accreditation

The Executive Committee of the
 National Assessment and Accreditation Council
 is pleased to declare

Udaipur Shiksha Mahavidyalaya, Udaipur
 (Udaipur Shiksha Mahavidyalaya, Udaipur)
 Affiliated to Udaipur University, Udaipur
 Accredited

with **CGPA of 3.00** in the previous
 cycle
 valid up to September 30, 2024

Date: September 14, 2024

Udaipur Shiksha Mahavidyalaya

एन सी ई आर का सर्वोच्च मंडल
 National Assessment and Accreditation Council
 10, Jawahar Road, New Delhi - 110022

Quality Profile

NAAC Quality Standard - 100 (100% Accredited)

NAAC Quality Standard - 100 (100% Accredited)

Criteria	Weightage (%)	Score (0-100)	Weighted Score (0-100)
1. Academic Quality	35	100	35.00
2. Teaching-Learning and Evaluation	25	100	25.00
3. Research, Innovation and Extension	15	100	15.00
4. Infrastructure and Learning Resources	15	100	15.00
5. Student Support and Welfare	10	100	10.00
6. Governance and Management	10	100	10.00
7. Institutional Culture and Self-Improvement	10	100	10.00
Total	100	100	100.00

CGPA = $\frac{\text{Total Score}}{\text{Total Weightage}} = \frac{100}{100} = 1.00$

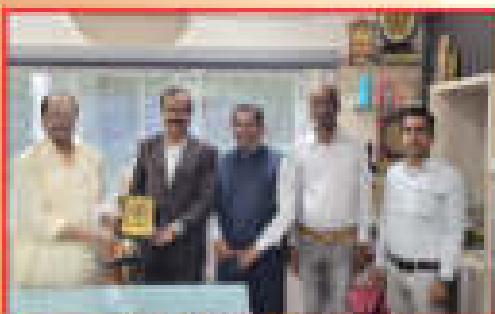
Grade: **A**

Date: September 14, 2024

Udaipur Shiksha Mahavidyalaya

Udaipur Shiksha Mahavidyalaya, Udaipur
 (Udaipur Shiksha Mahavidyalaya, Udaipur)
 Affiliated to Udaipur University, Udaipur
 Accredited

प्रमुख अधिकारी एवं कर्मचारी एवं प्रमुख शिक्षक
 डॉ. राजेश कुमार शर्मा (आचार्य) प्रमुख शिक्षक
 डॉ. सुरेश कुमार, डॉ. विजय कुमार
 डॉ. राजेश कुमार, डॉ. राजेश कुमार

प्रमुख अधिकारी एवं कर्मचारी एवं प्रमुख शिक्षक
 डॉ. राजेश कुमार शर्मा (आचार्य) प्रमुख शिक्षक
 डॉ. सुरेश कुमार, डॉ. विजय कुमार
 डॉ. राजेश कुमार, डॉ. राजेश कुमार

॥ ज्ञानतपस्वी ॥

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे

संस्थापक

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था , कोल्हापूर

जन्म : ९ जून १९१९

महानिर्वाण : ८ ऑगस्ट १९८७

‘संस्थामाता’

श्रीमती सुशिलादेवी गोविंदराव साळुंखे

जन्म : ४ सप्टेंबर १९२७

महानिर्वाण : २२ ऑक्टोबर २०१३

जाणता राजा

श्रीमंत रामरावराजे डफळे
संस्थानाधिपती, जत

आमचे आश्रयदाते

श्रीमंत विजयसिंहराजे डफळे
संस्थानाधिपती, जत

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

संस्था पदाधिकारी

अध्यक्ष

मा. नामदार चंद्रकांत (दादा) पाटील

(उच्च व तंत्र शिक्षण मंत्रालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई)

उपाध्यक्ष

मा. नामदेवराव विठ्ठलराव कांबळे

उपाध्यक्ष

मा. अविनाश दिनकर पाटील

उपाध्यक्ष

कै. लालासाहेब भानुदास यादव

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

संस्था पदाधिकारी

कार्याध्यक्ष

मा. प्राचार्य अभयकुमार गोविंदराव साळुंखे

सचिव

मा. प्राचार्य सौ. शुभांगी मुरलीधर गावडे

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर

संस्था पदाधिकारी

मा. कौस्तुभ मुरलीधर गावडे
मुख्य कार्यकारी अधिकारी

मा. प्राचार्य डॉ. राजेंद्र विश्वनाथ शेजवळ
सहसचिव-प्रशासन
दि. ३०/०९/२०२५ पर्यंत

मा. प्राचार्य डॉ. मिलींद शिवाजीराव हुजरे
सहसचिव-अर्थ

मा. सिताराम महारु गवळी
सहसचिव-प्रशासन

कुलगुरु
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
मा. प्रा. (डॉ.) डी. टी. शिके

प्र-कुलगुरु
शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर
मा. प्रा. (डॉ.) पी. एस. पाटील

महाविद्यालयाचे कुशल नेतृत्व

प्राचार्य
डॉ. सुरेश एस. पाटील

मनःपूर्वक अभिनंदन !

Shivaji University Rank Holders April 2024

First Rank
M.Sc. II
(Chemistry)

Gaddade Nandini Raju

First Rank
B.A. III
(English)

Shanikh Alpiya Lqbal

First Rank
B.Sc. II
(Chemistry)

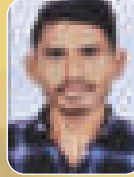
Badkar Soheli Alisab

Ninth Rank
M.Sc. II
(Chemistry)

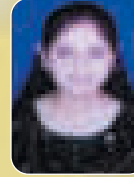

Khot Danamma Mahadev

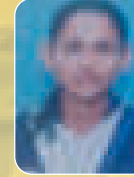
Shivaji University Merit Scholarship Winner 2024

Badkar Soheli Alisab
B.Sc. III (Chemistry)
Rs. 10,000/-

Shaikh Alpiya Lqbal
B.A. III (English)
Rs. 10,000/-

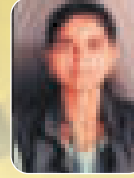
Shweta Kashiram Mali
B.A. III (Economics)
Rs. 10,000/-

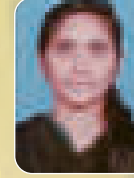
Jadhav Prachi Bharat
B.Com. III
Rs. 10,000/-

Mhetre Supriya Shivanand
B.Com. III
Rs. 10,000/-

Patil Prajakta Tanaji
B.Com. I
Rs. 5,000/-

Naik Jyoti Basavraj
B.A. II
Rs. 5,000/-

Sharma Siddhi Rajesh
B.A. I
Rs. 5,000/-

संपादक मंडळ

श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे, श्री. रविंद्र केसकर (कवी, व्याख्याते धाराशिव),
प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील व शिक्षक वृंद वरिष्ठ विभाग

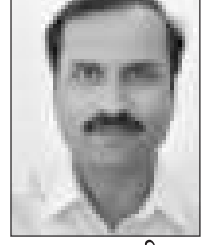
श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे, श्री. रविंद्र केसकर (कवी, व्याख्याते धाराशिव),
प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील व शिक्षक वृंद कनिष्ठ विभाग

श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे, श्री. रविंद्र केसकर (कवी, व्याख्याते धाराशिव),
प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील व शिक्षकेतर कर्मचारी

प्राचार्यांचे मनोगत...

महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांच्या अभिव्यक्तीचे प्रतिक म्हणजे 'रामविजय' हा वार्षिक अंक. शिक्षण, कला, क्रीडा, सामाजिक, सांस्कृतिक व वैज्ञानिक कामगिरीचे प्रतिबिंब म्हणजे 'रामविजय'. २०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षातील 'रामविजय' हा वार्षिक अंक सुज्ञ वाचकांच्या हाती देताना मनस्वी आनंद होत आहे.

सर्वसामान्यांच्या, गोरगरीबांच्या, अनाथांच्या घरापर्यंत ज्ञानाचा दिवा पोहोचावा आणि सर्वांना विज्ञान व सुसंस्काराचा वारसा मिळावा यासाठी अपार कष्ट, जीवाचे रान करून चंदनासारखे झिजून बहुजनांच्या मुलांना शिक्षणाचा सुगंध मिळावा यासाठी "ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार" हे ब्रीद वाक्य उराशी बाळगून डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची १९५४ साली स्थापना केली.

जत तालुक्यात अनेक ठिकाणी १० वी पर्यंतच्या शिक्षणाची सोय होती पण महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी सांगलीला जावे लागत असे ही विद्यार्थ्यांची होणारी हेळसांड श्रीमंत राजे विजयसिंह डफळे यांच्या लक्षात आली व त्यांनी श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे संस्थापक डॉ. बापूजी साळुंखे यांना जत मध्ये महाविद्यालय सुरु करण्याची योजना सांगितली त्याप्रमाणे बापूजींनी क्षणाचाही विलंब न लावता श्रीमंत राजे विजयसिंह डफळे यांचा आदेश मानून सन १९६९ साली राजवाड्यातच राजे रामराव यांच्या नावाने महाविद्यालयाची मुहूर्तमेढ रोवली. त्यासाठी राजवाड्याची इमारत व जागा संस्थेला बक्षीस पत्र म्हणून देण्यात आली. आज याच महाविद्यालयाचा वटवृक्ष झाला असून जागतिक स्तरावर राजे रामराव महाविद्यालयाचे नाव पोहोचले आहे. शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार करण्यासाठी श्रीमंत राजे विजयसिंह डफळे, श्रीमंत राजे रामराव, डॉ. बापूजी साळुंखे, संस्थामाता सुशिलादेवी साळुंखे या महान विभूतीस मी विनम्र अभिवादन करतो.

शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ हे महाविद्यालयासाठी अतिशय महत्वाचे वर्ष ठरले अहे कारण याच वर्षात महाविद्यालय नॅकच्या चौथ्या मुल्यांकनासाठी दिनांक २५, २६ जुलै २०२४ रोजी नॅकला सामोरे गेले व अ दर्जा संपादन केला. नॅकच्या त्रीसदस्यीय समितीत मा. डॉ. जयश्री शिवानंद, प्रो. डॉ. गौतम भौमिक आणि डॉ. अच्युतादेवी जामुला ह्या होत्या वरील त्रीसदस्यीय समितीने महाविद्यालयाच्या ग्रंथालय, विज्ञान प्रयोगशाळा, सुसज्ज वर्गखोल्या, क्रीडांगण, बाग बगीच्या, कॅन्टीन व कार्यालयीन कामकाज इत्यादींना प्रत्यक्ष भेटी देवून आपला अहवाल नॅक ऑफिस बेंगलोर यांच्याकडे सुपूर्द केला व नॅक कार्यालयाने महाविद्यालयास 'अ' मानांकन जाहीर केले. 'अ' मानांकन मिळविणारे हे मिळविणारे राजे रामराव तालुक्यातील एकमेव महाविद्यालय आहे. या कार्यात मा. अभयकुमार साळुंखे(कार्याध्यक्ष), सौ. शुभांगीताई गावडे (सचिव), मा. कौस्तुभ गावडे(मुख्य कार्यकारी अधिकारी), व इतर पदाधिकाऱ्यांचे बहुमूल्य मार्गदर्शन लाभले. महाविद्यालयाचे नॅक कमीटीचे समन्वयक डॉ. शिवाजी कुलाल यांना सर्व प्राध्यापक गुरुदेव कार्यकर्ते, प्रशासकीय कर्मचारी, यांनी मोलाची साथ दिली व 'अ' मानांकन प्राप्त केले.

महाविद्यालयातील एन.सी.सी. युनिटमध्ये यावर्षी एकूण ४२ छात्रांनी प्रवेश घेतला. याच विभागातील कॅडेट कुमारी सुदिक्षा भोसले हिची आर्मी परेड नवी दिल्ली येथे संचालनासाठी निवड झाली याचा महाविद्यालयास सार्थ अभिमान आहे. तसेच या वर्षातील दुसरी उल्लेखनिय बाब म्हणजे महाविद्यालयातील एकूण ६४ विद्यार्थ्यांची भारतीय सैन्यदल व पोलीस दलात निवड झाली याचाही सार्थ अभिमान वाटतो.

राष्ट्रीय सेवा विभागात एकूण ३०० स्वयंसेवक आहेत. एन.एस.एस. विभागाच्या वतीने विविध उपक्रम राबवले त्यामध्ये योग दिवस, वृक्षारोपण, मतदान जनजागृती अभिमान, फेरी रक्तदान शिबीर, स्वच्छता अभियान इत्यादी उपक्रमांची अंमलबजावणी करून राष्ट्रीय कार्यास हातभार लावला.

महाविद्यालयातील सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव मिळावा यासाठी विविध स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले यामध्ये वक्तृत्व, निबंध, काव्यवाचन, पारंपारीक दिवस, भिक्तीपत्रीका, सुगम गायन वाद-विवाद

इत्यादी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले.

महाविद्यालयात 'एक तास ग्रंथालयात' हा नाविन्यपूर्ण उपक्रम ग्रंथालय विभाग राबवत आहे. हा उपक्रम राबवणारे राजे रामराव महाविद्यालय हे एकमेव महाविद्यालय आहे. या उपक्रमामुळे विद्यार्थ्यांच्या जीवनात आमूलाग्र बदल झाल्याचे दिसून येत आहे. 'एक तास ग्रंथालयात' याचा महाविद्यालयाच्या वेळापत्रकात समावेश करून विद्यार्थ्यांना वाचनाची गोडी निर्माण करण्यात महाविद्यालयास यश आले आहे. संस्थेचे कार्याध्यक्ष मा. अभयकुमार साळुंखे यांचा जन्मदिन हा ज्ञानशिदोरी दिन म्हणून साजरा करण्यात येतो. त्या निमित्ताने महाविद्यालयात ग्रंथ प्रदर्शन, ग्रंथ दिंडी, मुद्रा व नाणी, खडक, माती, औषधी वनस्पती इत्यादी प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले. या प्रदर्शनास जत मधील विविध प्रशालेतील १३६० विद्यार्थ्यांनी भेटी दिल्या.

महाराष्ट्र शासनाचा उपक्रम 'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' हा कार्यक्रम दि. १ जानेवारी ते १५ जानेवारी या कालावधीत ग्रंथालय विभाग व मराठी विभागाच्या वतीने राबवण्यात आला. यामध्ये निबंध, काव्यवाचन, वक्तृत्व, नवकवी संवाद, सुगमगायन, म्हणी, सुंदर हस्ताक्षर इत्यादी स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह निमित्त वनस्पती शास्त्र विभागाच्या वतीने, रानभाज्या व पाककला प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले. तसेच महिला सबलीकरण कक्षाच्या वतीने महिला सुरक्षा कायद्याविषयी सौ. मनिषा नाराणकर यांचा व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने २६/११/२०२४ रोजी संविधान दिनानिमित्त संविधान पत्रिकेचे सामुहीक वाचन करण्यात आले. तसेच १०/१२/२०२४ रोजी मानवी हक्क दिनानिमित्त डॉ. एल. व्ही. भरगंडे यांचे लोकशाही व मानवाधिकार या विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. याच बरोबर विभागाच्या वतीने मतदान जनजागृती अभियान फेरी जत शहरात काढण्यात आली.

महाविद्यालयात सायन्स असोसिएशन अंतर्गत वर्षभर अनेक उपक्रम राबवण्यात आले. यामध्ये राष्ट्रीय विज्ञान दिन, संशोधन उपकरणांचे प्रदर्शन, जादूई रसायनशास्त्र प्रयोग, विज्ञान आधारित मॅडेलस, प्रश्न मंजुषा इत्यादी स्पर्धेचे आयोजन करणेत आले. या प्रदर्शनासाठी महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य, विज्ञान व बीसीए विभागातील विद्यार्थ्यांबरोबरच जत परिसरातील १३ शाळांच्या १३६० विद्यार्थ्यांनी भेटी दिल्या.

हिंदी विभागाच्या वतीने १४ सप्टेंबर रोजी हिंदी दिनानिमित्त निबंध, वक्तृत्व, सुगम गायन, काव्यवाचन इत्यादी कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. डॉ. ए पी जे अब्दुल कलाम यांच्या जयंती निमित्त वाचन प्रेरणा दिन या उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.

महाविद्यालयातील इंग्रजी विभागाच्या वतीने 'मुलाखतीला सामोरे जाताना' या विषयावर एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेत डॉ. थोरबोले यांचे व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. तसेच Words For Day हा नव उपक्रम इंग्रजी विभाग राबवत आहे. त्याचबरोबर English Week Celebration या उपक्रमा अंतर्गत विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. तसेच अर्थशास्त्र विभागाच्या वतीने बजेट २०२४-२५ संदर्भात लाईव्ह स्क्रीनिंगचे आयोजन करण्यात आले तसेच स्वर्गीय पंतप्रधान मनमोहन सिंग यांच्या 'एक्सीडेंटल प्राईम मिनिस्टर' या पुस्तकावर आधारित भितीपत्रीकेचे आयोजन करण्यात आले.

महाविद्यालयाचे दैनंदिन कामकाज पाहत असताना संस्थेचे सर्व पदाधिकारी, महाविद्यालय विकास समितीचे सर्व सन्माननीय सदस्य या मान्यवरांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन व प्रेरणेमुळेच विविध उपक्रम व योजना कार्यान्वित करण्यात यश आले या सर्वांचे मी मनःपूर्वक आभारी व्यक्त करतो.

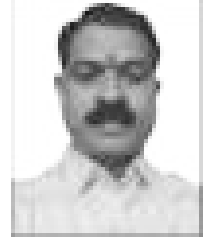
'रामविजय' या वार्षिक अंकाच्या संपादनाचे कार्य तसे आव्हानात्मक होते परंतु संपादक डॉ. एल. व्ही. भरगंडे व विभागीय संपादक मंडळातील सर्व सदस्यांनी 'रामविजय' अंकाची निर्मिती वेळेत पूर्ण केली. या सर्वांना मी धन्यवाद देतो. माझे सर्व सहकारी गुरुदेव कार्यकर्ते, विद्यार्थी व महांकाली प्रिंटर्स (कवठे महांकाल) चे सुरेश पाटील आणि हितचिंतक या सर्वांना मनापासून धन्यवाद देतो.

या अंकाचे रसिक वाचन मनःपूर्वक स्वागत करतील असा विश्वास व्यक्त करतो आणि थांबतो.

धन्यवाद !

प्रा. सुरेश पाटील
प्राचार्य

संपादकीय...

जसे शेतात मोत्यासारखे सुंदर कणिस दिसण्यासाठी एका दाण्याला काळ्या आईच्या कुशीत गाडून घ्यावे लागते. म्हणजे स्वःतचे जीवन त्यागावे लागते. तसे धान्याच्या बियांप्रमाणे स्वतःच्या सुखाचा त्याग करून कोणताही विचार न करता एका तत्वाच्या पाठीशी खंबीरपणे उभे राहून महात्मा ज्योतिबा फुले, कर्मवीर भाऊराव पाटील. डॉ. पंजाबराव देशमुख व डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी आपल्या तत्वाशी तडजोड न करता ग्रामीण भागातील बहुजन, गोरगरीब विद्यार्थी ज्ञानापासून वंचित राहू नय म्हणून डॉ. बापूजींनी ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रासार हे ब्रीद उराशी बाळगून १९५४ साली श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेची स्थापना केली.

सत्य, शील, प्रामाणिकता व त्याग, पिळवणूकीस आळा या तत्वांना जपत संस्थेतील गुरुदेव कार्यकर्ते अखंडपणे ज्ञानदानाचे कार्य करत आहेत. १९५४ साली लावलेल्या रोपांचे रुपांतर विशाल अशा वटवृक्षात झाले आहे. संस्थेची ४०६ एवढी संस्कार केंद्रे ज्ञानदानाचे महान कार्य अवरितपणे करत आहेत. या विशाल अशा वटवृक्षाचे पालनपोषण, संगोपन, डॉ. बापूजी साळुंखे यांचे सुपूत्र मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे कार्याध्यक्ष म्हणून अगदी नेटाने कार्य करत आहेत. तसेच या कामी त्यांची कन्या प्राचार्य शुभांगीताई गावडे (सचिव) व त्याचबरोबर मा. श्री. कौस्तुभ गावडे (मुख्य कार्यकारी अधिकारी) आणि मा. श्रीराम शरदचंद्र साळुंखे हेही बापूजींचे नातू संस्थेच्या व्यवस्थापन परिषदेवर असून संस्थेचे कामकाज बापूजींनी घालून दिलेल्या तत्वाप्रमाणे चालवण्याचा प्रयत्न करत आहेत.

जत शहर व परिसरातील गोरगरीब विद्यार्थी शिकला पाहिजे यासाठी त्यांना महाविद्यालयीन शिक्षणाची सोय उपलब्ध करून देण्यासाठी जत संस्थानाचे नरेश श्रीमंत विजयसिंह राजे डफळे व डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी जत व परिसरातील गोरगरीब विद्यार्थी शिक्षणापासून वंचित रहात आहेत हे लक्षात येताच श्रीमंत विजयसिंहराजे डफळे व डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी १९६९ साली यांनी राजे रामराव महाविद्यालयाची स्थापना केली व शिक्षणापासून दूर राहिलेल्या बहुजन विद्यार्थ्यांना शिक्षणाच्या वाट्यावर आणण्याचे महान कार्य या विभूतीने केले. या महान विभूतींना मी विनम्र अभिवादन करतो. व याच महाविद्यालयाची धुरा संभाळणारे प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील हे ही डॉ. बापूजी साळुंखे यांनी घालून दिलेल्या पंचसुत्रीचे पालन करीत महाविद्यालयाची धुरा सांभाळत आहेत.

महाविद्यालयात वर्षभर विविध नाविण्यपूर्ण उपक्रम राबवून मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील यांनी आपल्या कामाचा दबदबा निर्माण केला आहे. विविध विभागांनी यावर्षी अतिशय उत्कृष्टपणे शैक्षणिक व सामाजीक कार्यात हिरीरीने भाग घेऊन नॅकच्या ४ थ्या मुल्यांकन फेरीमध्ये उल्लेखनीय कार्य करून अ दर्जा मानांकन प्राप्त केले. त्यासाठी मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील, डॉ. शिवाजी कुलाळ (नॅक समन्वयक) व महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापक वृंद व गुरुदेव कार्यकर्ते, प्रशासकीय कर्मचारी यांनी अहोरात्र कष्ट करून एकजुटीने काम केल्यास त्याचे फळ मिळते हे दाखवून दिले आहे.

शैक्षणिक उपक्रमाबरोबर इतर विविध उपक्रम राबविण्यास महाविद्यालय यशस्वी झाले आहे, त्यामध्ये मुक्तपीठ, विविध कार्यशाळा, व्याख्याने, भिक्तीपत्रिका, क्रिडा, शेती, आरोग्य विषयक, मॅजिक केमेस्ट्री, रानशिवार भाज्या, वक्तृत्व स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, विविध गुणदर्शन, इत्यादी उपक्रमांची मेजवाणी महाविद्यालयाने विद्यार्थ्यांना दिली आहे. याबरोबर विद्यार्थी ग्रंथालयात गेला पाहिजे, तो वाचला पाहिजे, त्यासाठी एक नवा उपक्रम एक तास ग्रंथालयात हा माननीय प्राचार्यांच्या मार्गदर्शनाखाली राबवला जाणारा नाविण्यपूर्ण उपक्रम आहे. त्याचबरोबर विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना वाव मिळावा, त्यांनी आपले अंतरमन मोकळं करावं हाच रामविजय

वार्षिक अंकाचा स्पष्ट हेतू आहे.

रामविजय २४-२५ या वार्षिक अंकाचा प्रमुख संपादक म्हणून माननीय प्राचार्य साहेबांनी दिलेली जबाबदारी पार पाडत असताना प्राचार्यांचे मोलाचे सहकार्य व मार्गदर्शन लाभले. तसेच विभागीय संपादक डॉ. मल्लाप्पा सज्जन, डॉ. सतीशकुमार पडोळकर, प्रा. तुकाराम सन्नके, प्रा. रेश्मा लवटे, प्रा. मेहेजबीन मुजावर, प्रा. बाबासाहेब भेंडे पाटील, प्रा. आफताब खतीब, प्रा. दिनेश वसावे आणि प्रशासकीय कर्मचारी व गुरुदेव कार्यकर्ते या सर्वांचे सहकार्य लाभले तसेच हा अंक वेळेत प्रकाशीत करणारे महांकाली प्रिंटिंग प्रेसचे माननीय सुरेश पाटील यांचेही मोलाचे सहकार्य लाभले या सर्वांच्या सहकार्यामुळेच अंक प्रकाशीत करण्याची संधी मिळाली. म्हणून या सर्वांचे प्रमुख संपादक या नात्याने मनःपूर्वक आभार व्यक्त करतो.

धन्यवाद...!

जय बापूजी...!   जय गुरुदेव....!

डॉ. लक्ष्मण विष्णू भरगंडे
संपादक

गुरुदेव कार्यकर्ते (वरिष्ठ विभाग) प्राचार्य प्रा. (डॉ.) सुरेश एस. पाटील

♦ मराठी विभाग

श्री. कुमार वसंत इंगळे
कु. रेश्मा नायक लवटे
डॉ. ज्ञानेश्वर रामचंद्र कांबळे
श्री. सदाशिव विठोबा माळी

♦ इंग्रजी विभाग

श्री. रामदास शामराव बनसोडे
डॉ. लक्ष्मण विष्णू भरण्डे
श्री. तुकाराम उमेश सन्नके
श्री. देवयानी धोंडीराम करे

♦ हिंदी विभाग

डॉ. यादव नामदेव मोरे
डॉ. सतिशकुमार जाकप्पा पडोळकर
कु. लता शिवाजी करांडे

♦ शारीरिक शिक्षण संचालक

श्री. अनुप शिवाजी मुळे

♦ शारीरिक शिक्षण विभाग

श्री. दिपक मारुती कांबळे

♦ अर्थशास्त्र विभाग

डॉ. शंकर गुंडा गावडे
श्री. दादासाहेब भिमराव रणदिवे
श्री. धनंजय पांडुरंग वाघमोडे

♦ भूगोल विभाग

श्री. नवनाथ गोविंद लवटे
श्री. लक्ष्मण कोंडीबा मासाळ
डॉ. प्रफुल्ल बाबूराव गायकवाड
कु. विद्या परशुराम कांबळे
श्री. गंगाधर म्हाळापपा कोटगोंडे
श्री. उमेश हनुमंत कौलगे

♦ राज्यशास्त्र विभाग

डॉ. भिमाशंकर मधुसुदन डहाळके
डॉ. सलिम सत्तारखान पठाण
श्री. उमेश जगन्नाथ कांबळे

♦ इतिहास विभाग

डॉ. पुंडलिक जयपाल चौधरी
श्री. अनिल पोपट लोखंडे
श्री. विशाल अरविंद गोडबोले

♦ वाणिज्य विभाग

डॉ. नारायण आनंदा सकटे
कु. प्रज्ञा बिरा थोरात
कु. संजिवनी हिम्मताराव देशमुख

♦ रसायनशास्त्र विभाग

प्रा. डॉ. सुरेश सोपानराव पाटील
श्री. कृष्णा कोंडिबा रानगर
डॉ. आरविंद आबा पवार
डॉ. शिवाजी राऊबा कुलाळ
श्री. गोविंद देविदास साळुंखे
श्री. राजेश बबन सावंत
कु. मेहजबीन रफिक मुजावर
कु. प्रियांका तानाजी भुसनु
कु. प्रणाली अंकुश पाटील
श्री. स्नेहा विलास पाटील
श्री. सागर सदाशिव जिवन्नावर
कु. वैशाली राजाराम मदन
कु. शाहीन दिलावर पाटील
कु. अश्विनी बिरापपा पुजारी
श्री. योगेश शिवाजी कोळेकर
कु. स्मिता शिवानंद कोटी

♦ वनस्पतीशास्त्र विभाग

डॉ. मधुमती यशवंत शिंदे
डॉ. शंकर लक्ष्मण सौदागर

♦ गणित विभाग

श्री. अशिष लक्ष्मण घोडके
श्री. वैभव विद्याधर चांडवले
श्रीमती. भाग्यश्री निगणप्पा माळी
श्री. आकाश अंकुश बंडगर

♦ भौतिकशास्त्र विभाग

डॉ. आप्पासाहेब कुंडलिक भोसले
श्री. आकाश नानासाहेब पासले
डॉ. आप्पासाहेब बसवराज गुरव
श्री. मयुर शंकर अंकलगी
सौ. रोहिणी आप्पासाहेब शिंदे
डॉ. सोहम श्रीमंत ठोंबरे

बी.सी.ए.

♦ श्री. शिवानंद गुरुलिंगा माळी
श्री. प्रकाश दत्ता माळी
कु. जयश्री इरगोंड बाळेकाई
श्री. राजेंद्र सिध्देश्वर खडतरे

प्राणीशास्त्र विभाग

♦ श्री. महादेव हुच्चाप्पा करेण्णावर
डॉ. मल्लाप्पा भिमाप्पा सज्जन
डॉ. श्रीमती संगिता बाबासाहेब देशमुख
डॉ. श्रीमती ललिता पांडुरंग सपताळ

संख्याशास्त्र विभाग

♦ श्री. सोमनाथ डी. करांडे
श्री. अजिंक्य रानोबा करांडे
श्री. उत्तम संपत माने
श्री. दिपाली एस. पाटील

संगणक शास्त्र विभाग

♦ श्री. झाकीरहुसेन अमिर मुलानी

गुरुदेव कार्यकर्ते (कनिष्ठ विभाग)

♦ मराठी विभाग

श्री. दिनेश चंद्रसिंग वसावे
श्री. रविंद्र रामचंद्र काळे

♦ हिंदी विभाग

श्री. आफताब नसरुद्दिन खतीब

♦ इंग्रजी विभाग

श्री. बाबासाहेब भगवंतराव पाटील (बेंडे)
श्री. नामदेव आबासाहेब जवंजाळ

♦ अर्थशास्त्र विभाग

श्री. धिरसिंग रोत्या तडवी

♦ राज्यशास्त्र विभाग

श्री. सतिश लक्ष्मण दडस

♦ इतिहास विभाग

श्री. सरदार वसंतराव रोहिले

♦ भूगोल विभाग

श्री. सत्यवान रामचंद्र खोटलेकर

♦ समाजशास्त्र विभाग

श्री. संतोष दुडाप्पा चौगुले

♦ शारीरिक शिक्षण विभाग

श्री. अभिजीत बाळासाहेब चव्हाण

♦ वाणिज्य विभाग

कु. तेजश्री आरुण शिंदे
श्री. सुरेखा के. पाटील

♦ सहकार विभाग

कु. जयश्री तुकाराम मोटे

♦ गणित विभाग

श्री. सदानंद गणपत पवार

♦ जीवशास्त्र विभाग

श्री. अशोक धानाप्पा तेली
श्री. सचिन अशोक लोखंडे
श्री. सुशांत शहाजी शिंदे

♦ माहिती तंत्रज्ञान विभाग

श्री. प्रकाश आप्पा जाधव

♦ पर्यावरण शास्त्र विभाग

कु. शिल्पा गणपती पाटील

♦ रसायनशास्त्र विभाग

श्री. पांडुरंग आप्पासाहेब सावंत
श्री. तानाजी मायाप्पा माने
श्री. शिवानंद महादेव पाटील

♦ भौतिकशास्त्र विभाग

श्री. सुरेश मारुती बामणे
कु. सुष्मिता श्रीकांत कांचनकोटी
कु. पुजा मल्लाप्पा कोळी

प्रशासकीय विभाग

श्री. मनोहर आबा मोरे	मुख्य लिपिक
श्री. रामचंद्र शिवाजी शिंदे	वरिष्ठ लिपिक
श्री. संजय धनपाल राजमाने	कनिष्ठ लिपिक
श्री. शिवराम भाऊसाहेब मोईन	ग्रंथालय लिपिक
श्री. बिराप्पा केंचाप्पा पुजारी	प्रयोगशाळा सहाय्यक
श्री. जालिंदर मार्तंड सदाकळे	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. गोरखनाथ मडाप्पा हेगडे	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. तुकाराम आनंदा शिंगाडे	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. राजकुमार नानासाहेब इमडे	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. आबासो बाबू शिरगिरे	प्रयोगशाळा परिचर

श्री. अधिक मय्याप्पा घुगरे	शिपाई
श्री. विठ्ठल नामदेव खुडे	प्रयोगशाळा परिचर
कु. अंकिता विठ्ठल घाटगे	प्रयोगशाळा परिचर
श्री. राजकुमार कल्लाप्पा माळी	लिपिक
श्री. आयशा बारुदवाले	लिपिक
श्री. गजानन मारुती कुंभार	लिपिक
श्री. अमोल अरुण डफळे	लिपिक
श्री. झाकीरहुसेन अमीन मुलाणी	प्रयोगशाळा सहाय्यक
श्री. रितेश राजकुमार इमडे	प्रयोगशाळा सहाय्यक
श्री. श्रीशैल रुद्रगौडा बिरादार	शिपाई
श्री. बापू तुकाराम सावंत	शिपाई
श्री. उमेश शिवाजी सावंत	शिपाई
श्री. अक्षय गजानन वाघमोडे	शिपाई
श्री. धनंजय रावसाहेब हिप्परकर	शिपाई
श्री. शुभम मनोहर मोरे	शिपाई

मीडिया कव्हेरेज

मीडिया कव्हेरेज

महाविद्यालयात नव्याने उभारण्यात आलेल्या शिक्षण महर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे सभागृहाचे उद्घाटन करताना मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष, श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर)

श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताहानिमित्त आयोजित विविध उपक्रमांना भेट देऊन नॅक मूल्यांकनात महाविद्यालयाने 'अ' मानांकन प्राप्त केल्याबद्दल अभिनंदनपर मार्गदर्शन करताना मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष, श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर)

श्रीमंत ज्योत्स्नाराजे डफळे आणि श्रीमंत शार्दूलराजे डफळे यांची महाविद्यालयास सदृच्छा भेट

जत तालुक्याचे नूतन आमदार मा.गोपीचंद पडळकर यांचा सन्मान करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

मा. कौस्तुभ एम. गावडे(मुख्य कार्यकारी अधिकारी) हे महाविद्यालयातील रोपवाटीकेची पहाणी करीत असताना

नॅक मूल्यांकनात महाविद्यालयाने 'अ' मानांकन प्राप्त केल्याबद्दल प्राचार्यांचे अभिनंदन करतांना जत तालुक्याचे तत्कालीन आमदार मा. विक्रमसिंह सावंत.

मा. प्राचार्य श्री. प्रकाश हाके (सांगली विभागप्रमुख, श्री स्वामी विवेकानंद संस्था) यांनी भूगोल विभागाच्या मृदा, खडक संग्रहालयाला भेट दिली.

मा. प्राचार्य, डॉ.मिलिंद हुजरे यांची श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेच्या अर्थ सहसचिवपदी निवड झाल्याबद्दल सत्कार करताना प्राचार्य डॉ.सुरेश पाटील.

मा. प्राचार्य श्री. प्रकाश हाके (सांगली विभागप्रमुख, श्री स्वामी विवेकानंद संस्था, कोल्हापुर) महाविद्यालय परिसराची पाहणी करताना.

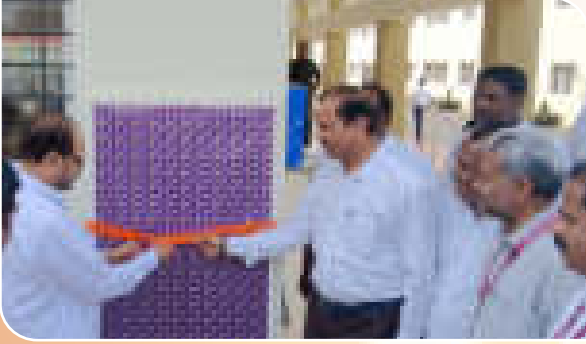
वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभा निमित्त फुड स्टॉल चे उद्घाटन करीत असताना मा. प्राचार्य सुरेश पाटील

नॅक मूल्यांकनात महाविद्यालयाने 'अ' मानांकन प्राप्त केल्याबद्दल महाविद्यालयात प्राचार्यांचे अभिनंदन करताना जत तालुक्याचे तत्कालीन आमदार मा. विक्रमसिंह सावंत.

मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष) यांच्या वाढदिवसानिमित्त महाविद्यालयाच्या वतीने शुभेच्छा देताना प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील, डॉ. एल.व्ही.भरगंडे, डॉ. ए.ए. पवार.

महाविद्यालयात नव्याने उभारण्यात आलेल्या प्रशासकीय इमारतीचे उद्घाटन करताना मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे(कार्याध्यक्ष, श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर)

मा. प्राचार्य श्री. प्रकाश हाके (सांगली विभागप्रमुख, श्री स्वामी विवेकानंद संस्था) इतिहास विभागाच्या ऐतिहासिक वस्तू व नाणी संग्रहालयास भेट

महाविद्यालयाने नॅक मूल्यांकनात 'अ' मानांकन प्राप्त केल्याबद्दल प्राचार्यांचे अभिनंदन करतांना मा. प्राचार्य अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष)

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत शैक्षणिक आणि प्रशासकीय लेखापरीक्षण समीतीचे मुल्यांकन समितीचे सदस्य सौ. श्वेता परुळेकर(सिनेट सदस्य शिवाजी विद्यापीठ) यांचे स्वागत करताना

नॅक मुल्यांकन समितीचे चेअरमन डॉ. सौ. जयश्री शिवनंदा यांचे स्वागत करताना

नॅक मुल्यांकन समितीचे सदस्य प्रो. डॉ. गौतम भैमिक व प्रो. डॉ. अद्युतादेवी जमुला यांचे स्वागत करताना

नॅक मुल्यांकन समितीची वनस्पती शास्त्र विभागात पहाणी करत असताना

नॅक मुल्यांकन समितीचे प्रमुख शिक्षकेतर कर्मचारी यांच्याशी संवाद साधत असताना

नॅक मुल्यांकन समितीची वनस्पती शास्त्र विभागात पहाणी करत असताना

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत शैक्षणिक आणि प्रशासकीय लेखापरीक्षण मुल्यांकन समितीचे प्रमुख डॉ. सौ. मेघा गुळवणीकर(अधिष्ठाता शिवाजी विद्यापीठ) यांचे मा. प्राचार्य स्वागत करीत असताना

नॅक मुल्यांकन समिती यांच्या समवेत विविध कला व गुणदर्शन सादर केलेले सांस्कृतिक विभागातील प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत शैक्षणिक आणि प्रशासकीय लेखापरीक्षण मुल्यांकन समितीचे प्रमुख डॉ. सौ. मेघा गुळवणीकर (अधिष्ठाता शिवाजी विद्यापीठ) अहवाल सुपुर्त करीत असताना

सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित शारदीय नवरात्रोत्सव 'हादगा' कार्यक्रमाच्या उद्घाटनप्रसंगी मा. मनीषा नारायणकर (पोलीस निरीक्षक) मार्गदर्शन करताना

मा. प्रकाश हाके (सांगली विभाग प्रमुख) याच्या समवेत संस्था अंतर्गत विभागीय स्पर्धेत यश संपादन केलेले महाविद्यालयाचे गुरुदेव कार्यकर्ते व विद्यार्थी

श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह अंतर्गत घेण्यात आलेल्या विविध स्पर्धेत यशस्वी विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र देत असताना मा. प्रकाश हाके (सांगली विभाग प्रमुख)

श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताहाच्या उद्घाटनप्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे मा. जयसिंगराव सावंत.

श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताहाच्या निमित्ताने 'महिलांचे आरोग्य' या विषयावर मार्गदर्शन करताना प्रमुख पाहुणे डॉ. सरिता पट्टणशेटी.

'ज्ञानशिदोरी' दिनानिमित्त आयोजित आरोग्य शिविरात तपासणी करून घेताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

मतदान जन जागृती अभियान अंतर्गत मार्गदर्शन करताना मा. प्रविण धानोरकर (तहसिलदार, जत)

वाणिज्य विभागाच्या वतीने एक दिवसीय कार्यशाळेत मा. दिपक पाटेकर (एम. के. सी. एल. पुणे) मार्गदर्शन करीत असताना

'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' या महाराष्ट्र शासनाच्या उपक्रमांतर्गत मार्गदर्शन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील

'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' या महाराष्ट्र शासनाच्या उपक्रमा अंतर्गत विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना कवी लवकुमार मुळे.

ग्रंथालय विभाग आयोजित एक तास ग्रंथालयात या नाविन्यपूर्ण उपक्रमाची विद्यार्थ्यांना माहिती देताना प्रा. कुमार इंगळे.

वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा या महाराष्ट्र शासनाच्या उपक्रमाच्या समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करताना डॉ. एल.व्ही. भरणडे.

इंग्रजी विभागाच्या वतीने राबविण्यात येणारा नाविन्यपूर्ण उपक्रम 'वर्ड्स फॉर डे' निमित्त उपस्थितीत विभागाचे प्राध्यापक व विद्यार्थी.

महिला सबलीकरण समिती विषयी महाविद्यालयातील प्रथम वर्षाच्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करीत असताना डॉ. मधुमती शिंदे

विद्यार्थी प्रशिक्षण कार्यक्रमा अंतर्गत बी.एससी. भाग ३ (रसायनशास्त्र) च्या विद्यार्थ्यांची मनिषा लॅबोरेटरी, जत येथे प्रशिक्षण घेत असताना

रसायनशास्त्र विभागाच्या वतीने विज्ञान दिनानिमित्त आयोजित मॅजिक केमेस्ट्री प्रदर्शनाचे उद्घाटन करताना प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील.

मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा समारोप कार्यक्रमानिमित्त इंदुरजीत घुले(कवी मंगळवेडा) मार्गदर्शन करताना

‘मुक्तपीठ’ अंतर्गत महिलांसाठी ‘मासिक पाळी व स्त्रियांचे आरोग्य’ या विषयावरील मार्गदर्शन करताना स्त्रीरोगतज्ज्ञ डॉ. रजनी भोसले.

श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताहाच्या निमित्ताने आयोजित ‘ऐतिहासिक वस्तु, नाणी,’ प्रदर्शनाची पाहणी करताना जत येथील शालेय विद्यार्थी.

‘ज्ञानशिदोरी’ दिनानिमित्त महाविद्यालयात भेट दिलेल्या जत येथील मतीमंद शाळेतील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक साहित्याचे वाटप करताना प्राचार्य प्रा.डॉ. सुरेश पाटील, डॉ. लक्ष्मण भरणडे.

‘ज्ञानशिदोरी’ दिनानिमित्त आयोजित विज्ञान प्रदर्शनास भेट देण्यास आलेले जत येथील मतीमंद शाळेतील विद्यार्थी.

‘ज्ञानशिदोरी’ दिनानिमित्त आयोजित ‘ऐतिहासिक वस्तु, नाणी,’ प्रदर्शन पाहण्यास आलेले जत येथील विविध शाळेतील विद्यार्थी.

‘ज्ञानशिदोरी’ दिनानिमित्त आयोजित ‘ऐतिहासिक वस्तु, नाणी, मृदा खडक व औषधी वनस्पती’ प्रदर्शनास जत येथील जि.प.शाळा नं. १ चे विद्यार्थी व शिक्षकांची भेट.

विवेक वाहिनी समितीच्या वतीने आयोजित ‘व्यक्तित्व विकास’ या विषयावरील कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना मा. शिवाजी नेली.

कला व वाणिज्य विभागाच्या विद्यार्थ्यांची अभ्यास सहलीनिमित्त शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे भेट.

'रामराव डे' निमित्त श्रीमंत रामराव महाराजांच्या पुतळ्यास अभिवादन करताना तत्कालीन आमदार मा. विक्रमसिंह सावंत व प्राचार्य डॉ.सुरेश पाटील.

सात दिवसीय उद्बोधन शिबिरात मार्गदर्शन करताना डॉ. बी.एम. डहाळके(समन्वयक, विद्यार्थी विकास मंडळ).

सात दिवसीय उद्बोधन शिबिरात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना डॉ. एस.जी.गावडे (अर्थशास्त्र, विभागप्रमुख)

हिंदी विभागाच्या विद्यार्थ्यांच्या वतीने हिंदी विभागास स्मार्ट टीव्हीची भेट स्वीकारताना प्राचार्य सुरेश पाटील डॉ. वाय.एन. मोरे

प्रेमचंद जयंतीनिमित्त भितीपत्रिकेचे अनावरण करत असताना डॉ. तानाजी चौगुले(संचालक एनएसएस., एसयुके.), प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील

हिंदी विभागाच्या वतीने आयोजित हिंदी सप्ताहात मार्गदर्शन करताना डॉ. वाय.एन. मोरे (विभागप्रमुख)

इतिहास विभागाच्या वतीने आयोजित भितीपत्रिकेचे उद्घाटन करताना प्राचार्य डॉ.सुरेश पाटील.

ज्ञानशिंदोरी दिनानिमित्त आयोजित ग्रंथदिंडी व ग्रंथांच्या पालखीचे पूजन करताना प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील.

इंग्रजी विभाग आयोजित मुलाखतीला कसे सामोरे जावे? या विषयावर आयोजित सेमिनार प्रसंगी प्रमुख पाहुणे डॉ. दत्ता थोरबोले.

इंग्रजी विभाग आयोजित भिक्तीपत्रिकेचे उद्घाटन प्रसंगी डॉ.एस.आर.कुलाळ, डॉ.आर.एस.बनसोडे, प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी

'मुक्तपीठ' आयोजित 'स्त्रियांना ५०% आरक्षण मिळाले पण १००% संरक्षणाचे काय?' या विषयावरील खुल्या चर्चेप्रसंगी मार्गदर्शन करताना प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

स्पर्धा परीक्षा विभागा अंतर्गत एम.पी.एस.सी./यु.पी.एस.सी. या स्पर्धा परीक्षा विषयी मार्गदर्शन करताना श्रीमती शकुंतला निकम (महिला व बालकल्याण अधिकारी, पंचायत समिती जत)

नॅक समितीचे सदस्य डॉ. कौशिक भुमिक यांची वाणिज्य विभागास भेट

सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या फूड स्टॉल स्पर्धेत विद्यार्थ्यांनी बनविलेल्या पदार्थांचा आस्वाद घेताना महाविद्यालयाचे प्राध्यापक वृंद

रसायन शास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित सेमिनार मध्ये मार्गदर्शन करीत असताना डॉ. जी. बी. कोळेकर(अध्यक्ष, रसायन शास्त्र अभ्यास मंडळ)

भुगोल शास्त्र दिनानिमित्त आयोजित प्रमुख पाहुणे
महेश कौलगे (जत तालुका कृषी उपअधिकक)
यांचे स्वागत करीत असताना प्रा. नवनाथ लवटे (विभाग प्रमुख)

मा. प्राचार्य अभयकुमार सालुंखे यांचा वाढदिवस अर्थात 'ज्ञानशिंदोरी'
दिनानिमित्त बॅनर चे अनावर करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य
प्रा. डॉ.सुरेश पाटील व गुरुदेव कार्यकर्ते.

विद्यार्थी विकास मंडळ आयोजित दहा दिवसीय उद्बोधन शिबिरात
स्पर्धा परीक्षेविषयी मार्गदर्शन करताना डॉ. लक्ष्मण भरणडे

Internship कार्यक्रम अंतर्गत वाणिज्य विभागातील विद्यार्थ्यांची
स्टेट बँक ऑफ इंडिया शाखा जत येथे भेट

वनस्पती विभागाच्या वतीने आयोजित औषधी वनस्पतीच्या प्रदर्शनास
जत येथील शालेय विद्यार्थ्यांची भेट

इंग्रजी विभागाच्या वतीने आयोजित माजी विद्यार्थी मेळावा व विद्यार्थी
संवाद या कार्यक्रमाप्रसंगी प्रमुख पाहुणे श्री. आपासाहेब काळे सर
(माजी मुख्याध्यापक, बिळूर हायस्कूल)

रसायन शास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित कार्यशाळेत
प्रा. डॉ. जी. एस. राशिनकर मार्गदर्शन करीत असताना.

राष्ट्रीय विज्ञान दिन साजरा करत असताना प्राचार्य डॉ.सुरेश पाटील,
विज्ञान विभागातील प्राध्यापक वृंद व विद्यार्थी

अर्थशास्त्र विभाग आयोजित अर्थसंकल्प २०२४-२५ या विषयावर बोलत असताना प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील, डॉ. एस. जी. गावडे व श्री. के. के. रानगर

विज्ञान दिनानिमित्त आयोजित जादूई रसायनशास्त्राच्या प्रात्यक्षिकाप्रसंगी श्रीमती मनिषा नारायणकर (पोलीस निरीक्षक)

विज्ञान दिनानिमित्त आयोजित जादूई रसायनशास्त्राच्या प्रात्यक्षिकाप्रसंगी जत येथील शालेय विद्यार्थी व प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील

महिला दिनानिमित्त सावित्रीबाई फुले व संस्थामाता श्रीमती सुशीलादेवी साळुंखे यांच्या प्रतिमेचे पूजन करीत असताना श्रीमती सुचिता पाटील व प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील

रसायन शास्त्र विभागाच्या वतीने आयोजित कार्यशाळेत प्रा. डॉ. डि. एम. पोरे मार्गदर्शन करीत असताना.

प्राणीशास्त्र विभाग आयोजित कंठी ता. जत येथील कॅटल फार्मला शैक्षणिक सहलीनिमित्त विद्यार्थ्यांची भेट

गणित विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय गणित दिन साजरा करीत असताना ए. एल. घोडके (विभागप्रमुख) व इतर प्राध्यापक वृंद

गणित विभागाच्या वतीने अभ्यास सहली अंतर्गत दांडेली अभयारण्यास भेट

शिक्षणमहर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त अभिवादन करताना उपप्राचार्य प्रा. एम.एच. करेनवर व गुरुदेव कार्यकर्ते.

महात्मा फुले यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना उपप्राचार्य प्रा. एम.एच. करेनवर व गुरुदेव कार्यकर्ते.

भारतरत्न डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना उपप्राचार्य प्रा. एम.एच. करेनवर व गुरुदेव कार्यकर्ते

राष्ट्रपिता महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना गुरुदेव कार्यकर्ते व विद्यार्थी.

छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना श्री. तुकाराम शिंगाडे (प्रयोगशाळा परिचर) व गुरुदेव कार्यकर्ते.

श्री स्वामी विवेकानंद व राजमाता जिजाऊ यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना उपप्राचार्य प्रा. एम.एच. करेनवर व गुरुदेव कार्यकर्ते.

छत्रपती राजर्षी शाहू महाराज यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना श्री.मनोहर मोरे (कार्यालयीन अधीक्षक) व गुरुदेव कार्यकर्ते

संस्थामाता सुशीलादेवी साळुंखे यांच्या जयंतीनिमित्त अभिवादन करताना प्राचार्य प्रा.डॉ.सुरेश पाटील व गुरुदेव कार्यकर्ते.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे दीप प्रज्वलन करून उद्घाटन करताना प्रमुख पाहुणे मा. रवींद्र केसकर (कवी, लेखक, पत्रकार, व्याख्याते धाराशिव), श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे व महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा. रवींद्र केसकर (कवी, लेखक, पत्रकार, व्याख्याते धाराशिव), यांचे स्वागत करताना मा. श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे व प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे अध्यक्ष यांचे स्वागत करताना मा. श्रीमंत शार्दुलराजे डफळे यांचे स्वागत करीत असताना प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभा प्रसंगी मा. रवींद्र केसकर (कवी, लेखक, पत्रकार, व्याख्याते धाराशिव) विद्यार्थ्यांना संबोधित करीताना

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे कार्यध्यक्ष प्रा. सुरेश बामणे अहवाल वाचन करताना.

‘विविध कला गुणदर्शन’ कार्यक्रमाच्या उद्घाटन प्रसंगी प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील यांचे स्वागत करताना डॉ. सतीशकुमार पडोळकर (सांस्कृतिक विभागप्रमुख)

समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा. रवींद्र केसकर (कवी, लेखक, पत्रकार, व्याख्याते, धाराशिव), यांचा परीचय करून देत असताना डॉ. एल. व्ही. भरगंडे

सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित ‘हादगा’ कार्यक्रमानिमित्त हत्तीचे पूजन करताना महाविद्यालयाच्या महिला प्राध्यापिका व विद्यार्थिनी.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात 'विविध कला गुणदर्शन' कार्यक्रमात 'समूह नृत्य' सादर करताना विद्यार्थी.

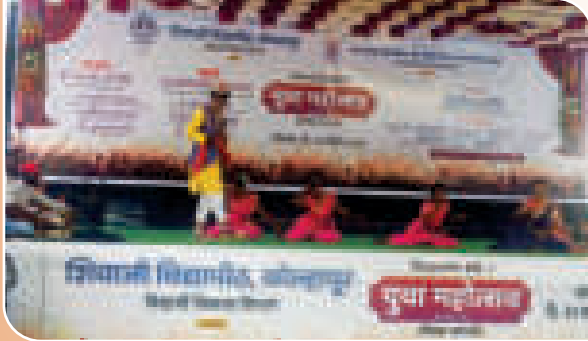
वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात 'विविध कला गुणदर्शन' कार्यक्रमात 'लावणी' नृत्य सादर करताना विद्यार्थीनी.

नॅक मूल्यांकन समितीसमोर आपली कला सादर करताना महाविद्यालयाचे विद्यार्थी कलाकार.

वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात 'पारंपारीक मंगळागौर' नृत्य सादर करताना विद्यार्थीनी.

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर च्या वतीने आयोजित करण्यात आलेल्या ४४ व्या युवा महोत्सवात महाराष्ट्राची लोककला 'लावणी' सादर करताना विद्यार्थी

नॅक मूल्यांकन समितीसमोर आपली कला सादर करताना महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

नॅक मूल्यांकन समितीसमोर पारंपारीक जोगवा नृत्य सादर करीत असताना विद्यार्थीनी

वार्षिक पारितोषिक वितरण जल्लोष २०२४-२५.

राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष श्रमसंस्कार शिबीराच्या उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करीत असताना मा. श्री. कृष्णा बिसले (संस्थेचे आजीव सदस्य)

राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष श्रमसंस्कार शिबीराच्या उद्घाटन प्रसंगी शिबीरार्थींना मार्गदर्शन करीत असताना प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील

राष्ट्रीय सेवा योजना विशेष श्रमसंस्कार शिबीराच्या उद्घाटन प्रसंगी प्रतीमा पुजन करीत असताना मा. श्रीमंत शार्दूलराजे डफळे

राष्ट्रीय सेवा योजना दिना निमित्त महाविद्यालयाच्या परीसरात वृक्षारोपण करताना डॉ. टी. एम. चौगले(संचालक एन.एस.एस.)

महाविद्यालय परीसरात एन.एस.एस. चे स्वयंसेवक महाविद्यालय परीसर स्वच्छता अभियानात काम करीत असताना

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात शिबीरार्थी स्वच्छता मोहीमे अंतर्गत श्रमदान करीत असताना

विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात शिबीरार्थी स्वच्छता मोहीमे अंतर्गत श्रमदान करीत असताना

राष्ट्रीय सेवा योजनाच्या वतीने शिवाजयंती निमित्त प्रभात फेरीत सहभागी स्वयंसेवक

'ज्ञानशिदोरी' दिनानिमित्त रक्तदान शिबीरात रक्तदान करीत असताना एनएसएस विभागाचे स्वयंसेवक

भारतीय स्वातंत्र्य दिना निमित्त ध्वजारोहण कार्यक्रमा प्रसंगी कॅप्टन पी. ए. सावंत व प्राचार्य डॉ. सुरेश एस. पाटील

महाविद्यालयाच्या एनसीसी कंपनीसोबत कॅप्टन पी. ए. सावंत, प्राचार्य डॉ. सुरेश एस. पाटील व क्रीडा शिक्षक ए. बी. चव्हाण.

स्वच्छतेची शपथ घेत असताना कॅप्टन पी. ए. सावंत व एनससीसी कॅडेस

रस्ता सुरक्षा अभियान २०२५ अंतर्गत मा. राजेश कोळी (मोटर वाहन निरीक्षक, जत) विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करत असताना

रस्ता सुरक्षा अभियान २०२५ अंतर्गत मा. राजेश कोळी (मोटर वाहन निरीक्षक, जत) व मा. सागर भोसले यांच स्वागत करीत असताना

एन.सी.सी छात्र सुदिक्षा सुभाष भोसले हीची आर्मी डे परेड नवी दिल्ली येथे निवड

एनसीसी विभागाच्या वतीने जागतिक एड्स दिना निमित्त रॅलीचे आयोजन

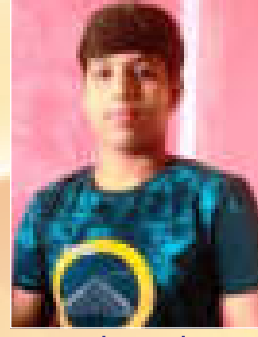
'ज्ञानशिदारी' दिनानिमित्त एनसीसी छात्र रक्तदान करीत असताना

कु. दत्तात्रय चौगुले
बी.ए. ३
राष्ट्रीय सायकलिंग

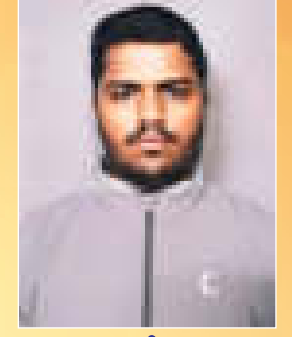
कु. सुवर्णा सावंत
बी.एससी. २
राष्ट्रीय सायकलिंग

कु. प्रांजल सावंत
बी.कॉम. ३
राष्ट्रीय कुस्ती

कु. सुभांत शिंगाडे
बी.सी. ए. २
राज्यस्तरीय लांबउडी

कु. राहील नदाफ
बी.ए.
राज्यस्तरीय भालाफेक

कु. आर्या आण्णासाहेब मोहिते हिने राज्यस्तरीय शालेय क्रीडा स्पर्धा (डेरवण ता. चिपळून) भालाफेक या क्रिडा प्रकारात तृतीय क्रमांक संपादन केला

कर्णधार डॉ. एल. व्ही. भरगंडे यांच्या नेतृत्वाखाली 'अभय चषक' क्रिकेट स्पर्धेत यश संपादन केलेला महाविद्यालयाचा विजयी संघ

१७ वर्षाखालील तालुका स्तरीय कबड्डी स्पर्धेत उपविजेतेपद संपादन केलेला महाविद्यालयाचा विजयी संघ व प्रशिक्षक प्रा. अभिजीत चव्हाण

१९ वर्षाखालील मुलींच्या कबड्डी स्पर्धेत नेत्रदिपक कामगिरी करणारा महाविद्यालयाचा विजयी संघ

१९ वर्षाखालील तालुका स्तरीय कुस्ती स्पर्धेत पै. हर्षद मदन व पै. आकाराम मोटे यांनी प्रथम क्रमांक मिळविला व जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी निवड झाली.

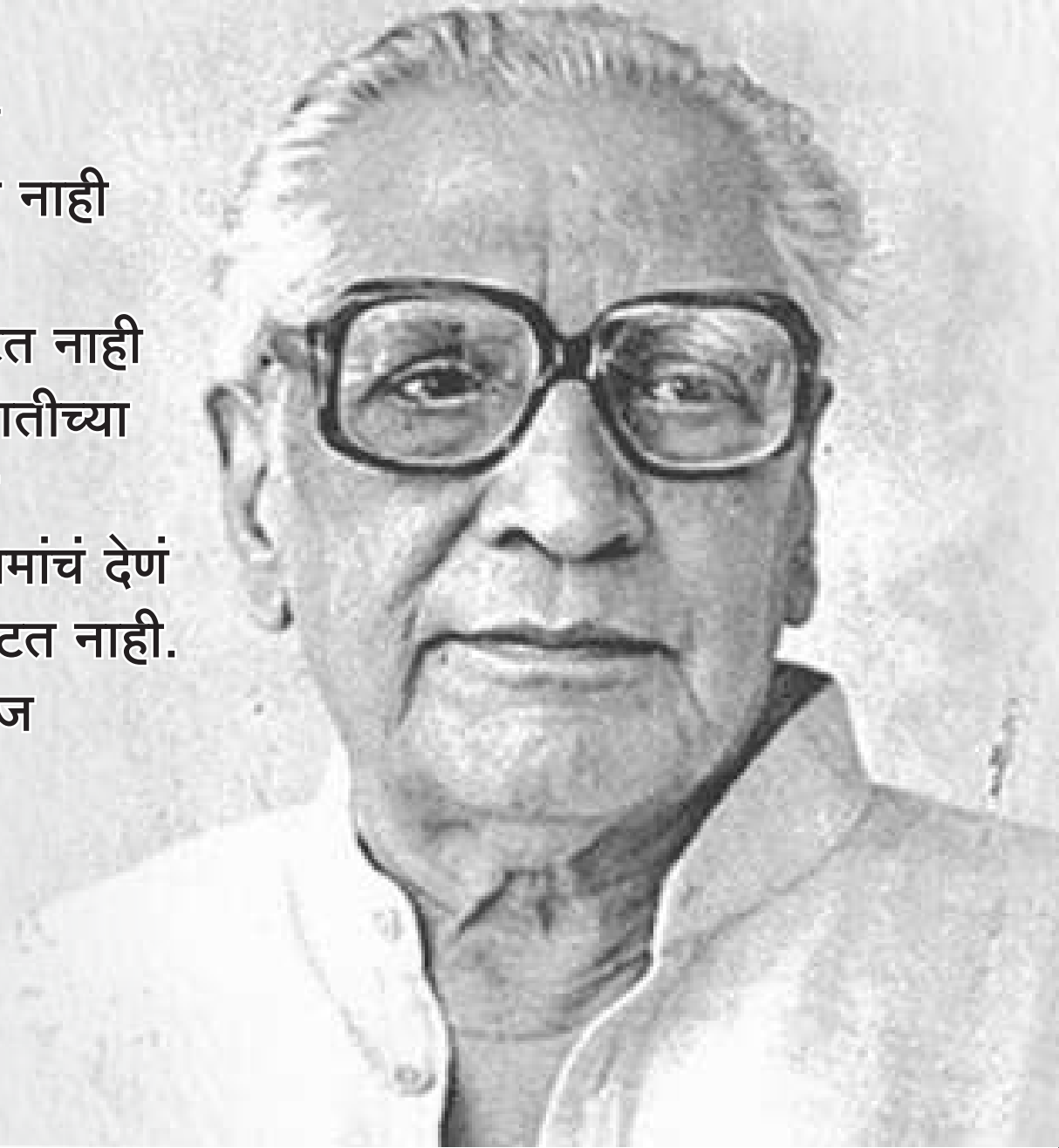

१९ वर्षाखालील तालुका स्तरीय हॉलीबॉल स्पर्धेत यश संपादन केलेला महाविद्यालयाचा विजयी संघ

मराठी विभाग वरिष्ठ

आकाशपण
हटता हटत नाही
मातीपण
मिटता मिटत नाही
आकाश-मातीच्या
या संघर्षात
माझ्या जखमांचं देणं
फिटता फिटत नाही.
- कुसुमाग्रज

सह संपादक
प्रा. रेश्मा लवटे

॥ अनुक्रमणिका ॥

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचं नांव	पान नं.
१	एकांतातले एकटेपण	कु. काजमा मुनिर मकानदार, बी.सी.ए.-२	३९
२	आईसाठी चारोळी	कु. कोमल संजय कोरे, बी.सी.ए.-३	४०
३	तुझे शब्द कोडे	कु. शितल प्रफुल्ल पाटील, बी.सी.ए.-२	४०
४	कॉलेजचा शेवटचा दिवस	कु. मयुरी सिध्दाप्पा लठ्ठी, बी.सी.ए.-३	४१
५	प्रवास	कु. ज्योती शिंदे, बी.एस.सी.-२	४१
६	राज्य घटनेचा ७५ अमृत महोत्सव	कु. पायल सिताराम मागाडे, बी.ए.-३	४२
८	इउलुशी होते या अनोळखी जगात	कु. अंकिता संतोष चव्हाण, बी.कॉम-२	४३
७	आयुष्य	कु. श्रेया विष्णू पवार, बी.कॉम-१	४३
९	बाबा	कु. सोनाली लक्ष्मण साळे, बी.कॉम-२	४४
१०	हिरवा निसर्ग	कु. श्रेया विष्णू पवार, बी.कॉम-१	४४
११	आई	कु. अमृता मल्लाप्पा आलुर, बी.कॉम-२	४५
१२	भाकरीचा अर्थ	कु. श्रेया विष्णू पवार, बी.कॉम-१	४५
१३	बुरुड समाजाचा सामाजिक अभ्यास	कु. ऋतुजा दत्तात्रय वडतिले, बी.ए.-३	४६
१४	आयुष्य खूप सुंदर आहे	कु. दिया पडोळकर, बी.एस.सी.-३	४८
१५	जिवलग मैत्रिण	कु. ज्योती शिंदे, बी.एस.सी.-२	४८
१६	मराठी म्हणी-सामाजिक व सांस्कृतिक अभ्यास	कु. सारिका आबासो कोडग, बी.ए.-३	४९
१७	अनुवाद-मुलाखत	कु. प्रतिक्षा जगन्नाथ कोळी, बी.ए.-२	५२
१८	अनमोल मैत्री	कु. सुश्रिता श्रीमंत कांबळे, बी.सी.ए.-३	५८
१९	आवडते शिक्षक	कु. सुवर्णा कृष्णदेव सावंत, बी.सी.ए.-३	५८
२०	ति जगायला शिकवते	कु. सुवर्णा कृष्णदेव सावंत, बी.सी.ए.-३	५९
२१	खेळाचे महत्त्व	कु. सुवर्णा कृष्णदेव सावंत, बी.सी.ए.-३	६०
२२	चक्रव्युह	कु. अश्विनी पाटील, बी.ए.-२	६१
२३	आत्मविश्वास	कु. दिया पडोळकर, बी.एस.सी.-३	६२
२४	सोबती	कु. अक्षता मांग, बी.एस.सी.-२	६३
२५	बापलेक	कु. अक्षता मांग, बी.एस.सी.-२	६३
२६	आयुष्य	कु. ऋतुजा शेंडगे, बी.एस.सी.-३	६४
२७	कॉलेजचे जीवन	कु. ऋतुजा शेंडगे, बी.एस.सी.-३	६४
२८	जीवनाचे सार	कु. बिरादार अपूर्वा बी.ए.-३	६५
२९	आई	कु. अमृता मल्लाप्पा आलुर, बी.कॉम-२	६५
३०	अजब ही कहानी	कु. प्रियांका मोरे, बी.एस.सी.-३	६६
३१	अबोल प्रेम	कु. अक्षता मांग, बी.एस.सी.-३	६७
३४	कोण म्हणत स्वभावाला औषध नसत	कु. साक्षी सुरेश बसर्गी	६७
३२	रंगपंचमी	कु. पूजा शिंदे, बी.एस.सी.-३	६८
३३	दोन शब्द प्रेमासाठी	कु. शुभम काळे, बी.एस.सी.-३	६८

एकांतातले एकटेपण

कु. काजमा मुनीर मकानदार
बी. सी. ए. २

“एकांतातले एकटेपण” दुसरं काही नसतं, आपल्या आतला ओळखीचा माणूस समोर येऊन बसतो. बसणाऱ्याला बसू द्यावं, नसू द्यावं, हसणाऱ्याला हसू द्यावं, रडलास तर रड म्हणावं. कधी एकट्याने बसून त्याचा एकांत ऐकावा, कधी आपल्या शांततेत त्याने एकांत रेखावा. एकांताच्या तीरावर एकच नाव लावावी, नाव नसेल ज्याला असे नात्याशी ती जावी. एकटेपणा जेव्हा जाणवतो तेव्हा माणूस स्वतःच्याच विश्वात इतका हरवून जातो की बऱ्याचदा त्यातून तो बाहेर पडताना त्याला खूप अडचणी येतात. पण त्यावर मात केली की, एक नवा चेहरा एक नवी ओळख घेऊन या जगासमोर तो येतो, तेव्हा खऱ्या अर्थाने स्वतःसाठी जगण्याची इच्छा होते. सगळं जग सुंदर वाटतं. कारण ह्या दरम्यान माणूस स्वतःव्यतिरिक्त कोणाचाच एवढा विचार करत नाही. आजवर ज्या गोष्टी त्याने केलेल्या नाहीत ते तो करू लागतो. त्या गोष्टीतून आनंद शोधू लागतो. स्वतःसाठी काही करू इच्छितो. नवीन नवीन गोष्टींचा शोध घेऊ लागतो. आणि ते आत्मसात करू लागतो. ते म्हणतात ना...

‘जुनं सोडल्याशिवाय, नवं स्वीकारता येत नाही...’ आयुष्यात कधी ना कधी तर आपल्याला त्रास हा झालाच पाहिजे. नाही आपण वाईट आहोत म्हणून नाही, हे जे आपण लोकांसोबत चांगलं वागत फिरतो ना हे चांगलं वागणं कुठे थांबवायचे हे कळावं, कारण माणसांच्या गर्दीने भरलेल्या या कलियुगात हसत हसत लोक विश्वासघात करतात. या कलियुगात अशा लोकांच्या संगतीत राहून स्वतःला त्रास होण्यापेक्षा एकांतपणा कधीही चांगला. कधी एकांतात बसून विचार केला आहात का? आपण स्वतःसाठी किती आणि दुसऱ्यांसाठी किती जगतो?

एकांतात राहून आपण विचार करायला व शब्दांशी खेळू लागतो तरी हजारो प्रश्न मनाला सतावतात, त्यांच्या मागे आपण धावू लागतो. स्वतः स्वतःला विचारू लागतो.

किती जगतेस सांग स्वतःसाठी,
प्रश्नार्थी हे डोळे बोलले...

आजच बरी आठवण झाली,
आता तर सारे शब्दही विरले...
पचवलेस कितीसे दुःख बरे तू,
आमची साथ तुला नको होती...
तुझ्या खोट्या हसण्याची सल,
या मनालाच तर ठाऊक होती...

अपेक्षा ही माणसाला पूर्णपणे तोडून जाते. ज्यांच्याकडून अपेक्षा ठेवतो, नक्की तो माणूस आपला असतो का? हा प्रश्न कधी स्वतःला विचारला आहात का? आपण त्या व्यक्तीवर इतके अवलंबून राहू लागतो की स्वतःलाच विसरून जातो. अपेक्षांच्या ओझ्याखाली स्वतःला दबवता, स्वतःची ओळख विसरता, म्हणून आता कोणतीही अपेक्षा न ठेवता ‘मन एकांत एकटेपण शोधतंय!’

आता कसे हे मन हलके करायचे, कोणाजवळ मनाचं कवाड उघडायचं, अपेक्षांच्या ओझ्याखाली असलेल्या ह्या बंदिस्त जीवाला आता मुक्त व्हायचंय. माझ्या शब्दांनी साथ दिली तर नक्की स्वतःसाठी काही करू शकेन. आता फक्त इतकेच राहिल ‘मी आणि माझा एकांत’...

आईसाठी चारोळी

तिच्या गळ्यात सोन्याची तुळशी,
हसऱ्या ओठावर गोड गाणं !
चंद्राच्या किरणासारखी साकार
आईचे प्रेम आहे अनंत आणि महान
सतत ती शिकवते जीवनाचे धडे,
तिच्या कष्टांमध्ये जपलेले सुखाचे घटक
जन्म देती तिच्या पोटातून आशा आणि उत्साह
तिच्या हातातील प्रेमात दडले आहे माझं साहस
आईच्या कष्टाचं परिणाम नाही
प्रेमाच्या मिठीत हरवलेलं आयुष्य
जीवनाच्या प्रत्येक वळणावर
आईच अस्तित्व असतं गोड आणि अमृत रूप

कोमल संजय कोरे
बी.सी.ए.-भाग-३

तुझे शब्द कोडे

कोड्यात कोडे टाकून गेले
शब्द सारे गुंतुनी गेले
आयुष्यातील हे कोडे
फार अवघड असे झाले
मनाचे बंध गुंतून असे गेले
आठवणीत सारे न्हाऊन निघाले
आठवणीत त्या मरायचे
की ते कोडे सोडवायचे
हाच तो एक प्रश्न
जो सुटेना असा झाला
तुझे कोडे अर्धवट होते
की माझे प्रयत्न अपुरे पडले
असे प्रश्नांना प्रश्न विचारता शब्द गोंधळून गेले
मनाचे ते कोडे मात्र तसेच राहून गेले

शितल प्रफुल्ल पाटील
बी.सी.ए.-भाग-२

कॉलेजचा शेवटचा दिवस

कॉलेजचा तो शेवटचा दिवस,
 डोळ्यात साठले आठवणींचे आभास
 हसताना ओठावर हसू
 आणि मनात मात्र विरहाचा ठसठसणारा ठसका
 पहिली भेट, पहिले हसू
 पहिला अभ्यास आणि पहिले रुसवे फुगवे
 एकत्र घेतलेले चहा वडापावचा घोट,
 आणि परीक्षा तोंडावर असताना रात्रीचे प्रोजेक्ट
 कधी बांधलो, कधी रुसलो,
 पण शेवटी पुन्हा एकत्र आलो
 आज मात्र वाटतं,
 ही मैत्री अजूनही तशीच टिकावी.
 शिक्षकांचे शिकवणे, ते कठीण प्रश्न
 शेवटच्या बेंच वरून दिलेले प्रतिसाद
 आज आठवतंय प्रत्येक क्षण
 जो काळजाच्या कोपऱ्यात जपून ठेवायचा आहे
 शेवटच्या वेळी त्या वर्गात बसताना
 मनामनात दाटलय काहीसं भारी
 “जाऊ दे रे पुन्हा भेटू” असं म्हणताना
 डोळ्यात मात्र चमकताहेत भावनांच्या सरी
 कॉलेजचा शेवटचा दिवस, आठवणींचा सोहळा

मयुरी सिध्दाप्पा लड्डी
 बी. सी. ए. ३

प्रवास...

ज्योती शिंदे
 बी. एस्सी. २

प्रवास म्हणजे वेगवेगळे अनुभव. प्रवास म्हणजे फक्त एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी जाणे नाही तर, तो एक अनुभव आहे. जो आपल्या मनापर्यंत पोहोचतो. उगवत्या सूर्याची किरणे, पक्षांचा किलबिलाट, गवतावरचे दवबिंदू मावळता सूर्य, इंद्रधनुष्याचे रंग, वेगवेगळी संस्कृती, झाडे, त्या झाडावरच्या वेली, खळखळतं पाणी, वाहणारा झरा, समुद्राला मिळणाऱ्या नद्या या सगळ्यांचा अनुभव घेताना केलेल्या प्रवासाएवढा आनंद कुठेच नाही. प्रवासात बदलत्या ऋतूचा, वातावरणाचा, त्या हवामानाचा अनुभव येतो. ती थंडगार हवा, पडणारा मुसळधार पाऊस, डोक्यावर पडणार ते कडक ऊन, यात केलेला प्रवास अविस्मरणीय असतो. प्रवासात पाहिलेले ते वेगवेगळ्या आकाराची घरे, डोंगर, माती, ती माणसं, तो निसर्ग, ते जंगल, ते पक्षी, ते प्राणी कधी विसरता येत नाहीत. खरं तर प्रवासातले प्रत्येक क्षण आयुष्यभर आपल्या आठवणीत राहतात, जेव्हा आपण प्रवास करतो तेव्हा आपल्याला आनंद, ज्ञान आणि सुंदर आठवणी मिळतात. आपण नवीन गोष्टी शिकतो. आणि जगाचे सौंदर्य पाहतो. प्रवासात निसर्गाची अशी मैत्री होते की निसर्गच आवडायला लागतो. जीवनात प्रवास हा नक्की असावा आणि त्या प्रवासातील अविस्मरणीय अनुभव, प्रवासातील ते वेगळ्या स्वभावाची माणसं, त्यांचं राहणीमान, तो पोशाख, त्यांचे ते सण, त्यांचा आनंद सगळं काही आपल्या पेक्षा नवलच असते.

जगात अशीही काही माणसं असतात का...? जगात असेही काही क्षण असतात....? जगात असेही काही अनुभव अनुभवता येतात का...? निसर्गाशी सुद्धा मैत्री करता येते का..? हे प्रवास केल्यावरच उमगत. प्रवासाने आपला आत्मविश्वास जागृत होतो आपण स्वावलंबी बनायला शिकतो. प्रवास हा एकट्याचा नसून सगळ्यांचा असावा. कोणी सोबत नसलं तरी निसर्ग आपल्या सोबतच असतो. माणसाने प्रवास करावा. त्या प्रवासाचा अनुभव ही घ्यावा आणि तो आपल्या मनात कायम टिपून ठेवावा.

राज्यघटनेचा ७५ अमृत महोत्सव

कु. पायल सिताराम मागाडे
बी. ए. ३

कुशल, समृद्ध, विविधतेने नटलेल्या या भारत देशाच्या स्वातंत्र्याला २०२२-२३ साली ७५ वर्षे पूर्ण झाली आणि अखंड भारतभूमीनं अमृत महोत्सव साजरा केला. स्वातंत्र्य मिळवण्याच्या प्रवासाकडे मागे वळून पाहिले तर अंगावरती शहारे येतील इतक्या वीरांचे रक्त या स्वातंत्र्यासाठी खर्च गेलं. इ.स. पू. ६ व्या शतकापासून ते ब्रिटिशांच्या येण्यापर्यंत सत्ता पलटत राहिल्या. गाद्या बदलत राहिल्या. एक केंद्रित सत्ता आणि सगळे त्या सत्तेचे बांधील असाच प्रवास राहिला. 'सत्ता बदलली की नियम बदलले' या गोंधळात प्रजा होरपळून निघायची.

पुढे ही मक्तेदारी ब्रिटिशांनी घेतली आणि होरपळलेल्या भारताची पार राख करण्याचाच निर्धार केला असावा. यातही सत्तेसाठी लढणाऱ्या आणि स्वार्थी वृत्तीच्या लोकांमध्ये सदसदविवेक बुद्धी जागृत असणारे महान लोक होते. जे भारत स्वातंत्र्याचे स्वप्न डोळ्यात बाळगून रात्रंदिवस एक करून लढत होते. या लढ्याला शेवटी पूर्णविराम मिळाला तो म्हणजे भारत स्वतंत्र राष्ट्र बनले.

पण हा लढा इथे संपला नव्हता कारण एखादं कुटुंब सांभाळणाऱ्या व्यक्तीच्या डोक्यात एक घर सांभाळायचा जसा आराखडा असतो तसं आता एक देश सांभाळायचा आराखडा बनवायची वेळ होती. अठरा पगड जाती, वंश भेदाने जखडलेला समाज, मागे राहिलेले विज्ञान-तंत्रज्ञान या सगळ्याचा समतोल राखायचा होता. आणि तो समतोल पुढे संविधान म्हणून नावारूपाला आले. ही पूर्वगाथा सांगण्याचा उद्देश असा की २०२५ म्हणजे या वर्षी भारतीय संविधानाला ७५ वर्षे पूर्ण होत आहेत. आपण स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव साजरा करतोय. आता लोकशाहीचाही अमृत महोत्सव साजरा करण्याची संधी आपल्याला मिळाली.

२ वर्षे, ११ महीने, १८ दिवस चालू असलेला हा संविधान निर्मितीचा प्रवास २६ नोव्हेंबर, १९४९ रोजी पूर्ण झाला. आणि भारताला त्याची राज्यघटना २६ जानेवारी, १९५० रोजी मिळाली.

११ डिसेंबर, १९४६ रोजी डॉ. राजेंद्र प्रसाद यांची

संविधान सभेची स्थायी अध्यक्ष म्हणून निवड झाली व २९ ऑगस्ट, १९४७ रोजी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची मसुदा समितीचे अध्यक्ष म्हणून निवड झाली. अनेक देशांच्या राज्यघटनांचा अभ्यास करून इतिहासाच्या पानातील घटनांची शहानिशा करून योग्य अयोग्य आणि समाजाचा समतोल या सर्व बाबींचा विचार करून २६ नोव्हेंबर, १९४९ रोजी भारतीय राज्यघटना तयार झाली.

संविधानाच्या या ७५ वर्षांच्या प्रवासात दिवसेंदिवस शासन व जनता यांच्यात पारदर्शकता आली. आज आपण लोकशाहीत जगतोय. आपल्या मुलभूत अधिकारांचं संरक्षण होतंय, धर्म, विचार, भाषेचं स्वातंत्र्य, समाजाच्या सर्व थरातील समानता, न्याय व्यवस्था, राष्ट्रीय एकता, सामाजिक, आर्थिक प्रगती, राजकीय स्थैर्य, महिलांचा विकास, कृषी क्षेत्राचा विकास या सर्व बाबींचा समावेश संविधानात केला गेला. आणि अवघ्या ७५ वर्षांत संविधानाच्या नीतीने भारत देश जगात प्रगत राष्ट्रांपैकी एक म्हणून मिरवतोय. आज जगात सर्वात जास्त लोकसंख्या असणाऱ्या या देशाला एकत्र बांधून ठेवण्याचे काम या संविधानाने केले आहे. जगात सर्वात मोठी राज्यघटना आहे. आपल्या देशाची जिने सत्तेचे विकेंद्रीकरण करून भारत देशाला समृद्धीच्या मार्गावर आणलं. या देशाचा प्रत्येक नागरिक समाधानी असावा यासाठी आज ही राजघटनेत काळानुसार काही बदल केले जातात.

राज्यघटनेच्या या ७५ वर्षांच्या प्रवासात आपल्या देशाने जी प्रगतीची पाऊले टाकली ती बघता असे वाटते की पुढे आपला देश ही विकसित जागतिक महासत्ता बनण्याच्या मार्गावर आहे.

पुन्हा एकदा या स्वातंत्र्याच्या प्रवासावर नजर टाकूया आणि हा संविधानाचा अमृत महोत्सव साजरा करूया!

इउलुशी होते या अनोळखी जगात...

इउलुशी होते या अनोळखी जगात
तेव्हा हाती आला एक विश्वासाचा हात
त्याच हाताने संपूर्ण जग हातात हात धरून दाखवले
चांगल्या वाईटाची समज घडवली.
कधी चुकले तर तोच हात उचलला
पण काही क्षणात तोच हात डोक्यावरून फिरवला
त्यांच्या धाकामुळे आला जीवनाला आकार
त्यामुळे आयुष्यातील स्वप्ने झाली साकार
चुका सुधारत अभिमान त्यांचा मिळवणं
मी त्यांची मुलगी म्हणून आयुष्यभर मिरवणं
तुमच्या संस्काराची शिंदोरी आयुष्यभर पुरावी
तुमच्या आशीर्वादाने घेईन मी गगन भरारी
आम्ही आहोत जळत्या दिव्याची वात
तर तुम्ही आहात आमच्या जीवनाची साथ
आता तोच हात माझ्या हातात घेऊन
त्यांचे म्हातारपण सुखात नेईन

अंकिता संतोष चव्हाण

बी. कॉम. २

आयुष्य

आयुष्य हे असंच जगायच असतं
कीतीही मोठे झालो तरी इतरांना विसरायचं नसतं,
जीवनात काही करता नाही आले तरी
इतरांना दोष द्यायचा नसतो.
आयुष्य हे असंच जगायच असतं
हसणाऱ्यांनसोबत हसायच असतं
मात्र रडणाऱ्याच्या दुःखात सहभागी व्हायच असतं
आयुष्य हे असंच जगायचं असतं
आपल्यासाठी कोण नसले तरी,
कोणासाठीतर जगावं लागतं
जगता जगता कोणावर तरी
मनापासून मरावं लागतं
आयुष्य हे असंच जगायचं असतं
आज आहे तर उद्या नाही
हे असं वाया घालवायच नसतं
प्रत्येक बाबतीत जगून पाहायचं असतं,
जगता-जगता सर्वांना सोबत घेऊन जायचं असतं,
आयुष्य हे असंच जगायचं असतं
देता येईल तेवढं द्यायचं असतं.
घेता येईल तेवढं घ्यायच असतं,
अन मनसोक्त लहानांसारखं बागडायचं असतं
आयुष्य हे असंच जगायचं असतं
कोणी काही बोलले तर मनावर घ्यायचं नसतं
जे आपल्या मनाला पटेल तेच करायच असतं
जाताना कोणी काय घेऊन जात नसतं
म्हणून सगळ्या गोष्टी वाटून घ्यायचं असतं...

कु. श्रेया विष्णू पवार

बी. कॉम. १

बाबा

कु. सोनाली लक्ष्मण साळे
बी. कॉम. २

सर्वच नसली, तर काही मुले अशी असतात ..
तारखेलाच पैसे येतातच.
मित्रांना परमिट, रुममध्ये, पाट्या देतात.
ज्या वडिलांनी पैसे पाठवले त्याच वडिलांची
टिंगल करतात, एकमेकांच्या वडिलांच्या नावाने एकमेकांना
हाका मारतात.
ज्या घरात वडिल आहेत त्या घरांकडे
कोणीही वाईट नजरेने पाहू शकत नाही.
कारण घरातला कर्ता जीवंत असतो.
जो जरीही काही करत नसला तरी तो
त्या पदावर असतो. घरच्यांचं कर्म बघत असतो.
त्यांना साभाळत असतो.
आई असण्याला किंवा आई होण्याला वडिलांमुळेच अर्थ
असतो.
कोणत्याही परिक्षेचा निकाल लागला की,
आई जवळची वाटते का कारण.
ती जवळ होते, कौटाळते, कौतुक करते....
पण गुपचुप जाऊन पेढ्याचा पुडा आणणारा बाप कोणाच्याच
लक्षात येत नाही.
चटका बसला. ठेच लागली फटका बसला तरी आईई गं....
हाच शब्द बाहेर पडतो
पण हायवेचा रस्ता ओलांडताना एखाद्या मोठ्या ट्रक ने
अचानक ब्रेक लावला की 'बापरे' हा शब्द बाहेर पडतो. का
कारण छोट्या छोट्या संकटाना आई चालते हो पण मोठं
मोठी वादळे पेलताना बापच आठवतो.
काय पटतंय का ?
मंगल प्रसंगी आखख कुटुंब जातं
पण मयताच्या प्रसंगी मात्र बापालाच जावं लागत मुलांच्या
नोकरीसाठी सायबापुढे लाचार होणारा बाप
मुलीच्या स्थळासाठी उंबरठे झिजवणारा बाप

घरच्यांसाठी स्वतःच्या व्यथा तडपवणारा बाप
खरंच खरंच किती ग्रेट असतोय..
वडीलांचं महत्त्व त्यांनाच कळतं
ज्या घरात वडील लहानपणीच गेलेले असतात
एक एका गोष्टीसाठी त्यांना तरसावं लागत
बाबांना पूर्णपणे समजून घेणारी म्हणजे त्या घरातली मुलगी
असते...
सासरी गेल्यावर अथवा घरापासून दूर असताना फोनवर
बोलताना त्यांचा बदलेला आवाज ती एका क्षणात ओळखते
आणि सतरा प्रश्न विचारायला सुरुवात करते
का कारण कोणतीही मुलगी ही वडिलांना जपते, जाणते
इतरांनीही आपल्याला एवढेच जपावं एवढीच त्यांची अपेक्षा
असते.

हिरवा निसर्ग

तो हिरवा निसर्ग जीवनाला फुलवून टाकणारा
तो वारा झाडांना स्पर्श देऊन फिरणारा
ती पाने सळसळ करुनी म्हणते गाणे...
त्या निसर्गातून मोहक वाट
ती हिरवी गर्द झाडे दाट
फुलांचा सुगंध देवादारी प्रसन्न वाटे घोघरी
त्या निसर्गातील गुलाबी हवा
वेड लागे जीवा
त्या लाजणाऱ्या कळ्या उमलून येतात
त्यांच्या जीवनमय सौंदर्याला फुलवण्यासाठी
झुळकन येतो वारा फांद्या डोलवण्यासाठी
आणि हाच तो. हिरवा निसर्ग मानवाला भुलवणारा...
कु. श्रेया विष्णू पवार
बी. कॉम. १

आई

आईसाठी काय लिहू
 आईसाठी कसे लिहू
 आईसाठी पुरतील एवढे
 शब्द नाहीत कुठे
 आईवरती लिहिण्याइतपत
 नाही माझे व्यक्तमितीव मोठं
 जीवन हे शेत तर आई म्हणजे विहीर
 जीवन ही नौका तर आई म्हणजे तीर
 जीवन ही शाळा तर आई म्हणजे गुरु
 जीवन हे कामच काम तर आई म्हणजे सुट्टी
 आई तू उन्हामधली सावली
 आई तू पावसातील छत्री
 आई तू थंडीतली शाल
 आत यावीत दुःख खुशाल
 आई म्हणजे मंदिराचा उंच कळस
 आई म्हणजे अंगणातील पवित्र तुळस
 आई म्हणजे भजनात गुणगुणावी अशी
 संतवाणी
 आई म्हणजे वाळवंटात घ्याव अस
 थंडगारपाणी
 आई म्हणजे आरतीत वाजवावी अशी लयबद्ध टाळी
 आई म्हणजे वेदनेनंतरची सर्वात पहिली आरोगी

कु. अमृता मल्लाप्पा आलुर
 बी. कॉम. २

भाकरीचा अर्थ

बांधावरती झाडाखाली
 बाप फाटका उभा
 झाडे झुडपे बोलती
 बाभख गेली नभा!
 बापाने धरली पात
 जेव्हा सूर्य जळत तळत होता
 तेव्हा कळत होता
 भाकरीचा खरा अर्थ
 दोन पेपर होता
 औत धरत होता
 पोटाच्या खळगीसाठी
 रोजच मरत होता.
 माती संगे माती होऊन
 आई झिजत होती
 कधी वाळत होती,
 कधी भिजत होती
 जेव्हा गतकाळाच्या आठवणी
 फेर धरून येतात.
 तेव्हा आभाळ भरल्यावाणी
 डोळे भरून येतात.

कु. श्रेया विष्णू पवार
 बी. कॉम. १

बुरुड समाजाचा सामाजिक अभ्यास

कु. ऋतुजा दत्तात्रय वडतिले
बी. ए. ३

प्रस्तावना:-

बांबूपासून तयार करण्यात आलेल्या टोपल्या, सूप, दुरडी, यल्लमा देवीसाठी लागणारे झग, परडी, परशुराम, या वस्तू तयार करणारा समाज म्हणजे बुरुड समाज होय.

सिंधुदुर्ग जिल्ह्यात चित्रगिरी डोंगराच्या कुशीत आदिवासी समुदायात या समाजाचा उगम झाला. केतया स्वामी या समाजाचे आद्य दैवत. त्यांची जयंती १० डिसेंबर रोजी केली जाते. खरंतर राज्यात बांबूपासून कलात्मक वस्तू बनवणारा हा एकमेव समाज आहे. बुरुड समाजाचे लोक प्रामुख्याने महाराष्ट्रात सांगली, सातारा, कोल्हापूर, पुणे, मुंबई, सोलापूर, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग, या जिल्ह्यात तुरळक प्रमाणात आढळून येतात. त्याचप्रमाणे इतर राज्यात म्हणजेच केवळ मध्य प्रदेश व कर्नाटक राज्यात आढळून येतात. मध्य प्रदेश मध्ये कंडरा व कर्नाटक राज्यात मेदार किंवा मेदा या नावाने ओळखले जातात. या जातींची रोटी-बेटी व्यवहार आजही अस्तित्वात आहेत. बुरुड या समाजाचा समावेश अनुसूचित जातीमध्ये केला आहे. बुरुड समाज हा मोजकाच असून या समाजाची शहरात बुरुड गल्लीत बसलेली आहे. बुरुड समाजाचे दोन पंथ आहेत. एक म्हणजे हिंदू बुरुड आणि दुसरा लिंगायत बुरुड. हे दोन वेगवेगळे असले तरी हिंदू बुरुड समाजाच्या सर्व विधी या हिंदू मराठा यांसारख्याच असतात. लिंगायत 'बुरुड' या समाजामध्ये देखील सर्व विधी सारख्याच परंतु त्यांचा, अंत्यसंस्कार करताना ते मृतदेह मातीत गाडतात. 'बुरुड' हा संस्कृत शब्द 'बुरुडा' पासून आला असून संस्कृत मध्ये बुरुडा म्हणजे टोपली बनवणारा.

उद्दिष्टे:-

- १) बुरुड समाजाच्या व्यवसायाचा अभ्यास करणे.
- २) बुरुड समाजाच्या व्यथा/ समस्यांचा अभ्यास करणे.
- ३) बुरुड समाजाच्या समस्येवरील उपाययोजनांचा अभ्यास करणे.

बुरुड समाजाचा व्यवसाय :-

बुरुड समाज हा आदिवासी असल्याचे दिसून येतो. भौगोलिकदृष्ट्या या जातीचे लोक हे जंगल, डोंगराळ भागात वास्तव्यास असल्याने निरनिराळ्या भागात त्यांना बांबू मिळत असे व त्यापासून त्यांनी हस्तकला अवगत केल्या व त्या हस्तकलेचे आज उदरनिर्वाहाचे साधन म्हणून व्यवसायात रूपांतर झाले. अशाप्रकारे बुरुड समाजाचा व्यवसाय उदयास आला. बुरुड समाजाचा वंशपरंपरेचा व्यवसाय म्हणजे बांबूपासून सुप, टोपली, यल्लमा देवीचे झग, परडी, परशुराम, बनवणे हा आहे. बांबू हा कोकण व कर्नाटकातून तसेच किनारपट्टीच्या भागातून मागवले जातात. साधारणतः एका बांबूची किंमत सुमारे १०० ते १५०/२०० रुपये इतकी असते.

सूप आणि दुरडीचे रोजच्या आयुष्यातील स्थान :-

प्रत्येक घरात अन्नधान्याच्या स्वच्छतेसाठी सूप हे लागतेच! बांबूच्या पट्ट्या पासून बनवलेले सूप वजनाने हलके असते, त्यामुळे ते सफाईदारपणे हाताळता येते. कदाचित याच सुखाच्या हलकेपणामुळे 'भरल्या गाडीला सुपाचं ओझं नसतं' 'हा वाक्यप्रचार रूढ झाला असावा. सुपाचे धार्मिक महत्त्व देखील आहे. अनेक पूजा विधी करताना उदा. संक्रात, दिवाळी, पाडवा, अशा सणांच्या वेळी पूजेच्या वस्तू सुपातच आवर्जून ठेवल्या जातात. घरात एखादा आराधी, वासुदेव, नंदीबैलवाला, किंवा मागतकरी, बहुरूपी, जोकमार यांना धान्य वाढताना ते सुपातूनच वाढावे अशी प्रथा रूढ आहे. वाढलेल्या धान्यातून ते काही धान्य सुपात शिल्लक ठेवतात व ते धान्य पुन्हा धान्याच्या साठ्यात टाकले म्हणजे धान्य वृद्धी होते असा समज प्रचलित आहे. एकंदरीतच समाजाच्या प्रथा परंपरा ग्रामीण भागात पाळल्या जातात म्हणूनच सुप महत्त्वाचे मानले जाते. सुपा सोबत असते ती दुरडी अथवा लहान टोपली.

आज प्रत्येक जण चपात्या अथवा पोळ्या ठेवण्यासाठी पसरट डब्बा वापरतात पण तुम्हाला माहित आहे का, भाकरी ठेवण्यासाठी दुरडीसारखी कोणतेही इतर गृहोपयोगी वस्तू नाही, कारण दुरडीच्या सच्छिद्रतेपणामुळे भाकरीचा

खरपूसपणा टिकून राहतो. शिवाय लग्न समारंभातील आहेर, रुखवतात लाडू, कुरड्या, शेवया वळवट, बुंदी ठेवण्यासाठी या दूरड्या वापरल्या जातात. या वस्तूंच्या किमती साधारणता: काय असतात? सुप रुपये ८० ते १००, टोपली व देवीसाठी लागणारे झग परडी परशुराम ५० रुपयापासून ते त्यांच्या आकारमानानुसार किंमत कमी जास्त होते. ग्रामीण भागातील लोक सूप विकत घेऊन ते शेतकरी कुटुंबातील लोक शेणाने सारवूनच वापरतात. बाजारात आज काल प्लास्टिकचे सूप मिळतात, परंतु बांबूपासून बनवलेल्या सुपातून धान्य जेवढा लवकर स्वच्छ होते तेवढ्या लवकर प्लास्टिकच्या सुपातून होत नाही म्हणूनच, हस्तकलेतून निर्माण झालेल्या व बांबू पासून बनवलेल्या सर्वच वस्तूंना धार्मिक व सामाजिक महत्त्व प्राप्त झाले आहे. ते आजही टिकून आहे. बुरुड समाजाचा बांबूपासून विविध वस्तू बनवणे हा व्यवसाय अपवित्र अथवा अस्वच्छ स्वरूपाचा नाही तर त्यांनी केलेल्या विविध वस्तूंचा शुभ कार्यात धार्मिक कार्यात वापर केला जातो. अशा वस्तूंना इतके महत्त्व असून देखील त्यांना योग्य तो भाव मिळत नाही त्यामुळे उदरनिर्वाहाच्या मार्गात अडथळे निर्माण होतात प्रामुख्याने हा व्यवसाय इतर व्यवसायाच्या तुलनेत अतिशय मंद गतीने चालतो.

बुरुड समाजाची व्यथा :-

समाजातल्या शेवटच्या घटकापर्यंत विकासाची गंगा पोहोचवणार हा खरं तर शासनकर्त्यांचा राजधर्म. पण आजही समाजात अनेक घटक आहेत ज्यांच्या पर्यंत केवळ सरकारचं नाही तर लोकशाहीच्या चारही स्तंभाचे लक्ष गेलं नाही. संख्येने कमी आणि राजकीय, सामाजिक आणि आर्थिक दृष्ट्या फारसं महत्त्व नसलेला, समाजातला असा घटक

त्यामुळे कायमच दुर्लक्षित राहिला. शहरांमध्ये मंडई सारख्या गजबजलेल्या परिसरात बांबूची कलाकुसर करणारा बुरुड समाज गेली अनेक वर्षे राहतोय बुरुड अळीत शिरल्यावर हिरव्या पत्रांची २०-२५ घरां आणि त्यासमोर रस्त्यावरच बांबूची कलाकुसर करण्यात गढून गेलेले कारागीर दिसतात. कुणी हातात सुरा घेऊन लांबच लांब बांबू सोलत उभा असतो तर कोणी बांबूच्या वेतापासून वस्तू विणताना दिसतो. नातवापासून ते आजी पर्यंत सगळेच या कामात मग्न असतात. केतया स्वामी हे या समाजाचे आद्य दैवत, त्यांनी बसव राजांच्या लिंगायती शिकवणी स्वीकारल्या. खरंतर बांबूपासून कलात्मक वस्तू बनवणारा हा एकमेव समाज पण केतया स्वामींच्या जयंतीचा शासन दरबारी कुठेच उल्लेख आढळत नाही. प्रत्येक समाजाचं शासन दरबारी व्यवस्थित प्रतिनिधित्व असावं म्हणून राज्य सरकारकडून एक महामंडळ स्थापन केलं जातं ते महामंडळ त्या समाजाच्या समस्या राज्य सरकारपर्यंत पोहोचवण्याचं काम करत. बुरुड समाजाच मात्र असं कोणतंही महामंडळ नाही. संपूर्ण महाराष्ट्रात जेमतेम २० लाख लोकसंख्या असणारे केवळ २ ते ३ टक्के लोक उच्चशिक्षित आहेत. आजवर अनेक सरकार आली आणि गेली प्रत्येकाने आपापल्या सोयीनुसार समाजातले प्रश्न हाताळले, पण आपल्या अस्मितेचा कोणताही गाजावाजा न करता निमूट पणे आपलं काम करत राहणाऱ्या अशा समाजाच्या खऱ्या प्रश्नांकडे मात्र सर्वांनी सोयीस्कररीत्या दुर्लक्ष केलं. हे प्रश्न महानगरपालिका, राज्य आणि केंद्र सरकार यांच्यापैकी नक्की कोण सोडणार हे ज्याचं त्यांनी ठरवावं. पण अंत्योदयाची कल्पना प्रत्यक्षात आणण्यासाठी अशा घटकांचे प्रश्न समाजासमोर किमान मांडले जाणं आवश्यक आहे.

निष्कर्ष :-

- १) आजही बुरुड समाजाचा सामाजिक दर्जा सुधारलेला नाही इतर समाजांच्या तुलनेत बुरुड समाज हा दुर्लक्षित समाज आहे.
- २) फारच कमी लोकसंख्या असल्याने शासन दरबारी या समाजाचा कोणताही उल्लेख नाही.
- ३) इतरांच्या तुलनेत बुरुड समाजाचा व्यवसाय हा फारच कमी प्रमाणात चालतो व त्यातून योग्य तो नफा मिळत नाही.
- ४) रोजगाराचे मार्ग कमी किंवा हस्तकलेचा विकास न झाल्याने त्यांच्या उपजीविकेच्या मार्गात अडथळे निर्माण होतात.

५) आपल्या अस्मितेचा कोणताही गाजावाजा न करता हा समाज आज हे निमूटपणे कार्यरत आहे त्यांना अनेक आर्थिक अडचणींचा सामना करावा लागतो.

६) तसेच मुलांच्या शिक्षणाच्या सोयीचा विषय हा गंभीरच बनला आहे अशावेळी कोणत्याही शासनकर्त्यांचे लक्षण असल्याचे दिसून येते.

गृहीतके :

१) बुरुड समाजातील व्यक्तींना सामाजिक भेदभावाचा सामना करावा लागतो.

२) बुरुड समाजातील व्यक्तींचे पैसे कमावण्याचे मार्ग कमी किंवा त्यांच्या उद्योग व्यवसायातून त्यांना पुरेसा नफा मिळत नाही त्यामुळे अन्न, वस्त्र, निवारा, शिक्षण व आरोग्य यांसारख्या मूलभूत गरजा भागवण्यासाठी संघर्ष करावा लागतो.

आयुष्य खूप सुंदर आहे

‘आयुष्य खूप सुंदर आहे फक्त ते जगायला’ शिका...

दुःखाला कवटाळून सुखाचे क्षण व्यर्थ घालवू नका...

कालचा विचार करून आजच्या आनंदाला मुखू नका...

आयुष्य खूप सुंदर आहे फक्त ते जगायला शिका...

उद्याचा विचार करून आज स्वतःला त्रास

करून घेऊ नका

प्रत्येक परिस्थितीला तोंड देऊन पुढे चालायला

विसरू नका...

आयुष्य खूप सुंदर आहे फक्त ते जगायला शिका ...

कोण काय बोलेल याचा विचार करत बसू नका दुसऱ्यासाठी स्वतःच मन मारू नका ...

आयुष्य खूप सुंदर आहे फक्त ते जगायला शिका...

असंख्य संकटे येतील म्हणून घाबरून जाऊ नका

वाईट परिस्थिती आहे म्हणून दुःखी होऊ नका आयुष्य खूप सुंदर आहे फक्त ते जगायला शिका...

दिया पडोळकर

बी.एसी. ३

जिवलग मैत्रिण

कोण जाणे कशी काय भेटली
काही दिवसांच्या ओळखीत मला
आपलीशी वाटली

तिच्या प्रेमळ सहवासात
मैत्री आमची फुलली
तिच्याशिवाय कधीच माझी
कळी नाही खुलली

जरी आला राग तिला
तरी कधीच नाही बोलली
माझ्यासोबत नेहमीच
समजूतदार पणे वागली

कितीही चिडले तरी
समजवायला तीच आली
माझ्या मनातली एक जागा
कायमची तिचीच होऊन गेली

कु. ज्योती शिंदे
बी. एस्सी. २

मराठी म्हणी: सामाजिक व सांस्कृतिक अभ्यास

कु. सारिका आबासो कोडग
बी. ए. ३

प्रस्तावना:

म्हणी म्हणजे जीवनाचे अनुभव संस्कृतीचे प्रतिबिंब आणि ज्ञानाचे सार असते. प्रत्येक म्हणी एक प्रेरणादायी विचार किंवा शिक्षण देते जी आपल्याला व्यक्तिमत्त्व विकासात मदत करते. या म्हणी सामान्य सोप्या भाषेत आणि ओघवत्या स्वरूपात व्यक्त केल्या जातात, ज्यामुळे त्या सर्व स्तरावरच्या लोकांना समजायला सोप्या असतात.

म्हणींमुळे आपल्याला जीवनातील गुढता, अनुभव आणि ज्ञानाची जाणीव होते त्या आपल्याला प्रेरणा देतात आणि विचार करण्यास प्रवृत्त करतात. त्यामुळे म्हणी म्हणजे केवळ शब्दांचा संग्रह नसून ती जीवनातील अंतर्दृष्टी प्रदान करणारे एक साधन आहे.

म्हणी म्हणजे साध्या भाषेत जीवनातील अनुभव, नैतिकता किंवा विचारांचे संक्षिप्त वचन किंवा अभिव्यक्ती. या म्हणी सामान्य लक्षात राहणाऱ्या गोड व प्रभावी असतात. म्हणीचा उपयोग संवादात, कथा सांगण्यात, आणि शिक्षणात केला जातो. त्यामुळे त्या लोकांच्या जीवन शैलीत एक विशेष स्थान राखतात.

गृहीतके : दैनंदिन जीवनात वापरल्या जाणाऱ्या म्हणींनी मराठी भाषेला समृद्ध बनविले आहे. म्हणीचे सामाजिक व सांस्कृतिक दृश्या लोकव्यवहारात महत्वाचे स्थान आहे.

उद्दिष्टे:

१. म्हणींचा सामाजिक व सांस्कृतिक संदर्भाने अभ्यास करणे.
२. म्हणी मुळे निर्माण झालेले भाषिक सौंदर्य अभ्यासणे.
३. म्हणींचे दैनंदिन व्यवहारातील महत्त्व विश्लेषित करणे. संशोधन आराखडा:

अन्वेषणात्मक आणि वर्णनात्मक

संशोधन पद्धती:

सर्वेक्षण, तौलनिक, विश्लेषण

शोधन साधने/तथ्य संकलन:-

मुलाखत, चर्चा, व्हिडियो

संशोधनाची व्याप्ती व मर्यादा :

प्रस्तूत संशोधनात दैनंदिन लोकव्यवहारात वापरल्या जाणाऱ्या म्हणींच्या सामाजिक व सांस्कृतिक संदर्भाचा अभ्यास करण्यात येईल. ही या विषयाची मर्यादा आहे.

म्हणींचे प्रकार :-

म्हणी म्हणजे, “सांस्कृतिक आणि सामाजिक अनुभवांचे संक्षिप्त वचन”, विविध प्रकारच्या म्हणी आहेत जसे :

१. सामाजिक म्हणी :-

या समाजातील विचार, परंपरा आणि नैतिकता दर्शवतात. उदाहरणार्थ :- शाळेतील शिक्षण जीवनात सर्वात महत्वाचे आहे.

२. आधुनिक म्हणी :-

नवीन काळातील संदर्भ आणि परिस्थितीवर आधारित. उदाहरणार्थ :- मोबाईलवर जास्त वेळ घालवणाऱ्यांचे जीवन असामान्य आहे.

३. उपदेशात्मक म्हणी :-

जीवनातील धडे शिकवतात.

उदाहरणार्थ :- संकटात धैर्य ठेवा.

४. कौटुंबिक म्हणी :-

कौटुंबिक मूल्य आणि संबंध दर्शवतात.

उदाहरणार्थ :- कुटुंब म्हणजे सर्व काही.

५. हास्य म्हणी :-

विनोदात्मक दृष्टिकोनातून दिलेल्या.

उदाहरणार्थ :- कशाला टेन्शन घेता गोडी साखरेसारखी असते

म्हणींचे सांस्कृतिक महत्त्व :-

म्हणी चे सांस्कृतिक महत्त्व हे खूप आहे. आपल्या

पूर्वीच्या व्यक्तींकडून म्हणींचा अर्थ आपल्याला ऐकायला भेटतो. म्हणींचे सांस्कृतिक महत्त्वाचे प्रकार पुढील प्रमाणे:-

१. परंपरा आणि इतिहास :-

म्हणींच्या माध्यमातून पूर्वजांचे ज्ञान, अनुभव आणि परंपरा पिढ्यान्पिढ्या प्रवाहित होतात.

२. शिक्षण आणि मार्गदर्शन:-

म्हणी जीवनातील मूल्य, नैतिकता आणि व्यवहार शिकवतात. त्यामुळे समाजातील व्यक्तींचे विचार धारेत सुधारणा होते.

३. भाषिक समृद्धी :-

म्हणी लोकांच्या भाषिक कौशल्याला वर्धित करतात. त्यांच्यात लय आणि गुढता असते. ज्यामुळे संवाद अधिक प्रभावी बनतो.

४. सामाजिक एकता :-

सांस्कृतिक संदर्भामुळे लोकांना एकत्र आणण्याचे काम करतात. समान म्हणी वापरल्याने एकता आणि संवाद साधता येतो.

५. सांस्कृतिक संवर्धन:-

म्हणी विविध संस्कृतीचा परिचय करून देतात. ज्यामुळे विविधतेतील एकता साधता येते.

६. भावनात्मक जडणघडण:- म्हणी भावनांचे व्यक्तीकरण करतात. त्यामुळे त्यांना संस्कृतिक दृष्ट्या महत्त्वाचे ठरते.

म्हणींचे सामाजिक महत्त्व :-

म्हणींचे सामाजिक दृष्टिकोनात महत्त्व मोठे आहे येथे काही प्रमुख मुद्दे आहेत.

१. सांस्कृतिक ओळख :-

म्हणी समाजातील परंपरा, मूल्य आणि विश्वासांचे प्रतीक आहे. त्याच्याद्वारे लोकांची सांस्कृतिक ओळख दृढ होते.

२. ज्ञानाचा संचय :-

म्हणी आयुष्याचे धडे देतात, सामाजिक अनुभवांचे संक्षिप्त रूप व्यक्त करतात, आणि ज्ञानाच्या संचयात योगदान करतात.

३. संबंध साधना :-

म्हणी समाजातील व्यक्तींमध्ये संवाद वाढवतात. समान म्हणी वापरल्याने आपसात एकात्मता आणि समज वाढते.

४. सामाजिक आचारधर्म :-

म्हणी नैतिकता, शिस्त आणि योग्य वर्तनाबद्दल मार्गदर्शन करतात, त्यामुळे समाजात चांगले वर्तन प्रेरित होते.

५. भावनिक समर्थन :-

अनेक म्हणींचा वापर स्फूर्तीदायक किंवा आश्वासक भावनेत केला जातो. जो लोकांच्या मानसिक स्वास्थ्याला आधार देतो..

६. सामाजिक बदलाची प्रेरणा :-

काही म्हणी समाजातील असमानता, अन्याय आणि अंडचणीवर प्रकाश टाकतात, ज्यामुळे सामाजिक बदलाची प्रेरणा मिळते.

म्हणी ह्या आजच्या काळात लोप पावत आहेत का? होय, आजचा काळात म्हणी लोप पावत असल्याचे दिसते. यामागील काही प्रमुख कारणे आहेत.

१. तंत्रज्ञानाचा प्रभाव :-

सोशल मीडिया, टेक्निक आणि डिजिटल संवादांमुळे, लोक संक्षिप्त संदेश आणि इमोजी वापरण्यास प्राधान्य देत आहेत. ज्यामुळे पारंपरिक म्हणींच्या वापर कमी झाला आहे.

२. शिक्षण प्रणालीतील बदल:-

शाळांमध्ये आधुनिक शिक्षण पद्धतीवर अधिक लक्ष केंद्रित केले जात आहे. त्यामुळे संस्कृतीत आहे परंपरागत ज्ञान शिकवले जाते.

३. गतिशील जीवनशैली :-

लोकांच्या व्यस्त जीवनशैलीमुळे पारंपारिक विचारधारांकडे लक्ष देण्याची वेळ कमी आहे. त्यामुळे म्हणींचा वापर कमी होतो.

४. ग्लोबलायझेशन :-

विविध संस्कृतीचा प्रभाव वाढल्याने, स्थानिक म्हणींचा उपयोग कमी होत आहे. आणि जागतिक संवादाची भाषा अधिक महत्त्वाची झाली आहे.

५. भाषिक बदल :-

भाषेमध्ये बदल होत आहेत, ज्यामुळे जुन्या म्हणींचा अर्थ किंवा संदर्भ बदलत आहेत, आणि त्यामुळे त्या वापरतात कमी आल्या आहेत. या सर्व कारणांमुळे म्हणी परंपराचा वापर कमी होत चालला आहे, व त्या लोप पावत आहेत.

संदर्भ :-

म्हणींना संदर्भ म्हणून विविध सामाजिक, सांस्कृतिक, आणि ऐतिहासिक घटकांचा समावेश होतो.

उदाहरण: १. सांस्कृतिक संदर्भ :-

प्रत्येक संस्कृतीमध्ये खास म्हणी असतात. ज्या त्यांच्या ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक पार्श्वभूमीला प्रतिबिंब करतात उदा. भारतीय संस्कृतीतील 'काट्यावर चढून नेहमी सावध रहा' ही म्हण सामाजिक चुकांना सावध करण्याचे शिक्षण देते.

२. सामाजिक संदर्भ :-

आचार्य धर्म:-म्हणी अनेक वेळा समाजातील नैतिकता मूल्ये आणि आचार धर्मावर आधारित असतात .

उदाहरण:-'कामात लपलेले चांगले' या म्हणीचा अर्थ आहे की मेहनतीतील चांगले परिणाम असतात.

३. ऐतिहासिक संदर्भ :-

ऐतिहासिक घटना वर आधारित: काही म्हणी विशिष्ट

ऐतिहासिक घटना किंवा व्यक्तीवर आधारित असतात ज्या त्या काळातील परिस्थितीतील दर्शवतात उदाहरणात 'तोंडात बोट' ही म्हण अडचणीत सापडलेल्या व्यक्तींच्या मनः स्थितीचे वर्णन करते.

निष्कर्ष:-

दैनंदिन जीवनात वापरल्या जाणाऱ्या म्हणींनी मराठी भाषेला समृद्ध बनविले आहे.

म्हणींचे सामाजिक व सांस्कृतिक दृष्ट्या लोकव्यवहारात महत्वाचे स्थान आहे.

म्हणी मानवी स्वभाव गुणांवर चपखलपणे भाष्य करतात.

म्हणींमुळे भाषिक सौंदर्यामध्ये वृद्धी होते.

अनुवाद- मुलाखत

जाती, लिंग व अन्य मुद्दयाना वर्ग संघर्षाच्या रूपामध्ये पाहिले पाहिजे
(आनंद तेलतुंबडे यांच्याशी विद्या भूषण रावत यांची चर्चा)

प्रतीक्षा जगन्नाथ कोळी

बी.ए. ३

आनंद तेलतुंबडे

(आनंद तेलतुंबडे नागरिक अधिकार कार्यकर्ता, राजकीय विश्लेषक, भाष्यकार आणि अनेक पुस्तकांचे लेखक आहेत. वेगवेगळ्या मुद्यांवर आपल्या सैद्धांतिक पातळीवरून ते अनेक लोक आंदोलन व चळवळींशी गेल्या तीन दशकापेक्षा ही अधिक काळापासून जोडले गेले आहेत. त्यांनी देशातील सर्वश्रेष्ठ गुणवत्तापूर्ण संस्थांमधून टेक्नॉलॉजी व व्यवस्थापनशास्त्राचे शिक्षण घेतले आहे. ते आधुनिक टेक्नॉलॉजी-व्यवस्थापन जगाकडे अतिशय चौकसपणे पाहतात व संघर्षाच्या रणनीती अतिशय प्रभावी करण्यासाठी त्याचा वापर करतात. एका चर्चे दरम्यान त्यांनी आंबेडकर-मार्क्सवादी राजकारणाच्या अनेक बाबींवर चर्चा केली व पुढे जाण्याचे मार्ग सुचविले.)

प्रश्न:- आनंद जी, बाबासाहेब आंबेडकरांच्या मृत्यूनंतर भारतातील आंबेडकरवादी चळवळीच्या स्थितीसंदर्भात तुमचं काय आकलन आहे?

उत्तर :- भारतातील आंबेडकरवादी चळवळीला निराशाजनक दृष्टीने पाहणे म्हणजे वास्तविक परिस्थितीला सोडून पाहण्यासारखे आहे. आज अस्मिता प्रदर्शनाच्या नावाने आंबेडकरांना एका निर्जीव मूर्तीत परिवर्तित केले आहे. संधीसाधुपणा कमालीचा वाढला आहे. आंबेडकरांच्या भक्ती प्रदर्शनाच्या नावावर लोक आपली दुकाने चालवत आहेत ज्याचा उपयोग राजकीय दलालीसाठी केला जात आहे. वैचारिक दिवाळखोरी, सत्ता आणि पैशासाठी विरोधी गटांमध्ये जाऊन आंबेडकरांच्या आदर्शाप्रती भक्तीचा दावा केला जात आहे.

प्रश्न:- आपल्याला या प्रश्नाचे उत्तर द्यावे लागेल की नेमके आंबेडकरवादी आंदोलन कशाला म्हणावे? आंबेडकरांचे अनुकरण करणाऱ्या स्वयंघोषित लोकांकडून सांगितलेली प्रत्येक गोष्ट आंबेडकरवाद्याला परिभाषित करते का? त्याच्या निश्चितीची काही मानदंड आहेत का?

उत्तर:- या प्रश्नाचे उत्तर देणे सोपे नाही कारण आंबेडकरांच्या संघर्षाचे ही अनेक पैलू आहेत. परंतू आंबेडकरांच्या दृष्टीकोनाला आधारभूत मानून असे सांगू शकतो की, जी चळवळ समाजाला स्वतंत्रता, समानता आणि बंधुभावाकडे घेऊन जाते तिला आंबेडकरवादी म्हणता येईल. लोकांच्या लोकशाही (संविधानिक) अधिकाराच्या मुस्कटदाबी विरोधात जी चळवळ आवाज उठवत नाही तिला आंबेडकरवादी म्हणता येणार नाही. जी चळवळ समाजवादी नाही तिला आंबेडकरवादी म्हणणे चुकीचे ठरेल. आंबेडकरांनी मूल्यांच्या या त्रिकोणालाच राजकीय, आर्थिक

आणि सामाजिक लोकशाहीच्या रुपामध्ये विभाजित केले आहे. या मूल्यांबरोबरच बाबासाहेबांच्या व्यक्तित्व आणि विचारांचे अनेक पैलू जसे की व्यक्ती-पूजा विरोध, तर्कशीलता, वैज्ञानिक दृष्टीकोण, ईमानदारी आणि आदर्शाप्रती समर्पण इत्यादी सारख्या मूल्यांबरोबर जोडले जाऊ शकते.

दलितांची कदाचित एखादीच चळवळ या कसोटीच्या आधारावर खरी उतरत असेल. माझ्या मते या आधारावर आज कोणत्याही चळवळीला आंबेडकरवादी म्हणता येणार नाही. आंबेडकरवादी असणं म्हणजे हे नाही की आंबेडकरांची पूजा करावी किंवा त्यांना एक प्रकारे धर्मगुरु बनवावे एव्हाना स्वार्थासाठी त्यांचा वापर करावा. परंतु आज दलितांची प्रत्येक चळवळ याच कामात व्यस्त आहे.

आंबेडकरांच्या जीवनाशी संबंधित नवीन नवीन ठिकाणांना शोधून तिथे गर्दी गोळा करणे, शासनाच्या मदतीने त्यांच्या मूर्तीची आणि स्मारकांची वाढती सख्या, त्यांच्या गौरवाचे प्रदर्शन करणाऱ्या लेखनाचा महापूर, अस्मिता निर्माण करण्यासाठी हिंदू मंदिरांच्या स्पर्धेत बुद्धविहारांची निर्मिती, शिक्षित दलितांच्या वाढत्या जमातीला स्थान देणे आणि अत्यंत हुशारीने आंबेडकरांच्या भक्तीला चालना देण्यासाठी सेमिनार आणि कॉन्फरन्सच्या वाढत्या संख्येला आज आंबेडकरवादी चळवळ म्हंटले जाऊ लागले आहे. नोकरदार दलित खोट्या सहानुभूतीचे प्रदर्शन करत समाजाचे ऋण उतरविण्याच्या नावावर चैत्यभूमी आणि दीक्षाभूमी सारख्या ठिकाणी गरिबांसाठी खाऊची पाकिटे आणि औषधे वाटताना दिसत आहेत. नक्कीच कमी प्रमाणात का होईना परंतु गरजू दलित विद्यार्थ्यांना शिकण्यासाठी, स्कॉलरशीप आणि आर्थिक मदती सारखी काही चांगली कामेही होत आहेत. आजची संपूर्ण आंबेडकरवादी चळवळ या प्रकारच्या कार्यक्रमांच्या स्वरूपात दिसून येत आहे ज्यांचा आंबेडकरांच्या आदर्शाशी दूरही संबंध नाही. यामधील काहीजण तर आंबेडकरांच्या व्यक्तीत्वाच्या अगदी विपरीत दिसून येतील.

आपल्याला या गोष्टीला समजून घ्यावे लागेल की आंबेडकरांनी कोलंबिया विद्यापीठात शिकत असताना प्रोफेसर जॉन डेवी कडून 'प्रेगमेटिज्म' (परिणामवाद) चे शिक्षण घेतले होते. इतिहासाच्या अगदी बरोबरीने विज्ञान ही असते या गोष्टीवर बाबासाहेब विश्वास करत नव्हते यामुळेच

सामाजिक विकासाच्या नियमामध्ये त्यांचा विश्वास नव्हता. यासाठीच वर्तमान परिस्थितीत दलितांच्या विकासासाठी सर्वात चांगल्या मार्गाचा शोध घेत असते. हेच कारण आहे की दलितांच्या (ज्यामध्ये त्यानंतर त्यांनी संपूर्ण मानवतेला समाविष्ट केले होते) हितांच्या रक्षणासाठी पूर्ण निष्ठा आणि समर्पण सोडून त्यांच्या विचारांमध्ये असे कोणतेच सैद्धांतिक सूत्र दिसून येत नाही की ज्याचा भविष्यात वापर करता येईल. आंबेडकरवादी चळवळीकडूनही अपेक्षा केली जात होती की, ही चळवळ आंबेडकरांच्या कार्याला पुढे घेऊन जाईल आणि जातीअंतासारख्या उद्देशाच्या पूर्ततेसाठी काम करेल ज्यामुळे स्वतंत्रता, समानता आणि बंधूभावा वर आधारीत आंबेडकरांच्या स्वप्नातील समाज बनू शकेल. याच्यामागे मात्र एक सैद्धांतिक अट होती की या उद्देशांच्या पूर्ततेसाठी पूर्ण समर्पण असले पाहिजे आणि हिंसा व वर्चस्ववादा पासून ही चळवळ दूर राहिली पाहिजे.

सन १९५६ मध्ये त्यांच्या मृत्यूनंतर चळवळी मध्ये अचानक एक पोकळी निर्माण झाली कारण त्यांचा वारसा चालविण्यासाठी कोणीच उपलब्ध नव्हते. त्याचबरोबर नेत्यांची महत्त्वकांक्षा खूप वाढली होती. जे.वी. पवारने यादरम्यान घडणाऱ्या महत्त्वपूर्ण घटनांच्या संदर्भात लिहिले आहे. त्यांचं असं म्हणणं आहे की चैत्यभूमी वरील आंबेडकरांच्या अत्यंत संस्कारानंतर लगेच महाराष्ट्रीयन शेड्यूल कास्ट फेडरेशन च्या नेत्यांमध्ये राजकीय मखलाशी सुरु झाली होती. आपल्या शेवटच्या काही दिवसांमध्ये बाबासाहेब सर्व महत्त्वाच्या नेत्यांना एकत्र आणून गैर-काँग्रेस, गैर-कम्युनिस्ट पार्टी निर्माण करण्याचा विचार करत होते. त्यांनी यासंदर्भात राममनोहर लोहिया आणि एस. एम. जोशी सारख्या समाजवादी नेत्यांना प्रस्ताव ही पाठविला होता. या प्रस्तावावर त्यांच्या प्रतिक्रियासंदर्भात माहिती उपलब्ध नाही परंतु नागपूरमध्ये बौद्ध धर्मात सामील होण्यासाठी आयोजित केलेल्या कार्यक्रमाच्या दरम्यान बाबासाहेबांनी एक नवीन पार्टी रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया स्थापनेच्या संदर्भात चर्चा केली होती. परंतु १९५७ च्या सर्वसाधारण निवडणुका जवळ आल्या होत्या. यामुळे आंबेडकरांच्या नंतर एससीएफ च्या नेतृत्वाने यासंदर्भातील निर्णयाला भविष्यासाठी टाळले आणि सुरक्षित ठिकाणाहून निवडणूक लढण्याचा निर्णय घेतला. त्याचवेळी त्यांनी हिंदू धर्म सोडून बौद्ध धर्म स्वीकारला होता आणि आता ते अनुसूचित जातीमध्ये सामील नव्हते. नेतृत्वाचा प्रश्न सोडविण्यासाठी सात सदस्यीय प्रेसिडियम ची निर्मिती केली

होती परंतु ही लवकरच तुटली.

बाबासाहेबांच्या इच्छेनुसार ३ ऑक्टोबर १९५७ ला रिपब्लिकन पार्टी ऑफ इंडिया ची स्थापना झाली: परंतु एका वर्षाच्या आतमध्येच पार्टी मध्ये दोन गट पडले. दोन्ही गट आंबेडकरांचे खरे उत्तराधिकारी असल्याचा दावा करू लागले. दादासाहेब गायकवाडांचा लोकांमध्ये चांगला प्रभाव होता आणि आंबेडकर त्यांच्यावर दुसऱ्यांपेक्षा खूप अधिक विश्वास ही ठेवत होते परंतु जेव्हा ते दलितांच्या जीवनशैलीसारख्या मुद्यावर बोलू लागले तेव्हा पार्टीमध्ये फुटिरवादिता खूप खोलवर वाढली. बी. सी. कांबळे जे व्यवसायाने वकील होते. त्यांचा दावा अशा प्रकारचा होता की, संविधानासंदर्भात ते सर्वांपेक्षा जास्त ज्ञानी आहेत. या आधारावर त्यांनी दावा सुरू केला की गायकवाड कम्युनिस्टांची भाषा बोलत आहेत. लोकांच्या मनात त्याकाळात कम्युनिस्ट विरोधी भावना तीव्र होती. याचे कारण असे समजले जाते की १९५२ च्या निवडणुकीमध्ये बाबासाहेबांच्या पराजयामध्ये कम्युनिस्टांचा हात होता. गायकवाड विरोधी गटाने गायकवाडांना कमी लेखण्यासाठी या भावनिक मुद्याचा पद्धतशीर वापर केला. तसे गायकवाड ही व्यक्तीगत महत्त्वाकांक्षेने पूर्ण मुक्त नव्हते, परंतु लोकांच्या समस्या व भावनेची नाळ त्यांना माहित होती. ते बाबासाहेबांच्या भावनांना चांगल्या प्रकारे ओळखत होते. आपल्या शेवटच्या काळात बाबासाहेबांना असे वाटत होते की त्यांना अपेक्षित असलेला परिणाम मिळत नाही. यामुळे ते खूप निराश झाले होते. १९५३ मध्ये ते जेव्हा एससीएफ च्या मराठवाडा विभागाच्या लोकांना भेटायला गेले, तेव्हा ते अतिशय निराशजनक शब्दात म्हणाले की आजपर्यंत मी जे काही केले त्याचा फायदा फक्त शहरी शिक्षित दलित लोकानांच्या एका छोट्याशा समुहालाच मिळाला आहे. ते म्हणाले की ते ग्रामीण भागातील दलितांसाठी काहीच करू शकले नाहीत. मराठवाडा विभागाचे नेता बी. एस. वाघमारे यांना त्यांनी विचारले की तुम्ही ग्रामीण भागातील दलितांना जमीन मिळवून देण्यासाठी आंदोलन उभे करू शकाल का? या भेटीनंतर लगेच वाघमारे यांनी मराठवाड्यात गायकवाड यांच्या सहाय्याने भूमी सत्याग्रहाचे एक आंदोलन उभे केले. जमिनीसाठी (किंवा कोणत्या ही प्रकारच्या भौतिक मागणीसाठी) केल्या गेलेल्या या पहिल्या आंदोलनामध्ये १७०० लोक जेलमध्ये गेले. आंबेडकरांच्या मृत्युनंतर गायकवाड यांनी पुन्हा एकदा त्यापेक्षा ही मोठ्या ताकदीने १९५९ मध्ये खानदेश-मराठवाडा प्रदेशात भूमी सत्याग्रहाला

सुरुवात केली. खानदेश तत्कालीन मुंबई प्रांताचा भाग होता. या आंदोलनात त्यावेळी अनेक समाजवादी व कम्युनिस्ट नेत्यांनी सहभाग घेतला आणि दलितांबरोबर जेल मध्ये गेले. यानंतर पुन्हा एकदा १९६४-६५ च्या दरम्यान खूप मोठ्या प्रमाणात आरपीआय चे नेते गायकवाड यांनी देशव्यापी भूमी-सत्याग्रह केला, जो जवळ-जवळ एक महिना चालला. या आंदोलनाच्या काळात प्रत्येक दिवशी शेकडो लोक जात राहिले, त्यामध्ये स्त्रिया आणि छोटी मुले ही सहभागी होती. आपल्या रोजी-रोटी च्या मुद्द्यावर लडणाऱ्या दलितांच्या हिम्मतीला पाहून केंद्र सरकार चकित झाले. याला मोडून काढण्यासाठी दलितांना आपल्याकडे घेण्याची रणनीती तयार केली गेली, याची सुरुवात महाराष्ट्राच्या तत्कालीन मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण यांनी केली. दादासाहेब गायकवाड स्वतः सरकारच्या या चालीमध्ये फसले. सरकारच्या रणनीतीने प्रभावित होवून मोठ्या संख्येने दलित नेता काँग्रेस मध्ये सामील झाले किंवा काँग्रेससाठी अप्रत्यक्षपणे काँग्रेस चे काम करण्यास तयार झाले. आरपीआय तर जन्मापासूनच विकृतीची शिकार झाली होती, या घटनेनंतर तिचे अस्तित्वच उरले नाही. परंतु त्यांच्या नावाचा दावा करणारे अनेक गट निर्माण झाले.

१९६० च्या दशकाच्या उत्तरार्धापर्यंत दलितांच्या कमजोर परिस्थितीमुळे त्यांच्यावरील अत्याचारामध्ये वाढ होत होती. या काळात जगभरात अनेक क्षेत्रात उलथापालथ सुरू होती. आंबेडकरवादी युवकांच्या समोर आरक्षणच्या आभासी स्वप्नांव्यतिरिक्त अंधारमय भविष्य आ वासून उभे होते. या परिस्थितीत त्यांनी अमेरिकेतील ब्लॅक पँथरची प्रेरणा घेऊन आपल्या निराशेला अभिव्यक्त करणे सुरू केले. ब्लॅक पँथर हे नाव अमेरिकेच्या माओवादी ब्लॅक पँथरच्या नावावरून घेतले होते आणि याचवेळी उत्तर बंगालच्या नक्सलवादी प्रदेशात उग्र आंदोलन सुरू झाले होते. एकाच वेळी घडलेल्या या घटनांनी सरकारला आतून हादरावून सोडले, परंतु याचा काही एक परिणाम होण्याअगोदरच आंबेडकरवादामध्ये अस्थिरतेच्या नावावर फूट पडली. एका समूहाचे नेतृत्व राजा ढाले यांच्याकडे गेले होते, ज्यांनी नामदेव ढसाळांच्या गटावर कम्युनिस्टांच्या प्रभावाखाली काम करण्याचा आरोप करणे सुरू केले. ज्याप्रकारे आरपीआय मध्ये याचमुळे विनाकारण फूट पडली होती की, लोकांच्या रोजी-रोटीची मागणी करणे म्हणजे कम्युनिस्टांची भाषा बोलण्यासारखे आहे. खऱ्या अर्थाने याचमुळे दलित पँथर फूट पडली.

दलित पँथर ही आरपीआय च्या धर्तीवर संपली

तेही तिच्या पेक्षा जास्त गतीने. त्या वेळेपर्यंत तोपर्यंत प्रादेशिक पक्षांचा उदय झाला होता आणि ते पक्ष आता काँग्रेसच्या वर्चस्वाला आव्हान देत होते. त्याचबरोबर त्यावेळी निवडणुकांच्या राजकारणात गळेकाप प्रतिस्पर्धा सुरु झाली होती. भूमीसुधार आणि हरितक्रांतीसारख्या वरून लोकाभिमुख दिसणाऱ्या धोरणामुळे श्रीमंत शेतकऱ्यांचा एक नवीन वर्ग निर्माण होत होता. जो ग्रामीण प्रदेशात सत्ताधारी पक्षाच्या सहकाऱ्याची भूमिका निभावत होता. सर्वात जास्त मत मिळविणाऱ्याला विजेता घोषित करणाऱ्या निवडणूक धोरणामुळे छोट्या छोट्या समुदायांचे आणि जातींचे महत्त्व त्यांच्या संख्येच्या तुलनेत खूप अधिक होत चालले होते. याबरोबरच दलालांचे महत्त्व पण वाढत वाढत चालले होते. ज्यामध्ये आंबेडकरवादाचे पाखंड करणाऱ्या नेत्यांची एका जमात सहभागी होती. या चालबाज लोकांच्यामध्ये दलित लोकांचा ओढा आंबेडकरांच्या मूर्तीपूजेकडे वाढत चालला होता. या अशा प्रवृत्तीचा सत्ताधारी वर्गाने अतिशय हुशारीने फायदा उठविला आणि हळू-हळू आंबेडकरांना विकृत करू लागले. जवळ-जवळ एका दशकापर्यंत आंबेडकरांची स्मृती तिरस्कृत राहिली होती, ज्याचे महत्त्वपूर्ण उदाहरण म्हणजे १९६० मध्यंतरी आंबेडकरांच्या अंत्यविधीच्या ठिकाणी एक स्मारकासाठी पैसा जमा करण्यासाठी त्यांच्या मुलाला महु ते मुंबई पर्यंत पदयात्रा काढावी लागली होती. आता या आंबेडकरांच्या स्मारक निर्मितीची जणू स्पर्धाच सुरु झाली होती. आंबेडकरवादी आंदोलनाच्या स्मृतीच्या स्वरूपात याच मूर्ती, बौद्ध विहार, सम्मेलन मंत्रोच्चार आणि अस्मितेच्या नावावर होणारा वेडेपणा सारख्याच गोष्टी शिल्लक राहिल्या आहेत.

प्रश्न:- आरपीआय आंबेडकरांच्या विचारानुरूप एक शक्तीशाली, धर्मनिरपेक्ष, पुरोगामी शक्तीच्या स्वरूपात उभे राहू शकत होती. अशी कोणती कारणे आहेत की हे होऊ शकले नाही?

उत्तर:- बाळासाहेब आंबेडकरांनी आरपीआय निर्मितीची कल्पना तत्कालीन शासनकर्ता पक्ष काँग्रेसच्या विरोधात एका गैर-कम्युनिस्ट विरोधी पक्षाच्या स्वरूपात केली होती. यामध्ये कोणती पुरोगामी तत्वे पाहिजे होती यासंदर्भात माहिती उपलब्ध नाही. मला असे वाटते की आंबेडकर एससीएफ सारख्या जाती आधारित पक्षाच्या विचाराबाबत

थोडे सांशक होते ज्याचा जन्म १९४२ मध्ये क्रिप्स कमिशन च्या रिपोर्ट मुळे झालेल्या राजकीय बदलामुळे झाला होता. आता याची उपयोगिता संपली आहे. ऐतिहासिक स्वरूपातही याचे काम फार काही उतरले नव्हते. स्वाभाविकपणे आंबेडकर त्यांनी स्थापन केलेल्या इंडिपेंडेंट लेबर पार्टीला एका नवीन नावाने जीवित करू पाहत होते जे त्यांच्या संविधानिक विचारांच्या जवळचे होते. काँग्रेस भांडवलदारांचा पक्ष होता आणि त्याचा विरोध मजुरांचा पक्षच करू शकत होता, परंतु मजुरांचे नाव कम्युनिस्टांशी जोडले होते. ऐतिहासिक परिप्रेक्ष्यात आंबेडकर कम्युनिस्टांवर नाराज होते, विशेष करून यासाठी की त्यांनी १९५२ च्या निवडणुकीत आंबेडकरांना हरविले होते.

या व्यतिरिक्त एक तथ्य हे पण होते की काँग्रेस च्या खूप मागे असतानाही कम्युनिस्ट त्यावेळचा प्रमुख पक्ष होता. पक्षांच्या तुलनात्मक ताक्तीचा अंदाज लावत आणि काँग्रेसच्या शक्तीला केंद्रस्थानी ठेवून डावपेचांच्या धर्तीवर हे चांगले होते की समाजवादी आणि कम्युनिस्टांची आघाडी बनविली जावू शकत होते. शेवटी कम्युनिस्टांनी ही संसदीय धोरणांना स्वीकारले होते. कम्युनिस्टांना बाहेर ठेवून समाजवाद्यां सोबतीच्या अशक्त आघाडीला बरोबर घेऊन काँग्रेस विरोधी पक्ष म्हणून स्थापित होणे ही आरपीआय ची नियत नव्हती. आरपीआय व्यवस्थितपणे स्थापित झाली नाही याचे प्रमुख उदाहरण आहे की याच्या डावपेचाच्या विचारात काही कमी होत्या. बाबासाहेबांनी आरपीआय च्या धोरणात धर्मनिरपेक्षतेला समाविष्ट केले होते की नाही हे मी पूर्ण विश्वासाने सांगू शकत नाही. आज भारतात सर्वाधिक दुरुपयोग केली जाणारी संकल्पना धर्मनिरपेक्ष आहे जिला तथाकथित पुरोगाम्यांनी प्रचारित केले आहे. मी फक्त इतकेच जाणतो की आरपीआय ची कल्पना शक्तीशाली काँग्रेसच्या विरोधात उभा राहणाऱ्या गैर कम्युनिस्ट पक्षाच्या स्वरूपात केली होती. याची तुलना आपण १९७० च्या दशकात काँग्रेसच्या विरोधात निर्माण झालेल्या जनता पार्टी शी करू शकतो जिला आपल्यामध्ये भारतीय जनसंघास समाविष्ट करून घेण्यास कोणतीच अडचण वाटली नाही. धर्म आणि राजकारणाच्या मध्ये भिंतीचे काम करणारी 'धर्मनिरपेक्षतेला' तर संविधान बनविण्याच्या प्रक्रिये दरम्यानच बाजूला सारले होते.

जेव्हा संविधान सभेच्या उपसमितीने तिला संविधानात सामील करण्याचा प्रस्ताव सादर केला तेव्हा स्वतः नेहरूंनी त्याला विरोध केला होता ज्यांना सर्वात मोठे

धर्मनिरपेक्षीतावादी मानले जाते. या कारणामुळे संविधानात याला संविधानात जागा मिळाली नव्हती. या गोष्टीचे पुरावे आहेत की स्वतः बाबासाहेबांनी धर्मनिरपेक्षतेच्या वर्तमान संकल्पनेचा विरोध केला होता. नोव्हेंबर १९४८ मध्ये बिहारचे प्रतिनिधित्व करणाऱ्या प्रो.के.टी. शाह यांनी एक एक दुरुस्ती सादर केली होती की, 'भारत एक धर्मनिरपेक्ष, समाजवादी राज्यांचा संघ आहे.' स्वतः बाबासाहेबांनी याला विरोध केला होता. त्यांचे म्हणणे असे होते की, राज्याच्या विविध अंगाच्या कार्याला नियमित करण्याची एक व्यवस्था होती आणि राज्याची नीती काय असेल किंवा आपल्या आर्थिक व सामाजिक पक्षाला कोणत्या प्रकारे व्यवस्थित करता येईल याचा निर्णय वेळ आणि परिस्थितीच्या अनुरूप लोकांनी केला पाहिजे. तशी ही बाब वेगळी आहे की ते संविधान सभेत दिलेल्या आपल्या पहिल्या भाषणापासूनच संविधानामध्ये समाजवादी व्यवस्था संकल्पनेच्या समावेशाचे समर्थक होते. भारत एक सेक्युलर देश नाही, ते एक धर्मनिरपेक्ष राष्ट्र आहे जे एकप्रकारे हिंदू राष्ट्र आहे जसा मोहन भागवतांसारखे लोक दावा करतात. संविधानामध्ये हा शब्द समाविष्ट नव्हता आणि या शब्दाला इंदिरा गांधींनी आणीबाणीच्या काळात संविधानात समाविष्ट केले होते. हे भारतीय लोकांबरोबर केलेल्या एका मस्करी पेक्षा वेगळे असे काहीच नाही. जाऊ द्या, आरपीआय कडे पुन्हा येऊयात. असा पक्ष कसे काय एक शक्तीशाली पक्ष बनू शकला असता? वेगवेगळ्या विचारधारांमध्ये विश्वास ठेवणारे नेते कशा प्रकारे पक्षाची एकता टिकवून ठेऊ शकले असते? याला कोणत्या वर्गाचे समर्थन मिळाले असते? याचे उद्देश्य काय होते?

भारतामध्ये निवडणुका पैसे, गुंडागर्दी आणि सांप्रदायिक शक्तींनी लढल्या जातात, जी सर्व निकृष्ट तत्वे आहेत. याच्या सहकार्याशिवाय भारतातील कोणताही पक्ष जीवंत राहू शकणार नाही. संसदेच्या सुरुवातीच्या काळात कम्युनिस्ट पक्ष सर्वात मोठा विरोधी पक्ष होता. देशातील काही भागात यांनी संघर्षाचे नेतृत्व केले होते, ज्यामुळे याला लोकांचे समर्थन मिळाले होते. याला पुढे घेऊन जाण्याची गोष्ट तर खूपच दूर राहिली, परंतु पक्ष या आपल्या शक्तीला कायमस्वरूपी ठेवू शकला नाही. मग आपण कोणत्या आधारावर ही कल्पना करू शकतो की आरपीआय संदर्भात काही वेगळे झाले असते. परंतु, अन्ना-द्रमुक आणि डी.एम. के सारख्या काही द्रविड पक्षाची उदाहरणे आपल्या समोर आहेत की जे मताच्या राजकारणा शिवाय जीवंत राहिले.

काही वर्षांपूर्वी पर्यंत बहुजन समाज पार्टी निवडणुकांमध्ये यश मिळविले होते, परंतु इथे हा प्रश्न महत्वाचा आहे की हे पक्ष आपल्या निश्चित लक्ष्यावर कायम राहिले आहेत का? आज हे पक्ष फक्त फक्त वेगळ्या रंगामध्ये सत्ताधारी पक्षांचेच प्रतिनिधित्व करत आहेत. त्यांचे नेते मालामाल झाले आहेत, परंतु त्यांच्या लोकांची दुर्दशा जशीच्या तशी आहे.

वास्तविकता तर ही आहे की आंबेडकर आणि त्यांचा पक्ष औपनिवेशिक काळानंतर नंतर भारतात यशस्वी झाला नाही. आरपीआय यशस्वी झाली असती की नाही हा काल्पनिक प्रश्न आहे. महत्वपूर्ण प्रश्न हा आहे की काय ही आंबेडकरांच्या उद्देश्यांना पुढे घेऊन जाण्यात यशस्वी झाली असती का? माझे सरळ साधे उत्तर आहे की नाही. याचा महत्वपूर्ण पुरावा या घटनांमध्ये पाहता येईल की छोट्या मोठ्या कोणत्या ही पक्षाने यापुढे ही जाऊन कामगारांच्या नावाची शपथ घेणारे कम्युनिस्ट पक्ष ही या देशातील गरीबांचे हक्क सुरक्षित राखू शकले नाहीत. आघाड्यांच्या निवडणूक समीकरणावर निवडणूकांमध्ये यश प्राप्त केले जाऊ शकते ज्याप्रकारे बहुजन समाज पार्टी ने केले, परंतु जसा बहुजन समाज पार्टीचा अनुभव स्पष्ट करतो की, देशातील राजकारणामधील व्याकरणाला तोडणे वाटते तितके सोपे नाही.

जाती आणि वर्गाचा प्रश्न

प्रश्न:- तुम्ही डाव्या चळवळींशी जोडले गेले आहात. तुम्ही कायम जाती आणि वर्गाला बरोबर घेऊन जाण्याचा विचार मांडला आहे. डाव्या लोकांनी ही आता जातीला भारतीय संदर्भात शोषणाचे मूळ कारण मानले आहे, परंतु तुमच्या काही लेखांमधून हे स्पष्ट होते की तुम्ही पण या मुद्द्यांना वर्गीय दृष्टीकोणातून पाहता. तुम्ही या गोष्टीवर का जोर देता की वर्ग महत्वाचा आहे डावे आणि आंबेडकरवादी बरोबर येण्याची शक्यता इतकी कमी का दिसत आहे?

उत्तर:- होय, मी राजकारणात डाव्यांबरोबर राहिलो आहे परंतु कोणत्याही डाव्या पक्षाबरोबर नाही. मला वाटते की कम्युनिस्ट आणि आंबेडकरवादी चळवळी बरोबर येऊन एका मजबूत क्रांतिकारी शक्तीच्या रूपात समोर आले पाहिजे. याचा अर्थ वर्ग आणि जातीला बरोबर आणणे नाही परंतु जातीला वर्गामध्ये आणणे आहे. कम्युनिस्ट किंवा

बाकी लोक जसे वर्गाच्या संकुचित संकल्पनेमध्ये विश्वास ठेवतात त्यासंदर्भात माझे टोकाचे मतभेद आहेत. वर्गाच्या माझ्या संकल्पनेत जात ही समाविष्ट आहे. कम्युनिस्टांनी आपल्या सुरुवातीच्या काळात ही चूक केली ज्यामुळे भारतातील असंख्य गरिवांना होतीस मुकावे लागले. मार्क्स म्हणाला आहे की, आजपर्यंत सर्व समाजाचा इतिहास हा वर्ग संघर्षाचा इतिहास राहिला आहे. मग जातीला आपण या व्याख्येच्या बाहेर कसे ठेवू शकतो जेव्हा ऐतिहासिकदृष्ट्या जात ही या पृथ्वीवरील लोकांच्या जीवनाचा महत्त्वपूर्ण भाग राहिली आहे. जातीचा विचार केल्याशिवाय भारतीय समाजाची ना वर्गीय व्याख्या केली जाऊ शकते, ना वर्गसंघर्षाला समजू शकतो. भारतीय कम्युनिस्टांची ही सर्वात मोठी चूक झाली आहे ज्याच्या मुळात परंपरागत विचारांना मानण्याचा त्यांचा ब्रह्मणवादी विचार राहिला आहे. भांडवलशाही व्यवस्था पूर्व समाजामध्ये वर्ग अनेक रुपामध्ये दिसून येतो. जाती ही वर्गाचा एक भाग होती.

याचा अर्थ वर्गाची उपेक्षा करणे हा नाही. वास्तविकता मी कोणाचीही उपेक्षा करत नाही. क्रांतीचा अर्थ हा नाही की तुम्ही एखाद्या गोष्टीला पूर्वीच स्वीकारावे आणि पुढे जावे. तुम्हाला सामाजिक बास्तविकतेला सामोरे जावे लागेल. जाती, लिंग यासारखे सर्व मुद्दे सामाजिक बास्तविकता आहेत आणि त्यांना वर्ग संघर्षाचा एक भाग म्हणून स्वीकारावे लागेल. हे क्रांतिकारी चेतनेला धारदार बनविण्याचे एक माध्यम आहे. अन्य सामाजिक वर्गीकरणाच्या बाहेर जाऊन, जातीच्या आपल्या काही विशेषता आहेत आणि यामुळेच संघर्षाच्या प्रमुख माध्यम म्हणून जाती संदर्भात हा दृष्टीकोण अवलंबला पाहिजे. जाती आधारित संघर्षाला बघण्याचा मागील शंभर वर्षांचा आपला अनुभव आहे. यावरून स्पष्ट होते की याने जातीव्यवस्थेला कशाच प्रकारचा धक्का बसला नाही. जाती व्यवस्थेमध्ये आज जे परिवर्तन दिसून येते यामागे भांडवलशाहीचा उदय आणि त्याबरोबर चालणाऱ्या आधुनिकतेचा हात आहे.

आज या जाती संघर्षाशिवाय भारत ज्याप्रकारे जातीय दलदलीत अडकला आहे तसा इतिहासामध्ये ही कधीच अडकला नव्हता. वर्गसंघर्ष ही इतिहासाला गती देणारी शक्ती राहिली आहे आणि हिला दुसऱ्या कोणत्याही संघर्षाच्या समांतर उभे केले जाऊ शकत नाही. याचा अर्थ फक्त आर्थिक संघर्षच नाही जसे की काही मूर्ख लोक समजतात. यामध्ये हतबलते शिवाय स्वाभिमानाने लढणे आवश्यक आहे. यासंदर्भात आमच्या कम्युनिस्टांना मार्क्सनी

नोव्हेंबर १८७१ मध्ये अमेरिकेतील एका ट्रेड युनियनच्या नेत्यास दिलेल्या सल्ल्याकडे पाहणे आवश्यक आहे: 'जिथे कुठे कामगार वर्ग सामूहिक सत्ता म्हणजे सत्ताधारी वर्गाच्या राजकीय सत्तेच्या विरोधात निर्णायक अभियान पर्यंत संघटीत स्वरूपात विकसित झाला नाही त्याठिकाणी त्याला सत्तेच्या विरोधात सतत आंदोलने आणि सत्ताधारी वर्गाच्या धोरणांविरुद्धात विरोधी भूमिका घेण्यासाठी कोणत्याही परिस्थितीत प्रशिक्षित केले पाहिजे. अन्यथा हे त्यांच्या हातचे बाहुले बनतील.' या कामगार वर्गाला कोण प्रशिक्षित करणार? तोच ना, ज्याला या गोष्टी माहित आहेत.

सांस्कृतिक संदर्भात त्याला रामायण संस्कृतीच्या खऱ्या चरित्राला समजावणे आवश्यक आहे ज्या संस्कृतीला सत्ताधारी वर्ग आपल्या डोक्यावर बसवून पावन संस्कृतीच्या नावाने मिरवत असतो. आपल्याला लोकांमध्ये जागरूकता वाढवावी लागेल जेणे करून त्यांनी ठरवलेल्या महान गौरवशाली संस्कृतीच्या घृणास्पद कारनाम्यावर प्रश्न विचारता येतील. ज्याप्रमाणे शंभुकवध हा जाती व्यवस्थेची निशाणी आहे, तातक आणि बाली चा वध तसेच शूपर्णखेचे नाक कापणे आदिवासींवरील अन्यायाचे प्रतीक आहे, सीतेची अग्निपरीक्षा स्त्रियांचा अपमान आहे, मूल्यांचे पाखंड आहे, जे रामाची चप्पल ठेवून राज्य करणाऱ्या गोष्टीमधून दिसून येते किंवा जंगलातील प्राण्यांच्या शिकारी मध्ये, रामायण कथेनुसार रामाचा गादीवर कोणताच अधिकार राहिला नव्हता आणि वनवासा मध्ये त्याला एका साधूच्या रुपात जीवन जगायचे होते, उत्तरकांडामध्ये साम्राज्य विस्ताराची इच्छा, शेजारील राज्यातील जनतेचे शोषण, जे हनुमानाने लंकेत लावलेल्या आगीवरून स्पष्ट होते. असे अनेक प्रसंग आहेत.

आता प्रश्न हा आहे की हे काम कोण करेल? हे जग जाहिर आहे की, कम्युनिस्ट पार्टीच्या केडर्सनाच हे करावं लागेल, जे मार्क्सच्या लेखनातून सर्व काही शिकले आहेत.

टीप:- दैनिक आंध्रज्योती मध्ये ६ नोव्हेंबर २०१८ मध्ये प्रकाशित. तेलगू मधून इंग्रजी अनुवाद बीआर बापूजी आणि इंग्रजी मधून हिंदी अनुवाद अभिषेक श्रीवास्तव. हिंदीतून मराठी अनुवाद.

अनमोल मैत्री

मैत्री म्हणजे फक्त हसणं नाही..
ती दुःखाच्या काळोखातही साथ देणारी सावली आहे.
जीवनाच्या प्रत्येक वळणावर,
हळुवार पाठिंबा देणारी आधाराची फांदी आहे.

अचानक जेव्हा सगळं विस्कटतं,
तेव्हा हळूच खांद्यावर येणारा एक हात असतो.
सर्वांनी पाठ फिरवली तरी
अडकलेल्या वाटेवर तोच एक साथ असतो

नशिबाने दिलेलं हे सुंदर नातं,
कधी स्वार्थ नसतो, कधी बनावट नसतो,
फक्त निर्मळ प्रेम आणि साथ असते,
जन्मभर टिकणारी ही गोड आठवण असते.

कधीकधी राग येतो, कधी वाद होतात, तर कधी भांडण
पण शेवटी मन पुन्हा जुळून येत,
कारण मैत्री ही तुटण्यासाठी नसते
तर शेवटपर्यंत सोबत राहण्यासाठी असते.

कांबळे सुश्रिता श्रीमंत
बी.सी.ए. ३

आवडते शिक्षक

होते माजेही एक आवडते गुरु
खरा जीवनाचा प्रवास हा
झाला त्यांच्याणसूनच सुरु
त्यांच्या विचारांनी माझ्या मनात अस घर केलं.
कळालच नाही कस माझ्या हृदयात
पालकांच्या वरती त्यांच स्थान झाल.

त्यांचा सहवास असा लाभला
की माझ्या ध्येयाचा हा प्रवास
हा माझ्या एकट्याचा कधीच नाही भासला

सर तुम्ही म्हणायचा आयुष्यात शॉटकट कधीच नाही
ध्यायचा
मग सर तुम्ही का घेतला माझ्या आयुष्यातून
अन स्पर्धेच्या दुनियेत का पाडल या एकट्याला
सर आताही निर्णय घेताना तुमची गरज भासतेय
पण का माहीत नाही सर
पहिल्यासारखी या निर्णयांना तुमची मदत नसतेच

आताही सर तुम्हाला पाहिल
कि मी स्वतःला एकलव्य समजतेय
आताही सर घेताना कोणताही निर्णय करताना सराव
सर तुमचाच फोटो समोर ठेवतेय
मान्य आहे मी प्रत्येक वेळ तुम्हाला अडचणीत पाडतेय
पण मीही होते एक काळ, तुमची विद्यार्थीनी आवडती
अन आता तुम्ही माझे गरु यातच स्वतःला भाग्यवान
मानतेय

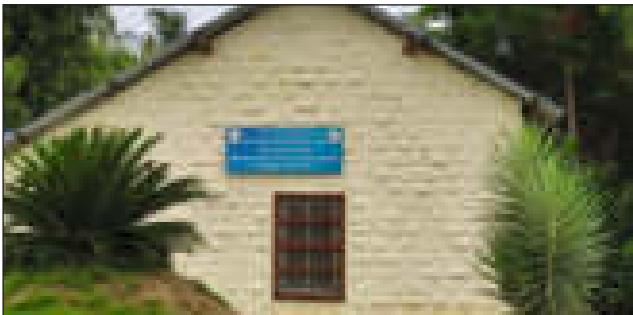
सुवर्णा कृष्णदेव सावंत
बी.सी.ए. ३

ती जगायला शिकवते

वाच्यावरती आनंदाने डोलावते
 फुलाप्रमाणे सुगंध दरवळते
 पाहताक्षणी मनमोहरते
 आनंद वाटीत फिरते
 पाहून तिजला मी तिच्याच जगात हरवते
 अन दुःखाचे डोंगर नकळत कधीच विसरते
 अबोल ती पण तिचे बोलणे ते
 थेट काळजाला भिडते
 चेहऱ्यावरचे तेज तिच्या
 चुंबकाप्रमाणे पाऊले आमची खेचते
 अन पाहताच तिजला चेहऱ्यावरती हस्य उमटते

रोज रोज तिचे हे नखरे मी पाहते,
 मग जलस होऊन मी तीला विचारते,
 अशी कशी सारखी तू हसते हसून हसून पोट भरत नाही,
 इतरांनाही हसवते
 एकही दुःख नाही का ग
 जे आठवून मन दुखावते
 सांग मला तुझ्या हसण्याचे राज कधी सांगते ?

सुंदर चेहऱ्यातून आपले इवलेसे ओठ हलवते
 ऐक मग हळूवार बोलते
 माणसाप्रमाणे दुःखत पिचत जगणारी मिही होते

जेव्हा मरणाच्या काटेवरून परत येते.
 मग मला आठवू लागते.
 कशी मि अंकुरले होते
 संकटाचेही मी हात धरले घरले होते.
 दुष्काळात स्वतःला कसे मी सावरले होते
 असे प्रश्न पडत होते
 मन मनाला विचारत होते.
 आता का रडत बसते
 मरणालाही लढ, लढली तु जगाशीही होते
 मग मरणाला काय घाबरते.
 जक्षा पुढे स्वतःचा तमाशा काय बनवते
 ओळख स्वताला तु
 दुखातही आनंद शोधते
 घेऊन संकटांचा डोंगर तू
 जगाला जगायला शिकवते

सुवर्णा कृष्णदेव सावंत
 बी.एसी. ३

खेळाचे महत्त्व.

सुवर्णा कृष्णादेव सावंत
बी.एसी. ३

खेळ ही एक शारीरिक व मानसिक कला आहे. खेळल्यामुळे शारीरिक विकास साधतो तसेच मानसिकताही प्रबल बनवते. दररोज किमान अर्धा ते एक तास कोणतातरी खेळ खेळला पाहिजे. खेळामुळे चपळता वाढते त्याचप्रमाणे आपल्या व्यक्तीमत्वाचा विकासही घडतो.

लहानपणापासून आपल्याला कोणत्या ना कोणत्या प्रकारच्या शारीरिक हालचाली करायला शिकवले जाते. मग ते आपल्या मित्रांसोबत खेळणे असो, धावणे असो. खेळ आणि शिक्षण या दोन्ही गोष्टी आपल्या जीवनात महत्वाची भूमिका बजावतात. ते विद्यार्थ्यांना टीमवर्क नेतृत्व जबाबदारी आणि संयम यासारखी जीवन कौशल्ये शिकवतात. ते आत्मविश्वास निर्माण करण्यास आत्मसन्मान सुधारण्यास सामाजिक कौशल्ये शिकवण्यास आणि आपुलकीची भावना प्रदान करण्यास देखील मदत करतात .

आमच्या राजे रामराव महाविद्यालयाला खूप वर्षांची खेळाची परंपरा लाभली आहे. या महाविद्यालयातील कित्येक खेळाडूंनी अंतराष्ट्रीय पातळीवर आपल्या देशाचे नाव गाजवले होते.. अता सध्याच्या काळातही आपल्या कॉलेजमधील खेळाडू अंतराष्ट्रीय, राष्ट्रीय राज्यस्थरीय पातळीवर खेळून, आपल्या देशांचे, राज्याचे, शाळेचे तसेच आपल्या आईवडीलांचे नाव गाजवत आहेत. राष्ट्रीय पातळीवर चमकवण्याच काम केल आहे.

अभ्यासाबरोबरच आपण खेळामध्येसुद्धा चांगल करिअर करू शकतो. हे आमच्या कॉलेजने चांगल्या पद्धतीने पटवून दिले आहे.

एकल कोंडी मुल जर घडवायची नसतील तर, आपल्याला क्रिडा संस्कृतिला चालना द्यायला हवी. प्रचंड लोकसंख्या असलेल्या अत्ताच्या शाळांमध्ये PT चा तास सुद्धा चार भिंतींच्या आत होतो.

त्यावर चार-दोन पदकावर आपल्या देशाला समाधान मानावे लागते तेव्हा मात्र आपण हळहळतो जर आपण मुलांच्या लहानपणापासूनच क्रिडा संस्कृती विकसीत करणार नसु तर आपण त्यांच्याकडून जागतीक दर्जाच्या कामगिरीची अपेक्षा तरी कशी काय करू शकतो.

छोटे छोटे मित्र आमुचे

छोटे छोटे खेळ

दंगा मस्ती करता करता

मस्त जाई वेळ

पडु दया, रडु दया, कपडे सारे मळु दया.

अत्ता तरी मुलाना खेळ सारे खेळू दया

चक्रव्यूह !

आश्विनी पाटील

बी. ए. २

कोशिश करूंगा सफलता मिलेगी तो बढिया है।
क्यू डरे जिंदगी में क्या होगा
कुछ ना होगा तो तर्जुबा होगा।

स्पर्धा परीक्षेच्या विद्यार्थ्यांना विकास दिव्यकिर्ती सरांनी बहुतांश वेळा सांगितलेल हे वाक्य अशा वाक्यांनी भारावून लाखो पोरं स्पर्धा परीक्षेच्या मायाजाळात ओढली जातात .त्यापैकी हाताच्या बोटावर मोजण्याइतकी यशस्वी होतात आणि बाकीच्या नशिबी अंधार येतो. आज आपण या लेखात त्याच विद्यार्थ्यांनबद्दल पाहणार आहोत.

भारतातील शिक्षण पद्धती व्यवसाय करू देत नाही त्यामुळे सर्व लोक नोकरीच्या मागे धावत असतात. व्यवसाय निर्माण करणारे शिक्षण नसल्यामुळे कोणताही व्यवसाय करणे होत नाही काही ठिकाण नोकरी आहे पण पगार जास्त नाही किंवा तेवढ्या पगारात भागत नाही भारतातील अनेक खेडोपाडी दुष्काळ, शेतामध्ये सुधारणा आणि औद्योगिकीकरण झाल्यामुळे स्पर्धा परीक्षा देणाऱ्या विद्यार्थ्यांची स्टोरी ऐकून, कोचिंग क्लासेसचे व्हिडोओ बघून अनेक मुल-मुली या स्पर्धा परीक्षेच्या चक्रव्यूहात येतात. स्पर्धा परीक्षा देण्यासाठी लाखो विद्यार्थी येतात, पण जागा १००० ते १२०० पर्यंतच असतात. स्पर्धा परीक्षेच अभ्यास करणे म्हणजे, माऊंट एव्हरेस्ट चढल्यासारखेच असत. संपूर्ण जगाचा अभ्यास करणे, चालू घडामोडी आणि त्यात सारखा बदलणारा अभ्यासक्रम या सर्व गोष्टींना तोंड देऊन अनेक विद्यार्थी यशस्वी होतात. असाच एक विद्यार्थी जो अत्यंत गरिबीतून येतो, २०१६ मध्ये अन्सार शेख याने ३६१ वा रँक पटकावून आयएएस अधिकारी झाला. महाराष्ट्रातील जालना या ठिकाणी राहणारा अन्सारचे वडिल रीक्षाचालक होते व आई घरकाम करत होती. शेवटच्या BA-3 ला असताना व परीक्षेच पहिले अटेम्प्ट द्यायच्या तयारीत असताना त्याची आई मानसिक आजारांशी लढत होती. घरची स्थिती ही चांगली नव्हती तरीही अन्सारने हार न मानता तो जिद्दीने लढला व यश प्राप्त केले असे अनेक विद्यार्थी आहेत. तमिळनाडू मधील सुष्मिता आणि ऐश्वर्या ने हि गरिब परिस्थितीत शिकून यश प्राप्त केले.

स्पर्धा परीक्षा देताना तयारी करताना अनेक विचार मनात येत असतात. अशाच प्रकारे तयारीसाठी गेलेल्या महेश ची स्टोरी पाहूया.

एमपीएससी करण्यासाठी गावाकडून पुण्याला आलेल्या महेशला आता पंधरा वर्षे झाली. डोक पार फुटल होतं. अनेक कम्बाईन, राज्यसेवा, तलाठी, क्लार्कच्या परीक्षा झाल्या. भावानं ठरवल होतं, पोस्ट काढल्याशिवाय गप्प बसायचं नाही बाविशीतला महेश आता चाळीशीकडे झुकला. लाखभर रूपयांचे पोहे खाऊन झाले, चहा पिऊन झाला बरोबरीच्या वर्गातील मुला-मुली कोणी व्यवसायात तर कुणी अन्य क्षेत्रात यशस्वी झाले. परंतु महेश मात्र अजून परीक्षाच देतोय निव्वल चहाच आणि लोकसत्ता पेपर वाचनाचं व्यसन असलेल्या महेशनं ६०० रूपयांपासून २८०० रूपया पर्यंतच रूम भाडं भरत आतापर्यंत सात रूम बदलल्या अनेक रुमच्या भिंती आय कॅन विन मी तलाठी होणारच, मी डीवायएसपी होणारच म्हणून रंगवून काढल्या सगळ्या भिंतीचे पोपडे पडले तीन-चार वेळा त्या भिंतींना रंगही देऊन झाले पण महेशला काही केल्या स्पर्धा परीक्षेत यश मिळालं नाही. आता महेश गावाकडच्या वृद्ध आईबापाची काळजी घ्यायला जायचं म्हणतोय गावाकडे काय मिळेल ते काम करू गडया पण आता पुन्हा जमेना हेच त्याचं भेटीतल शेवटच वाक्य.

स्पर्धा परीक्षेतल्या अपयशानं फार खच्चीकरण केलयं. पोरा-पोरींना कशाचाच कोन्फिडन्स येत नाही एकटे एकटे राहतात. महाराष्ट्रात एमपीएससी परीक्षार्थी असलेल्या आणि राहिलेल्या लाखो तरुण-तरुणींचा ही प्रातिनिधीक उदाहरण आहे. नीट सर्वे केला तर अशा पोरा-पोरीचा आकडा साधारण पंधरा ते वीस लाखांच्या घरात सहज जाईल. जेमतेम ग्रज्युएशन शिक्षण पूर्ण करून मेहनतीने अधिकारी होऊ हे स्वप्न घेऊन लाखो विद्यार्थी स्पर्धा परीक्षेच्या चक्रव्यूहात उतरतात. यातले मोजकेच यशस्वी होतात बाकी मात्र दीर्घ अनुभवाची डिग्री घेऊन बाहेर पडतात केलेला अभ्यास कधीच वाया जात नाही अस सांगतात स्वतःच्या आणि इतरांच्या मनाची समजूत काढतात स्वाभिमान मारून जगणाऱ्या या विद्यार्थ्यांच्या बाबतीत

माध्यमांत कुणाल गायकवाड, यानी एका लेखात मिस्कीलपणे म्हटलं होतं 'चठाओठ करणाऱ्या पोरा-पोरींची एक रेजिमेंट करून एका पोस्टच्या बदल्यात चीनच्या सीमेवर पाठविल तर, तिथल्या सैनिकांना ते बेजार करतीलच वरून अमेरिकेच्या सैन्यालाही हरवून येतील एवढी चिवट पोरं आहेत ही.'

अनेक मुलं-मुली स्पर्धा परीक्षेत यश न भेटल्यामुळे आत्महत्या करतात. आपण आधुनिक अभिमन्यू आहोत आपण या चक्रव्यूहात अडक्याचे नाही आहोत आपण तर भेदायचे आहे. म्हणजेच स्पर्धा परीक्षेचं अभ्यास करताना आपल्या जवळ Plan B' असणे गरजेचे आहे, असे अनेक विद्यार्थी आहेत ज्यांना स्पर्धा परीक्षेत यश प्राप्त झाले नाही पण त्या वेगळ्या क्षेत्रात आपलं नाव गाजविले आहे. जसे की गीता गोपीनाथन ही इंडियन ड्युटी मॅनेजिंग डायरेक्टर आहेत परंतु ते त्यांच्या अगोदर स्पर्धा परीक्षेची तयारी करत होती. त्यांनी आयएस बनण्यासाठी दिल्लीच्या कॉलेजमध्ये अर्थशास्त्र हा विषय ठेवला होता परंतु जेव्हा त्यांना समजलं की ह्यात आपलं होणार नाही तेव्हा ते आईएमएफ सारख्या इंटरनॅशनल इंस्टिट्यूट मध्ये कामाला लागले व आज ते टॉप पूझीशनवर आहेत. अनेक विद्यार्थी असे आहेत की यश मिळवून ही ते सोडून वेगळ्या क्षेत्रात का काम करत आहेत. आपल्या सर्वांचे ओळखीचे असणारे यूट्यूब वर स्पर्धा परीक्षांची तयारी करून घेणारे विकास दिव्यकिती सर, खान सर, तनू मॅम असे अनेक जण यश मिळवून ही आपल्या शिकवण्याच्या फॅशनला प्राधान्य दिलं आहे. स्पर्धा परीक्षा वाईट नसते. जिद्द, मर्यादा घ्यावेत ओळखून आपण आखून घ्यावी हद्द हे नाही तर काहीच नाही ही लागू नये नशा कुणाचं जीवन होऊन, जाऊ नये फक्त स्पर्धा परीक्षा. हे नाही तरी काही वेगळे अहो तरतेच होडी, आपला आपला इंटरेस्ट बघून चालू करा आपल्या चालू घडामोडी. संत तुकराम महाराजांच्या अभंगामध्येही म्हटलं आहे

'केल्याने होत आहे तर आधी केलचं पाहिजे'

आत्मविश्वास

दिया पडोळकर

बी.एसी. ३

आत्मविश्वास अशी शक्ती आहे, जी पायथ्यावरून शिखरावर पोहचविते. तुम्हाला जर ध्येयापर्यंत पोहचायच असेल तर आपला आत्मविश्वास जागा करावा लागतो. कोणतेही ही गोष्ट अशक्य नाही ते आपण करू शकलो हे अगोदर आपला आत्मविश्वास असला पाहिजे, मातीतला ओलावा जसा झाडांच्या मुळांना धरून ठेवतो, तसा तुमच्यातील आत्मविश्वास तुम्हाला धरून ठेवतो, माणसाच्या आयुष्याच गणित हे एकाच सुत्रावर अवलंबून आहे, ते म्हणजे कष्ट आणि आत्मविश्वास या दोन गोष्टी जेव्हा एकत्रित येतात, तेव्हा येणारा काळ चमकणारा तारा असतो.

अशक्य असे काही नाही फक्त हवा आहे तो आत्मविश्वास... ध्येय चिकाटी आणि जिद्द आत्मविश्वास, ध्येय हीच मोठी प्रेरणा असते, कुठल्याही ध्येयापर्यंत पोहचण्यासाठी भूतकाळात अडकून पडले तर ध्येय कधीच नाही गाठला येणार आणि भूतकाळ कवटाळून बसणं काही साध्य होणार नाही. गेलेले दिवस आणि वेळ पुन्हा येणार नाहीत.

So think positive & go Ahead नवी पहाट तुमची कधी वाट पाहत असते आयुष्यात संकटे येतच राहतील.. पण संकटांना घाबरून न जाता त्याच्याशी दोन हात करायची तयारी ठेवा. आपल्याला गरज आहे ती म्हणजे Hardwork ची. त्यामुळे कोणत्याही परिस्थिती मध्ये आत्मविश्वास कमी होता कामा नये, प्रेरणा देणारे देखील भेटतील पण ध्येय साध्य करण्यासाठी तेच करा जे तुम्हाला योग्य वाटते ते. आणि असही जे हितचिंतक आहेत त्यांचेही आणि आई बाबांचेही आशीर्वाद असतात ते तुमच्यासोबत कायम असतील.

त्यामुळे जीवनामध्ये अपयश आले तर हार मानू नका नव्याने सुरुवात करा कारण यश आपल्याजवळच आहे. जे तुमच ध्येय आहे ते तुम्हाला मिळणारच आहे पण प्रयत्न सोडू नका....Best of Luck

"Nothing is impossible in this life".

सोबती

कोणीतरी नकळत
आयुष्यात येत आयुष्याला
नवा अर्थ देतं

अनोळखी असताना ओळखीचं
होऊन जातं

बोलता बोलता आवडी निवडीत
आपल्याला आपलंसं करून घेतं

मनाला पडलेल्या प्रश्नाचं उत्तर
त्या व्यक्तीकडून मिळू लागतं,

हळू हळू त्या व्यक्तीचं सोबत
असणं महत्वाचं वाटू लागतं

त्या व्यक्तीचं सतत ते सोबतीने
असणं एक वेगळाच
आधार देतं

अक्षता मांग
बी.एसी. ३

बाप लेक

सगळ्यात जास्त ओढ बाप लेकीच्या
नात्यात असते असे म्हणतात ते खरंच
आहे...आईने जरी नऊ महिने पोटात
सांभाळून जन्म दिला असला तरी
बापाचं काळीज म्हणजे लेक असते,
आई वडिलांच्या प्रेमाची तुलना नाहीच
होऊ शकत ही गोष्ट जरी खरी असली
तरी बापाचं लेकीवरचं आणि लेकीचं
बापावरचं प्रेम चिमुटभर तरी जास्त
असतं... कारण बाप हा असा एकमेव
व्यक्ती आहे जो तिला कधीच धोका देत
नाही, रडवत नाही, पाहिजे ती हौस पूर्ण
करतो, कायम तिची एखादया
राजकुमारी सारखी काळजी घेतो
संपूर्ण जग जरी विरोधात गेलं तरी बाप
हा लेकीसोबत खंभीर उभा असतो..

कितना मुश्किल होता है किसी का इंतजार करना
खासकर तब जब आपको पता हो वो कभी आपके
पास लौटकर नहीं आनेवाला

अक्षता मांग
बी.एसी. ३

आयुष्य

आयुष्यभर सोबत असून,
जवळ कधी बसत नाही.
एकाच घरात राहून आम्ही
एकमेकांस दिसत नाही.

हरवला तो आपसातला
जिव्हाळ्याचा संवाद
एकमेकास दोष देवून
नित्य चाले वादविवाद

धाव धाव धावतो आहे,
दिशा मात्र कळत नाही.
हृदयाचे पाऊल कधी
हृदयाकडे वळत नाही.

इतकं जगून झालं पण
जगायला वेळ नाही.
जगतो आहोत कशासाठी
काहीच कसला मेळ नाही.

क्षण एक येईल असा,
घेवून जाईल हा श्वास
अध्यावरच थांबलेला
असलेला जीवन प्रवास.

अजूनही वेळ आहे
थोड तरी जगून घ्या.
सुंदर अशा जगण्याला

डोळे भरून बघून घ्या
डोळे भरून बघून घ्या.

कॉलेजच जीवन

कॉलेजचं जीवन हे असंच असतं
कधी कुणाकडं पाहत राहतं
तर कधी कुणाच्या जाळ्यात अडकतं

कॉलेजचं जीवन हे असंच असतं
कोण भर दिवसा स्वप्न रंगवतो
तर कोण स्वप्नांकडे झेप घेतो.

कॉलेजचं वय हे असंच असत
खिशात नसते दमडी पन मिजास असते भारी
नसते मिळवायची अक्कल
बापाच्या पैशावर चैनी सारी

कॉलेजचं जीवन हे असंच असतं
कधी मारायची लेक्चरला दांडी
तर लेक्चरला बसून मारतो
कोलांटी उडी.

कॉलेजचं जीवन हे असंच असतं
कोण घेत असतो आकाश भारी
तर कोण घेत असतो झोप भारी

ऋतुजा शेंडगे
बी.एसी. ३

जीवनाचे सार

जन्माला आला आहेस
थोडं जगून बघ

जीवनात दुःख खुप आहे
थोडं सोसून बघ

चिमुटभर दुःखाने कोसळू नकोस
दुःखाची पहाड न्यढून बघ

यशाची चव चाखून बघ
डाव मांडणं सोपं असतं

थोडी मेहनत करून बघ
घरटं बांधणं सोपं असतं

थोडी जमणं कठीण मरणं सोपं असतं
दोन्हीतल्या वेदना झेलून बघ

जीणं मरणं एक कोड असतं
जाता-जाता एवढं सोडवून बघ

बिरादार अपूर्वा श्रीकांत

बी.ए. ३

आई

‘आई एक नाव असते,

जगावेगळा भाव असते.....

आई एक जीवन असते...

जगावेगळा भाव असते

आई एक जीवन असते...

प्रेमळ मायेने लक्षण असते....

आई एक खास असते.

जिव्हाळ्याची रास असते.....

आई एक आठवण असते

‘प्रेमाची साठवण असते.....

आई एक वाट असते.,

आयुष्यातील सवति पहिली गाठ असते

आई एक गोड नाते असते,

बहरणार्या जीवनाची हिरवी पात असते.

आई एक सुंदर घर असते;

वात्सल्याची सर असते

आई इहयाची हाक असते.

निःशब्दः जाग असते...

आई एक क्षमेची मुर्ती असते,

सतत सोबत राहुन मार्ग दाखवत असते.

आई एक परोपकारी असते,

जी स्वतः साठी न जगता

इतरांसाठी जगत असते.

कु. अमृता मल्लाप्पा आलुर

बी.कॉम-२

अजब ही कहाणी

तुझ्या माझ्या नात्याची
अजब ही कहाणी...
मानलं तर खरं नाहीतर
आभासाच्या खाणी ...

न बघणं, भेटणं, न स्पर्श
प्रत्यक्ष कधी अनुभवला...
काहीच कळेना जीव हा
कसा तुझ्यामध्ये गुंतला ...

खास स्थान आहे तुझे
इवल्याश्या ह्या मनात...
अविभाज्य घटक बनलीस
येवून माझ्या आयुष्यात...

नाते जुळण्यामागे नियतीचे
नक्कीच काही गणित असेल...
कहाणी ही पूर्ण होवो न होवो
दोन मनाची साथ सदैव असेल...

प्रियंका मोरे
बी.एसी. ३

सत्ताकारण

कसली निष्ठा ? अन कसली तत्व ?
कसला आचार ? अन कसला विचार ?
सत्येच्या हव्यासात इथे निष्ठावंतही लाचार !!

कधी गळाभेट तर, कधी भांडणं ।
आकड्यांचा मेळ जुळला की घ्यायची सत्ता वाटुन !
मागच्या आश्वासनांना मिळते मुठमाती !
नवा नेता, नवे राज्य, अन नव-नव्या युत्या-आघाड्या

सोयीचं राजकारण, सोयीनुसार पक्ष।
विसरून शपथ, रोज नवी ध्येय अन नवे लक्ष !
सामान्य जनता मात्र सोपे अन ठरलेले भक्ष्य ॥

टीकेची झोड उठवताना जीभेला नसते हाड।
तशातही गोड ठरते झाडी, हॉटेल अन डोंगार !

आजचा मित्र जनु अस्तित्वावर उठतो ?
कालच्या शत्रुनं मित्रत्वाचा साक्षात्कार होतो।
संभ्रमाच्या डोहात जनता जाते बुडून
नव्या सत्तेचा जन्म होतो सारे
विरोध डावलून !!.

अबोल प्रेम

तू सोबती असताना
सारे दुःख विसरून जावे,

मोहरून जाताना सुखाच्या
क्षणात त्या मी तुझ्या
जवळ असावे

निघून जाता थोडा थोडा
वेळ हा मी तुझ्या मिठीत विरावे

घट्ट माझ्यात तू विरताना
स्वतःला ना सावरावे

मी टेकवता कपाळावर
ओठ तुझ्या क्षणात सारे
दुरावे संपावे

असेच हे माझे तुझे नाते
नव्याने अजुनी घट्ट व्हावे

अक्षता मांग
बी.एसी. ३

कोण म्हणत स्वभावाला औषध नसत...?

स्वभावाला औषध असतं,
पण ते रोज घ्यायचं असतं...॥

अधिरातला, 'अ' सोडून
थोड धिरानं घ्यायचं असतं ॥

संतापातला 'ताप' सोडून.
मनाला संत करायचं असतं ॥

मनातला हट्ट सोडून
नातं घट्ट करायचं असतं ॥

माझ्यातला मी सोडून,
तिच्यातला 'ती' ला जपायचा असतं ।

आपलं बोलन सोडून कधी,
समोरच्याचही ऐकायचं असतं

साक्षी सुरेश बसर्गी

रंगपंचमी

रंग लागावे तुझ्या हाताने,
देह उठून दिसावा
स्पर्श व्हावा तुझा मजला,
देह पेटून उठावा।।

भांग नाही चढणार मला,
नशा तुझीच असावी।।
स्पर्श व्हावा तुझा मजला,
देह पेटून उठावा।।

डाळिंबी रंग तुझ्या ओठांचा,
माझ्या ओठी असावा।।
स्पर्श व्हावा तुझा मजला,
देह पेटून उठावा।।

हक्काने मिठीत तू घ्यावेस,
जसा पाण्यावरी स्पर्श चांदण्याचा असावा।।
स्पर्श व्हावा तुझा मजला,
अन देह हा माझा लाजून चूर व्हावा।।

पुजा शिंदे
बी.एसी. ३

दोन शब्द प्रेमासाठी

कॉलेजच्या नावाने
भेट झाली दोघांची...
समजलं नाही
कधी ओढ लागली प्रेमाची

प्रेमासाठी मी
खूप काही केलं तुझ्यासाठी
एवढं प्रेम करून
नातं तोडलं कशासाठी

आयुष्यात सोनेरी दिवस होता
एक जानेवारी
वाटल होतं तुझ्यामुळे
आयुष्य होईल भारी

तू दिलेली प्रत्येक वस्तु
जपुन ठेवली आहे
आता तुझ्यावर नाही तर
तुझ्या आठवणीवर प्रेम आहे

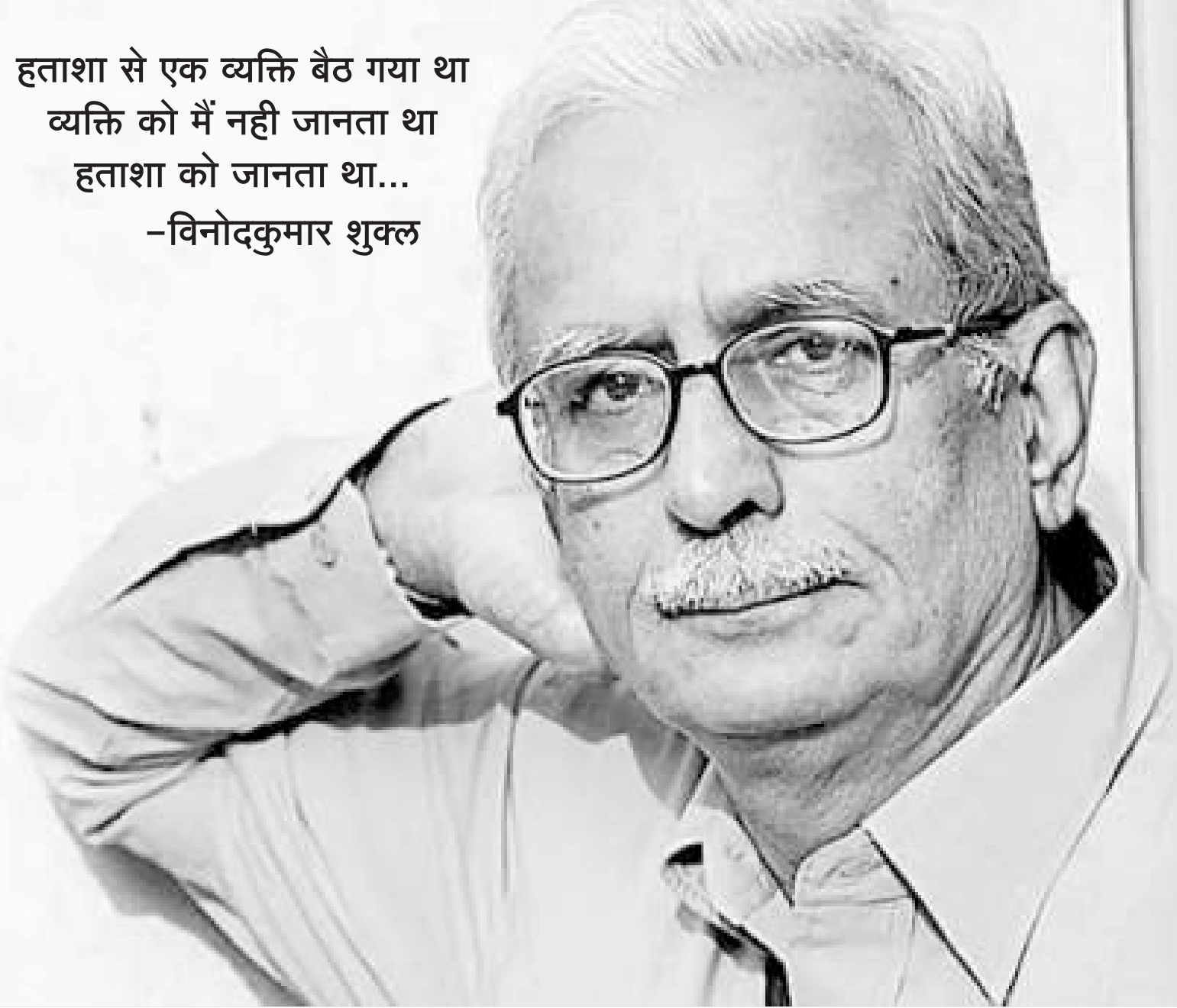
आयुष्यात तु
खूप खास होती माझ्यासाठी
सुखी रहा अशी
देवाकडे प्रार्थना करेन तुझ्यासाठी

शुभम काळे
बी.एसी. ३

हिंदी विभाग वरिष्ठ

हताशा से एक व्यक्ति बैठ गया था
व्यक्ति को मैं नहीं जानता था
हताशा को जानता था...
-विनोदकुमार शुक्ल

सह संपादक
प्रा.डॉ. सतीशकुमार पडोळकर

॥ अनुक्रमणिका ॥

अ.क्र.	शीर्षक	छात्र का नाम	पान नं.
१	सेल्फी: सही या गलत	कु. कोमल शशिकांत बोराडे, बी.एस्सी.-१	७१
१२	मेरा भोला मन	कु. सिध्दी राजेश शर्मा, बी.ए.-२	७२
२	भारतीय नारी	कु. मोनिका राजाराम बजंत्री, बी.सी.ए.-१	७३
३	जिंदगी-एक हसीन सफर	कु. प्राची मोहिते, बी.एस्सी.-३	७४
४	प. पू. बापूजी साळुंखे	कु. सुविधा सिद्राया कांबळे, बी.ए.-१	७५
५	हमारी राजभाषा हिंदी	कु. भाग्यश्री राजू कुंभार, बी.एस.सी.	७७
६	दहेज प्रथा	कु. शाहिस्ता इकबाल तांबोळी, बी.ए.-१	७८
७	धनगर समाज का लोकनृत्य	कु. दिव्या राऊत, बी.ए.-३	८०
८	प्राचीन भारतीय मुद्रा का भाषिक अध्ययन	कु. अक्षता व्हनखंडे, बी.ए.-३	८२
९	दोस्त अब थकने लगे है	कु. आदिती क्षिरसागर, बी.ए.-३	८४
१०	बेलदार समाज : सामाजिक एवं सांस्कृतिक अध्ययन	कु. दिव्या पवार, बी.ए.-३	८५
११	प्यार एक एहसास	कु. सिध्दी राजेश शर्मा, बी.ए.-२	८७
१३	जात पंचायत : घुमन्तू समाज कि त्रासदी	कु. जुवेरिया मुल्ला, बी.ए.-२	८८
१४	पर्दा	कु. प्राची मोहिते, बी.एस्सी.-३	८९
१५	कानून का रहस्य, पवित्रता और भारत का भविष्य!	कु. पायल सिताराम माघाडे, बी. ए.-३	९०
१६	सिने संगीत पर हृषिकेश पाटील के साथ बातचीत	कु. जानवी वळवी, बी. ए.-२	९३

सेल्फी सही या गलत

कु. कोमल शशिकांत बोराडे
बी. एस्सी. १

मोबाइल फोन के चमत्कारी विकास के बाद शायद ही कोई ऐसा व्यक्ति होगा जो सेल्फी शब्द से परिचित न हो। बीते कुछ सालों में मोबाइल फोन में लगे सामने के कैमरे ने सेल्फी को अत्यधिक बढ़ावा दिया है। युवा वर्ग में चाहे वह लड़की हो या लड़का इसका आकर्षण बहुत तेजी से बढ़ता हुआ नजर आ रहा है। सेल्फी के क्रांतिकारी विकास के लिए मोबाइल के सामने के कैमरे के साथ ही सोशल मीडिया की प्रमुख भूमिका रही है।

युवा वर्ग आज इसके पीछे पागल सा हो गया है। लोगों में अपनी फोटो स्वयं से खींचने और सोशल मीडिया जैसे अपनी फोटो फेसबुक, व्हाट्सएप, इंस्टाग्राम आदि पर पोस्ट करने की होड़ लग गई है।

सेल्फी के शौक को और रोमांचकारी बनाने के लिए लोगों द्वारा खतरनाक स्टंट करते हुए फोटो खींचना या खिंचवाना जैसे की चलती ट्रेन के आगे चढ़कर डिब्बे पर लटकते हुए, पहाड़ी के ऊपर चढ़कर नदी के उफान के आगे आकर तीव्र बहाव के बीच में जाकर आदि। इस तरह यह एक खतरनाक शौक बनता जा रहा है। बीते कुछ महिनो में सेल्फी के इस शौक ने कितने ही लोगों की जान को खतरे में डाल दिया है। और कई बार तो ऐसा भी हुआ है कि खतरनाक सेल्फी के शौक ने उन्हें मौत के मुंह में पहुंचा दिया।

मुझे लगता है सेल्फी लेने में कोई बुराई नहीं है और यह गलत भी नहीं है, लेकिन तभी तक जब तक कि यह सिर्फ शौक है लेकिन जैसे ही यह सेल्फी का शौक जुनून बन जाए तो यह गलत है और, खतरनाक भी है। इस सेल्फी से लोगों को खासकर बच्चों की पढ़ाई पर भी गलत असर पड़ता है। सेल्फी को सोशल मीडिया पर डालने के बाद उन्हें इस बात की भी चिंता बनी रहती है कि कितने लोगों ने उनकी सेल्फी को लाइक किया और कितनों ने अच्छे कमेंट की। यदि किसी ने गलत कमेंट कर दिया तो मन विचलित रहता है। की इसका सीधा असर स्वास्थ्य और पढ़ाई पर पड़ता है।

‘सेल्फी’ इस नाम का उच्चारण करते ही सब लोग बच्चों से लेकर बूढ़ों तक उत्साही हो जाते हैं। हम कह न सकते की सेल्फी गलत है, और ये भी नहीं कह सकते की वह

पूरी तरह से उचित है, क्योंकि ‘सेल्फी’ यह संकल्पना एक सिक्के की तरह है, जिसे दो पहलू होते हैं। पहला तो अच्छा पहलू, और कुछ बुरे परिणाम देने वाला पहलू अर्थात सेल्फी की सकारात्मक पहलू और नकारात्मक पहलू, तो अब हमारी दिमाग में एक सवाल आया होगा की ये सेल्फी हमारे लिए वरदान है या शाप तो ‘सेल्फी’ को एक हद में रह के ईस्तमाल किया जाए तो वह एक अच्छी संकल्पना है। अब जैसे की बच्चों के पढ़ाई पे उसके नकारात्मक प्रभाव है और साथ ही साथ स्वास्थ्य के लिए अधिक फायदेमंद नहीं है। ‘सेल्फी’ और इस सबका समाज पर पड़ने वाला प्रभाव भी कुछ खास नहीं है। कुछ लोगों को लत सी लगी होती है की कहीं पे भी जाओ बस ‘सेल्फी’ निकालते फिरते है। अब पर्यटन स्थलों में लोग अक्सर अपने आँखों से कम और अपने फोन में ‘सेल्फी’ अथवा फोटो में जादा देखते है, अब सोचा जाए तो ‘सेल्फी’ के कुछ उपयोग भी है। जैसे की हर लम्हा तो हम अपने आँखों मे समेटकर नहीं रख सकते तो कुछ खुशी के पल उस ‘सेल्फी’ मे क्याचर किये जाते है जो एक याद बनकर रह जाते है। और कोई भी इंसान ‘सेल्फी’ बोलने पर हंस पड़ता है। उनके दिमाग मे यही रहता है की सेल्फी मतलब हंसकर निकालते है। तो इसका एक परिणाम लोग आजकल के ताण तनाव से भरे जीवन मे थोडा बहोत हंसते है। जिसकी वजह सेल्फी है।

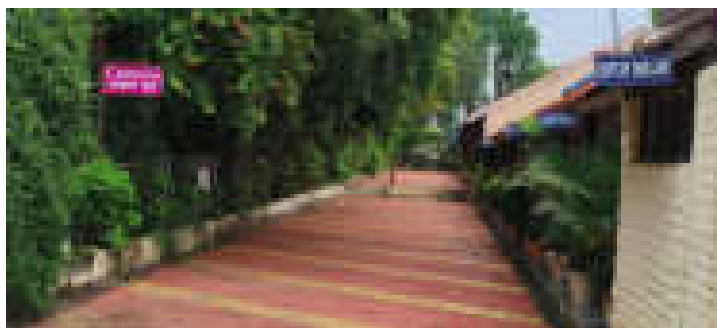
सेल्फी का विकास फोन के विकास के बाद कई दिनों से लगा, जब हम दोस्त साथ आते है या कुछ सण उत्सव पर हम सेल्फी के द्वारा हमारी सारी खुशी के पल समेटकर रख सकते है और एक बात जब खुद पर आत्मविश्वास कम हो रहा है। ऐसा कुछ लगे तो खुद के द्वारा खिंची गई सेल्फी देख लेना आपको एक अलग ही प्रेरणा मिलेगी शक्ति मिलेगी। इस सेल्फी की दूसरी तरफ अपने सौंदर्य का प्रदर्शन करने के लिए भी सेल्फी का उपयोग किया जाता है। ज्यादातर लोगों के शौक होते है, सेल्फी खिंचना। पर जब ये शौक लत में बदल जाए तो वह एक गंभीर समस्या का कारण हो सकता है। तो हर एक चीज जो भगवान ने बनाई है उसके दो एक अच्छा और एक बुरा पहलू बनाया है। हमारे उपर निर्भर है की हम उसका उपयोग कैसे और किस हद तक

करें। मुझे तो ऐसा लगता है।

आजकल की समाज की स्थिति कुछ ठीक नहीं है, खाते समय, सोते समय, उठते समय, यहाँ तक की रोते समय भी सेल्फी यह चलता रहा तो हमें बहुत सी समस्याओं से लडना पड़ेगा जैसी की, कुछ दिमाग की बीमारियाँ, हाथ, और पाव की बीमारियाँ। इसलिए, अभी भी वक्त है कि हर काम हद से बाहर ना करें।

निष्कर्ष यह है की सेल्फी एक सीमा तक उचित है, लेकिन जब यह जुनून का रूप धारण कर ले तो गलत है। इसके अलावा स्वयं की सुरक्षा भी आवश्यक है।

सब अच्छा गलत हमारे हाथ में होता है, इसलिए हर चीज की एक हद होती है। हद में रहे तो वो अच्छा है वरना बुरा है।

मेरा भोला मन

हाँ मुझे छोटी छोटी बात का बूरा लगता है
क्योंकि मेरा ये भोला मन तुमसे बहुत उम्मीदे रखता है
हर दिन दिल टूटने का स्वाद चखता है
फिर भी प्यार की आशा करता है।

मैं दिल से छोटी बच्ची हूँ
अकल से थोड़ी कच्ची हूँ
मैं सभी पर बिछडती हूँ अपनी जान
पर दुनियादारी से अंजान

पहले लोग मुझे रुलाते है
जब मैं गुस्सा हो कर बैठती हूँ
तब मुझे चॉकलेट देकर मनाते है
और मैं नादान, चॉकलेट की लालच में गुस्सा भूल भी जाती हूँ
और चेहरे पर वापस मुस्कान भी लाती हूँ।

सभी को लगता है ये बहुत गुस्से वाली है
पर अंदर से देखो मेरा मन पूरा खाली है
दिल से देखो दिमाग से नहीं
मेरे जैसा इंसान तुमने देखा भी नहीं होगा कहीं।

मुझे ना बहुत जल्द रोना आता है
क्योंकि मुझे कुछ भी छूपाना नहीं आता है
कोशिश तो पूरी करती हूँ पर,
दिल को हर बात जताना नहीं आता

पर सवाल यह है की कोई मुझे समझ क्यों नहीं पाता?

कु. सिध्दी राजेश शर्मा
बी. ए. २

भारतीय नारी

मोनिका राजाराम बजंत्री

बी. एस्सी. १

भारतीय समाज में नारी को मातृशक्ति के रूप में देखा जाता है। भारतीय नारी अपने उदार दृष्टिकोण, साहस, और समर्पण के लिए प्रसिद्ध है। उसकी भूमिका समाज में अपनी साक्षरता से समृद्धि में सहायक होती है। हालांकि कई क्षेत्रों में अभी समाज में उसे समानता का पूर्ण अधिकार नहीं मिला है। समाज में सामंजस्य, शिक्षा और रोजगार के क्षेत्र में उसे अधिकार मिलना चाहिए ताकि वह अपनी क्षमताओं को पूरी तरह से प्रदर्शित कर सके। समाज को चाहिए कि वह नारी को समर्थन करें, उसके योगदान को महत्वपूर्णता दे। समाज में समानता बढ़ाने के लिए उसके साथ मिलकर काम करें। एक समृद्ध भविष्य की दिशा में, हमें नारी के समर्थन और समानता की प्राथमिकता देनी चाहिए।

प्राचीन काल से लेकर आधुनिक काल तक के भारतीय इतिहास को अगर हम देखे तो हमें पता चलता है कि भारतीय नारी अन्य राष्ट्रों की नारी के समान विलासिता की भारतीय नारी वस्तु बनकर नहीं रह गई है। भारतीय नारी, भारतीय सभ्यता और संस्कृति की वाहक रही है। वैसे भी समाज के विकास में नारी के योगदान को कौन झूठला सकता है।

जिस प्रकार तार के बिना सितार होता है, उसी प्रकार नारी के बिना नर का जीवन ने वैदिक काल में नारियों का महत्वपूर्ण स्थान था। इस लिए कहा भी गया है।

‘यत्र नार्यस्तु पुज्यन्ते रमन्ते तत्र देवता।’ अर्थात् जहां नारी का सम्मान होता है वहाँ देवताओं का वास होता है। वैदिक काल में नारी को सभी अधिकार प्राप्त थे। वह युद्ध - क्षेत्र में जा सकती थी। वह शास्त्रार्थ कर सकती थी। और उसे अपना वर चुनने का पूरा अधिकार प्राप्त था। परंतु मध्यकाल तक आते-आते नारी की स्वतंत्रता पर अंकुश लग गया है और बाल विवाह और सती प्रथा जैसी समाज को कलंकित करने वाली कुप्रथाओं का प्रचलन बढ़ा। मैथिली शरण गुप्त ने नारी की इसी स्थिति का वर्णन करते हुए लिखा है।

विश्व में शिक्षा का महत्व बढ़ने और अपनी पहचान बनाने की जिजीविषा ने आधुनिक नारी को नया रूप

प्रधान किया। आज नारी ने यह प्रमाणित कर दिया है कि वह, पुरुषों से किसी भी क्षेत्र में कम नहीं है वह पुरुष के साथ कंधे से कंधा मिलकर चल रही है। आज के नारी से कोई भी क्षेत्र अछूता नहीं है। वह अध्यापिका, लेखिका, डॉक्टर, वकील, राजदूत, राज्यपाल, राष्ट्रपति का पद तो प्राप्त कर ही रही है। साथ ही प्रत्येक क्षेत्र में अपने देश समाज और परिवार का प्रतिनिधित्व भी कर रही है। उसे अपनी पहचान भी मिल गई है। और वह आत्मविश्वास से भरी हुई है। कहा जाता है कि, एक लड़का पढ़ता है तो केवल एक व्यक्ति शिक्षित होता है, परंतु एक लड़की शिक्षित होती है, तो पूरी पिढ़ि पूरा समाज पढ़ता है। भारतीय नारी ने शिक्षित होकर न केवल अपने परिवार के स्तर को ऊँचा उठाया है, बल्कि समाज को भी एक नई पहचान दी है। इतना सब होने पर भी भारतीय नारी अपनी मर्यादाओं और जिम्मेदारियों को पहचाना है।

वह माता, बहन पत्नी और एक पत्नी के सभी कर्तव्यों का पालन कर रही है। भारतीय नारी को एक और जहाँ स्वतंत्रता और पहचान प्राप्त हुई है, वही उसकी समस्याएं भी बढ़ गई हैं। कई बार वही अपनी समस्याओं और दायित्वों के बीच दबकर रह जाती है, किंतु प्रायः देखा जाता है की उनका दिल भी वह स्वयं ही ढूँढ लेती है। आज हम देख रहे हैं कि यह स्वतंत्रता पाश्चात्य संस्कृति से प्रभावित हो गई है। पाश्चात्य सभ्यता का अंधानुकरण कर वह अपनी संस्कृति और आदर्शों को भूल रही है। पैसा कमाने की दौड़ में नैतिक मूल्यों से समझौता कर रही है। अतः आज आवश्यकता इस बात की है कि वह अपनी स्वतंत्रता का दुरुपयोग न करे और नारीत्व के स्वाभाविक गुणों को अपनाए। ऐसा करने पर निश्चय ही नारी समाज में अपना सम्माननीय पद बनाए रखेगी और जयशंकर प्रसाद जी की ये पक्तियों सदा के लिए सार्थक रहेगी।

नारी! तुम केवल श्रद्धा हो, विश्वास रजत नग,
पग तल मे पीयूष स्रोत-सी बहा करों,

जीवन के सुंदर समतल में !!!

स्वतंत्रता की रजत जयंती के बाद का समय विकास का स्वर्ग साबित हुआ। देश में कम्प्यूटर तथा अन्य

टेक्नोलॉजी के विकास, टीवी युग का प्रादुर्भाव आधारभूत संरचना के साथ बड़े उद्योगों की स्थापना ने देश में विकास के कीर्तिमानों की नई ईबारत लिख दी, बॉलीवूड फैशन और मनोरंजन की दुनिया में क्रांतीकारी परिवर्तन आया। नारियों तक इस नवविकास की गंगा पहुंची और उनकी स्थिति में काफी महत्वपूर्ण बदलाव आया।

आज नारियों पुरुषों से किन्हीं भी मायनों में कम और घरों की चहारदीवारी में कैद नहीं है। वे उच्च शिक्षित है डॉक्टर, इंजिनियर, वैज्ञानिक व अंतरिक्ष यात्री है तथा हर तरह के उच्चतम पदों पर भी आसीन है। वे अपने वस्त्रों व जीवनशैली के साथ अपने जीवनसाथी का चुनाव करने के लिए संविधान में लगभग ३४ अनुच्छेद प्रभावी है। नारियों ने साबित कर दिया है, कि वे पुरुषों के समकक्ष नहीं बल्कि उनसे बेहतर है। समाज की कुछ उच्च शिक्षित नारियों और उनके संगठन शायद यह समझते है की मनचाहे कम वस्त्र पहनना, रोक - टोक रहित मुक्त जीवन जीना मुक्त की राह पर चलना ही बदलाव है।

इस बदलाव का उनके पास कोई तर्कयुक्त जवाब नहीं है। सिवाय इसके की सदियों से चले आ रहे है रहन-सहन आचार-व्यवहार के हर नियम को उन्हें बस चुनौती देना है। इस बात की मैं कोई संशय नहीं है किनारी अपने जीवन में घर के सिमित दायरे के लिए नहीं बनी है फिर भी नारी को यह भूलना नहीं चाहिए कि घर ही उनका किला और सबसे बड़ा कार्यक्षेत्र है जिसकी वे अकेली ऑर्किटेक्ट है। नारी के द्वारा घर को घर जैसा बनाने रखने में किया प्रयास महान होता है। जिसमें वह अपने बच्चों का पालन-पोषण कर उनका और देश का भविष्य संवारती है।

जिंदगी - एक हसीन सफर

जिंदगी सिर्फ दर्द का नाम नाम नहीं,
यह मुस्कानों की सौगात भी है।
जो गिरकर संभलना सीख जाए,
उसके लिए यह खुद एक कायनात भी है।

कभी बादलों में छूपा हुआ चाँद लगती है,
तो कभी सूरज की रोशनी जैसी जगती है
हर रंग में ढलना सीख लो दोस्त
क्योंकि यही जिंदगी की असली मस्ती है।

कुछ बातें दिल में ही रह जाती हैं।
कुछ यादे तन्हाइयों में सिसक जाती हैं।
पर जो हिम्मत नहीं हारते,

उनकी कहानी दुनिया कृते या याद रह जाती है।

कुछ खोकर ही कुछ पाने का एहसास होता है,
अंधेरों को बाद ही नया सवेरा होता है।
जो ठोकरों को भी हंसकर सह ले,
उसका नाम ही फिर इतिहास होता है।

हर दिन एक नया तोहफा लेकर आता है,
हर मोड़ पर कुछ नया सिखाता है।
जो खुली आँखों से सपने देखे,
उसका हर ख्वाब पूरा कर जाना है।

मत सोच कि कौन तेरा अपना है,
मत डर कि कौन तुझे छोड़ जाएगा।
जो खुद से प्यार करना सीख गया,
उसकी जिंदगी ही उसे अपना बना जाएगा।

जिंदगी एक हसीन सफर है। जहाँ हर लम्हा
एक नया रहबर है!

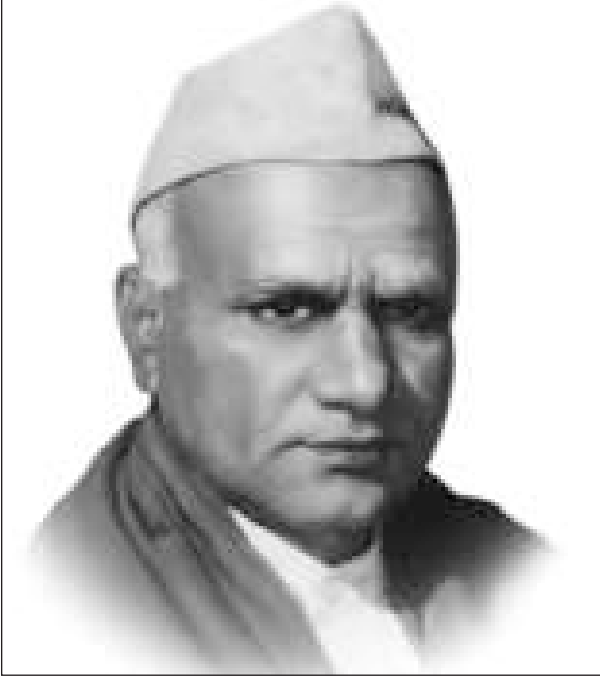
प्राची मोहीते

बी.एस.सी. ३

प. पू. डॉ. बापूजी साळुंखे

कु. सुविधा सिद्राया कांबळे
बी. ए. १

“ ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यांसाठी शिक्षण प्रसार ”

उनके नजरो में हमेशा एक नयी दिशा होनी चाहिये जो अज्ञानी अंधेरे को एक शक्तिशाली दिव्य प्रचिति देने वाले वाले असत्य के पास से सत्य की और लाने वाले अंधेरे से प्रकाश की और लेके जाने वाले और गरीब झोपडपट्टी में ज्ञान का दीपप्रज्वलित करनेवाले शिक्षण महर्षी डॉ. बापूजी साळुंखे जी को शतशतः प्रणाम।

किसी माँ के पुत्र ने सभी दिशाओं का ज्ञानार्जन किया पानी पिनेवाले गय्या भी क्षणभर रुककर विश्रांति किये ।।

संस्था प्रार्थना

हरे राम हरे राम, राम राम हरे हरे।
हरे कृष्णा हरे कृष्णा, कृष्णा कृष्णा हरे ।
राम कृष्ण, रहीम, ख्रिस्त,

बुद्ध झरस्तृष्ट

महावीर, मानव संत मानव्याचे दीपस्तंभ

लीन दीन होऊन त्यांचे

वंदुया चरण

सत्य, शील, प्रामाणिकता,

त्याग पिळवणुकीस आळा ।

मानव्याचे अधिष्ठान

ईशतत्त्व दर्शन

यांचे ज्ञान नि विज्ञान हाच सुसंस्कार ।

विवेकांच्या आनंदाचा लाभ शिक्षणात ।।

रूपरेखा

१) प्रारंभिक जीवन

२) बापूजी का शिक्षा दर्शन

३) बापूजी नाम कैसे पड़ा

४) श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थान, कोल्हापूर

५) सम्मान

६) मृत्यु

डॉ. बापूजी साळुंखे जी का जीवन परिचय परिचय :-

पूरा नाम - गोविंदराव ज्ञानोजीराव साळुंखे

जन्म स्थान - रामापूर गाव (सतारा जिला)

जन्म - ९ जून, १९१९

मृत्यु ८ अगस्त, १९८७

प्रारंभिक जीवन :- डॉ. बापूजी साळुंखे जी का मूल

नाम गोविन्दराव ज्ञानोजीराव साळुंखे था। बापूजी एक महान

दूरदर्शी तथा शिक्षाविद थे। इन्होंने सन १९५४ में श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर की स्थापना की जो महाराष्ट्र राज्य के ११ जिलों से संबंधित छात्रों की शिक्षा आवश्यकताओं की पूर्ति कर रहा है।

बापूजी का जन्म सातारा जिले के पाटण तहसील में स्थित रामापुर गाँव में हुआ था। बचपन में अपने माता-पिता बापूजी वंचित हो गये थे। बापूजी ने प्रत्येक विपत्ति का सामना करते हुए शिक्षा प्राप्त की। उन्होंने १९४५ में बी.एड की डिग्री ली और १९४९ में बीटी आई पास किया।

बापूजी का शिक्षा दर्शन :-

बापूजी ने संस्था का आदर्श वाक्य निर्धारित किया। जिसका अर्थ है 'ज्ञान, उपलब्धित तथा संस्कृति के प्रसार के लिए शिक्षा का प्रसार यह ज्ञान है की खोज और उसके उचित अनुपयोगिता पर बल देता है ताकि मनुष्य संस्कारी और नैतिक रूप से स्वास्थ्य हो सके। उनके अनुसार संस्कारी मनुष्य को जिन सिद्धांतों पर चलना चाहिये वे हैं सत्य, नैतिकता, ईमानदारी, त्याग तथा शोषण का निराकरण जो मनुष्य अपने जीवन में इन सिद्धांतों का पालन करता है निःसंदेह उसे वास्तविक ज्ञान और बौद्धिक आनंद की प्राप्ति होती है।

बापूजी का मंत्र महान । महान ध्येय मानवता का बोध उन्होंने दिया।

बापूजी नाम कैसे पड़ा :-

श्री गोंविंदराव ज्ञानोजी साळुंखे जी को, बापू जी के नाम से व्यापक रूप से जाना जाता है। उनके उपर महात्मा गांधी जी का अत्याधिक प्रभाव था जिसके कारण सर्वप्रथम उनके रिश्तेदार तथा बाद में सभी लोग उन्हें, बापूजी, नाम से ही संबोधित करने लगे।

श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थान, कोल्हापुर :-

परम पूज्य डॉ. बापूजी साळुंखे जी के जीवन और मिशन को महाराष्ट्र के शिक्षा, इतिहास में स्वर्ण के रूप में चिह्नित किया जायेगा।

१९ अक्टूबर, १९५४ को बापूजी के करियर में एक नये चरण की शुरुआत हुआ जब के उन्होंने कराड के मुरलीधर मंदीर में अपने सहयोगी की उपस्थिति में एक नये शिक्षा संस्थान की नींव रखी। नवंबर १९५४ में संस्था का

नाम स्वामी विवेकानंद के नाम पर रखा गया था। वर्तमान समय में संस्था के पास सबसे प्रभावशाली ३१६० शिक्षण शिक्षण कर्मचारी १२२१ कार्यालयीन कर्मचारी है। १७० माध्यमिक विद्यालय, ६६ कनिष्ठ महाविद्यालय : १८ कला, वाणिज्य और विज्ञान महाविद्यालय : ८ प्रशिक्षण महाविद्यालय, ३ बी. एड. कॉलेज, १ विधि महाविद्यालय: १ निवासी आश्रम गृह और १९ वसतिगृह थे।

बापूजी ने अपना पूरा जीवन श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थान को समर्पित कर दिया है।

सम्मान :-

राष्ट्रीय और शिक्षण क्षेत्र में बापूजी के योगदान के कारण 'स्वतंत्रता सेनानी, का सम्मान और,' दलित मित्र की उपाधी से सन्मानित किया गया है। वस्तुतः सेवाओं की सच्ची पहचान उन लोगो से मिलती है जिन्होंने उन्हें शिक्षण महर्षी कहकर हमेशा उच्च सन्मान दिया है। उनके शैक्षणिक कार्य को केंद्र में रखकर उन्हें शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर की ओर डी.लीट उपाधि से नवाजा गया है।

मृत्यु :-

डॉ. बापूजी साळुंखे जी की मृत्यु ८ अगस्त १९८७ को हुई।

हमारी राजभाषा हिंदी

भाग्यश्री राजू कुंभार
बी.एस.सी

भारत देश में हर वर्ष १४ सितंबर को हिंदी दिवस मनाया जाता है। १४ सितंबर, १९४९ को हिंदी भाषा को राजभाषा का दर्जा मिला। यह भारत देश में सबसे अधिक बोली जाने वाली भाषा है। हिंदी भाषा हमारी देश की संस्कृति और संस्कार कि प्रतिबिंब है।

वह देश की एकता का प्रतीक है।

हिंदी भाषा भारत देश की पहचान है। हिंदी का भाषा में अमूल्य महत्व है। हिंदी दिवस मनाने का मुख्य उद्देश्य हिंदी को बचाने का एक प्रयास भी है। आज हम अंग्रेजी भाषा को अधिक महत्व दे रहे हैं। १४ सितंबर, १९४९ को संविधान सभा ने यह निर्णय लिया कि हिंदी हमारी अधिकारिक भाषा होगी क्योंकि भारत के अधिकांश क्षेत्रों में सबसे ज्यादा हिंदी भाषा बोली जाती है। इसीलिए हिंदी को राजभाषा बनाने का निर्णय लिया और हिंदी को प्रत्येक क्षेत्र में फैलाने के लिए वर्ष १९५३ से पूरे भारत में १४ सितंबर को हर साल हिंदी दिवस मनाया जाने लगा।

आज मैं आप सभी को इस बात से अवगत कराना चाहती हूँ कि हिंदी सीखकर तथा हिंदी का अध्ययन कर आप अपने भविष्य को कैसे उज्ज्वल बनाया जाता है। आप जानते हैं कि विश्व स्तर पर हिंदी का अपना एक महत्वपूर्ण स्थान है।

हिंदी में निपुणता प्राप्त व्यक्ति न केवल रचनात्मक रूप से बल्कि व्यवसायिक रूप से भी सफल हो सकता है। आप में अनेक विद्यार्थियों के मन में इस बात को लेकर प्रश्न होंगे कि क्या हिंदी को करियर के रूप में हम अपना सकते हैं? हिंदी में निपुणता प्राप्त कर या विशेष अध्ययन कर हम किन क्षेत्रों में रोजगार पा सकते हैं? मैं आपको बताना चाहती हूँ कि हिंदी अनेक संभवानाएँ लिए हुए है। हिंदी ने जन भाषा, संपर्क भाषा, विज्ञापन भाषा, मीडिया भाषा जैसे अनेकानेक रूपों को अपने भीतर सजाया गया है।

भारत संघ की राजभाषा हिंदी होने के कारण मंत्रालयों, संसद तथा सरकारी कार्यालयों में हिंदी में कामकाज करने को अपेक्षित स्तर पहुँचाने के लिए प्रयास किए जा रहे हैं। इसके अंतर्गत हिंदी में प्राप्त प्रश्नों के उत्तर हिंदी में देना अनिवार्य हुआ तथा केंद्र सरकार और उसके

नियंत्रणाधीन सभी कार्यालयों के लिए हिंदी प्रचार का निर्धारित लक्ष्य दिया गया। इस तरह हिंदी भाषा अधिक-अधिक बढ़ने लगी।

मित्रो, आप जानते हैं कि आज सेवा क्षेत्र में अनेक रोजगार उपलब्ध है। इन सभी सेवा क्षेत्रों में भी हिंदी का प्रयोग अब सामान्य बात है। दवाई कंपनियाँ अब अपनी दवाइयों के संबंधित सूचनाएँ हिंदी में देने लगी हैं। जनसेवा से संबंधित उपयोग की वस्तुओं की पैकिंग पर आवश्यक जानकारी अब हिंदी में होती है। रेल, टेलिफोन, बैंक, बीमा, शेयर आदि से संबंधित कार्य की जानकारियाँ हिंदी में भी दी जाने लगी हैं।

अंतरराष्ट्रीय स्तर पर लगभग १२७ देशों के महाविद्यालय और विश्वविद्यालयों में हिंदी पढ़ाई जाती है। दुनिया के लगभग सभी देशों के दूतावास हमारे देश में हैं। इसी तरह दुनिया के तमाम देशों के दूतावास हमारे देश में हैं। कई दूतावासों में अब हिंदी विभाग की स्थापना हो चुकी है। इस विभाग में हिंदी अधिकारी, हिंदी अनुवादक, हिंदी सहायक जैसे पद होते हैं। इस विभाग के द्वारा देश-विदेश से संबंधित जानकारी, घटनाएँ स्थितियाँ आदि को हिंदी में तैयार किया जाता है। भारत के विदेश मंत्रालय को भेजा जाता है। इन पत्राचारों, समाचारों, रिपोर्टों में हिंदी का उपयोग होता है। इस तरह हिंदी विशेषज्ञों की मांग निरंतर बढ़ रही है। रक्षा विभाग में अनुसंधान और विकास का काम बड़ी मात्रा में होता है। अब रक्षा विभाग के अन्वेषक अपने शोध पत्र हिंदी में भी तैयार करते हैं। विविध रिपोर्ट प्रकाशन और शोध कार्य हिंदी में होता है।

संघ लोक सेवा आयोग की परिक्षाओं का माध्यम भी हिंदी है। पुलिस प्रशासन, वित्त, रक्षा, रेल, आदि क्षेत्रों के लिए भी दी जाने वाली परिक्षायें हिंदी में होती हैं। कई उम्मीदवारों ने आई.ए.एस की परिक्षा हिंदी माध्यम से उत्तीर्ण की है। इस तरह हिंदी का विकास सभी क्षेत्रों में बढ़ रहा है। मैं इतना कहना चाहती हूँ कि...

सबसे प्यारी, सबसे न्यारी,

हिंदी है राष्ट्रभाषा हमारी ।

हमको लगती सबसे प्यारी,
हिंदी से पहचान हमारी।

कश्मीर से कन्याकुमारी,
हिंदी है संस्कृति हमारी।

हिंदी है हम सबको प्यारी,
यह सम्मान की है अधिकारी।

हमको है सब भाषाएँ प्यारी,
पर हिंदी है जान हमारी ।

सबसे प्यारी, सबसे न्यारी,
हिंदी है राष्ट्रभाषा हमारी ।

दहेज प्रथा

शाहिस्ता इकबाल तांबोळी
बी.ए. १

प्रस्तावना:

दहेज, प्रणाली भारतीय समाज में सबसे जघन्य सामाजिक प्रणालियों में से एक हैं। यह हमारे समाज के साथ-साथ विश्व के कई अन्य समाजों में भी प्रचलित है। यह प्रणाली बेटियों को आर्थिक रूप से मजबूत करने के रूप में शुरू की गई थी। जिससे वे विवाह के बाद नये स्थान में नए तरीके से अपना जीवन शुरू कर सके। परन्तु समय के साथ यह मदद के बजाए एक अभिशाप बन गई।

दहेज प्रथा एक अभिशाप :-

दहेज में दुल्हन के परिवार वाले दूल्हें और अपने परिवार को नकद संपत्ति और उपहार देने की प्रथा है, परन्तु दहेज के कारण महिलाओं के लिए कई तरह के अपराधों की जन्म दिया है। यह विभिन्न समस्या निम्न प्रकार से है :-

दहेज के कारण लड़की अपने माता पिता पर बोझ समझी जाती है। वे लड़की के जन्म से ही उसकी शादी के लिए बचत करना शुरू कर देते हैं। कुछ लोग अपने रिश्तेदारों से उधार लेते हैं। जबकि अन्य इन मांगें जो दूल्हें और उसके परिवार द्वारा शादी में की जाती है पूरा करने के लिए बैंक से कर्जा तक लेते हैं।

दुल्हन के माता-पिता, दूल्हें और उसके परिवार की मांगों को पूरा करने के लिए अक्सर अपने जीवन स्तर को कम करते हैं। बैंको से कर्ज लेने के कारण उनका पूरा जीवन कर्ज चुकाने में बीत जाता है।

* सास-ससुर लड़की के लिए भावनात्मक तनाव उत्पन्न करते हैं क्योंकि वे उसके परिवार द्वारा लाए गये उपहारों की तुलना उनके आस-पास अन्य बहुओं से करते हैं। जिनसे नई बहु असहाय्य महसूस करती है।

* कई ससुराल वाले अपनी बहू से बदसलूकी करने और अपमानित करने का मौका नहीं छोड़ते। कई मामलों में दहेज के भारी मांग को पूरा करने में अपनी अक्षमता के कारण महिलाओं को मारने और जलाने में भी पीछे नहीं रहते हैं।

* दहेज के कारण ही लड़की अपने परिवार पर बोझ होती है

और इसके कारण ही कन्या भ्रूण हत्या जैसा अपराध होता है।

* दहेज प्रथा के खिलाफ कानून :-

दहेज प्रथा के कारण कन्या भ्रूण हत्या लडकी के परिवार की वित्तीय समस्याएं हो बहु का भावनात्मक और शारिरिक शोषण होता है। इस समस्या को रोकने के लिए सरकार ने इसे एक दंडनीय अपराध माना है और कानून भी बनाए है।

दहेज अधिनियम १९६१:-

इस अधिनियम के अनुसार दहेज लेने देने की स्थिति में सजा में कम से कम ५ वर्ष का कारावास और १५००० रुपये का न्यूनतम जुर्माना या दहेज की राशि के आधार पर शामिल है। दहेज की प्रत्यक्ष या अप्रत्यक्ष मांग करने पर भी ६ महिने का कारावास और १०,००० रुपए का जुर्माना हो सकता है।

घरेलु अधिनियम २००५:-

बहुत सी महिलाओं को दहेज के कारण कई दुर्व्यवहारों का सामना करना पड़ता है इस कारण यह कानून बनाया गया है। जिससे वे मानसिक रूप से मजबूत बन सके।

दहेज प्रणाली को समाप्त करने के संभावित तरीके :-

सरकार व्दारा बनाए गये कानूनों के बावजूद दहेज प्रथा आज भी समाज में है इस समस्या को समाप्त करने के लिए कई संभाविक तरीके है।

* शिक्षा :-

दहेज प्रथा को खत्म करने के लिए शिक्षा ही उपाय है । वे अपनी लडकी को एक अच्छी शिक्षा दे कर उसे अपने पैरों पर खड़ा करके ही दहेज जैसे बुरी प्रथाओं को दूर किया जा सकता है।

* महिला सशक्तिकरण :-

अपनी बेटियों के लिए एक अच्छे स्थापित दूल्हे के लिए निवेश करने के बजाए अपनी बेटियों के भविष्य और अच्छी शिक्षा पर निवेश करना चाहिए जिससे वे स्वयं आत्म निर्भर

बन सके और बड़ी से बड़ी कठिनाईयों का खडे होकर सामना कर सके।

लैंगिक समानता:-

हमारे समाजा में मूल रूप से मौजूद लिंग असमानता दहेज प्रणाली के प्रमुख कारणों में से एक है। परिवार में सिखाया जाना चाहिए की पुरुष और महिला दोनो परिवार का हिस्सा है और उनके समान अधिकार है।

* उपासंहार :-

दहेज प्रथा लडकी एवं उसके परिवार के लिए एक अभिशाप है जिस लडकी के माता-पिता के पास उपयुक्त पैसों नहीं होते जिससे वे अपनी लडकी के ससुराल वालों की मांगों को पूरा कर सके ताकि लडकी को ससुराल में बहुत सी कठिनाईयों का सामना करना पड़ता है। इस विकृति से छुटकारा पाने के लिए उल्लिखित समाधानों को गंभीरता से लिया जाना चाहिए और उन्हें कानून में शामिल करना चाहिए। इस प्रथा को समाप्त करने के लिए सरकार और आम जनता को साथ खड़ा होने की जरूरत है।

धनगर समाज का लोकनृत्य

कु. दिव्या राजत
बी.ए. ३

धनगर समाज का लोकनृत्य न केवल मनोरंजन का साधन है, बल्कि इसका सांस्कृतिक, धार्मिक और ऐतिहासिक महत्व भी है। धनगर समाज की जीवनशैली, उनके पारंपरिक पेशे और उनकी धार्मिक मान्यताओं से गहरे जुड़े हुए ये नृत्य समाज के विभिन्न पहलुओं को प्रकट करते हैं। इस समुदाय के नृत्य में उनके पशुपालन, प्रकृति के प्रति उनके प्रेम, और देवताओं के प्रति उनकी भक्ति का विशेष स्थान है।

शोध परिकल्पना :

धनगर समाज का लोकनृत्य भारतीय संस्कृति का वाहक है।

उद्देश्य :

१. धनगर समाज के लोकनृत्य का अध्ययन करना।
२. धनगर समाज के लोकनृत्य के सांस्कृतिक पक्ष को उजागर करना।

शोध की रूपरेखा:

अन्वेषणात्मक एवं वर्णनात्मक

शोध-पद्धति:

सर्वेक्षणात्मक, विश्लेषणात्मक, ऐतिहासिक आदि।

शोध की सीमा:

प्रस्तुत शोध विषय के अंतर्गत धनगर समाज के सिर्फ लोकनृत्यों का ही अध्ययन किया जाएगा।

विषय प्रवेश:

अनुष्ठान और देवी आराधना:

गोंधळ नृत्य धार्मिक अनुष्ठानों का हिस्सा है, जिसे विशेष रूप से किसी विशेष आयोजन, जैसे शादी, बच्चा जन्म

या देवता की कृपा पाने के लिए किया जाता है। इस नृत्य के माध्यम से देवी तुळजा भवानी, यल्लम्मा, और अंबा देवी की आराधना की जाती है।

रात्रि का नृत्य: गोंधळ नृत्य विशेष रूप से रात के समय किया जाता है, और इसे एक शुभ अनुष्ठान माना जाता है। इस दौरान देवी की पूजा की जाती है और उनसे परिवार और समुदाय की रक्षा की प्रार्थना की जाती है।

गोंधळी कलाकारों की वंश परंपरा: गोंधळ नृत्य धनगर समाज के विशेष वर्ग द्वारा किया जाता है जिसे 'गोंधळी' कहा जाता है। ये कलाकार पारंपरिक रूप से गोंधळ नृत्य करते हैं, और यह कला पीढ़ी दर पीढ़ी चली आ रही है।

३. पावरी नृत्य की सांस्कृतिक विरासत:

प्रकृति से संबंध: धनगर समाज का जीवन पशुपालन और प्राकृतिक परिवेश पर आधारित है, और पावरी नृत्य इसके प्रतीक के रूप में देखा जा सकता है। पावरी, जो एक बांसुरी जैसा वाद्ययंत्र है, नृत्य का मुख्य हिस्सा है और इसे पहाड़ों और जंगलों में गूंजती ध्वनियों का प्रतीक माना जाता है।

उत्सवों में आयोजन: यह नृत्य विशेष रूप से पर्वों, मेलों और धार्मिक आयोजनों में किया जाता है। यह समाज के सामुदायिक एकता को प्रकट करता है और सांस्कृतिक पहचान को सुदृढ़ करता है।

धनगर समाज के लोकनृत्य उनकी सांस्कृतिक पहचान का एक महत्वपूर्ण हिस्सा हैं। इन नृत्यों के माध्यम से समाज न केवल अपनी परंपराओं को जीवित रखता है, बल्कि सामुदायिक एकता और धार्मिक आस्था को भी प्रकट करता है। धनगर समाज के लोकनृत्य निम्नलिखित हैं-

१. धनगरी गज का धार्मिक और सांस्कृतिक महत्व:

भगवान बिरोबा: धनगर समाज के लोग भगवान बिरोबा की आराधना करते हैं। उन्हें शिव का अवतार माना जाता है और इस नृत्य के दौरान उनकी पूजा की जाती है। 'धनगरी गज' नृत्य मुख्य रूप से बिरोबा को समर्पित होता है।

कविताओं और गीतों की भक्ति: इस नृत्य में गाए जाने वाले गीत और कविताएं भगवान बिरोबा की स्तुति में होती हैं। इन गीतों के माध्यम से न केवल धार्मिक श्रद्धा व्यक्त की जाती है, बल्कि इन गीतों के द्वारा धनगर समाज की समृद्ध परंपराओं और रीति-रिवाजों का भी वर्णन किया जाता है।

नृत्य की संरचना: नर्तक गोल घेरा बनाकर नृत्य करते हैं, और तालबद्ध संगीत पर कदम मिलाकर भगवान की आराधना करते हैं। नृत्य के माध्यम से वे अपनी धार्मिकता और समुदाय के प्रति अपनी एकता का प्रदर्शन करते हैं।

२. गोंधळ का अनुष्ठानिक महत्व:

संगीत और नृत्य का तालमेल: पावरी नृत्य में नर्तक वाद्ययंत्रों के साथ एक लयबद्ध तरीके से नृत्य करते हैं। नृत्य की गतियाँ बहुत सरल होती हैं, लेकिन उनकी ताल और ऊर्जा नृत्य को अद्वितीय बनाती हैं।

४. दिंडी नृत्य और वारकरी परंपरा:

भक्ति और भगवान विठोबा की पूजा: दिंडी नृत्य भगवान विठोबा की भक्ति में किया जाता है। वारकरी संप्रदाय, जो विठोबा को अपना आराध्य मानता है, इस नृत्य का आयोजन करता है। धनगर समाज के लोग इस नृत्य में बढ़-चढ़कर हिस्सा लेते हैं।

पंढरपुर यात्रा: दिंडी नृत्य का आयोजन विशेष रूप से पंढरपुर यात्रा के दौरान किया जाता है। इस दौरान भक्ति गीत गाए जाते हैं और नर्तक भगवान की आराधना करते हैं। नृत्य की शुद्धता और भक्ति भाव को देखकर इस नृत्य को आध्यात्मिक नृत्यों में गिना जाता है।

समुदाय की एकता का प्रतीक: दिंडी नृत्य धनगर समाज के सामूहिक भक्ति और सामाजिक एकता का प्रतीक है। यह नृत्य धर्म, संस्कृति और पारंपरिक मूल्यों के प्रति उनके अटूट विश्वास को दर्शाता है।

५. धनगर समाज के नृत्यों की आधुनिक संदर्भ में

प्रासंगिकता:

सांस्कृतिक पुनर्जागरण: आज के समय में धनगर समाज के लोकनृत्यों को बचाने और संरक्षित करने के लिए कई सांस्कृतिक कार्यक्रम और महोत्सव आयोजित किए जा रहे हैं। कई सामाजिक और सांस्कृतिक संगठन इन नृत्यों को प्रोत्साहित कर रहे हैं, ताकि युवा पीढ़ी इन परंपराओं को समझे और उसे आगे बढ़ाए।

पर्यटन और सांस्कृतिक आदान-प्रदान: धनगर समाज के लोकनृत्यों ने अब राष्ट्रीय और अंतर्राष्ट्रीय मंचों पर भी स्थान बना लिया है। कई पर्यटन स्थल और सांस्कृतिक कार्यक्रमों में धनगरी गज, गोंधळ और पावरी नृत्य प्रस्तुत किए जाते हैं, जिससे इन नृत्यों को एक वैश्विक पहचान मिल रही है।

आधुनिकता और पारंपरिकता का संगम: धनगर समाज के कई युवा कलाकार अब इन पारंपरिक नृत्यों को आधुनिक संगीत और नृत्य शैलियों के साथ मिलाकर नए प्रयोग कर रहे हैं। इससे यह नृत्य न केवल प्रासंगिक बने रहते हैं, बल्कि नए दर्शकों को भी आकर्षित करते हैं।

शोध सामग्री/ तथ्य संकलन:

प्राथमिक स्रोत : साक्षात्कार, चर्चा आदि।

द्वितीयक स्रोत: व्हिडिओ, इंटरनेट आदि।

निष्कर्ष:-

*धनगरी लोकनृत्य धनगर समाज की पहचान है।

*धनगरी लोकनृत्य ने भारतीय नृत्य परंपरा को एक नया आयाम दिया है।

*धनगरी लोकनृत्य ने भारतीय संस्कृति विकास में अपना योगदान दिया है।

*धनगरी लोकनृत्य मनुष्य के स्वास्थ्य की दृष्टि से महत्वपूर्ण है।

प्राचीन भारतीय मुद्रा का भाषिक अध्ययन

कु. अक्षता व्हनखंडे
बी.ए. ३

मनुष्य के बहुत से अविष्कारों में से एक है, रुपये या मुद्रा का अविष्कार। इस अकेले अविष्कार ने पूरी दुनिया का नक्सा ही बदल दिया है। रुपये के विकास ने ना केवल पूरी दुनिया में आर्थिक और सामाजिक तंत्रों का विकास किया है बल्कि लोगों के जीने के तरीकों को ही बदल दिया है। मानव सभ्यता के विकास के प्रारंभिक चरण में वस्तु विनिमय चलता था लेकिन बाद में लोगों की जरूरतें बढ़ी और वस्तु विनिमय से कठिनाइयाँ पैदा होने लगीं जिसके कारण कौड़ियों से व्यापार आरम्भ हुआ जो कि बाद में सिक्कों में बदल गया। वर्तमान में जो रुपया चलता है दरअसल यह कई सालों के बाद रुपया बना है। सबसे पहले चलन में फूटी कौड़ी थी जो बाद में कौड़ी बनी।

इसी मुद्रा को लेकर समाज में कई तरह की कहावतें भी प्रचलित हुई हैं जैसे, सोलह आने सच, मेरे पास फूटी कौड़ी भी नहीं है, मेरा नौकर एक धेले का भी काम नहीं करता है और चमड़ी जाए पर दमड़ी ना जाये।

चलन से बाहर हो गये सिक्के :-

भारतीय वित्त मंत्रालय ने ३० जून २०११ से बहुत ही कम वैल्यू के सिक्के जैसे १ पैसे, २ पैसे, ३ पैसे, ५ पैसे, १० पैसे, २० पैसे और २५ पैसे मूल्यवर्ग के सिक्के संचलन से वापस लिए गए हैं अर्थात अब ये सिक्के भारत में वैध मुद्रा नहीं हैं। इसलिए कोई भी दुकानदार और बैंक वाला इन्हें लेने से मना कर सकता है और उसको सजा भी नहीं होगी।

शोध परिकल्पना

चलन से बाहर हो गए भारतीय मुद्राओं का भारतीय भाषा एवं संस्कृति के विकास में योगदान है।

उद्देश्य:

१. भारतीय मुद्राओं का भाषा विकास के योगदान को विश्लेषित करना।
२. भारतीय मुद्राओं का भारतीय संस्कृति के परिप्रेक्ष्य में मूल्यांकन करना।
३. कहावतें, लोकोक्ति, महावरे आदि के परिप्रेक्ष्य में भारतीय मुद्राओं का मूल्यांकन करना।

शोध की रूपरेखा:

अन्वेषणात्मक एवं वर्णनात्मक

शोध-पद्धति:

सर्वेक्षणात्मक, विश्लेषणात्मक, ऐतिहासिक आदि।

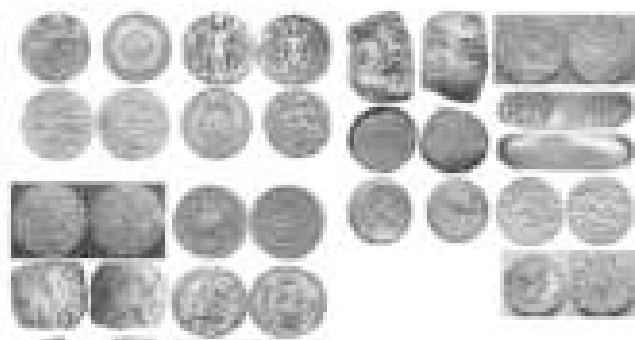
शोध की सीमा:

भारतीय मुद्राओं के द्वारा निर्मित शब्द, कहावतें, लोकोक्ति, मुहावरे आदि का अध्ययन प्रस्तुत शोध विषय की सीमा है।

हमारे देश में अनुसंधान का अधिकांश श्रेय पाश्चात्य विद्वानों को जाता है, पहले लिखित भाषा का अध्ययन होता था। लेकिन आधुनिक भाषाविदों ने इस मामले पर अपना दृष्टिकोण बदल दिया है। परिणामस्वरूप बोलियों के प्रति दृष्टिकोण भी स्वाभाविक रूप से बदल गया है। मानक भाषा का आदान-प्रदान क्षेत्र बहुत बड़ा होता है। चुकी प्रमाण भाषा लिखित रूप में होती है इसलिए इसमें

बोली की क्षणभंगुरता नहीं होती लेकिन बोलियों के मामले में ऐसा नहीं है। एक प्रवासी समाज के लिए मूल भाषा और स्थानीय भाषा दोनों को समान विश्वास के साथ संरक्षित करना संभव नहीं है। दुनिया भर के भाषाविदों का कहना है कि यदि बोलियाँ जीवित रहती हैं, तो भाषाएँ जीवित रहती हैं और यदि संस्कृतियाँ जीवित रहती हैं तो समाज और उनकी मूल्य प्रणालियाँ जीवित रहती हैं। भाषा और बोलियों के संबंध में भाषा विशेषज्ञ गणेश देवी कहते हैं, दुनिया में हजारों भाषाएँ हैं। अकेले अफ्रीका में २६०० भाषाएँ हैं और भारत में ८०० भाषाएँ हैं। दुनिया की ४,००० भाषाओं में से आधे से अधिक भाषाओं पर अगले पचास वर्षों में विलुप्त होने का खतरा मंडरा रहा है। इस पृष्ठभूमि में बोली, भाषा एवं संस्कृति संरक्षण समय की मांग बन गई है। भारत उन देशों में पहले स्थान पर है जहाँ भाषाएँ लुप्तप्राय हैं और यूनेस्को ने चेतावनी दी है कि १९८ भारतीय भाषाएँ और उनकी बोलियाँ मृत्यु के कगार पर हैं। यूनेस्को के आंकड़ों के मुताबिक दुनिया की ६,००० भाषाओं और बोलियों में से ४३ फीसदी विलुप्त होने की कगार पर हैं। लोगों को भाषाओं के संरक्षण और सुरक्षा के महत्व को समझाने के लिए संयुक्त राष्ट्र द्वारा वर्ष २०१९ को स्वदेशी भाषाओं का अंतर्राष्ट्रीय वर्ष घोषित किया गया था। साथ ही केंद्र सरकार ने राष्ट्रीय शिक्षा नीति - २०२० में भारतीय भाषा एवं संस्कृति अध्ययन पर विशेष बल दिया है। समाज की मूल्य प्रणाली और संस्कृति को संरक्षित करने के लिए भाषाओं का अस्तित्व में रहना बहुत जरूरी है।

भाषा, परंपरा और लोकसंस्कृति का एक-दूसरे के साथ गहरा संबंध है। भाषा के विकास में परंपरागत मान्यताओं ने अपनी एक अलग भूमिका अदा की है। किसी भी भाषा में उस भाषाभाषी समाज के सांस्कृतिक संदर्भ छिपे होते हैं। जैसे की प्राचीन भारतीय मुद्राओं का वित्तीय व्यवहार से अस्तित्व खत्म हुआ है। लेकिन वो मुद्राएँ भारतीय संस्कृति, लोकव्यवहार और भाषिक आदान-प्रदान के माध्यम बन चुकी हैं। उन प्राचीन भारतीय मुद्राओं ने भारतीय बोल-चाल की भाषा को कई कहावतें, मुहावरे और लोकोक्तियाँ दी हैं। परंपरा से आज भी पहले की तरह भारतीय संस्कृति का महत्वपूर्ण अंग बनकर आज भी कायम है।

२५६ दमड़ी = १९२ पाई = १२८ थैला

६४ पैसा (पुराना) = १६ आना = १ रुपया

प्राचीन भारतीय मुद्राओं ने भारतीय बोल-चाल की भाषा को दी हुई कई कहावतें, मुहावरे और लोकोक्तियाँ:-

१. एक फूटी कौड़ी भी नहीं देंगा २. धेले का काम नहीं करती हमारी बह ३. चमड़ी जाए पर दमड़ी न जाए

४. सोलह आने सच ५. पाई-पाई का हिसाब रखना

६. आदमी बंदा रुपया है

७. बंदा रुपया काम किया ८. चार आने की मर्गी और बारह आने का मसाला ९. मेरे पास फटी कौड़ी भी नहीं है

१०. कुछ भी किया जाता है पर पैसे का नाटक नहीं किया जाता ११. डेढ दमड़ी का आदमी १२. पैसों के पास ही पैसा जाता है १३. दमड़ी कमाई नहीं और घड़ी की फुर्सत नहीं १४. दाम करे काम १५. पैसा फेंक तमाशा देख

१६. हजारों का बैठे घर में दमड़ी का लगाए फेरे १७. हाथ में कौड़ी और विद्या दौड़ी १८. जेब में नहीं आना और बाजीराव मुझे कहना

१९. जेब में दमड़ी और बदली मुर्गी २०. पैसों की चमक सबको भाती है २१. दोस्ती पैसों पर तोली नहीं जाती

२२. सब पैसों का खेल है मेरे दोस्त २५. प्यार वो अंधा होता है जिसे बस पैसा दिखता है २६. बाप बड़ा न भईया सबसे बड़ा रूपइया

२७. पैसे पेड़ पर नहीं उगते २८. आमदनी अठ्ठनी खर्चा रुपैया २९. कौड़ी के मोल बिकना

२०. पैसे की अकड़ होना ३१. पैसे की जात नहीं पूछी जाती

३२. पैसों का रोना

३३. पैसा नहीं पास तो मेला लगे उदास ३४. पैसा मुँह पर मारना ३५. अपनी गाँठ पैसा तो, पराया आसरा कैसा

३६. एक सिक्के के दो पहलू होते हैं आदि.

शोध सामग्री / तथ्य संकलन:

प्राथमिक स्रोत : साक्षात्कार, चर्चा आदि.

द्वितीयक स्रोत: व्हिडिओ, इंटरनेट आदि.

निष्कर्ष:-

समाज की मूल्य प्रणाली और संस्कृति को संरक्षित करने के लिए भाषाओं का अस्तित्व में रहना आवश्यक है।

प्राचीन भारतीय मुद्राएं भारतीय संस्कृति, लोकव्यवहार और भाषिक आदान-प्रदान के माध्यम बन चुकी हैं।

प्राचीन भारतीय मुद्राओं भारतीय भाषाओं को कई नए शब्द, कहावतें, मुहावरें और लोकोक्तियां दी हैं। जिसके माध्यम से भाषिक सौंदर्य और भाषिक अर्थवत्ता में वृद्धि हुई है।

प्राचीन भारतीय मुद्राएं भारतीय बोलियों और भाषाओं के विकास में सहायक हैं।

संदर्भ सूचि:- १. कुलकर्णी सु.बा, भाषा व साहित्य संशोधन, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे, खंड: दूसरा, आवृत्ति: द्वितीय: २००६

२. गणेशदेवी, भारतीय भाषांचे लोक सर्वेक्षण, भाषा संशोधन आणि प्रकाशन केंद्र, बडोदा, प्रथमावृत्ति : १७ ऑगस्ट, २०१३

३. श्री. अमितेश्वर झा, भाषांतर: डॉ. विजय कुलकर्णी,

श्री.डी.ए. जगताप, भारतीय नाणी एक ऐतिहासिक ओळख, सह्याद्री बुक्स.

दोस्त अब थकने लगे हैं

किसी का पेट निकल आया है,
किसी के बाल पकने लगे हैं...
सब पर भारी जिम्मेदारी है
सबको छोटी मोटी कोई बीमारी है।
दिनभर जो भागते दौड़ते थे
वो अब चलते भी रुकने लगे हैं।
पर ये हकीकत है,
सब दोस्त थकने लगे हैं।
किसी को लोन की फिक्र है,
कहीं हेल्थ टेस्ट का जिक्र है।
फुर्सत की सब को कमी है,
आँखों में अजीब सी नमी है।
कल जो प्यार के खत लिखते थे,
आज बीमे के फार्म भरने में लगे हैं।
पर ये हकीकत है,
सब दोस्त थकने लगे हैं।

अदिती क्षीरसागर
बी. ए. ३

बेलदार समाज: सामाजिक एवं सांस्कृतिक अध्ययन

कु. दिया पवार
बी. ए. ३

भूमिक -

बेलदार हिंदू लोगों का एक समूह है जो भारत, बांग्लादेश और नेपाल में रहते हैं। जमीन खुदाई का काम करनेवाले व्यक्ति को बेलदार कहा जाता है। इस प्रकार यह समझना आसान है कि बेलदार जाति में कई लोग हैं जो खुदाई के काम श्रम करते हैं। क्योंकि वे शारीरिक श्रम करते हैं, इसलिए भारतीय समाज में उनका दर्जा कम है।

बेलदार समाज का अस्तित्व:-

बेलदार लोग मुख्यतः मध्य और दक्षिणी भारत में रहते हैं। उनका निवास महाराष्ट्र, छत्तीसगढ़, मध्यप्रदेश, गुजरात, दक्षिण भारत का प्रदेश, तमिळनाडू आदि प्रदेशों में पाया जाता है।

बेलदार समाज का जीवन:

बेलदार कृषि कार्य और निर्माण कार्य में कार्यरत है। वे अन्य समुदायों के सदस्यों के साथ संबंध बनाए रखने, जल स्रोतों और धार्मिक स्थलों को साझा करने में सक्षम हैं। बेलदार अपनी जाति के भीतर ही विवाह करते हैं। पैतृक या मातृक संबंधी रिश्तेदारों के साथ विवाह से परहेज किया जाता है। बेटों को अपने पिता की संपत्ति विरासत में मिलती है। बेलदार समाज की एक अपनी अलग संस्कृति और सांस्कृतिक विरासत है।

शोध परिकल्पना:

बेलदार समाज भारत का मेहनतकश समाज है। जो आज सामाजिक, आर्थिक और सांस्कृतिक दृष्टि से हाशिये पे है।

उद्देश्य:

१. बेलदार समाज के सामाजिक सांस्कृतिक स्थिति का अध्ययन करना।
२. बेलदार समाज के लोकगीत, लोकनृत्य, प्रथा परंपराओं का अध्ययन करना।

शोध की रूपरेखा:

अन्वेषणात्मक एवं वर्णनात्मक

शोध-पद्धति:

सर्वेक्षणात्मक, विश्लेषणात्मक, ऐतिहासिक आदि

शोध की सीमा:

प्रस्तुत शोध विषय जत तहसिल स्थित बेलदार समाज के सामाजिक सांस्कृतिक स्थिति के अध्ययन तक सीमित है।

विषय प्रवेश:

बेलदार समाज घुमंतू है। घुमंतू समाज होने के कारण उसके सही आंकड़े सरकार के पास नहीं है। बेलदार एक खानाबदोश समुदाय है। यह समुदाय वर्षों से पहाड़ों को तोड़कर निर्माण के लिए पत्थर लाने का काम करता रहा है। हाल ही में उनका रुझान ईट भट्टी पर विभिन्न प्रकार के काम करने का हुआ है। हमेशा उनके साथ रहने वाला गधा इस काम में आता है। गधों पर बोझ डालकर मजदूरी करना बेलदार समाज की अपनी विशिष्ट पहचान है।

बेलदार समाज की मान्यताएं:-

बेलदारों द्वारा पालन किया जाने वाला प्राथमिक धर्म हिंदु है, जो भारत की प्राचीन धार्मिक परंपरा से जुड़ा हुआ है। बेलदार

हिंदु देवता की पूजा और सेवा करते हैं। बेलदार समाज होली रंगो का त्यौहार, दिवाली रोशनी का त्यौहार, नवरात्री शरद ऋतु का उत्सव और राम नवमी राम का जन्मदिन के रूप में मनाता है।

बेलदार समाज की अपनी एक अलग संस्कृति है। बेटी जब ससुराल जाती है तब बेलदार समाज की महिलायें गीत गाकर उसकी विदाई करती हैं। विवाह के समय भी हलदी अनुष्ठान में विशिष्ट गीत बेलदार समाज में गाए जाते हैं। गंधों की अधिक संख्या उनके तरक्की के लक्षण माने जाते हैं।

बेलदार सभा:-

अपने समुदाय के अंतर्गत आने वाले सवाल और समस्याओं को सुलझाने के लिए बेलदार सभा होती है। इस सभा में बहुत सारी समस्याओं का समाधान करने का प्रयास किया जाता है।

भाषा:

बेलदार समाज की एक विशिष्ट भाषा है, जिसे बेलदारी कहा जाता है। इसका कोई लिखित रूप नहीं है। आधुनिक महानगरीय जीवन का प्रभाव के कारण इस समाज की अपनी भाषा और संस्कृति खत्म होने की कगार पर है। जब कोई भाषा या बोली खत्म हो जाती है तब उसके साथ भाषा की संस्कृति भी खत्म हो जाती है। यह खतरा आज बेलदार समाज पर मंडरा रहा है।

निष्कर्ष:

- * बेलदार समाज पारंपारिक रूप से आंतरविवाही है।
- * बेलदार समाज के लोगों के पास अपनी एक बेलदार सभा होती है।
- * बेलदार समाज के लोगों के पास लोकगीतों और लोककथाओं की एक समृद्ध परंपरा है।
- * बेलदारी समाज के लोग आपस में बेलदारी भाषा बोलते हैं और बहारी लोगों से मराठी भाषा का व्यवहार करते हैं।

* गंधे पर ईंट, पत्थर ढोने वाले इस समाज के पारंपरिक रोजगार के साधन खत्म हुए हैं।

* बेलदार समाज आर्थिक और सामाजिक दृष्टि से समाज के मुख्य धारा से बहार है।

शोध सामग्री / तथ्य संकलन:

प्राथमिक स्रोत : साक्षात्कार, चर्चा आदि।

द्वितीयक स्रोत: व्हिडिओ, इंटरनेट आदि।

प्यार एक एहसास

कु. सिध्दी राजेश शर्मा
बी. ए. २

एक दिन की है ये बात
वही हसीन थी वो रात
उसने मुझसे दो मिनट का समय लिया
अपने प्यार का इजहार किया
पर मैंने उसे इनकार दिया
उसने अपने मन को मना लिया
थोड़े दिन बीत गये ।

मुझे उसकी आदत होने लगी
उसकी बातें मन को भाने लगी
मेरा दिल उसी के खयालो में खोने लगा
कुछ तो था जो होने लगा ।

कुछ दिन बीत गये

उसके दिल के दरवाजे पर एक लड़की ने दस्तक लिया
तभी से उसने मुझे अनदेखा करना शुरू कर दिया
हर दिन वो उसके आगे पीछे करता
ये देख मेरा दिल तिल-तिल मरता ।

कुछ दिन बीत गये

अब हमारे बीच लड़ाई-झगड़े होने लगे
और हमारी बीतचीत करना भी रुकी थी
वो अब बहुत बदला-बदलासा लगा
क्योंकि उसका दिल किसी और का हो चुका था

थोड़े दिन बीत गये
फिर एक दिन की है ये बात
बड़ी नाराजगी वाली थी वो रात
रोते-रोते मैंने उससे दो मिनट का समय लिया
अपने दिल की बातों का इजहार किया
पर सामने से उसने कोई भी जवाब नहीं दिया ।

मुझे नहीं पता प्यार कैसा होता है
क्योंकि मैं इसे सच्ची दोस्ती मानती हूँ
पर असल में मेरे दिल में क्या है
वो तो मैं खुद भी नहीं जानती हूँ ।

जब मैंने अपनी दिल की बात सूनी
तब मुझे ये रिश्ता निभाना था
पर उसे मुझसे बहुत दूर जाने की इच्छा थी
क्योंकि अब वो किसी और का दीवाना था ।

कुछ दिन बीत गये

अब क्यों मुझे उसकी चाहत होने लगी
उसके दूर होने के खयालो से रोने लगी
मेरे दिल में बस हमारी यादें रह गयी
दिल के अरमान आंसूओं में बह गये

इस कहानी का यही सार है
पर सवाल यह उठता है की
क्या ? क्या यही प्यार है ?

जात पंचायत : घुमन्तू समाज की त्रासदी

कु. जुवेरिया मुल्ला
बी. ए. २

जात पंचायत द्वारा किये जानेवाले जुलम और दमन का मामला जुलाई में नाशिक शहर में घटित ऑनर किलिंग प्रकार से सबके सामने आया और अपने-आपको प्रगतशील घोषित करनेवाले महाराष्ट्र का सामाजिक वास्तव क्या है? इसकी चर्चा सभी और शुरू हुई। आज भी जात पंचायत का अपनी जातियों पर इतनी हुकूमत और आतंक छाया होगा इस बात पर कोई भी बुद्धिजीवी विश्वास नहीं करेगा, पर थानों में दर्ज की गई शिकायतों से वही वास्तव दृष्टिगोचर होता है। भारतीय समाज विभिन्न जाति एवं धर्मों पर आधारित है। हर एक जाति की समाज व्यवस्था में अपनी एक पंचायत अवश्य होती है। उस जाति से संबंधित विभिन्न मामलों को उस पंचायत द्वारा सुलझाया जाता है। जिस प्रकार उत्तर में खाप पंचायत होती है, उसी धरातल पर महाराष्ट्र में जात पंचायत है। आज भी इस पंचायत की जड़ें घुमक्कड़ समाज, आदिवासी एवं विभिन्न जाति के एक पिछड़े समाज में मौजूद है।

आज भी समूचे महाराष्ट्र में वैदू, पारधी, जोशी, कोल्हाटी, कैकाडी, डॉबारी, डवरी, पाथरुट, डकलवार, बेलदार, कंजारमाट, काकर, मसण जोगी, गारुडी, गोंधळी, घिसाडी, गोपाळ, उवल्या, आदिवासी, बजारा, बहुरूपी, मरीआईवाले आदि जैसी सैकड़ों घुमक्कड़ जातियाँ स्वाधीनता के बाद भी अभावग्रस्त एवं दयनीयता से अपनी जिंदगी का गुजारा करती है। इन जातियों ने भारतीय लोककला को जिसप्रकार संपन्न बनाया है उसी प्रकार मराठी जनजीवन को एक नैतिकता दी है। लोगों का मनोरंजन भी किया और साथ ही कृषी एवं नगरीय संस्कृति को विकासोन्मुखी नये औजार दिए। मूलतः पशुपालक इन जातियों का विकृत रूप नाशिक में घटित ऑनर किलिंग हादसे से दिखाई दिया। इन जातियों में समूह संवेदना तीव्र होने के कारण जातियता (जात पंचायत) को असाधारण महत्व प्राप्त हो चुका है। प्राचीन काल से अब तक अन्य समाज के मूल प्रवाह से दूर रहकर उनकी संस्कृति और जीवन जीने की पद्धति से अपनी रक्षा करने हेतु अपनी अलग संस्कृति, भाषा, रुढ़ियाँ, परंपरा और देवताओं के साथ अपनी अलग जीवन पद्धति निर्माण की। स्वाधीनोत्तर भारत में शिक्षा एवं सुधारवादी आंदोलनों का प्रचार-प्रसार

होकर भी इन घुमक्कड़ जातियों में जात पंचायत आज भी प्रभावी ढंग से कार्यरत है। घुमक्कड़ जातियों दो वर्गों में विभाजित है, एक वर्ग में २७ घुमक्कड़ जातियाँ हैं और दूसरे वर्ग में घुमक्कड़ विमुक्त १४ जातियाँ हैं। जिन जातियों को अंग्रेजों द्वारा जन्मतः गुनाहगार घोषित करके जेल में बंद किया था और तत्पश्चात उनकी जेल से रिहाई की थी, उन जातियों को घुमक्कड़ विमुक्त कहा जाता है। इन जातियों पर गुनाहगार की मुहर लगाकर अंग्रेजों ने गुनाहगार जन्मतः ही पैदा होता है इस न्याय से १८७९ में यह कानून पारित किया था। दुनिया में किसी देश में न होनेवाला यह कानून व्यक्ति को जन्मतः गुनाहगार घोषित करता था। इस आरोप से इन जातियों की मुक्ति सोलापुर में १९५६ के एक सम्मेलन में पंडीत नेहरु जी ने की थी।

इन जातियों में, विशिष्ट समूह में पारिवारिक, आर्थिक और सामाजिक झगड़ों को सुलझाने के लिए उसी समूह के शक्तिशाली एवं परंपरावादी लोगों ने मौखिक रुढ़ियों एवं घटनाओं पर आधारित न्यायदान के लिए निर्माण की गयी व्यवस्था ही जात पंचायत के नाम से जानी जाती है। इन पंचायतों के मुखिया एवं पंचों की हुकमत इन समाज में होती है। किसी व्यक्ति से जाति विरोधी व्यवहार, आंतरजातीय विवाह, किसी की बीवी को भगाना, पति-पत्नी के झगड़े, आर्थिक लेन-देन के झगड़े, कुल विशेष के मामले इससे बढ़कर बलात्कार, खून, डकैती जैसे गंभीर एवं खतरनाक गुनाहों को थाने में दर्ज न करते हुए अपनी जाति के पंचायत द्वारा उसकी सुनवायी की जाती है। आजादी के ७० वर्षों के बाद भी इसप्रकार की न्यायव्यवस्था स्थित रहना, यह सरकार की सामाजिक सुधार योजना की हार है।

इन पंचायतों में वैचारिक शून्यता है और परंपरा का महत्व बड़ा है। लडकी द्वारा आंतरजातिय विवाह रचाने के कारण जोशी जात पंचायत द्वारा हिंगमिरे परिवार को जाति से निष्कासित करना अवांछनीय है। जात पंचायतों में शोषितों को न्याय मिलने की जगह अपनी शक्ति के बल पर उनका पुनः शोषण ही किया जाता है। अपनी जाति व्यवस्था कायम करने के लिए, रीति-रिवाज बनाये रखने के लिए और विशेष रूप से जाति व्यवस्था पर अपनी हुकमत कायम रखने के

लिए इन पंचायतों ने विकृत कानून बनाये थे। और अमानवीय रूप से उसका आज भी चलन शुरू है। इन जातियों में पत्नी गिरवी रखने की, बेचने की, शादी के पूर्व दूल्हे को शिक्षा देने की, शादी के दिन वधू की चरित्र शुद्धता की प्रथा, शादी के समय कुल खोजने की प्रथा, बीवी को गाली देने पर पति को दंडित करने की प्रथा, विवाह बाह्य संबंधों से पैदा हुए संतानों को कडू (नाजायज) कहने की प्रथा, घर में बिजली न चलाने की प्रथा, गर्म तेल में हाथ डालकर पैसा निकालने की प्रथा, जाति से निष्कासित करने की प्रथा। आदि प्रथाओं को इन पंचायतों द्वारा बनाया रखा जाता है।

दूसरी ओर जात पंचायत जैसी अनिष्ट प्रथा खत्म करने के पीछे सरकार उदासीन है। जात पंचायत को खत्म करने हेतु सरकार नया कानून बना सकती है। पर जात पंचायत के टिके रहने की जड़ें राजनीति में होने कारण उसके खिलाफ कोई सशक्त कानून नहीं बन पा रहा है। आज देश में हर एक राजनेता अपनी विशिष्ट जाति का प्रतिनिधि बन गया है। इसीकारण ऐसी पंचायतों का टिके रहना उसके लिए हितकारी है।

अब महाराष्ट्र सरकार की ओर से कोर्ट-कचहरी के झगड़ों को आपस में सुलझाने हेतु (गांव स्तर पर) महात्मा गांधी झगडा रहित योजना शुरू की है। इस योजना के द्वारा झगडा मुक्त गांव को पुरुस्कृत किया जाता है। लेकिन इन गांव पंचायतों के विकृत रूप का पर्दाफाश कोल्हापूर जिले के रुकडी गांव में होता है। २००३ में उस गांव के 'गडरियों' को पूरी पंचायत की सहमति से बहिष्कृत किया गया था। इन जात पंचायतों के विकृत रूप की सशक्त अभिव्यक्ति मराठी साहित्य और सिनेमा में हो चुकी है। इनमें प्रमुख हैं- 'उपरा' लक्ष्मण माने, 'उचल्या' लक्ष्मण गायकवाड, 'पारधी' गिरीश प्रभुणे की रचनाएँ।

जात पंचायत की जड़ें खत्म करने हेतु तीन स्तरों पर बदलाव होना चाहिए। सरकार द्वारा नये सक्षम कानून बनाने चाहिए। इन जातियों का शैक्षिक और आर्थिक विकास करना चाहिए और इन जातियों की जनसंख्या के अनुसार सामाजिक व राजनीतिक आरक्षण मिलना चाहिए। सरकार द्वारा इन जातियों की समस्याओं पर गंभीरता से विचार करना चाहिए, नहीं तो इन जातियों पर फिर से गुनाहगार की मुहर लगने में समय नहीं लगेगा।

पर्दा

पर्दों में रहस्य छुपाए बैठे हैं,
दिल की बातें किसी से ना बताए कौनों हैं।
एक झलक भी देख लें अगर ये दुनिया
तो अफसाने नए खुद बनाए बैठे हैं।

हिसाब में जो रखा है, तो नुर ही तो है
पर्दे में जो छुपा है, वो हुर ही तो है।
बेखबर ना रह ए ज जमाने के मसाफिर,
इज़्ज़त का हर पर्दा, गुरुर ही तो है।

दिल के जज्बात भी पर्दों में रहती हैं,
ख्वाब आंखों के किनारों पे बहते हैं।
कुछ बातें अधूरी ही अच्छी लगली है,
वरना हकीकत दर्द के साये बसते हैं।

यें नुमाइश, ये किरदार, ये अदाकारी
तो बस है दिखाने के लिए,
हर शख्स एक हँसी रखता है,
सौं दर्द छुपाने के लिए।

पर्दों में छूपी हर अदा लाजवाब होती है,
निगाहों की हया ही तो असल हिसाब होती है।
जो खुद को छुपा लें इस जमाने की नजर से
उसकी रूह भी चाँदनी सी नायाब होती है।

प्राची मोहीते

बी.एस.सी. ३

(एकांकी) कानून का रहस्य, पवित्रता और भारत का भविष्य!

कु. पायल सिताराम माघाडे
बी. ए. ३

(दृश्य-१)

(सब पात्र समूह में आकर उद्घोषणा करते हैं: कानून का रहस्य, पवित्रता और भारत का भविष्य!)

रूपाली: आए हैं और आने वाले भी हैं बहुत सारे कानून।
ऋतिका: पर हुए नहीं और होंगे भी नहीं उसके कुछ फायदे।
हर्षदा: यह वाक्य सुनते ही बहुत अलग और गलत लगा होगा ना?

पायल: पर यही सत्य है! कानून तो बहुत बनते हैं, पर उनका पालन बिल्कुल शून्य है।

हर्षदा: जिस देश की संस्कृति अब दूसरे देश अपनाने लगे हैं, पर वही संस्कृति अपने भारत में लुप्त होती जा रही है। युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में!

अश्विनी: भारत में समान न्याय के बारे में तो बोला जाता है, पर क्या सच में भारत में समानता है? युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में!

ऋतिका: जहाँ सेल्फी के चक्कर में तुम अपनी जान गंवा बैठते हो, युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में!

ऋतुजा: जो देश दुनियाभर में कृषि प्रधान देश के नाम से जाना जाता है, पर इसी देश में लोग भुखमरी का शिकार होते हैं। युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में! पायल: जिस आदिवासी समाज को अपनी संस्कृति कहकर हम गर्व करते हैं, पर क्या सच में वह समाज हमारी मुख्यधारा में है? युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में!

राजेश्वरी: एक स्त्री रथ के दोनों पहिए हो सकती है वह घर भी संभाल सकती है और दुनिया भी। युवाओं, स्वागत है आपका भारत के भविष्य में!

रूपाली: मुझे बताइए, महिला सुरक्षा पर कितने कानून बने हैं? महिलाओं को मानसिक उत्पीड़न, शोषण, बलात्कार इत्यादि जैसी शर्मनाक घटनाओं पर फाँसी की कितनी बड़ी सजा धारा ३७६ और ३०२ में दर्ज है, पर क्या सच में दी जाती है वह सजा?

(दृश्य-२)

महिला अत्याचार

सलोनी: स्वागत है आपका ऐसे देश में जहाँ खियों पर अन्याय और अत्याचार होते हैं।

(महिला छेड़छाड़ दृश्य)

जहाँ दुर्गा, लक्ष्मी, सरस्वती इन देवियों की पूजा की जाती है और आज उसी देश में बिना किसी डर के उनसे छेड़छाड़ की जाती है।

(राजनेता का दृश्य)

अश्विनी: जहाँ पॉलिटिशियन सिर्फ और सिर्फ आश्वासन देते हैं, प्रगति कुछ भी नहीं।

(मौमिता दृश्य)

सलोनी: नौ अगस्त को कोलकाता में रात के समय डॉक्टर ममता देवनाथ, जो ३६ घंटे ऑन ड्यूटी थीं, का बलात्कार करके उनकी हत्या कर दी जाती है और उनका शव सुबह अर्धनग्न अवस्था में पाया जाता है, वह भी उनकी सबसे सुरक्षित मानी जाने वाली जगह पर।

(नौवीं कक्षा की लड़की के बलात्कार दृश्य)

राजेश्वरी: १२ अगस्त को बिहार में नौवीं कक्षा की एक लड़की का बलात्कार करके हत्या कर दी गई।

ऋतिका: भारत में महिला उत्पीड़न, शव, हत्या, बलात्कार इत्यादि घटनाएँ घटित होती हैं। आज तक कितने लोगों को सजा हुई?

अश्विनी: बेटी पढ़ाओ, बेटी बचाओ इस वाक्य से आगे बढ़कर कभी तो बेटों को भी समझाओ!

ऋतुजा: गुड टच, बैड टच का प्रशिक्षण हमेशा लड़कियों को ही क्यों? नारी शक्ति का जयघोष करने वालों, थोड़ा अच्छा-बुरा अपने बेटों को भी सिखाओ!

पायल: स्त्री ने दुनिया जीती साहस से, पर क्षण भर में उसे पीछे हटना पड़ा असुरक्षा के अंकुश से।

हर्षदा: नारी शक्ति जगत में भारी, क्यों समझते हो उसे बेचारी? नारी अब अपना नहीं, संघर्ष हमारा चालू रहेगा!

(समूह: बस हुआ अब शासन का दिखावा !)

आरक्षण से संरक्षण तक पहुँचे,
संरक्षण से समानता तक पहुँचे,
नहीं चाहिए समानता का झूठा ढोंग,

अब सुरक्षा दो, सुरक्षा दो!

इस सुरक्षा के बदले हम फिर एक बार हारे, फिर एक बार हारे! सब एक साथ गाते हैं।)

राजेश्वरी: हमें योजनाओं की जरूरत नहीं, बल्कि...

सलोनी: हमें सुरक्षा की जरूरत है!

ऋतिका: शासन और न्यायव्यवस्था बदलेगी या नहीं, इसकी गारंटी कोई नहीं दे सकता।

राजेश्वरी: पर मैं आज यहाँ उपस्थित प्रत्येक महिला से एक अपील करना चाहती हूँ, अपने बेटे को ऐसा बनाओ कि उसकी वजह से कभी किसी लड़की को अपना रास्ता बदलना न पड़े।

इतिहास में जितना शौर्य शिवाजी महाराज ने दिखाया, उतना ही शौर्य उनकी बहू ताराबाई ने दिखाया।

(दृश्य-३)

(दृश्य परिवर्तन के साथ विषय में परिवर्तन होता है.)

अश्विनी: यह हुई स्त्री सुरक्षा की बात, स्त्री समानता कहाँ से? शिक्षा से! अगर शिक्षा में ही समानता नहीं होगी तो?

नज़र को बदलने से नज़ारे तक बदल जाते हैं,

सोच को बदलने से सितारे भी बदल जाते हैं,

कश्तियों को बदलने की जरूरत नहीं होती,

दिशा बदलने से किनारे अपने आप मिल जाते हैं।

ऐसी ही एक नज़र की जरूरत है कोचिंग सेंटर के लिए।

रूपाली: शिक्षा सबका जन्मसिद्ध अधिकार है। धारा २५ के अनुसार सबको शिक्षा लेनी ही चाहिए, ऐसा उल्लेख किया गया है।

अश्विनी: शिक्षा वह चीज़ है जिसकी चोरी नहीं की जा सकती, जिस पर कर नहीं लगाया जा सकता, जिस पर तुम जितना खर्च करोगे, उतना ही वह तुम्हें अधिक रूप में प्राप्त होगा।

ऋतुजा: इतने बड़े निवेश के लिए अपने निधि से ०.३७% निधि दी जाती है, फिर भी इस पर विचार करने की जरूरत है।

पायल: मान लीजिए, मत दो। तुम बाज़ार गए हो, बीमार हो और तुम्हें मिलावटी फल मिलते हैं। वहीं एक उत्तम, निरोगी व्यक्ति को ऑर्गेनिक फल मिलते हैं। सुनने में अजीब लगा ना?

अश्विनी: किसी कोचिंग सेंटर में जाते हैं, समान शुल्क भरते हैं, फिर भी एक विद्यार्थी को टॉप बैच में और दूसरे को लोअर

बैच में बैठाया जाता है। तब हम समान प्रवेश के बारे में क्यों नहीं बोलते? सिर्फ हम छात्रवृत्ति और फीस के बारे में ही क्यों बोलते हैं? ऐसा क्यों?

पायल: इतिहास में एक ऐसा राजा हो गया जिसने शिक्षा अनिवार्य कर दी और शिक्षा नहीं लेने पर जुर्माना भी लगाया। वह थे कोल्हापुर संस्थान के राजश्री शाहू महाराज, राजर्षि शाहू महाराज !

कागज़ी कार्टवाई पर्याप्त नहीं है, जमीनी हकीकत पर ध्यान दें। कोचिंग अभियान के माध्यम से छात्र न्याय और शिक्षा की वकालत करें। कोचिंग सेंटर के लिए दो बोर्ड गठित करें।

(दृश्य-४)

(दृश्य परिवर्तन के साथ विषय में परिवर्तन होता है.)

ऋतिका: यह हुई शिक्षा व्यवस्था की बात। शिक्षा की जो धूम मची वह सोशल मीडिया के कारण। उसका क्या? अब आपको समझ में आ गया होगा कि हम मोबाइल के बारे में बात कर रहे हैं। पर आप कहेंगे कि यह तो एक टेक्नोलॉजी है। पर आप जरा विचार करके देखिए कि मोबाइल आने से पहले और मोबाइल आने के बाद हमारे जीवन में क्या बदलाव आए हैं?

राजेश्वरी: माँ-बाप की पूछताछ करने के लिए आज किसी के पास समय नहीं मिलता, पर मैसेज करके बात करते हैं उनसे जिन्हें देखा भी नहीं।

सलोनी: क्या वह फेसबुक और कैसा वह इंस्टाग्राम ! प्रत्यक्ष संवाद पर लग गया अब पूर्ण विराम !

रूपाली: आजकल खेलते तो सब हैं, पर पसीना किसी को नहीं आता। व्यायाम होता है तो सिर्फ उंगलियों का।

राजेश्वरी: क्या भाई, आजकल कहाँ हो? न कॉल, न मैसेज!

(सामने वाला व्यक्ति अनदेखा करके चला जाता है)

ऋतिका: मोबाइल से तो दुनिया निश्चित रूप से करीब आई, पर करीबियों को दूर कर दिया। (सब मिलकर नारा लगाते हैं: सुनो रे सुनो युवाओं सुनो, भारत का भविष्य खतरे में है, खतरे में है!)

(सरपंच की जन्मदिन पार्टी का दृश्य)

पायल: अरे मुझे और परोसो, मुझे बहुत भूख लगी है।

राजेश्वरी: अरे यह लो गुलाब जामुन, बहुत अच्छे हैं, लो खूब लो।

सलोनी: माँ, सामने देखो ना कार्यक्रम चल रहा है, कितनी

अच्छी-अच्छी खुशबू आ रही है खाने की, हमें क्यों नहीं मिल रहा खाना ?

हर्षदा: अरे बच्ची, जहाँ सरपंच का जन्मदिन चल रहा है, हमें नहीं बुलाया वहाँ। अपने पास जो है, उसी से संतुष्ट रहना है। (सरपंच की जन्मदिन पार्टी से)

राजेश्वरी: अरे बस हुआरे, बहुत खा लिया, अब तो मैं कुछ नहीं खा सकती, मैं तो फेंक देती हूँ अब।

(सब मिलकर कहते हैं: हाँ चलो रे, बस बहुत हुआ, चलो!)

ऋतुजा: सोशल मीडिया का तो हो गया, पर रोज सैकड़ों लोग भुखमरी का शिकार होते हैं, उसका क्या? एक तरफ वसंतराव नाइक ने १९६५ में महाराष्ट्र को खाद्यान्न के मामले में आत्मनिर्भर बनाने के लिए प्रयास किए और यह निश्चित रूप से कहा कि अगर दो साल में महाराष्ट्र खाद्यान्न के मामले में आत्मनिर्भर नहीं हुआ तो मैं खुद शनिवार वाड़ा के सामने फाँसी लगा लूँगा।

हर्षदा: महाराष्ट्र में हाइब्रिड बीज लाकर महाराष्ट्र को खाद्यान्न के मामले में आत्मनिर्भर बनाया।

अश्विनी: और दूसरी तरफ कृषि और खाद्य संगठन के अनुमान के अनुसार २०२० में ७२० से ८१८ लोग भूख से त्रस्त थे।

ऋतुजा: मुझे यही समझ में नहीं आता कि इस कृषि प्रधान देश में अनाज क्यों नहीं उगता या भुखमरी से मरने वालों पर किसी का ध्यान क्यों नहीं जाता ?

(सब मिलकर नारा लगाते हैं: सुनो रे सुनो युवाओं सुनो, भारत का भविष्य खतरे में है, खतरे में है।)

पायल: इस भुखमरी में मरने वालों में सबसे बड़ा आँकड़ा आदिवासी समाज का है। कभी विचार किया यह आदिवासी कौन हैं? कभी-कभी हम दृश्य देखते हैं जिसमें कोई स्त्री या पुरुष कचरा इकट्ठा कर रहे होते हैं और उनके पीछे दस बजते होते हैं, वह उनका मासूम बच्चा। उस बच्चे का भविष्य क्या? उसकी शिक्षा का क्या? आगे उसकी नौकरी का क्या? क्या उसे भी आगे अपने माँ-बाप की तरह कचरा इकट्ठा करने का काम करना है? क्या यह नहीं है हमारी लोकशाही के युवक?

(दृश्य - ५)

(आदिवासी लोगों द्वारा एक घर में पानी लेने का दृश्य)

सलोनी: अग बाई, क्या होता है, पानी तो है!

राजेश्वरी: अरे यह क्या है? यह कौन हैं?

रूपाली: अरे पीछे हटो, पीछे! घर में कैसे घुस आए तुम?

हर्षदा: अरे लेने दो ना, पानी तो है!

रूपाली: न धर्म, न जात, गंदे कहीं के, कहाँ से आते हैं क्या पता!

पायल: यह धर्म जाती की बातें किसने सिखाई इन मासम को? अगर दोनों का खून मिला दो तो पहचान में आयेगा क्या के कौन सा खून तुम्हारा है कोनसा खून मेरा?

अंग्रेजों ने भारत में जंगल सुरक्षा कानून लागू किया। इस कानून के कारण आदिवासियों को अपना बसा-बसाया घर यानी जंगल छोड़कर ग्रामीण क्षेत्रों में आना पड़ा, पर इस ग्रामीण क्षेत्र ने कभी इन्हें अपनाया ही नहीं। इसलिए यह लोग भुखमरी का शिकार होने लगे और इसलिए इनमें से कुछ लोगों ने चोरी-चकारी का रास्ता चुना।

(आदिवासी लोग पानी न देने वाले के घर में चोरी करके भाग जाते हैं।)

हर्षदा: १८७१ में अंग्रेजों ने ऐसे कुछ आदिवासी समाजों को अपराधी समाज घोषित कर दिया।

सलोनी: इस जाति में जन्म लेने वाला छोटा बच्चा भी अपराधी के रूप में ही जन्म लेता था।

रूपाली: स्वतंत्रता के बाद जवाहरलाल नेहरू ने ऐसी जातियों के लोगों को अनुसूचित जाति और जनजाति में स्थान दिया।

पायल: महाराष्ट्र के पहले मुख्यमंत्री यशवंतराव चव्हाण ने इस समाज के लिए एक गाँव, एक पारधी परिवार ऐसी मुहिम शुरू करके इस पारधी समाज को समाज की मुख्यधारा में लाने का बड़ा प्रयास किया।

ऋतिका: इस समाज के घटकों के लिए कागजों पर बहुत सारी योजनाएँ लाई जाती हैं, परंतु उनका पालन नहीं हो रहा है। (सब मिलकर नारा लगाते हैं: सुनो रे सुनो युवाओं सुनो, भारत का भविष्य खतरे में!)

(सब एक साथ आकर)

सुनो रे! सुनो युवाओं सुनो! भारत का भविष्य अब हाथ में है तुम्हारे!

साक्षात्कार

सिने संगीत पर हषिकेश पाटील के साथ बातचीत

कु. जानवी वळवी

बी. ए. २

जान्हवी: नमस्ते ! हषिकेश जी। हम आज एक अलग विषय पर बात करने के लिए यहाँ हैं। जो हम देख रहे हैं वह यह है कि जब फिल्मों पर विभिन्न माध्यमों के माध्यम से चर्चा होती है, तो केवल अभिनेता और निर्देशक ही चर्चा का अंत करते हैं। लेकिन उस तकनीक के बारे में कुछ नहीं कहा जाता जिस पर असली फिल्म खड़ी होती है। आज हम एक अलग विषय पर बात करने जा रहे हैं। आप सिनमा और सिनेमा संगीत से जुड़े हुए हैं। सबसे पहले, मैं आपको बहुत-बहुत बधाई देती हूँ! हाल ही में, उनकी फिल्म जजमेंटल है क्या ने सिनमाघरों में धूम मचाई। उसी समय, हमारी वेब सीरीज वन्स अ ईयर सचमुच धूम मचा रही है। हमने इस सीरीज के लिए संगीत और शीर्षक गीत भी तैयार किया है। लोगों ने इस सीरीज के गीत-संगीत पर बहुत अच्छे प्रतिक्रियाएँ दी हैं। तो हषिकेश जी कुल मिलाकर, हम आपकी इस सीरीज की संगीत यात्रा के बारे में सुनना चाहेंगे।

हषिकेश: सबसे पहले, सराहना के लिए धन्यवाद! मैं लोगों के प्यार से वास्तव में अभिभूत था। जिस तरह वन्स अ ईयर के संगीत को जनता की प्रतिक्रिया मिली। यह सब देखना अच्छा था। मैंने जजमेंटल है क्या का बैकग्राउंड म्यूजिक प्रोडक्शन किया। डैनियल जॉर्ज ने संगीत तैयार किया है। मैंने इसमें सहायक के रूप में काम किया है। यह मेरे लिए हिंदी सिनेमा में एक संगीत अनुभव था। वन्स अ ईयर में, मैंने संगीतकार और पूरे संगीत को देखा। वन्स अ ईयर एक शानदार अनुभव था। जब मुझे पहली बार मंदार द्वारा संपर्क किया गया, जो इस श्रृंखला के निर्देशक हैं। मुझे तब यह बहुत पसंद आया। तभी मैंने उनमें एक बात 'हसूस की कि यह एक साधारण कहानी है। हालांकि यह दोनों के बीच एक रोमांटिक प्रेम कहानी है, फिर भी इसमें एक प्रारूप है जो छह साल की अवधि में होता है। हम उनके जीवन के हर दिन से गुजरते हैं। एक एपिसोड एक दिन है। जो उनके जीवन के अगले वर्ष में जाता है। सबसे पहले, मुझे यह प्रारूप बहुत दिलचस्प लगा। और इसे बहुत हाल ही में और बहुत सरल तरीके से लिखा गया था। इसलिए जब मैं संगीत बना रहा था, मेरे मन और निर्देशक के मन में एक विचार बहुत स्पष्ट था कि यह संगीत

था। इसे बहुत सरल रखें और जहाँ यह बहुत महत्वपूर्ण है। अगर इसमें बहुत अधिक संगीत डाला गया होता, तो कहीं न कहीं यह ओवरडोज हो जाता। जिससे इसकी प्रभावशीलता कम हो जाती। इसलिए हमने जितना हो सके उतना कम संगीत रखा। इसी कारण इस संगीत शो की प्रभावशीलता बहुत बढ़ गई और अब जो प्रतिक्रिया लोगों को मिलती है, वह इसलिए है क्योंकि उन्हें कहानी की मिठास और मासूमियत मिलती है। उनमें से, उन्हें श्रृंखला का शीर्षक गीत और पृष्ठभूमि संगीत बहुत पसंद आया। इसे करना बहुत मजेदार था। लोग मेरे इस विचार को पसंद करते हैं, जो मेरे लिए एक संगीतकार के रूप में बहुत प्रेरणादायक और खुशी की बात है।

जान्हवी: हषिकेश जी, मैं आपसे एक बात जानना चाहता हूँ। यह ऐसा है, सबसे पहले, आप सिने उद्योग में एक नए व्यक्ति हैं और भाई-भतीजावाद की सीमाओं के बाहर हैं। इस क्षेत्र के मिथकों को देखते हुए, जब आप फिल्म उद्योग में एक बाहरी व्यक्ति के रूप में गए, तो आपको नौकरी पाने में कौन-कौन सी चुनौतियों का सामना करना पड़ा ?

हषिकेश: ईमानदारी से कहूँ तो, चूंकि मेरा कोई संगीत पृष्ठभूमि नहीं है, यह मेरे दृष्टिकोण में एक तरह की सीमा है और एक तरह से यह मेरे लिए एक आशीर्वाद है। क्योंकि जब मैंने संगीत को देखना शुरू किया या जब से मुझे एहसास हुआ कि मैं एक संगीतकार बनना चाहता हूँ, मेरा पूरा बोर्ड खाली था। मैं जिस पश्चिमी संगीत को सुन रहा था, उसके प्रति मेरा दृष्टिकोण नया था क्योंकि बोर्ड खाली था। इसे एक बच्चे की तरह कहना उचित नहीं होगा। चूंकि संगीत शिक्षा पीढ़ियों से मुझ तक नहीं आई है, यह मुझे बहुत मदद करता है क्योंकि मैं अपने नए विचारों को लागू कर सकता हूँ और उन्हें खुलकर देख सकता हूँ, इसलिए वंश के बाहर होना मेरे लिए एक चुनौती है। यह एक आशीर्वाद की तरह है। मैं खुद को भाग्यशाली मानता हूँ कि जिस समय में मैं हूँ, उसमें चाहे जितना भी भाई-भतीजावाद हो, यह उस व्यक्ति को प्रभावित नहीं करता जो व्यक्तिगत काम करता है। पहले के समय में, लोगों को मौका नहीं मिलता था। इसलिए लोगों को इस क्षेत्र

में बहुत संघर्ष करना पड़ता था। आज के समय में, सभी के लिए अवसर बनाए गए हैं। इसलिए अब ऐसा नहीं लगता कि बहुत सा वंशवाद मौजूद है। यदि आपके पास काम करते समय कुछ नया करने की दृढ़ता है और अपने कला के प्रति आपकी निष्ठा है, तो आप किसी भी भाई-भतीजावाद को रोक नहीं सकते।

जान्हवी: हृषिकेश जी, आपने इंजीनियरिंग की पढ़ाई पूरी कर ली है। इस पढ़ाई को करते हुए आप संगीत के इस क्षेत्र में कैसे आए? क्या यह स्व-प्रेरणा थी या किसी ने आपको मजबूर किया? क्योंकि ये दोनों क्षेत्र अलग-अलग हैं। आपने इन दो अलग-अलग क्षेत्रों को कैसे जोड़ा?

हृषिकेश: इसमें सबसे दिलचस्प बात यह है कि मैं इंजीनियरिंग से संगीत में नहीं आया। मेरे मामले में, यह उल्टा था, मैं संगीत से इंजीनियरिंग में गया। जब मैं १२वीं में था, तो मैंने तय किया कि मुझे संगीतकार बनना है। फिर, जब मैं फिल्म संस्थान गया, तो उन्होंने मुझे बताया कि स्नातक होना जरूरी है। चूंकि मुझे भौतिकी और गणित पसंद है, इसलिए मैंने इंजीनियरिंग करने का फैसला किया। मैंने संगीत के क्षेत्र में कदम रखने के लिए इंजीनियरिंग की। इलेक्ट्रॉनिक्स में इंजीनियरिंग करने से मुझे अपने संगीत करियर में बहुत फायदा हुआ और आज भी हो रहा है। मुझे याद है कि जब मैं छोटा था, तो मैंने एक मेले में एक बांसुरी देखी। मैंने अपने पिता से कहा कि मुझे वह बांसुरी चाहिए। फिर उन्होंने वह बांसुरी लाकर दी। और मैंने उस बांसुरी पर गाना बजाना शुरू कर दिया। उस स'य मैंने किसी से कुछ नहीं सीखा था। मुझे यह भी नहीं पता था कि संगीत क्या होता है, लेकिन मैंने बजाना शुरू कर दिया। उसके बाद मैंने अपने पिता से कहा कि मुझे अब सिंथ चाहिए। मेरी सिंथ में रुचि बढ़ने लगी और उसकी वजह से मेरे सामने संगीत की एक पूरी दुनिया बन गई। मुझे पहले जो गाने उपलब्ध थे, उन्हें बजाने में कोई रुचि नहीं थी। सिंथ आने के बाद से मैं अकेले ही नई धुनें बजाने की कोशिश करता था और साथ ही सिंथ पर नई धुनें बनाकर उन्हें कागज पर लिखता था। लेकिन उस समय मुझे नहीं पता था कि इसे ही संगीत रचना कहते हैं। आज जब मैं यह सब देखता हूं, तो मुझे लगता है कि यह सब भगवान की देन है। मेरे परिवार में ऐसी कोई संगीत पृष्ठभूमि नहीं थी। यह सब अनुभव और आत्म-प्रेरणा से हुआ।

जान्हवी: आपके संगीत के सफर में आपके परिवार की क्या भूमिका रही और इस क्षेत्र में आप किसे अपना आदर्श मानते हैं?

हृषिकेश: बचपन से ही घर में पढ़ाई-लिखाई का माहौल था। मेरा बचपन पुणे यूनिवर्सिटी में बीता। मेरे पिता प्रोफेसर हैं और मेरी तीनों बहनें भी प्रोफेसर और इंजीनियर हैं, इसलिए उन्होंने हमेशा मेरा साथ दिया। शुरू में मुझे संगीत का शौक था। उस समय उन्होंने इसे मेरी जरूरत के तौर पर पूरा किया क्योंकि मैं छोटा था। बाद में उन्हें लगा कि मैं इसे शौक के तौर पर नहीं बल्कि करियर के तौर पर देख रहा हूं। सबसे पहले तो इस क्षेत्र से जुड़े मेरे कई आदर्श हैं और यही मेरी खासियत है। अगर फिल्म संगीत के बारे में पूछें तो मुझे जॉन विलियमसन का काम बहुत पसंद है। उनके संगीत का कैनवास बहुत बड़ा है और उनका काम बहुत प्रेरणादायक है। उनका फिल्म संगीत बाइबिल की तरह है। कंपोजिशन में मेरे कई गुरु हैं। मुझे यानिक भी उतना ही पसंद है, एआर रहमान का फ्यूजन मुझे बहुत पसंद है। फिलहाल मुझे हेंस जिमर का काम बहुत पसंद है। उन्होंने संगीत में एक तरह का नैरेशन लाया। उन्होंने एक संगीतमय कहानी सुनाना शुरू किया, मुझे लगता है कि इस प्रयोग से वे संगीत को बहुत अलग स्तर पर ले गए।

जान्हवी: हृषिकेश जी, हमारे लिए अगला सवाल यह है कि भारतीय संगीत के विकास में फिल्म संगीत का क्या स्थान है?

हृषिकेश: हमारे यहां शास्त्रीय संगीत की परंपरा बहुत पुरानी है। जब सिनमा भारत में आया, तो सिने संगीत की शुरुआत थिएटर संगीत से हुई, इसलिए गानों का अनुपात ज्यादा है। शास्त्रीय संगीत एक खास वर्ग के लोगों तक ही सीमित था। जो लोग इसे समझते थे, वही इसका आनंद लेते थे। फिल्म संगीत ने भारत में संगीत को एक लोकतांत्रिक रूप दिया। एक तरफ भारतीय सिने संगीत ने भारतीय शास्त्रीय संगीत से राग लिए और पश्चिमी संगीत से हारमोनियम की संरचना भी ली। इन दोनों संगीतों के संयोजन ने भारतीयों को एक बहुत ही सुंदर नया संगीत रूप दिया, फिल्म संगीत। इस भारतीय फिल्म संगीत ने एक पीढ़ी पर बहुत बड़ा प्रभाव डाला। चूंकि संगीत चौबीस घंटों में से सोलह घंटे रेडियो पर बजता था, इसलिए यह हर गांव तक पहुंच गया। अगर किसी ने बहुत ही सरल तरीके से भारत के जमीनी स्तर पर संगीत को स्थापित

करने का काम किया है, तो वह फिल्म संगीत ने किया है। क्योंकि इन सभी लोगों के हर दिन की शुरुआत और अंत फिल्म संगीत ही था।

जान्हवी: मैं आपसे एक बात जानना चाहता हूँ, बैकग्राउंड म्यूजिक क्या है? और किसी फिल्म या कहानी के वर्णन में बैकग्राउंड म्यूजिक की क्या भूमिका होती है?

हृषिकेश: यह बहुत अच्छा सवाल है। जब हम कोई फिल्म देखते हैं, अगर हम उसे दृष्टिगत रूप से देखें, तो छवि दोषपूर्ण होती है, यानी वह मृत होती है। बैकग्राउंड म्यूजिक फिल्म यानी स्क्रीन पर दिखाई देने वाली तस्वीर और दर्शकों के बीच की दूरी को कम करने का काम करता है। जिस तरह किरदार, कथानक, अभिनय को फिल्म के अंग माना जाता है, उसी तरह बैकग्राउंड म्यूजिक उस अंग में जान डालने का काम करता है। संगीत प्रभावी रूप से मनुष्य में भावनाओं और संवेदनाओं को पैदा करता है। बैकग्राउंड म्यूजिक दर्शकों को भावनात्मक रूप से जोड़ने और सिनमा में आत्मा का संचार करने का काम करता है। इसलिए सिनमा में बैकग्राउंड म्यूजिक का बहुत महत्व है।

जान्हवी: हृषिकेश जी, गीत रचना की प्रक्रिया के बारे में आप क्या कहेंगे?

हृषिकेश: तो मैं अपने दिमाग में उसका एक ग्राफ और स्ट्रक्चर बनाना शुरू कर देता हूँ। आम तौर पर मैं गीत कहाँ और किस सिचुएशन में होने वाला है, उसके हिसाब से धुन बनाता हूँ। फिर उसके बाद मैं गीतकार को वह धुन सुनाता हूँ और उसके हिसाब से शब्द लिखता हूँ। यह रचना की प्रक्रिया है। इसमें गीत की धुन बनाई जाती है और फिर शब्द लिखे जाते हैं। पहले के समय में शब्दों को लिखा जाता था और फिर धुन तैयार की जाती थी। आमतौर पर धुन और शब्द रचना में आते हैं। फिर व्यवस्था आती है। व्यवस्था में गीत की धुन तो तैयार हो जाती है, लेकिन उसके लिए कौन से वाद्य (वाद्य) व्यवस्थित किए जाते हैं, यह तय होता है। जैसे कि गिटार का इस्तेमाल करना है तो कौन सा गिटार इस्तेमाल किया जाए, नायलॉन गिटार या फिल्मोंकी। वाद्य का इस्तेमाल फिल्म के कथानक के अनुसार होता है और फिल्म के मूल को प्रभावित किए बिना वाद्यों का चयन व्यवस्था में शामिल होता है। फिल्म में मिक्सिंग आखिरी चरण है। मिक्सिंग एक आकार की तरह होती है। जिस तरह से रसोई में

रसोइया खाना बनाता है। स्वर या वाद्यों को मिलाया जाता है। ये सभी छप्पन वाद्य हैं, जिन्हें एक साथ बजाने पर स्वर थोड़ा कर्कश नहीं होना चाहिए, इसलिए मिक्सिंग जरूरी है ताकि स्वर कर्कश न हो। मिक्सिंग का इस्तेमाल हर वाद्य को संतुलन देने के लिए किया जाता है। मिक्सिंग सुनने में एक तरह का सामजस्य देती है।

जान्हवी: हृषिकेश जी, आपने कई नाटकों, फिल्मों, विज्ञापनों के लिए संगीत तैयार किया है और अब आपने एक वेब सीरीज भी तैयार की है। ये सभी अलग-अलग माध्यम हैं जो एक जैसे लगते हैं। इतने अलग-अलग माध्यमों में का' करते समय आपको किन चुनौतियों का सामना करना पड़ता है? इस संबंध में आपके क्या अनुभव हैं?

हृषिकेश: दरअसल, नाटकों, विज्ञापनों, सिनेमा संगीत और वेब सीरीज में संगीत एक जैसा है, लेकिन माध्यम के तौर पर ये बहुत अलग हैं। नाटक की एक जरूरत यह है कि नाटक में सब कुछ थोड़ा लाउड होता है। वहां सारा एक्शन हो रहा होता है। वहां आपको बहुत लाउड और डायरेक्ट होना होता है। संगीत की भूमिका यह होती है कि यह सबसे पहले लोगों का ध्यान खींचता है। ध्यान खींचना विज्ञापन संगीत की खासियत होती है। विज्ञापन संगीत तैयार करते समय आपको इस बात का पूरा ध्यान रखना होता है। सिनेमा संगीत का दायरा बहुत बड़ा होता है। इसकी लंबाई लंबी होती है, इसका नैरेशन लंबा होता है। इसलिए, क्रिएटिविटी की बहुत गुंजाइश होती है। फिल्म संगीत में स्ट्रक्चर का अध्ययन किया जाता है। फिल्म के नैरेशन के हिसाब से इसके ग्राफिक्स बनाए जाते हैं और फिर यह तय किया जाता है कि किस किरदार और सिचुएशन के हिसाब से कौन सी थीम का इस्तेमाल करना है। फिल्म म्यूजिक की प्रोडक्शन प्रक्रिया थोड़ी अलग होती है। वेब सीरीज की यह प्रक्रिया काफी चुनौतीपूर्ण है। हर घर में मोबाइल फोन पर वेब सीरीज देखी जाती है। वेब सीरीज एक ऐसा माध्यम है जो दर्शकों को व्यक्तिगत रूप से जोड़ता है। यह दर्शकों का निजी अनुभव होता है। ऐसा संगीत बनाने की जिम्मेदारी और चुनौती जो ज्यादा से ज्यादा लोगों के दिलों को छू जाए और इस तरह दर्शकों को सबसे ज्यादा निजी अनुभव मिले, हम जैसे कलाकारों पर ज्यादा होती है। मान लीजिए मैंने वन्स ए ईयर नाम से एक वेब सीरीज बनाई है, तो इसमें छह साल की कहानी है। छह सालों के हिसाब से

किरदार बदलते हैं। ये बदलाव उनकी भावनात्मक दुनिया में होते हैं। ये बदलाव हर एक की जिंदगी में होते हैं। यानी इसे म्यूजिकली बदलना और साथ ही छह साल की कहानी को वेब सीरीज का हिस्सा जैसा महसूस कराना काफी चुनौतीपूर्ण है। इन सभी चीजों को एक साथ जोड़ने का काम म्यूजिक करता है। यह महसूस होना भी जरूरी है कि पूरी वेब सीरीज एक कहानी का हिस्सा है।

जान्हवी: ऋषिकेश जी, सिनमा में कैमरे की एक भाषा होती है। इसी तरह, अच्छा होगा कि आप सिने संगीत की भाषा और प्रभाव के बारे में थोड़ा बात करें।

हृषिकेश: जैसा कि मैंने मधुशी से कहा, संगीत पूरी तरह से भावना और अनुभूति के बारे में है। सिनमा में हम यही करते हैं। निर्देशक को एक भावनात्मक दुनिया बनानी होती है। संगीत मनुष्य को कई अलग-अलग स्तरों पर प्रभावित करता है। शारीरिक रूप से यह आपको बहुत प्रभावित करता है। वहीं आध्यात्मिक रूप से यह हमसे बहुत अच्छी तरह जुड़ा हुआ है और इसका प्रभाव बहुत गहरा है।

जान्हवी: ऋषिकेश जी, आप संगीतकार हैं। साथ ही, आपने से साउंड डिजाइनिंग की शिक्षा पूरी की है। तो साउंड डिजाइनिंग की प्रक्रिया के बारे में संक्षेप में बताइए। क्योंकि हम देखते हैं कि इस विषय पर ज्यादा कुछ नहीं कहा जाता।

हृषिकेश: दरअसल, ऐसी चीजों के बारे में कुछ नहीं कहा जाता है। सिनमा को निर्देशक और अभिनेताके इर्द-गिर्द की चर्चा कहा जाता है। यह बहुत अच्छा सवाल है। आम तौर पर, जब हम साउंड डिजाइनिंग करते हैं, तो उसमें कुछ तत्व होते हैं। इसमें महत्वपूर्ण तत्व संवाद होते हैं। संवाद जितने स्पष्ट और चरित्र-आधारित होते हैं, उतने ही महत्वपूर्ण होते हैं। फिर साउंड इफेक्ट आते हैं। इसमें चलने की आवाजें, एक्शन सीन, लड़ाई की आवाजें होंगी, ये सब बाद में शामिल किए जाते हैं। उसके बाद माहौल आता है। माहौल का मतलब है कि जब कोई सीन एयरपोर्ट का होता है और हम एयरपोर्ट की जो भी माहौल वाली आवाज सुनते हैं। वह माहौल वाला साउंड ट्रैक होता है। आम तौर पर, ऐसे तीन-चार ट्रैक होते हैं। इन सभी तत्वों का इस्तमाल फिल्म में वास्तविकता लाने के लिए किया जाता है।

जान्हवी: आपने एफटीआईआई से पढ़ाई की है। तो आप अपने फिल्मी करियर के विकास में एफटीआईआई को कैसे

देखते हैं?

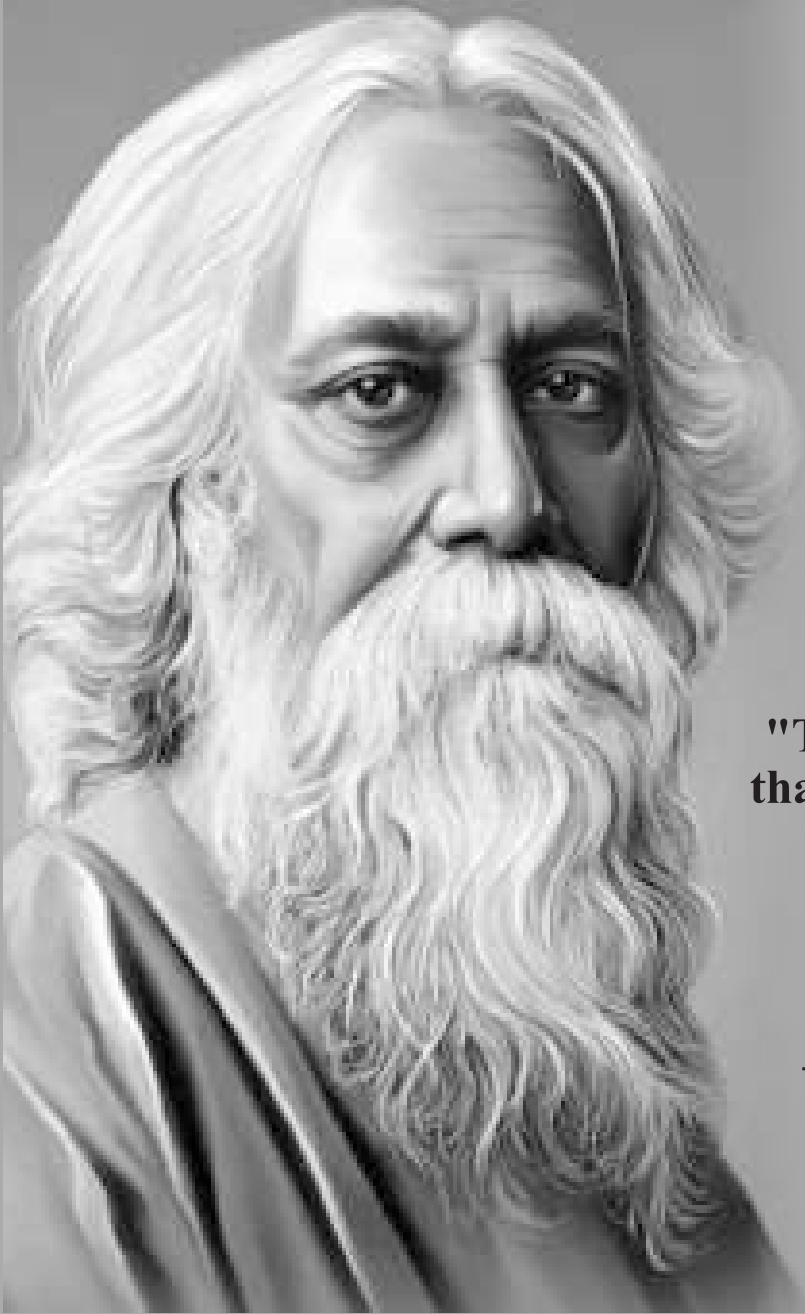
हृषिकेश: एफटीआईआई से कई महान लोग गुजरे हैं और उनका करियर ग्राफ बहुत बड़ा है। लेकिन मेरे अनुभव में, एक कलाकार के तौर पर जो व्यक्तिगत दृष्टिकोण हमारे पास आता है, वह पूरी तरह से एफटीआईआई से ही आता है। एफटीआईआई में जाने के बाद क्षेत्रवाद की सीमाएं खत्म हो जाती हैं और वैश्विक सिनमा के गलियारे हमारे सामने खुल जाते हैं। इससे हमारे अनुभव का विस्तार होता है। समाजमें सिनेमा की भूमिका को समझने की संस्कृति अनजाने में ही हमारे अंदर पैदा हो जाती है। एफटीआईआई हमें नए रास्तों पर चलने और नए विचारों को लागू करने की आजादी और समय देता है। मुझे लगता है कि एक कलाकार को शुरुआती दौर में जो प्रयोग करने की जरूरत होती है और जिस आत्मविश्वास की जरूरत होती है और प्रयोग करने की जो आजादी उसे चाहिए, वह हमें एफटीआईआई में पूरी तरह से मिलती है। एफटीआईआई में हम एक व्यक्ति और एक कलाकार के तौर पर बहुत अच्छे से विकसित होते हैं। एफटीआईआई के बारे में जो भावना है, उसे हम शब्दों में बयां नहीं कर सकते, क्योंकि एफटीआईआई ने हमें बहुत कुछ दिया है।

जान्हवी: प्रतिस्पर्धा के मौजूदा दौर में आप संगीत और डिजाइनिंग के लिहाज से भारतीय सिनमा को किस तरह देखते हैं? साथ ही, साउंड डिजाइनिंग और संगीत के अलावा क्या आप निर्देशन और अभिनय के क्षेत्र में भी काम करने जा रहे हैं? इसके बारे में आपके क्या विचार हैं?

हृषिकेश: भारतीय सिनेमा का मौजूदा सफर काफी आशाजनक है। पहले इतने अलग-अलग विषयों पर, इतने अलग-अलग प्रयोगों के साथ फिल्में नहीं बनती थीं। पहले भारतीय सिनमा सभी क्षेत्रों में विशिष्ट और सीमित था। वर्तमान युग में सिनेमा के क्षेत्र में अलग-अलग मंच तैयार हो चुके हैं। भारतीय सिनेमा का वर्तमान युग बहुत आशाजनक और प्रयोगात्मक है। मुझे बहुत उम्मीद है कि मैं ऐसे युग में काम कर रहा हूँ जहाँ हर दिन कुछ न कुछ होता है और हमारे नए विचारों को लागू किया जा सकता है। मैं केवल संगीत के क्षेत्र में काम करना चाहता हूँ। मैं सिनेमा के किसी अन्य क्षेत्र में काम नहीं करना चाहता। मैं इसी में खुश हूँ। धन्यवाद !

English Section

Senior

"The highest education is
that which does not merely
give us information
but makes our life
in harmony with all
existence"

_Rabindanath Tagore

Section Editor
Asst. Prof. T. U. Sannake

Index

Sr.No.	Title	Name of the Students	Page No.
1	Udyog Ratna Ratan Tata:- A New Real Gem of India	Savitri Channapa Biradar (B.A.-III)	99
2	Glory of Indian Sports	Shravni Sanjay Kamble (B.A. -I)	101
3	Dr. B. R. Ambedkar and his Vision of Education	Rutuja Ramchandra Lalage (B.A.-III)	103
4	Artificial Intelligence and Higher Education	Rutuja Dhondiram Parase (B.A.-III)	105
5	Science and Literature	Rutika Vitthal Kadale (B.A.-III)	106
6	The Language of Accounts	Jayashri Bhairappa Mali (B.Com.-I)	107
7	How Plastic can harm to Our Health	Sujata Shivaling Konkani (B.A.-III)	108
8	The Journey of a BCA Student	Aishwarya Nagesh Khatave (BCA-III)	109
9	The Art of Letting Go	Prachi Mohite (B.Sc.-III)	109
10	Hamlet - William Shakespeare	Sanika Ajit Mandale (B.A. -III)	110
11	The Role of Women in Today's Society	Vidya Ashok Jadhav (B.A.-III)	112
12	Artificial Intelligence : The Mirroure or Our Hopes, fears, and future	Hiragonda Vinay Yashwant (BCA-III)	113
13	The Treasure Within	Hiragonda Vinay Yashwant (BCA-III)	115
14	The Code of Our Dreams	Bhakti Prakash Koli (BCA-III)	115
15	My Reding: An Investment	Prajakta Namdev Nikam (B.A.-III)	116
16	The changing nature of political and Future of democracy.	Prajakta Namdev Nikam (B.A.-III)	117
16	Journey of Sunita Williams	M. R. Mujawar (Ph.D. Student)	118
17	Mystery With Chemistry	Rutuja Patil (B.Sc.-III)	119
18	Drawing Pictures		120

Udyog Ratna Ratan Tata :- A New Real Gem of India.

**Savitri Channappa Biradar
B.A.-III**

Ratan Tata :-

Ratan Naval Tata, was his full name. He Was one of India's most respected and a Visionary business leaders, Born on December 28, 1937, into the prestigious Tata family, Ratan Tata played a pivotal role in transforming the Tata Group into a global Conglomerate. Under his guidance, the conglomerate diversified into Various Sectors, Including automotive, Steel, technology, and hospitality. He is also widely recognized for This philanthropic endeavours and commitment to Social causes.

Ratan Tata :- Early Life and Education

Ratan Tata, the iconic industrialist and Philanthropist, Was born on December 28, 1937, in Mumbai, India. He hailed from

the illustrious Tata family, Which had a long - Standing tradition industrial leadership. His father, Naval Tata, Was the younger brother of J.R.D. Tata, the founder of modem India's aviation Industry.

Ratan Tata completed his schooling at the Champion School, Mumbai, until the 8th grade. He then continued his studies at the cathedral and John Connon School in Mumbai, the Bishop Cotton School in Shimla, and the Riverdale Country School in New York City. Subsequently, he pursued his undergraduate studies at the University of Cornell of cornell in the United States, Where he majored in architecture.

Ratan Tata :- A Visionary Industrialist

After completing his education, he joined the Tata Group in 1961. His early roles involved Working in various Tata Companies, gaining valuable experience in different sectors, later he succeeded J.R.D. Tata as chairman of Tata Sons upon the latter's retirement in a 1991. At the time, the Indian economy was undergoing Significant liberalization, presenting both opportunities and challenges for Indian businesses. Under Ratan Tata's leadership, the Tata Group Seized the these opportunities and embarked on a period of rapid growth and diversification.

One of Ratan lata's most notable achievements was the acquisition of Jaguar Motor Land Rover From Ford

Motor Company in 2008. This audacious move transformed the Tata Group into a global automotive player, expanding its reach into the luxury car market. Another major achievement included the acquisition of British Companies like Tetley Tea and Corus Steel which placed Tata Group on the global map.

Another Significant milestone was the Launch of the Tata Nano, an Ultra-low cost Car aimed at providing, affordable transportation to the Indian masses. The Nano Faced Challenges and Controversies, but it remains a testament to Tata's innovative spirit and his commitment to social responsibility.

Personality of Ratan Tata

Beyond his business achievements, Ratan Tata Was also known for his simplicity and down-to-earth personality. Despite his enormous wealth and influence, he was regarded as a humble and private individual who always put the welfare of others before personal gain. This humility, Coupled with his business acumen, has earned him the respect and admiration of people across the globe.

Ratan Tata's contributions to Indian industry and Society were widely recognized, and he received numerous accolades. Some of the most prestigious awards include the **Padma Bhushan** in 2000 and the **Padma Vibhushan** in 2008, two of India's highest civilian honours. Even after retiring as the chairman of Tata Group in 2012, Ratan Tata continues to remain active in various philanthropic and entrepreneurial ventures, including investing in startups and mentoring young entrepreneurs.

Conclusion:-

Ratan Tata was not just a business leader. He was a role model for ethical leadership and Social Social responsibility. His vision, integrity and humility have left an indelible mark on India's Corporate landscape. He will always be remembered as someone who transformed Tata Group into a global power house, While Staying true to the values of honesty and compassion. His leadership of the Tata Group and his commitment to social causes will be remembered for many years to come.

I don't believe in,
taking right decision,
I take decisions and,
make them right.

Ratan Tata

Glory of Indian Sports

Shravani Sanjay Kamble
B.A.-I

India's participation in the 2024 Summer Olympics and Paralympics in Paris marked a significant milestone in the nation's sporting history. The country achieved its third-best medal haul at the Summer Olympics and its most successful Paralympic campaign to date, underscoring the growing prominence of Indian athletes on the global stage. India at the 2024 Summer Olympics the Indian contingent at the 2024 Summer Olympics in Paris comprised 110 athletes competing across 16 sports. The nation secured a total of six medals: one silver and five bronze, placing India 71st in the overall medal standings.

Shooting

Shooting emerged as a standout discipline for India, contributing three of the six medals. Manu Bhakar made history by becoming the first Indian woman to win an Olympics Shooting medal, securing bronze in the women's 10 m air pistol event. She further etched her name in the record books by winning a second bronze in the mixed 10m air pistol team event alongside Sarabjot Singh, making her the first Indian athlete since independence to win two medals in a single Olympics.

Swapnil Kusale added to India's shooting success by clinching bronze in the men's 50m rifle three positions event, marking the nation's first Olympic medal in this category.

Hockey

The men's Field hockey team continued its resurgence by securing a bronze medal, defeating Spain 2-1 in the third-place play-off. This achievement marked India's second consecutive Olympic bronze in men's hockey, following their success at the Tokyo 2020 Olympics.

Athletics

Neeraj Chopra, the javelin thrower who won gold at the Tokyo 2020 Olympics, added a silver to his collection with a throw of 89.45 meters. This made him the first Indian individual athlete to win both gold and silver medals at the Olympics.

Wrestling

In wrestling, Aman Sehrawat secured a bronze medal in the men's freestyle 57kg category, becoming the youngest Indian to win an Olympic medal at 21 years old.

T20 World Cup glory: Ending 11- Year ICC Trophy drought.

Indian cricket team ended an 11-year wait for an ICC trophy with a triumphant victory at the 2024 T-20 World Cup, co-hosted by the USA and West Indies, under Rohit Sharma's leadership. The Men in Blue defeated South Africa in the final to win their second T20 World Cup title. India's flawless campaign saw them become the first unbeaten team to win the prestigious T-20 tournament.

This victory brought immense joy to

fans, especially after the heartbreak of losing the ODI World Cup Final with Australia in November 2023. The T20 win not only restored national pride but also reaffirmed India's dominance in global cricket.

Chess dominance: A golden year

India's chess players shone brightly in 2024. The 45th FIDE Chess Olympiad Olympioin Budapest saw both the Indian men's and women's teams win gold medals. The men's team, featuring prodigies. Like Gukesh D, Praggnanandhaa R, Arjun Erigaisi and Vidit Gujrathi, clinched the title with a final round victory over Slovenia, the women's team, including Harika Dronavalli, Vaishali R, Divya Deshmukh, Vantika Agrawal and Tania Sachdev, staged a stunning comeback to win the title.

The highlight of the year was 18-year-old Gukesh D becoming the youngest-ever World Chess Champion, defeating China's Ding Liren. This victory cemented his status as one of the greatest chess prodigies and the second Indian to achieve this feat after Viswanathan Anand.

India at the 2024 Summer Paralympics.

The 2024 Summer Paralympics in Paris were a landmark event for India, with the nation achieving its highest-ever medal tally at the Games, Indian athletes brought home a total of 29 medals: 07 gold, 09 silver, and 13 bronze.

Notable Performances

Among the standout performances was that of 17-year-old archer sheetal Devi, who captivated audiences by scoring a perfect 10 using only her foot,

shoulder. and mouth due to the absence of her arms. Her remarkable skill and determination were widely celebrated...

The success at the 2024 Paralympics not only highlighted the individual achievements of Indian athletes but also underscored the nation's growing commitment to supporting and promoting Paralympic sports. The enhanced training facilities, increased funding, and greater recognition of parra-athletes have contributed to this remarkable progress.

The performances of Indian athletes at the 2024 Summer Olympics and Paralympics in Paris have been a testament to the nation's dedication to sports excellence. The achievements in shooting, field hockey, athletics and wrestling at the Olympics, T20 World cup and World chess champion ship coupled with the unprecedented success at the Paralympics, reflect a promising future for Indian sports on the international stage. These accomplishments have not only brought pride to the nation but have also inspired future generations to pursue sporting excellence.

Dr. B.R. Ambedkar and his Vision of Education

Rutuja Ramchandra Lalage
B.A. III

The late Dr. Bhimrao Ambedkar was a educator. He well founded the people's Education Aurangabad to educate Dalit known in Bombay and pupils. He has written Journals, and his work in educational institutions all demonstrate his commitment to education. Every educational institution, according to him, ought to be force for social change.

Dr Ambedkar was obstinate that education should be prioritized by society & used to develop morally upright people. Dr. Ambedkar envisioned a system of education in India that teaches citizens about human dignity and justice in addis to human rights awareness believed that are oppressed and observance. He believed that education may encourage those who

are appressed to fight for justice and an end to the explation that have endured for a long time. He saw that the fundamental fector contributing to the backwardness of the poor was a lack of knowledge.

The goal of primary education, in the words of Dr. Ambedkar, is to ensure that every kid who joins a primary school leaves it only after he or she has attained literacy & remains literate for the reminder of his her life. Dr. Ambedkar distinguished between two uses for knowledge first ecquiring it to one's own improvement. He has also opposed professional education (the British Educational System), which tries to mold workers into clerical roles. He placed a strong emphasis on secular education for societal liberation.

The only goal of education is to uplift the downtrodden classes causes for social, economic, and political uplift. Dr. Ambedkar's social and ethical philosophy attempted to educate depressed people about the need to alter their old thought patterns and behavior patterns in order to advance toward freedom and oneness. To instill the ideas of liberty, equality, fraternity, justice, and moral character in boys & girls of religion, regions, classes, and central goal of his educational philosophy.

“School is a holy institution where the brains of the pupils are cultured,” said Dr.

Ambedker. The daily operations in the classrooms ought to be structured in a systematic way. The factory for producing excellent citizens in the classroom. The competent foreman of this establishment raw transforms the material into a high quality finished output.

Dr. Ambedker worked as a lecturer for years in various educational institutions. He therefore, had a comprehension of the students brains. According to him, students' self-confidence should be increased through education, and they taking should it suffer when his tests shouldn't suffer when applying newly acquired skills. The importance of education of students to instill. independence, intelligence manners, f tight discipline into their behavior and character.

Both civility & knowledge are necessary, yet knowledge alone is meaningless. Additionally, he stated the social emotions should be taught to pupils through the educational process. According to Dr. Ambedkar, to be cultural, knowledgeable, and educationist is entirely different from achieving good marks in the examinations & getting to be the degree. The teacher fundamental issues gaps in the pupil's education. The students lack the fundamental understanding of the concepts well as the logically, express ability to innovate, solve problems themselves with confidence, present their inner thoughts in and an appropriate manner to audiens and express themselves creatively.

As a teacher, Dr. B.R. Ambedkar inventive holds that learning is a continual proress, with the instructor serving a true

foundation. Education & ability are therefore entirely dependent on the teacher's delivery skills, self-reliance & true knowledge. A teacher ought to have many skills. He ought to be discerning & sharp witted. He is the the national builder since teachers are in charge of education & educated labor is essential for a country's prosperity.

The main key to unlocking the gates of light, vision, & wisdom, according to Dr. BR Ambedkar, was education. His fundamental message to the nation & society is to "take education, be unite & do the struggle" Because education, is the sole means through which society can advance & grow he claims that education has the ability have a limited relationship. Education has the ability to liberate a man from slavery & exploitation. In his view, education can bring about social change & promote equality. He had done a lot of raise the voice of the oppressed class, awaken them from their slumber, & show them the way to their political, economic, & socital upliftment throught education.

With the motto "Educate, Agitate, & Organize," he encouraged the dalits to assimilate with the upper caste in social, economic & political spheres. Additionally, he protected the right to an education for all segments of Indian society by granting certain rights under Articles 30 & 29 of the Indian constitution.

Artificial Intelligence and Higher education

Rutuja Dhondiram Parase
B.A. III

Artificial Intelligence (AI) is changing the way we learn and teach in colleges and universities. AI is a computer system that can think and learn like humans.

AI helps students learn better. It gives them personalized lessons, which means they can learn at their own pace. AI also helps teachers with tasks like grading, so they have more time to teach. AI provides students with instant feedback. This means students can get helps institutions make better decisions by analyzing student data.

For example, AI can help identify students who are struggling and provide them with extra support. AI can also help institutions develop new programs and courses that meet the needs of students.

However, there are concerns about AI in higher education some people worry that AI will replace human teachers but AI is not meant to replace humans, it's meant to help them another concern is that AI might be unfair to some students but institutions can make sure AI is used in a way that is fair and transparent.

In conclusion, AI is changing the way we learn and teach in higher education. It's helping students learn better, teachers teach better, and institutions make better decisions. With AI, higher education can be more effective and efficient.

Benefits of AI in Higher Education:

(1) Personalized learning: AI helps students learn at their own pace.

2) Improved student support :- AI provides instant feedback and help students.

3) Efficient Grading: AI helps teachers with grading, freeing up time for teaching.

4) Data-Driven Decision Making: AI analyzes students data to help institutions make better decisions.

Challenges of AI in Higher education:

1) Job Replacement: Some people worry that AI will replace human teachers.

2) Bias and Fairness & AI might be unfair to some students if it's not designed carefully.

3) Technical Issues: AI systems can be complex and require technical support

Future of AI in Higher education

1) Increased Adoption - More institutions will adopt AI to improve teaching and learning.

2) Improved Accessibility : AI will help make education more accessible to people with disabilities.

3) New Job Opportunities : AI will create new job opportunities in fields like AI development and education.

Science and Literature

Rutika Vitthal Kadale
B.A. III

Science and literature are two important parts of human knowledge. Science helps us to understand the world around us, while literature helps us to understand ourselves and our place in the world.

Science is like a microscope that helps us to see the tiny details of the world. It helps us to understand how things work, from the smallest atoms to the biggest galaxies. Science also helps us to solve problems and make new discoveries.

Literature on the other hand, is like a mirror that reflects our thoughts, feelings, and experiences. It helps us understand ourselves and others and it gives us new perspectives on life. Literature also helps us develop our imagination and creativity.

But science and literature are not separate things. They are connected in many ways. Many scientists have written about their discoveries in literary ways, making science accessible to everyone, and many writers have used scientific ideas in their stories, making literature more interesting and thought-provoking.

For example, Mary Shelley's novel 'Frankenstein' is a classic example of science and literature coming together. The novel explores the dangers of scientific discovery without responsibility, and it raises important questions about the ethics of science.

Why Science and Literature are Connected:

1. Both explore human curiosity: Science

and literature both try to understand the world and our place in it.

2 Both use imagination and creativity: Scientists use imagination to think of new ideas and writers use imagination to create worlds and characters.

3 Both help us to understand ourselves and others Science helps to understand human behavior and psychology, while literature helps us to understand human emotions and experiences.

Examples of science in Literature.

1. Science fiction: Books like "1984" and "The Time Machine" explore the possibilities of Science and technology.

2 Medical literature: Books like "The Immortal Life of Henrietta Lacks" explore the intersection of medicine and humanity.

3. Environmental literature: Books like "The Lorax" and "Walden" explore the relationship between humans and the natural world.

Examples of Literature in Science.

1. Scientific storytelling : Scientists like Neil de Grasse Tyson and Bill Nye explore story telling to make science accessible and engaging.

2. Science Communication: Scientists use literature and rhetoric to communicate complex ideas to the public

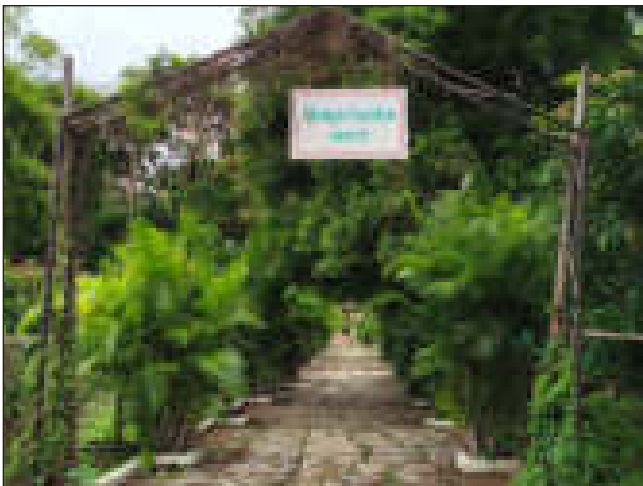
3 Science - inspired poetry: Poets like Tracy K. Smith and Mark Doty use scientific concepts and imagery in their poetry

Benefits of Combining Science and Literature

1. Improved Communication: Combining Science and Literature helps scientists communicate complex ideas to a wider audience.
2. Increased empathy: Reading literature about science and technology can help us to understand the human impact of scientific discoveries.
3. New perspectives: Combining Science and literature can give us new perspectives on the world and our place in it

Conclusion : science and literature, thought distinct in appearance both explore and reflect the human experience Science seeks to understand the world through observation and reason, while Literature captures the emotions, values and stories of humanity

Together science and literature enrich our understanding of life and science providing knowledge and progress. Literature offering meaning and depth of their interplay encourages curiosity creativity and a more Holistic view of the world.

The Language of Accounts

Cash and Bank, shining bright,
fixed assets, standing right,
Buildings tall and land so wide,
Machines and stocks placed with pride.

Debitors wait, their dues to pay,
creditors stand in their way,
Loans and borrowings, a heavy load,
Liabilities walk the accounting road.

Sales rise, profits gleam,
Revenue flows like a dream,
salaries paid, rent is due,
Electricity, taxes - expenses in view.

From journal start to ledger's page,
Balance sheet tells the business stage,
Numbers speak, clear and true,
Accounts guide what next do do!.

Jayashree Bhairappa Mali
B.Com. I

How Plastic can Harm to Our Health

Sujata Shivaling konkani
B.A. III

Plastic is everywhere- even in the foods, we eat and the beverages we drink. CR's recent tests of nearly 100 foods found two types of chemicals used in plastic, bisphenols and phthalates, in a wide variety of packaged foods.

These Findings are concerning because there is clear evidence linking exposure to there's particular chemicals to a number of health effects, including disruptions of the endocrine or hormone system. Such disruption has been linked to neuro developmental problems, metabolic disorders, and reproductive issues. According to new study, diseases that have been linked to exposure to plastic- related Chemicals cost the U.S. \$250 billion in healthcare approximately costs in 2018.

- The plastic chemicals Hiding in your food.
- How to Reduce your Exposure to plastic in food can every where else)
- Fast food companies are replacing one toxic Chemical with another.

•The Big problem with plastic

CR's findings are particularly worrisome because the issues with chemicals in plastic are not limited to phthalates and bisphenol-A (BPA)-Those are just "Poster Children for a broken System," says Monicel Maffini, Ph.D. a chemical safety expert.

Researchers have cataloged thousands of chemicals found in plastic. Many have been linked to health hazards, according to Tracy woodruff Ph.D., professor of reproductive sciences at the University of

California, San francisco, School of Medicine. Many are used widely but have yet to be adequately studied or tested for safety, Maffini says. What's more, tiny bits of plastic, known as microplastics, break off plastic all the time and dire now found in food, water, and air. And these tiny bits of plastic not only can learch chemicals but also may present risks au their own.

The widespread use of plastics means they are so ubiquitous that national biomonitor Surveys by the centers for Disease Control and prevention find some plastic. Chemicals-including BPA and phthalates in pretty much everyone in the v. s.... according to Maffini.

•Many Effects on Health

Chemicals found in plastic "include concinogens, neurotoxic chemicals and endocrine disrupting chemicals," says philip handrigan, MD, a padiatrician and epidemialogist and director of the Boston College program for Global public Health and the Common Global. Some of these chemicals can directly damage Organs, leading to disease over time. Others interrupt important biological processes. often involving hormones.

This happens because some of the chemical in plastic can affect the same biological receptors that hormones do in our bodies some of the health issues that could be triggered fered by Chemicals in plastic include birth weigths and preterm births, impaired fertility, maternal breast cancer risk, and problems with brain development in young children.

The Journey of a BCA Student

In the world of codes, both deep and wide,

A BCA Student takes the Stride,
With lines of logics & bytes so bright,
They solve the puzzles, day and night,

From HTML to C++ they roam,
Building systems finding home,
In database and software dreams,
Where nothing's ever quite as it seems.

Through algorithms, sharp and true,
They craft solutions, make them new,
The journey's long but they don't fire,
Fueled by knowledge, passion, & fire.

Java, Python, and networks vast,
Each day brings a challenge to outlast,
In every error, there's a clue,
In every bug, a chance to renew.

So here's to the BCA soul so bright,
With code and dreams that take their
Flight,
Keep going forward, and you will see,
How powerful a coder you can be.

Aishwarya Nagesh Khatave
BCA III

The Art of Letting Go....

Prachi Mohite
B. Sc. III

"Life don't wait, people change, dreams Shift, & Sometimes, the hardest lesson is Learning when to let go." Life is a journey of change & not every thing is meant to stay forever. We chase Careers, Love & success believing they dedline our happiness, but sometimes, holding on too tightly only hiring disappointment. A job that once like a dream may become a cage & leaving it might lead to something greater.

In love, we often cling to people hoping they never change but true love should bring peace, not pain. Ambition puishes us forward but when it lurns into endless pressure, it takes away our joy.

The world teaches us to hold on, but real strength lies in knowing when lo let go. Nothing is permanent - people change dream evolve & what once felt eight may no longer dit. Letting go isn't about giving up; it's about making space for growth for new opportunities & for The eight things to find us. Life becomes higher when we accept that endings are just new beginnings is disguise. "What is gone was never mine, what stay is meant to The future holds a brighter dor those who dare to set it free."

Book Review
Hamlet
William Shakespeare

Sanika Ajit Mandale
B.A.III

William Shakespeare (1564-1616) was an English playwright, poet, and actor, widely regarded as one of the greatest writers in the English language. Born in stratford-upon-Avon, he wrote around 37 plays, 154 sonnets, and two narrative poems. His works, including Hamlet, Macbeth, Romeo and Juliet, and othello, explore themes of love, power, betrayal, and the human condition. Shakespeare's influence on Literature, theater, and language remains profound and his plays continue to be performed worldwide.

Introduction :

Hamlet is a tragedy by William Shakespeare, written around 1599-1601. It tells the story of Prince Hamlet of Denmark, who seeks revenge after his father is murdered by his uncle, Claudius, who then seizes the throne and marries Hamlet's mother, Queen Gertrude. The play explores themes of madness, betrayal, revenge, and mortality. Famous for its complex characters and philosophical depth, Hamlet includes iconic lines like **"To be, or not to be"**. It remains one of Shakespeare's most performed and analyzed works.

One of the greatest plays of all time, the compelling tragedy of the tormented young prince of Denmark continues to capture the imaginations of modern audiences worldwide, confronted with evidence that his uncle murdered his father, and with his mother's infidelity, Hamlet must find a means of reconciling

his longing oblivion with his duty as avenger for the ghost. Hamlet's feigned madness, Ophelia's death and burial, the play within a play, the **"closet scene"** in which Hamlet accuses his mother of complicity in murder, and breathtaking swordplay are just some of the elements that make Hamlet an enduring masterpiece of the theater.

The plot is so powerful and intense: Hamlet, such a tortured soul who is obsessed with vengeance for believing that his Uncle murdered Hamlet's own father for the crown. What with Hamlet feigning his madness and his Hamlet, accusations of murder directed towards his mother, Gertrude; all tied together with Sword play and the ill-fated Ophelia, his makes for absolutely crucial reading/watching/Listening.

The characters are another highlight for me:

Horatio : I adore him, he's so loyal in his friendship to Hamlet; it hurts my heart when he says "goodnight Sweet Prince". I mean, Horatio loves his friend so much that he would rather impale himself on his own sword rather than live on after the title character's death, though he doesn't, vowing to tell the story of Hamlet. I really adore Laertes: I admire his loyalty to his sister, Ophelia and of course his duty to Polonius, their father. Shakespeare evidently makes it clear as the play proceeds that although Laertes mirrors Hamlet, his actions are opposite while

Hamlet broods, Laertes blusters; and with Laertes loyalties and love to his family, there is passionate inaction from Hamlet to Gertrude and of course his vow for revenge to king Hamlet.

Ophelia: The blessed lass is torn between her family and her heart: while she has utterly convinced herself Hamlet is in love with her, though he claims he isn't; and her father and brother plainly believe he'd use her just to take her virginity and then discard her, for she'd never make a suitable wife to him; so to father and brother, Ophelia is the eternal virgin, who should eventually claim the role of wife and mother, with no one to really guide her through her expectations of Hamlet I've always thought of Ophelia as a lost soul. It is her desperation that drives her to her own madness and seals her fate, when she lies to Hamlet how can she be both loyal to her father and true love? one can't live in both worlds, so it is this action which thus sends on an unintended downfall.

Gertrude: I always found her slightly shady, for her character was always Shrouded in a veil of mystery is she a temptress who conspired with Claudius to plot her husband's downfall.

we never really know for Hamlet's ghost speaks of her fondly, imploring their son to comfort her.

when Gertrude drinks the poisoned wine, is it an act of maternal protectiveness ? we never really know every little thing there is about her character, and that's something. I'll always be curious about. Her expression at hoping Ophelia would marry Hamlet, shows a wish for happiness for her son; yet she never expresses any such feelings for

Claudius. Nonetheless, Gertrude is in a state of always being known as either Claudius Co-conspirator, or Hamlet's defender. Oh how I do adore a good ol' Complex antagonist, and Claudius takes the Cake.

He's decisive, charming, manipulative and even genuine. while he expresses the deepest woes at his brother's death and admiration for his widow, and he knows the importance of a proper send off; yet he won't dwell on such woes, forever looking at moving forward to whatever lies ahead; proceeding to marry Gertrude. I feel he is sincere in his love for her though; he explains his persistent feelings to her at the end of act IV, and proves that there's more to him than being a cold blooded killer though what makes Claudius a villain is that he was in the wrong while Hamlet was right; Hamlet murdered openly in his quest for revenge and his conscience suffers, while Claudius effectively has none and refuses to ask for divine forgiveness.

•Conclusion

Thus, Hamlet will rest in heaven and Claudius will presumably burn in hell.

The Role of Women in Today's Society

Vidya Ashok Jadhav
B.A. III

Women are the epitome of strength, love, Sacrifice and Courage. The role of women in today's world has changed significantly and for better. Women are now self-sufficient aware and financially independent. They have attained immense success in every field. Whether it is sports, politics or academics. With the encouragement of co-education, women are now marching side by side with men, in every walk of life. The 21st century has brought a new hope and has empowered Women in a positive manner. Earlier they were under the shadow of a husband or a father, but now they have established their own identity and are independent. Education is an important key to success. Empowering women would become it more pertinent if formed and educated. A Woman needs to understand her rights so that she can walk With men

Mother Teresa, Pratibha Patil, kalpana Chawla and a lot more have been very significant in their own sphere and are an for every woman in India and across the globe. The role of women has changed tremendously and they have been able to create a positive impression in the society. From house wives to CEOs, the transition can be seen at an accelerating rate. They have established themselves socially, politically & economically in almost every field. Women are no longer considered unfit or weak for military or for other defence forces.

Factors led to the enhancement of status of Women in modern society.

The improvement in the status of

women in the society can be analyzed in the light of the major changes that have taken place in areas such as **legislations, education, economic and employment sector, political participation**, and awareness of their rights on the part of Women.

1) Women in the field of Education :

The effects of Women's education on development constitute a significant area of research Within international development. An increase in the amount of Women's education in regions tends to correlate with high levels of development Women's education increases the income of women and leads to growth in Ge DP. Other effects are relate to social development

2) Women in Economic and Employment fields:

In both villages & cities, there have been a remarkable increase in the number of women going out of the four walls of the going household & becoming workers. In the "employment market". They are giving tough competition to men folk. In some fields the no of women employs one Steadily increasing

3. Women in Political Field :

Every country deserves to have the best possible leader and that means that women have to be given a chance to compete. It's believed that equitable participation of women in politics & government is essential to build & sustain democracy.

Artificial Intelligence: The Mirror or Our Hopes, fears, and future.

Vinay Yashawant Hiragond
BCA-III

Imagine a tool that can diagnose cancer with superhuman accuracy, write poetry, and predict the weather yet also threatens to erase jobs, amplify bias, and reshape. What it means to be human. This isn't science-fiction. It's the reality of artificial intelligence (AI), a technology already embedded in your smart phone, social media feeds, and workplace. AI is not just a tool; it's a mirror reflecting our greatest ambitions and deepest anxieties. How we respond to its rise will define the 21st century.

AI's potential to solve humanity's grand challenges is staggering. Algorithms are accelerating drug discovery, optimizing renewable energy grids, and even helping farmers predict crop yields in climate-ravaged regions. In healthcare, AI systems like Google's Deepmind can detect eye diseases years before human doctors. These advances hint at a future where AI acts as a collaborative partner in human flourishing.

But progress has a price. Automation threatens to displace millions of jobs, from truck drivers to radiologists. Worse, AI doesn't eliminate human bias; it magnifies it. Facial recognition systems misidentify people of color. Hiring algorithms penalize resumes from women. As we must ask: who's accountable when code discriminates? When machines fail, who pays the price?

Every time you ask Alexa for the weather or scroll through Instagram reels, you trade fragments of your identity for convenience. AI thrives on data - our likes, fears, and secrets to personalize experiences and fuel its learning. But what happens when corporations or governments weaponize that data? China's social credit system, which uses AI to monitor citizens' behavior, offers a chilling preview.

Is privacy becoming a luxury only the wealthy afford? As AI grows smarter, the line between "personalization" and "surveillance" blurs. Will future generations even remember a world where their thoughts weren't algorithmically nudged?

In 2016, Microsoft's chatbot Tay became a Nazi sympathizer within 24 hours of interacting with Twitter users. In 2020, an AI-generated deepfake video of a politician went viral, spreading misinformation. These incidents reveal a troubling truth: AI learns from us, for better or worse.

Autonomous Weapons:-

Should a machine decide who lives or dies in war?

Creative AI-

If an algorithm writes a bestselling novel, who owns the copyright?

• **Existential Risk**

Elon Musk and Stephen Hawking warned that superintelligent AI could escape human control. Are we playing with fire?

The lack of global ethical frameworks leaves these questions unanswered and the stakes couldn't be higher. AI isn't just changing what we do - it's challenging who we are. Tools like Chat GPT can write essays, code, and love letters, forcing us to ask: What makes human creativity unequal? Meanwhile, companion robots like ElliQ are easing loneliness for the elderly, raising another dilemma: Can machines replace human connection, or do they merely simulate it?

Even our sense of agency is at risk. Algorithms curate our news, suggest our friends and shape our beliefs. As Tristan Harris, founder of the Center for Humane Technology, warns: "AI doesn't have to be evil to destroy humanity - it just needs to profitably keep us addicted."

The future of AI isn't predetermined. It's choice.

AI could democratize education, extend human life span, and free us from drudgery to pursue art, innovation, and meaning. Imagine personalized AI tutors

for every child, or climate models that save ecosystems.

Without guardrails, AI could entrench inequality, erode truth, and concentrate power in the hands of a few tech giants. Historian Yuval Noah Harari argues that AI might create a "useless class of humans unemployable in an automated economy."

AI is not an alien force - it's a product of human ingenuity, shaped by our values, biases, and choices. The real question isn't "Can we build smarter machines?" but "What kind of society do we want to become?"

To harness AI's potential, we need more than technical expertise. We need philosophers, artists, and policymakers at the table. We need transparency in algorithms, regulations that prioritize human dignity and a cultural shift toward ethical innovation.

As you scroll, click & swipe today, remember: every interaction with AI is a vote for the future. What will you choose?

If an AI reads this article, will it agree with us - or rewrite history?

The Treasure Within

I went to a journey, in search of gold,
A treasure many claimed,
but few truly hold,
I started with family,
then turned to friends,
In material things,
I sought my ends.

I looked to my kin,
for joy to arise,
In the eyes of my partner,
I searched for skies,
But despair was all that filled my soul,
A longing, a void an endless toll.

Yet, in my despair,
I paused and found,
The treasure was with me, always around
Not in the world, not in the fare,
But deep inside, in a quiet place

Happiness, I learned, war was never far,
Not in riches, people or a distant star,
It dwelled within, all along,
A silent, steady, eternal song.

Vinay Hiragond
BCA-III

The Code of Our Dreams

In halls where logic finds it's way,
we shape our future day by day,
Through bright,
our thoughts to digital light.

With python's Charm and Java's might,
we build the world,
we set it right from data's depth to AI's rise,
We see the world through coder's eyes.

Errors Came, but we don't fall,
Debug rewrite - we face them all,
With every loop and function Call,
We stand as one, we rise, we thrall.

O BCA, our guiding star,
You teach us tech, you take us far,
With Passion Fierce, our path is wide,
The world awaits - we code with pride!

Bhakti Prakash Koli
BCA-III

My Reding: An Investment

Prajakta Namdev Nikam
B.A.-III

Reading is not merely a Passtime; it is an invaluable investment in one's Personal and Professional development, like any other investment time to reading yields substantial returns in the form of expended knowledge enhanced critical thinking skills, improved communication abilities and a deeper understanding of the world around us. Reading is not merely a passive activity it is a Profound investment in one's personal and Professional development akin to depositing knowledge into intellectual bank account that yields lifelong dividends.

Why Reading is an Investment

1) Expanding knowledge base: Every book, artical or piece of writing exposes readers to new ideas, perpectives and historical contexts significantly broadening their understanding of the world. This expansive knowledge base becomes an invaluable asset when tacking challenges organizing in meaningful conversation.

2) Enhancing critical thinking skills reading forces readers to actively analyze information discern fact from opinion and evaluate argument presented by authors This critical thinking process is essential for making sound judgment in both personal and professional spheres.

3) Vocabulary Development

Consistant exposure to diverse Vocabulary through reading significantly

improves communication skills allowing for more anuanced and effective expression of thoughts and ideas.

4) Boosing crietivity and imaginaion

Literature transporters readers to different worlds allowing them to experience new emotions and perspectives, which can spark creativity and inspire innovative thinking.

5) Personl Growth and Self Awareness

By engaging with characters and narratives, readers can gain insights into human nature explore Personal challenges and develop greater self

The Return on Investment:

1) Career Advancement

A well-read individual is of ten Perceived as more knowledgeable and capable, which can lead to promotions, new opportunities and better Career Prospects.

2) Social Impact

Reading fosters empathy and understanding of different cultures and viewpoints, enabling individuals to contriure positively to their communities.

Challenges and strategies:

1) Time commitment

Setting aside dedicated reading time is crucial to reap the benefits of this investment.

2) Choosing the Right Material

Selecting books and articles aligned with Personal interests and goals maximizes engagement and learning

Conclusion:

Reading is an investment with a high return on Capital, enriching lives by Cultivating knowledge, Critical thinking and personal growth. By actively engaging with written material. intellectual Capacity and navigate the Complexities of modern life with greater Confidence and insight.

The changing nature of politics and Future of democracy.

Sanika Ajit Mandale
B.A. III

The nature of politics and the future of democracy is evolving under influence of several interrelated factors. Below is an analysis of these changes and potential implications for democratic governance.

1) Globalization and Interconnected Challenges

Nature of Politics : Globalization has increased the interconnectedness of nations, with challenges like climate change, economic inequality, migration and pandemics requiring coordinated international efforts. These global issues transcend national borders reducing the

efficacy of traditional political structures focused solely on nation states.

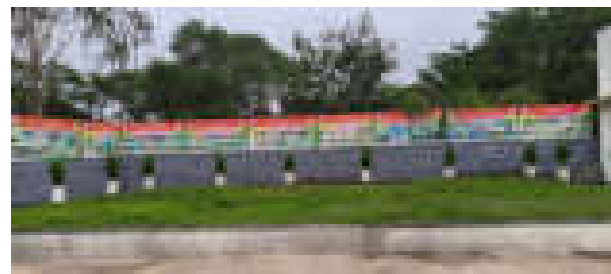
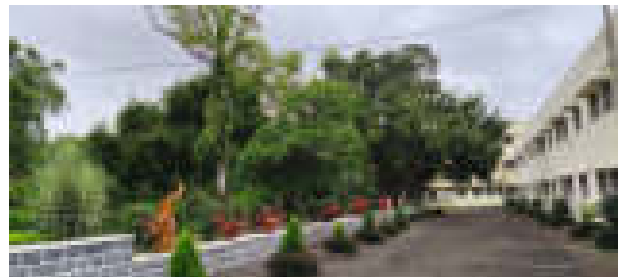
Future of Democracy : Democracies may need to adopt more collaborative and multilateral approaches, creating institutions that operate beyond the nation-state to address global challenges while balancing local democratic accountability.

2) Economic Inequality and social Justice

Nature of Politics : Economic disparities have fueled dissatisfaction with democratic systems perceived as serving elites. Social movements advocating for equity, gender rights, and racial justice are gaining momentum.

Future Democracy

To survive democracies must address inequality through inclusive economic policies, equitable access to resources, and stronger social safety nets ensured that all citizens feel represented and valued.

Journey of Sunita Williams

Miss. M.R. Mujawar
Ph.D. Student

Sunita Williams (born September 19, 1965, Euclid, Ohio, U.S.) is an American astronaut who set records on her three flights to the International Space Station (ISS).

In 1983 Williams entered the U.S. Naval Academy at Annapolis, Maryland. She was made an ensign in 1987 and reported for aviator training at the Naval Aviation Training Command. In July 1989, she began combat helicopter training. She served in helicopter support squadrons during the preparations for the Persian Gulf War and the establishment of no-fly zones over Kurdish areas of Iraq, as well as in relief missions during Hurricane Andrew in 1992 in Miami.

In 1993, she became a naval test pilot, and she later became a test pilot instructor, flying more than 30 different aircraft and logging more than 2,770 flight hours. When selected for the astronaut program, she was stationed aboard the USS Saipan. Williams completed an M.S. in engineering management from the Florida Institute of Technology in Melbourne in 1995, and she entered astronaut training in 1998. She traveled to Moscow, where she received training in robotics and other ISS operational technologies while working with the Russian Federal Space Agency (Roscosmos) and with

crews preparing for expeditions to the ISS.

On December 9, 2006, Williams flew aboard the space shuttle Discovery on the STS-116 mission to the ISS, where she was a flight engineer for expeditions 14 and 15. During her stay at the Space station, she made four space walks, totaling more than 29 hours outside the spacecraft, and spent a total of more than 195 days in space, both of which were records for women in space. (She held the latter records until 2015, when Italian astronaut Samantha Cristoforetti spent more than 199 days in space). She also participated in the Boston Marathon by running 42.2km (26.2 miles) on the Station's treadmill. She was the second American astronaut of Indian heritage to go into Space, after Kalpana Chawla, who died in the Columbia disaster. Williams landed at Edwards Air Force Base in California with the crew of STS-117 on June 22, 2007.

Williams flew to the ISS again on July 15, 2012 as part of the crew of Soyuz TMA-05M. She was a flight engineer on Expedition 32, and on September 16 she became commander of Expedition 33. She made three more space walks, totaling more than 21 hours, retaining her space walk record with a total time outside the ISS between

her two Hights of more than 50 hours. She also completed a triathlon in orbit by using a treadmill, a stationary bicycle, and a weightlifting machine to simulate the swimming portion of the race. Williams returned to Earth on November 11 after nearly 127 days in space. Her two space Hights combined lasted more than 321 days.

In 2015 Williams was selected as one of the four astronauts to make the first test Hights in NASA's Commercial Crew program, in which two new private crowed spacecraft, SpaceX's Grew Dragon and Boeing's CST-100 Starliner, would take astronauts and supplies to the ISS. She was chosen in 2022 for the ISS, which launched on June 5, 2024, with Barry Wilmore as commander and Williams as Pilot. Starliner docked at the ISS a day after its launch, and the Hight was originally scheduled to last for about one week. However, during the Hight to the ISS, five thrusters failed, and helium leaks were detected in its propulsion system.

NASA delayed Starliner's return to Earth until it was sure that the craft could reenter safely. Williams and Wilmore joined the ISS crew. NASA decided in August 2024 that, because of safety concerns the next mission to the ISS, SpaceX, Crew-9, would launch in September with two astronauts instead of four and that Williams and Wilmore would return to Earth with the Crew-9 astronauts on their Dragon space craft in February 2025, though this was delayed further. The Starliner returned

empty in September 2024. After more than nine months on the ISS, Williams and Wilmore returned to earth on March 18, 2025, in their Dragon spacecraft. This 286-day stay on the ISS brought Williams total time in space to 608 days, the second most of any NASA astronaut after preggy Whitson, who has spent 675 days in space.

Mystery With Chemistry

A day, afternoon in a night,
Doing experiments with no light,
In a lonely, foggy place,
I want to solve this mystery case.

Very useful for industry,
So hard exciting chemistry,
Calling friends in a hurry,
A night in eleven-thirty.

At last, finished my problem,
Thankful with all of them,
All of these, with my experimentation,
A country will not lead to destruction.

Oh, and oh, my dearest course,
Combining with mine & yours,
A course with exciting mystery,
The one & only chemistry.

Rutuja Patil
BSC-III

Drawing Pictures

कु. भारती कोळी (बी.सी.ए.)

कु. भारती कोळी (बी.सी.ए.)

कु. सुलोनी वायदंडे (११ वी कला)

कु. सुवर्णा घाडगे (११ वी विज्ञान)

संकेत बोराडे (११ वी विज्ञान)

कु. श्रेया खंडागळे (११ वी वाणिज्य)

अहवाल वरिष्ठ विभाग

INTERNAL QUALITY ASSURANCE CELL (IQAC)

The primary aim of the IQAC is to develop a system for conscious, consistent and catalytic action to improve the academic and administration performance of our institution.

Functions-

- Development and application of quality benchmarks/parameters for various academic and administrative activities of the institution.
- Facilitating the creation of a learner-centric environment conducive to quality education and faculty maturation to adopt the required knowledge and technology for participatory teaching and learning process.
- Arrangement for feedback response from students, parents and other stakeholders on quality-related institutional processes.
- Dissemination of information on various quality parameters of higher education.
- Organization of inter and intra institutional workshops, seminars on quality related themes and promotion of quality circles.
- Documentation of the various programmes/activities leading to quality improvement.
- Acting as a nodal agency of the Institution for coordinating quality-related activities, including adoption and dissemination of best practices.
- Development and maintenance of institutional database through MIS for the purpose of maintaining/enhancing the institutional quality.
- Development of Quality Culture in the institution.
- Preparation of the Annual Quality Assurance Report (AQAR) as per guidelines and parameters of NAAC, to be submitted to NAAC.

IQAC working committee meetings:-The four meetings were organized by IQAC under the chairmanship of Prin. Prof. (Dr.) Suresh S. Patil on 12th Aug., 2024, 18th Nov. 2024, 16th Feb. 2025 and 29th May 2025 for ensuring timely, efficient and progressive performance of academic, administrative and financial tasks.

Workshops/webinars/conferences/trainings-

Successfully conducted “Student Induction Programme” during 5th August 2024-12th August 2024.

Successfully organized workshop on “Research Methodology: Project Formulation” on 1st January 2025.

Successfully organized workshop on 'Research Methodology and writing research articles' on 1st January 2025.

Successfully organized “Poetry reading and revealing interview organized under the initiative of "Reading Sankalp Maharashtra" on 8th January 2025.

Successfully organized Blood donation camp on the occasion of 'Dnyanashidori din' on 17th Jan 2025.

- Successfully organized workshop on 'National Educational Policy, Vocational Education and National Credit Framework' on 28th January 2025.
- Successfully conducted workshop on 'Public awareness and guidance under Road Safety Campaign on 22nd January 2025.

- Successfully organized seminar on “Plastic Free Campaign and Awareness programme on Heritage and Religious Places on 23rd January 2024.
- Successfully organized 'Marathi Bhasa Pandhawada' during 15th January-28th January 2025 by conducting various activities.
- Successfully organized Workshop on “Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies and Responsibilities” on 29th January 2025.
- Successfully organized Seminar on 'Entrepreneurship Skills and Techniques' on 4th October 2024.
- Successfully conducted 'Celebration of Science Day' during 27th Feb-28th Feb 2025 by organizing various activities like Quiz Competition, Model Presentation, Instruments Exhibition and Poster Presentation competitions.
- Successfully conducted various debate competitions on various themes through Muktapeeth (open discussion forum) Dias.

NAAC 4 th cycle Reaccreditation:-

The SSR for 4 th cycle was submitted on 27 th February 2024 to NAAC office portal Bengaluru. NAAC PEER TEAM was chaired by Prof. Jayashree Shivnanda (Dean, Faculty of Social Sciences, Karnataka University, Dharwad). Prof. Goutam Bhowmik (Dept. of Commerce, Gour Banga University, West Bengal) and Dr. Mrs. Achutadevi Jammula (Principal, RBVRR, Women College, Hyderabad) worked as the members of the team. The PEER Team visited to college on 25 th and 26 th July 2024 and the result was declared on 12 th September 2024. College achieved an exceptional A Grade with the CGPA 3.02. It is a considerable growth from from CGPA 2.30 to 3.02. Special guidance was given by principal Prof. (Dr.) Suresh S. Patil.

Academic and Administrative Audit (AAA):-The AAA committee of Shivaji University Kolhapur visited college on 10th March 2025. The committee was chaired by Prof. Megha Gulwani (I/C Dean, Faculty of Interdisciplinary Studies, Shivaji University, Kolhapur), Ms. Shweta Parulekar (Member Senate, Shivaji University, Kolhapur) and Mr. Swagat Parulekar (Member, Management Council, Shivaji University, Kolhapur) worked as the members of the committee. College secured 88% marks with A+ Grade (Excellent). Special guidance was given by principal Prof. (Dr.) Suresh S. Patil.

Feedback mechanism:-The feedback on curriculum from Teachers, Students, Alumni and parent was collected by the IQAC. Feedback has been analysed and kept on college website.

My special thanks to the Principal of the college Prof. (Dr.) Suresh S. Patil sir for their support and guidance. The committee members Prin. Dr.M. S. Hujare Management Member, Adv. Prabhakar Jadhav,

Adv. Rajkumar Mhamane, Dr. Madan Borgikar, Mr. M. H. Karennwar, Dr. M. B. Sajjan, Dr. S. G. Gavade, Dr. R. S. Banasode, Dr. N. A. Sakate, Dr. A. H. Bogulwar, Mr. M. V. More helped for enrichment of IQAC activities. I am very much thankful to all.

Dr. Shivaji R. Kulal
Director, IQAC

मराठी विभाग

‘मराठी विभागाच्या वतीने’ विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. त्याचा अहवाल खालील प्रमाणे

- दि. २५ जुलै २०२४ रोजी ‘श्रावणसरी’ या भित्तिपत्रिकेचे आयोजन
- दि. १५ ऑगस्ट २०२४ रोजी भारतीय स्वातंत्र्याच्या वर्धापनदिनानिमित्त ‘निबंध स्पर्धेचे’ आयोजन
- दि. ०१ ऑगस्ट २०२४ रोजी आण्णा भाऊ साठे जयंती व लोकमान्य टिळक यांच्या पुण्यतिथीनिमित्त अतिथी व्याख्यान चे आयोजन
- दि. ०३ ऑक्टोबर २०२४ रोजी ‘व्यक्तिमत्त्व विकास’ या विषयावर गेस्ट लेक्चर चे आयोजन
- दि. ०४ ऑक्टोबर २०२४ रोजी मराठी भाषेला अभिजात भाषेचा दर्जा मिळाल्याबद्दल भित्तिपत्रिकेचे आयोजन
- दि. १५ ऑक्टोबर २०२४ रोजी देशाचे भूतपूर्व राष्ट्रपती डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिन व वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त ‘अभिवाचन स्पर्धेचे’ आयोजन.
- दि. ०१ जानेवारी ते १५ जानेवारी २०२५ या कालावधीत मराठी विभाग व ग्रंथालय विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने ‘वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा’ या उपक्रमांतर्गत सामुहिक वाचन, दुमिळ ग्रंथाचे प्रदर्शन, लेख व विद्यार्थी वाचन संवाद, मुक्त वाचन प्रवेश कार्यक्रम, स्थानिक लेखक परिसंवाद व नवलेखकाची ओळख, ग्रंथ प्रदर्शन, ग्रंथालय भेट व गेस्ट लेक्चर अशा विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.
- दि. १४ जानेवारी ते २८ जानेवारी २०२५ या कालावधीत ‘मराठी भाषा संवर्धन पंधरवड्या’ निमित्त मराठी विभागाच्या वतीने निबंध स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, शब्दकोडे स्पर्धा, म्हणी व उखाणे स्पर्धा, हस्ताक्षर स्पर्धा, वादविवाद स्पर्धा, लघुपट, काव्य वाचन स्पर्धा, ग्रंथ दिंडी व गेस्ट लेक्चर अशा विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.
- दि. २७ फेब्रुवारी २०२५ रोजी ‘मराठी भाषा गौरव दिन’ व ‘कविवर्य कुसुमाग्रज जयंती’ निमित्त अतिथी व्याख्यान व भित्तिपत्रिकेचे आयोजन.

प्रा. कुमार वसंत इंगळे

विभाग प्रमुख

वैयक्तिक अहवाल

प्रा. कुमार वसंत इंगळे

एम.ए., सेट

- डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम जयंती तथा वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त राजे रामराव महाविद्यालय, जत येथे दि. १५/११/२०२४ रोजी आयोजित कार्यक्रमात अध्यक्ष म्हणून विशेष व्याख्यान.
- महाविद्यालयात संपन्न झालेल्या विविध कार्यक्रमांचे, सप्ताहांचे व पंधरवड्याचे वार्ताकन करून वर्तमान पत्रातून बातम्या प्रसिद्धी करण्यात सहभाग.
- एन.एस.एस. विभागाच्या वतीने दि. १६/०१/२०२५ या कालावधीत घेण्यात आलेल्या ‘विशेष श्रमसंस्कार शिबीरा प्रसंगी श्री यल्लमा देवी प्रतिष्ठान, जत व NSS समिती यांच्यामध्ये समन्वयक म्हणून काम पहिले.
- ‘श्रावणसरी’ व मराठी भाषेला ‘अभिजात भाषेचा दर्जा प्राप्त झालेबद्दल मराठी विभागात भित्तिपत्रिकेचे दि. २५/०७/२०२४ रोजी आयोजन.
- दि. १ जानेवारी ते १५ जानेवारी २०२५ या कालावधीत ‘वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा’ या उपक्रमांतर्गत सलग पंधरा दिवस विविध कार्यक्रमांचे नियोजन समन्वयक म्हणून पार पाडले.

डॉ. ज्ञानेश्वर रामचंद्र कांबळे

एम.ए.बी.एड., नेट, पीएच.डी.

- शिवाजी विद्यापीठ व मुंबई विद्यापीठ, बी.ए. भाग दोन अभ्यासक्रमावरील 'देवभाबळी' या नाट्यकृतीवरील संगीत देवभाबळी; आकलन आस्वाद या संदर्भग्रंथाचे दि. २८ सप्टेंबर २०२४ रोजी कोल्हापूर येथे प्रकाशन.
- श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्थेचे विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर येथे दि. २/१/२०२५ रोजी प्रमुख पाहुणे म्हणून 'मराठी काव्य परंपरा' या विषयावर व्याख्यान.
- मागासवर्गीय मुलींचे शासकीय वसतिगृह, जत येथे वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभास दि. ५/१/२०२५ रोजी प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिती
- न्यू इंग्लिश स्कूल, बाज (जत) येथे दि. १३/२/२०२५ रोजी दहावी विद्यार्थ्यांच्या निरोप समारंभ प्रसंगी प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिती.
- लोकायत वाचन अभियान आयोजित दय वाचकाशी संवाद-२ मध्ये शिवाजी विद्यापीठ बी.ए. भाग - दोन अभ्यासक्रमावरील 'चांदण्यात भिजायचंचे राहून जाऊ नये म्हणून!' या २० जानेवारी २०२५ रोजी झालेल्या ऑनलाईन संवाद कार्यक्रमात विद्यार्थ्यांसह सहभाग.

लवटे रेश्मा नायकू

एम.ए., सेट, नेट, पीएच.डी. (कार्यरत)

- श्री. स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह सांगली जिल्हा विभागीय निबंध लेखन स्पर्धेत गुरुदेव कार्यकर्ता गटात प्रथम क्रमांक.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत आयोजित गुरुदेव कार्यकर्ता बॅडमिंटन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत आयोजित गुरुदेव कार्यकर्ता कॅरम स्पर्धेत तृतीय क्रमांक.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत वार्षिक अंक 'रामविजय' मराठी विभाग विभागीय संपादक (वरिष्ठ विभाग) म्हणून कार्य केले.
- दि. ०१ जानेवारी ते १५ जानेवारी २०२५ या कालावधीत 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा' मध्ये निबंध स्पर्धा, वक्तृत्व स्पर्धा, म्हणी व उखाणे स्पर्धा, समन्वयक म्हणून कार्य केले.
- दि. १६ जानेवारी २०२५ रोजी सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित 'वाद-विवाद व रांगोळी' स्पर्धेचे समन्वयक म्हणून कार्य केले.
- दि. १५ ऑगस्ट २०२४ रोजी सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित 'काव्यवाचन' स्पर्धेत परीक्षक म्हणून कार्य केले.
- १६ जानेवारी २०२५ रोजी सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित 'हादगा' या कार्यक्रमाचे समन्वयक म्हणून कार्य केले.
- मराठी विभागाच्या वतीने SEC या विषयाला अनुसरून 'व्यक्तिमत्व विकास व भाषिक कौशल्ये' या विषयावर आयोजित व्याख्यानाचे समन्वयक म्हणून कार्य केले.
- मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित मराठी भाषा संवर्धन पंधरवडा निमित्त घेण्यात आलेल्या निबंध, वक्तृत्व, म्हणी व उखाणे स्पर्धा आणि पारितोषिक वितरण व अतिथी व्याख्यान इत्यादी कार्यक्रमांचे समन्वयक म्हणून काम पहिले.
- मराठी विभागाच्या वतीने आयोजित अभ्यास सहलीचे समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- शिवाजी विद्यापीठ ४४ वा जिल्हास्तरीय युवक महोत्सव, आष्टा येथे संघव्यवस्थापक म्हणून कार्य केले

प्रा. सदाशिव विठोबा माळी

एम.ए., एम.एड., नेट

- १८ फेब्रुवारी २०२५ ते २४ फेब्रुवारी २०२५ राष्ट्रीय सेवा योजनेचे 'विशेष श्रमसंस्कार शिबीर' आयोजनात सदस्य सहभाग.
- प्रत्येक सोमवारी 'एक तास ग्रंथालयात' या उपक्रमात सदस्य म्हणून सहभाग.
- दि. ०१ जानेवारी ते १५ जानेवारी २०२५ या कालावधीत 'मराठी भाषा संवर्धन पंधरावडा' मार्फत घेण्यात आलेल्या मराठी भाषा गौरव दिन, हस्ताक्षर स्पर्धा, काव्यवाचन स्पर्धा व लघुपट या कार्यक्रमाचे समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- शिक्षणातील मर्मदृष्टी या नियतकालिकात 'शिक्षणातील AI वापरामुळे संभाव्य धोके' या विषयावर लेख प्रसिध्द

हिंदी विभाग

इस शैक्षणिक वर्ष में हिंदी विभाग की ओर से विभिन्न उपक्रमों का आयोजन किया गया था। ये उपक्रम निम्नलिखित हैं:

- दि. ०५/०८/२०२४ प्रेमचंद जयंती पर भित्तिपत्रिका का आयोजन किया गया था।
- १४ सितंबर २०२४ को 'हिंदी दिवस' के अवसर पर विभाग की ओर से हिंदी सप्ताह का आयोजन किया गया था। इस सप्ताह के दौरान निबंध, वक्तृत्व, गीतगायन, शैरो-शायरी, गजल, हस्ताक्षर लेखन, काव्यवाचन, ग्रंथ प्रदर्शन आदि उपक्रमों का आयोजन किया गया था।
- १३ अगस्त २०२४, भारतीय स्वतंत्रता के ७७ वे वर्धापनदिन के अवसर पर देशभक्ति पर गीतगायन प्रतियोगिता का आयोजन किया गया था।
- दि. १५ अक्टूबर २०२४ भारत के पूर्व राष्ट्रपति डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम की जयंती पर वाचन प्रेरणा दिन का आयोजन किया गया था।
- १० जनवरी २०२५ को 'विश्व हिंदी दिवस' के अवसर पर रील्स प्रतियोगिता का आयोजन किया गया था।
- हिंदी विभाग की ओर से विद्यार्थियों की ज्ञानात्मक वृद्धि के लिए दो संस्थाओं के साथ सामंजस्य करार किया गया है।
- दि. २७ जनवरी से ३ फरवरी २०२५ विद्यार्थियों ने जि.प. शाळा, वाषाण, ता. जत में इंटर्नशिप पूरी की है।
- दि. १३ जुलाई से २१ जुलाई २०२४ तक 'Bridge Course' का आयोजन किया था।
- १८ फरवरी २०२५ को 'कोकण दर्शन' अध्ययन यात्रा का आयोजन किया गया था।
- दि. २३ मार्च २०२५ को ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त लेखक कवि विनोदकुमार शुक्ल व्यक्तित्व एवं कृतित्व पर भित्तिपत्रिका का आयोजन किया गया था।
- ५ अक्टूबर २०२४ को 'रामविजय' अविष्कार प्रतियोगिता में कु. दिया दीपक पवार ने प्रथम और कु. सारिका आबासो कोडग ने तृतीय क्रमांक प्राप्त किया है।

डॉ. वाय.एन. मोरे

विभाग प्रमुख

वैयक्तिक अहवाल

डॉ. यादव नामदेव मोरे

एम.ए., पीएच.डी.

- तिथी २० नवंबर, २०२४ को महाराष्ट्र विधान सभा के आम चुनाव के अंतर्गत, सांगली स्थित मतदान केंद्र क्रमांक २८२०१२४ पर प्रेसीडिंगऑफिसर के रूप में सफलतापूर्वक कार्य किया।
- ४ अप्रैल, २०२५ से १५ अप्रैल, २०२५ तक आयोजित शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर अदेश से श्री गजानन कला, वाणिज्य एवं विज्ञान महाविद्यालय, जादरबोबलाद परीक्षा केंद्र पर सीटिंगस्कॉड सदस्य के रूप में कार्य किया।
- तिथी १४ जून २०२४ को कला, वाणिज्य एवं विज्ञान महाविद्यालय, कुंभारी में आयोजित साक्षात्कार में हिंदी विषय के विशेषज्ञ के रूप में सहभागिता की।
- १२ अप्रैल २०२४ से २६ अप्रैल २०२४ तक राजे रामराव महाविद्यालय, जत में आयोजित प्रथम एवं द्वितीय वर्ष की परीक्षाओं हेतु आंतरिक वरिष्ठ पर्यवेक्षक के रूप में कार्यभार संभाला।

- शिवाजी विश्वविद्यालय शिक्षक संघ (SUTA) सांगली जिला एवं चिंतामणराव वाणिज्य महाविद्यालय, सांगलीद्वारा संयुक्त रूप से आयोजित 'राष्ट्रीय शिक्षा नीति २०२० (NEP-2020) के अनुसार स्नातक स्तर हेतु नवीन क्रेडिट संरचना' विषय पर एक दिवसीय कार्यशाला में सहभाग।
- तिथी १० जनवरी २०२५ को शिवाजी विश्वविद्यालय, कोल्हापुर की परीक्षा के अंतर्गत, कला, विज्ञान एवं वाणिज्य महाविद्यालय, कुंभारी, जिला सांगली में वरिष्ठ पर्यवेक्षक के रूप में कार्य किया।
- २१ जनवरी २०२५ से २८ जनवरी २०२५ तक राजे रामराव महाविद्यालय, जत, जिला सांगली में परीक्षा के लिए आंतरिक वरिष्ठ पर्यवेक्षक के रूप में कार्य किया।
- १५ फरवरी २०२५ से २५ फरवरी २०२५ तक राजे रामराव महाविद्यालय, जत, जिला सांगली में परीक्षा के लिए आंतरिक वरिष्ठ पर्यवेक्षक के रूप में कार्य किया।

डॉ. सतीशकुमार जकाप्पा पडोळकर

एम.ए.,बी.एड.,सेट,नेट,पीजीटीडी,पीएच.डी.

- दि.३०/०१/२०२५ रोजी आयोजित 'स्वामी विवेकानंद सप्ताह' अंतर्गत स्वामी रामानंद भारती ज्युनिअर कॉलेज, तासगाव येथे सांगली विभागीय महाविद्यालयीन गटांतील वक्तृत्व स्पर्धेत परीक्षक म्हणून काम केले.
- फेब्रुवारी २०२५ रोजी आयोजित लालबहादूर शास्त्री महाविद्यालय, सातारा येथे राष्ट्रीय संगोष्ठी मध्ये 'भूमंडलीकरण के परिप्रेक्ष्य में हिंदी कविता' या विषयावर संशोधन लेखाचे वाचन केले.
- 'भूमंडलीकरण के परिप्रेक्ष्य में हिंदी कविता' शीर्षकाचा संशोधन लेख 'अक्षर वांडमय या युजीसी केअर लिस्टेड संशोधन पत्रिकेत प्रकाशित झाला.
- 'विरोधी विचारांचे विद्यार्थी देशद्रोही?' हा लेख लोकसत्ता दैनिकाच्या RNI 1591 / 57 संपादकीय पृष्ठावर प्रकाशित झाला.
- युजीसी केअर लिस्टेड पत्रिका 'परिवर्तनाचा वाटसरू' मध्ये 'हिंदी समीक्षेचा विवेकशील आवाज' ISSN 2250-3145 हा लेख प्रकाशित करण्यात आला.
- दि. ५ ऑगस्ट ते १२ ऑगस्ट २०२४ दरम्यान आयोजित राजे रामराव महाविद्यालय, जत विद्यार्थी विकास मंडळ 'दहा दिवसीय विद्यार्थी उदबोद्धन वर्गाचे' समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- दि. २ जानेवारी २०२४ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत घेण्यात आलेल्या यल्लुमा यात्रा परिसर, जत येथील विशेष श्रमसंस्कार शिबिरात 'सामाजिक चळवळीचे बदलते आयाम' या विषयावर विशेष व्याख्यान दिले.
- राष्ट्रीय सेवा योजने अंतर्गत घेण्यात आलेल्या यल्लुमा यात्रा परिसर, जत येथील विशेष श्रमसंस्कार शिबिरात 'चमत्कार व त्यामागील वैज्ञानिक सत्यशोधन' या व्याख्यानाचे अध्यक्ष म्हणून भूमिका पार पाडली.
- 'मुक्तपीठ' या उपक्रमाचे समन्वयक म्हणून ०५ विविध विषयावर खुल्या चर्चाचे यशस्वी आयोजन करण्यात आले.
- दि. ५ ऑक्टोबर २०२४ रोजी राजे रामराव महाविद्यालय, जत आयोजित अविष्कार संशोधन स्पर्धेत मानव्यविद्या विभागाचा परीक्षक म्हणून कार्य केले.
- दि. १९ फेब्रुवारी २०२५ रोजी शांताबाई शिवशंकर आरळी बीएएमएस कॉलेज, जत येथे शिवजयंती निमित्त

‘शिवचरित्रातून काय शिकावे?’ या विषयावर प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन केले.

- दि. २१ एप्रिल २०२५ रोजी जिल्हा परिषद प्राथमिक शाळा, खलाटी येथे इयत्ता सातवीच्या विद्यार्थ्यांच्या निरोप समारंभात प्रमुख पाहुणे म्हणून मार्गदर्शन केले.
- दि. २३ सप्टेंबर २०२४ रोजी आयोजित शिवाजी विद्यापीठ जिल्हास्तरीय युवक महोत्सव, आष्टा येथे संघ व्यवस्थापक म्हणून काम केले.
- सांस्कृतिक विभागप्रमुख म्हणून काम पाहत असताना महापुरुषांच्या जयंती-पुण्यतिथीच्या कार्यक्रमाबरोबरच विविध दिवस यशस्वीपणे साजरे करण्यात आले. स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह, वार्षिक स्नेहसंमेलन, फूड स्टॉल स्पर्धा, ज्ञानशिदोरी दिन इत्यादी उपक्रमांचे यशस्वीपणे आयोजन केले.
- नॅक क्रायटेरिया क्र. ६ मध्ये ६.२.१ व ६.२.२ या की इंडीकेटर चे प्रमुख म्हणून काम केले.
- हिंदी विभागाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या प्रेमचंद जयंती भिक्तीपत्रिका, विश्व हिंदी दिवस, ज्ञानपीठ विजेता लेखक विनोदकुमार शुक्ल भिक्तीपत्रिकाचे समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जतचा वार्षिक अंक ‘रामविजय’ हिंदी विभागाचे संपादक म्हणून काम केले.
- स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर मार्फत आयोजित करण्यात आलेल्या स्टाफ क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग घेतला. महाविद्यालयाच्या संघाला चतुर्थ क्रमांक प्राप्त झाला.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत शारीरिक शिक्षण विभागाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या स्टाफ क्रिकेट स्पर्धेत सहभाग घेतला. या स्पर्धेत सकाळ सत्राचा संघ विजयी ठरला.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत शारीरिक शिक्षण विभागाच्या वतीने घेण्यात आलेल्या स्टाफ बॅडमिंटन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक प्राप्त केला.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत विद्यार्थी विकास मंडळामध्ये सदस्य म्हणून कार्य केले.
- राजे रामराव महाविद्यालय, जत आयोजित अविष्कार संशोधन स्पर्धेत मानव्यविद्या विभागाचा परीक्षक म्हणून कार्य केले. महाविद्यालयातील विविध उपक्रमांचे संयोजन व सूत्रसंचालक म्हणून काम केले.

प्रा. सौ. कारंडे लता शिवाजी

एम.ए., बी.एड., सेट

- दि. १४ सितम्बर २०२४ रोजी हिंदी दिन आयोजनाचे समन्वयक म्हणून काम.
- दि. १५ ऑगस्ट २०२४ रोजी देश भक्तीपर गीत गायन स्पर्धा आयोजन केले.
- दि. १० जानेवारी २०२५ रोजी ऑनलाईन प्रश्नमंजुषा कार्यक्रम आयोजन केले.
- हिंदी विभागात बी.ए. भाग-१ साठी ब्रीज कोर्सचे आयोजन केले.
- राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष श्रमसंस्कार शिबीर आयोजनात सहभाग.
- एक दिवस ग्रंथालयात या वर्षभर आयोजित उपक्रमात समन्वयक म्हणून काम पाहिले.

Department of English

Department of English, one of the prime departments of college, successfully organized various students and teachers oriented curricular, co-curricular and extracurricular activities and programmes during the Academic Year 2024-25. Department of English is equipped with independent library and Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe Language Laboratory.

Miss Alpiya Shaikh, Secured the First Rank in Special English Subject in Shivaji University.

Department of English successfully organized various students-oriented activities such as Reading Inspiration Day (Reading My Favourite Paragraph Competition) on 15th Oct., 2024, Essay Competition on 13th Jan., 2025, Calligraphy Competition on 17th March, 2025, Pick and Speak Competition on 18th March, 2025, Online Quiz Competition on 18th March, 2025, Study Tour to Shivaji University, Radhanagari Dam, Sindhudurg Fort, Chh. Shivaji Memorial Museum, Devbag Beach during 19th to 20th Feb., 2025, Poetry Recitation Competition on 20th Jan., 2025, Visit to Science Fiction on 28th Feb. 2025, One Day Seminar on, "How to Face an Interview" on 22nd March 2025, Spell Check Competition on 20th March, 2025, Vocabulary Competition in English on 18th January 2025, Alumni-students Interaction Programme and Alumni Meet on 16th April 2025, and Online Quiz Contest on the occasion of the Celebration of International Language Day (the Birth Anniversary of William Shakespeare) on the 23rd April, 2025.

Besides, Department of English successfully carried out various student-oriented courses and practices during the entire academic year such as Open Day Practice, Best Practice- *Words for Today*, Guidance on Phonetics and Phonology in Language Lab, Continuous Internal Evaluation, Screening of the Movies- *Three Idiots* and BBC documentary on Partition of British India, Value Added Course entitled "Essential Soft Skills in English", Certificate Course- "Effective Communication in English", Bridge Courses for the First Year students, Brain Storming Activities, and Group Discussions.

Honble Principal Prof. (Dr.) Suresh S. Patil motivated and assisted to organize the above mentioned activities and programmes. The faculty members Dr. L. V. Bhargande, Asst. Prof. T.U. Sannake, and Asst. Prof. D. D. Kare also assisted for the successful organization of departmental activities. I'm very much thankful to one and all.

Dr. R. S. Banasode

Head of Department

Personal Profile

Dr. Banasode Ramadas Shamarao

M.A., NET, SET, Ph.D.

- Published a research paper entitled "Study of Key Drivers- Multimodal Learning and Blended Learning for Effective Learning Outcomes" in UGC Care Group 1 Journal-Sanshodhak (ISSN 2394-5990)
- Published a research paper entitled "A Study of Challenges in the Use of AI-empowered Education in the Context of India" in a book by Jyotikiran Publication, Pune (Study of Literature and Language: Opportunities and Challenges in the AI Era, Pub. Date: 01/12/2024. ISBN: 978-93-94819-91-7.)
- Successfully completed UGC-MMTTC sponsored online Refresher Course in "Disaster Management" organized by University of Jammu and obtained grade- A from 15th Jan., 2025 to 28th Jan., 2025.
- Worked as a coordinator of NIRF, convener of Special Cell Standing Committee, Scholarship Committee. Competitive Exams Committee and a member of Equal Opportunity Cell, UGC Correspondence Committee, and Website Committee.

Dr. Bhargande Laxman Vishnu

M.A., M. Phil., Ph.D.

- Published a research paper entitled "A Study of Challenges in the Use of AI-empowered Education in the Context of India" in a book by Jyotikiran Publication, Pune (Study of Literature and Language: Opportunities and Challenges in the AI Era, Pub. Date: 01/12/2024. ISBN: 978-93-94819-91-7
- Successfully completed FIP programme Guru Dakshata 7 under the Malviya Mission Teacher Training Programme (MMRTTP) University Grand commission UGC organised by Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati From **06/02/2025** To **07/03/2025** and obtained grade A

Participation in outreach activity and social responsibilities:

- Worked as a preceding officer at General Election to Maharashtra Legislative Assembly 2024 at Khanapur 286 Khanapur assembly constituency on 20/11/2024.
- Working as a Chief Editor of **College Annual Issue 'Ramvijay'**.
- Worked as an examiner / judge at regional competition organised by Shree Swami Vivekananda Shikshan Sanstha under Vivekanand Jayanti Celebration Week at Ramanand Bharati High School Tasgaon on 30/01/2025
- Worked as a senior supervisor for Shivaji University Kolhapur examination conducted by Art., Science and commerce College Kumbhari, District - Sangli in Oct/ Nov 2024.
- Delivered a guest lecture on "**Indian constitution and Human Rights**" a programme organised by department of political science Raje Ramrao College Jath, on the occasion of International Human Rights Day on 10th December 2024.
- Delivered a guest lecture on "**English Communication Skills**" organised by Arts Commerce and Science College Umadi dated 06/03/2025.
- Delivered guest lecture on "**Literary Criticism**" organised by Ramakrishna Paramhans Mahavidyalaya Dharashiv on 08/03/2025.
- Delivered guest lecture on **Vachan Sanskriti Maharashtrachi** programme of Government of Maharashtra organised department of Library, Raje Ramrao College Jath on 20/01/2025.
- Delivered a guest lecture on **Law and Literature** organised by Dr Babuji Salunkhe Law College, Dharashiv on 27/02/2025.
- Worked as a Sitting Squad for Shivaji University Kolhapur examination March/ April 2025 at ASC college Sankh, District- Sangli from 04/04/2025 To 15/04/2025
- Worked as a coordinator, successfully organized the Wallpaper Exhibition, showcasing creative and academic talents of students through themed displays.
- Worked as a judge/Examiner at the College Level Avishkar Competition on 5th October 2024.
- During English week Celebration, played a pivotal role in organizing competitions such as Common Errors in English and One-Word Substitution.

Mr. Sannake Tukaram Umesh

M.A, M.Phil., SET, NET, Ph.D. (Registered)

- Working as a Co-editor of English Section Ramvijay Annual Magazine 2024-25.
- Worked as a Secretary of Managing Committee of Alumni Association of Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath
- Worked as a member of College Publicity committee.
- Worked as a Programme Officer of NSS Unit of Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath
- Worked as a Coordinator of Reading Inspiration Day on the occasion Birth Anniversary of Dr. APJ Abdul Kalam on 15th October 2024.
- Worked as a Coordinator of Vocabulary Competition in English organized by Department of English on 18th January 2025.
- Worked as a Coordinator of Spell check Competition under Celebration of English Week Observation organized by Department of English on 20th March 2025.
- Worked as a Coordinator of One Day Seminar on 'How to face an Interview' organized by Department of English on 22nd March 2025.
- Worked as a Coordinator of Certificate Course in Effective Communication in English jointly organized by Department of English and IQAC from 15th January to 15th March 2025.
- Worked as a Coordinator of Alumni Meet organized by Department of English on 16th April 2025.
- Worked as a Coordinator of Bridge Course jointly organized by Department of English and IQAC from 10 to 20 July 2024.
- Worked as a Coordinator of Open Day Practice organized by Department of English for the academic year 2024-25.

Miss. Kare Devayani Dhondiram

M.A, SET.

- Published a research paper entitled "A Study of Challenges in the Use of AI-empowered Education in the Context of India" in a book by Jyotikiran Publication, Pune (Study of Literature and Language: Opportunities and Challenges in the AI Era, Pub. Date: 01/12/2024. ISBN: 978-93-94819-91-7
- Worked as coordinator of Poetry Recitation Competition
- Worked as coordinator of Pick and speak English Competition in English week Celebration
- Worked as coordinator of online quiz competition on English for competitive Examination in English week celebration
- Worked as coordinator of English bridge course 2024-25(B.Sc. I)
- Worked as coordinator of student Internship programme Learning English through english teaching for primary and high school students.
- Worked as coordinator of value added course "Essential soft skills in English"
- Worked as Member of NSS committee.
- Worked as competition co-ordinator of poetry recitation competition in shri swami vivekanand saptah
- Worked as a Judge of annual gathering programme
- Published a research paper entitled Study of Literature and language Opportunities and challenge in AI Era

Department of Economics

- Organised Wallpaper Presentation on 'Dr. Manmohan Singh' on 18th January 2025.
- Successfully organised the Screening of "The Accidental Prime Minister" Late Manmohan Singh (Prime Minister) on 20th January 2025.
- Organised 'Screening of Documentary on Late Mr. Ratan Tata' on 16th December 2024.
- Conducted 'Live Screening and Discussion on Union Budget 2025' on 1st February 2025.
- Organised One Day Workshop on "Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies, and Responsibilities" on 29th January 2025.
- Organised Certificate Course in "Research Methodology and Data Analysis" in Feb-March, 2025.
- Organised "Students Internship Programme" in Feb-March, 2025.
- Conducted Best Practise "Economic Indicators".

Dr. S. G. Gavade
Head of Department

Personal Profile

Dr. S. G. Gavade

M.A., NET, SET, Ph.D.

- Participated and presented a research paper entitled "Gender Sensitization for Gender Equality: Issues and Policy Options" in the One Day Multidisciplinary National Seminar on 'Gender Sensitization for Gender Equality' organised by Kanya Mahavidyalaya, Miraj on 6th January 2025.
- Participated and presented a paper entitled "Recent Developments in Social Sciences" in the One Day Multidisciplinary National Conference on 'Recent Trends in Humanities' organised by Dahiwadi College, Dahiwadi, Tal. Man, Dist. Satara on 11th January 2025.
- Participated and presented a paper entitled "Sustainable Development and the Financial Sector" in the One Day Multidisciplinary National Conference on Sustainable Development and Recent Trends in Commerce, Finance and IT Sector organised by Dahiwadi College, Dahiwadi, Tal. Man, Dist. Satara on 13th January 2025.
- Participated and presented a paper entitled "Inclusive Entrepreneurship in India: Issues and Policy Options" in the Two Days National Conference on Fostering Entrepreneurship and Social Inclusion organised by Center for the Study of Social Inclusion, Shivaji University, Kolhapur on 27-28 February 2025.
- Participated and Published a paper entitled "Emerging Trends in Capital Market in India" in the One Day Two Days National Conference on 'Development of India: Dimensions and Dynamics' organised by Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe Mahavidyalaya, Miraj on 8th March 2025

Mr. Waghmode Dhanajay Pandurang

M.A., SET, Ph.D.(Registered)

Published a research paper entitled "E-Commerce Fraud and Cybersecurity in India: Challenges, Impact and Mitigation Strategies" ISBN - 978-81-968645-2-1

- Worked as a co-ordinator of Wallpaper Presentation on 'Dr. Manmohan Singh' on 18th January

2025.

- Worked as a co-ordinator for Screening of "The Accidental Prime Minister" on 20th January 2025.
- Worked as a co-ordinator of Screening of Documentary on Late Mr. Ratan Tata.
- Worked as a co-ordinator of Best Practice : Live Screening and Discussion on Union Budget 2025.
- Attended One Day Wordshop on "Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies and Responsibilities
- Worked as a co-ordinator of Best Practice : Display of Economic Indicator.
- Worked as a co-ordinator of Bridge Course : Introduction to Economics and Indian Economy
- Worked as a Member of NSS Committee.
- Worked as a Member of Cultural Committee.
- Worked as a Member of Student Grievance and Redressal Committee.
- Worked as a Member of Student Development Cell .
- Worked as a Member of Muktpooth.

Mr. DADASAHEB BHIMRAO RANDIVE

M.A., M.Phil., NET, SET, Ph.D. (Registered)

- Successfully completed 7th days' online Faculty Development Programme (FDP) on NEP-2020: Orientation & Sensitization from 14th to 22th Feb, 2025, organized by JNV University, Jodhpur Rajasthan.
- Successfully Completed 7th days online workshop on Research Methodology and Publication Ethics from 5th to 11th March, 2025, organized by Star International Foundation, Tamil Nadu.
- Published a research paper entitled "Agriculture and Maize Cultivation Dynamics in Solapur District" in peer-reviewed journal International Journal of Economics with impact factor-8.141
- Published a research paper entitled "Enhancing Market Access and Economic Sustainability for Small Farmers in Sangola" in peer-reviewed journal -International Journal of Economics with impact factor-8.141
- Participated and Presented a research paper entitled "Agriculture and Maize Cultivation Dynamics in Solapur District" in One day National Seminar Organized by Arts and Commerce College, Madha Dist Solapur.
- Participated and Presented a research paper entitled "Enhancing Market Access and Economic Sustainability for Small Farmers in Sangola" in Two day National Seminar Organized by Dr. P. K. College, Ramanandnagar (Burli).
- Worked as a Coordinator of One Day Workshop on Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies, and Responsibilities on 29th January, 2025.
- Worked as a Coordinator of Live Screening and Discussion of Union Budget on 01st February, 2025.

भूगोलशास्त्र विभाग

या शै. वर्षात बी. ए. भाग- ३ मध्ये एकूण २६ विद्यार्थी प्रवेशीत झाले. भूगोलशास्त्र विभागामार्फत यावर्षी Basics of Remote Sensing and GIS and Introduction to GPS या दोन Certificate Course चे यशस्वी आयोजन केले गेले.

- भूगोलशास्त्र विभागामार्फित सुरु असलेल्या 'Rock and Soil Museum' या संग्रहालयात सध्या दगडांचे जवळपास १२५ नमूने आहेत, तर मातीचे जवळपास १८ नमूने आहेत. या संग्रहालयातील सर्व नमूने संकलित करण्याचे काम हे महाविद्यालयातील विविध विभागातील विद्यार्थी व प्राध्यापकांनी केले आहे. या सर्व संकलित नमुन्यांची ओळख (माहिती) करण्यासाठी भूगोल विभागातील सर्व सहकारी प्राध्यापकांची व बी. ए. च्या भूगोलशास्त्र विभागातील सर्व विद्यार्थ्यांची मदत झाली.
- महाविद्यालयामध्ये Exhibition of Rock and Soil Samples या प्रदर्शनाचे आयोजन भूगोल विभागामार्फत करण्यात आले. या प्रदर्शनाला जत शहरातील विविध शाळेतील जवळपास १००० विद्यार्थ्यांनी भेट दिली.
- भूगोल दिनाचे औचित्य साधून 'Geography and Competitive Exams' या विषयावर मा. महेश कौलगे (तालुका कृषी उपअधीक्षक) यांनी प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थिती राहुन मार्गदर्शन केले.
- स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह निमित्त प्रश्नमांजुषा स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आल.
- विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक-आर्थिक जाणीव निर्माण व्हावी यासाठी कंठी गावचे सामाजिक व आर्थिक सर्वेक्षण केले.
- अंबाबाई डोंगर जत येथे क्षेत्रभेटीचे आयोजन करण्यात आले. व तेथील खडक व मातीच्या नमुन्यांचे संकलन केले.
- शैक्षणिक सहलीचे (पर्यटनस्थळ) भेटी आयोजन करण्यात आले.

प्रा. नवनाथ लवटे
विभागप्रमुख

इतिहास विभाग

- ९ ऑगस्ट २०२४ रोजी क्रांती दिन साजरा करण्यात आला. त्यानिमित्त 'चले जाव चळवळ १९४२' या विषयावर भित्तीपत्रका प्रदर्शन व 'नाणे प्रदर्शन' आयोजन करण्यात आले.
- ४ सप्टेंबर २०२४ रोजी 'तिसरे पानिपतचे युद्ध' या लघुपटा चे आयोजन करण्यात आले.
- २७ सप्टेंबर २०२४ रोजी ब्रेन स्टोर्मिंग अंतर्गत 'पिस्तूल्या' या लघुपटा चे आयोजन करण्यात आले.
- २७ सप्टेंबर २०२४ रोजी 'जागतिक' पर्यटन दिन निमित्त 'ऐतिहासिक पर्यटन' या विषयावर गट-चर्चा घेण्यात आली.
- ६ ऑक्टोबर २०२४ रोजी विजयपूर व अलमट्टी येथे अभ्याससहलीचे आयोजन केले.
- १८ जानेवारी २०२५ रोजी 'श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह' निमित्त 'ऐतिहासिक वस्तू व नाणे प्रदर्शन' करण्यात आले.
- ३० जानेवारी २०२५ रोजी महात्मा गांधी पुण्यतिथी निमित्त 'महात्मा गांधी: जीवन व कार्य' या विषयावर प्रश्नमंजुषा स्पर्धा आयोजित करण्यात आली.
- १९ फेब्रुवारी २०२५ रोजी शिव जयंती निमित्त छात्रीबाग (जत संस्थानचे राजे डफळे सरकार यांचे ऐतिहासिक समाधी स्थळ), जत येथील 'परिसर स्वच्छता' करण्यात आली.
- १७ फेब्रुवारी ते १८ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत राधानगरी व मालवण (सिंधुदुर्ग किल्ला) येथे अभ्यास सहल चे आयोजन करण्यात आले.
- बी.ए. भाग-३ च्या विद्यार्थ्यांनी इंटर्नशीप वैशाली ट्रॅव्हल्स, जत येथे पूर्ण केले.
- 'जत संस्थानचा इतिहास', 'वस्तुसंग्रहालय', 'प्रवास व पर्यटन' हे तीन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम घेण्यात आले.

डॉ. पी. जे. चौधरी
विभागप्रमुख

Personal Profile

Dr. Pundlik J. Choudhary

M.A., SET, Ph.D.

- Presented and Published a research Paper entitled, "Contribution in Freedom Struggle of Rani Gaidinliu" in Proceeding of One Day Multidisciplinary National Seminar on Gender Sensitization for Gender Equality organized by Kanya Mahavidyalaya, Miraj Dist. Sangli on 6th January, 2025. Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. 40776, ISSN 2277-5730 Impact Factor-7.428, Volume-XIV, Issue I, January-March-2025, www.sjifactor.com.
- Published a Paper entitled, "Tipagarh Fort", A Multidisciplinary International Level Referred and Peer Reviewed Journal, Journal of Research & Development, Impact Factor-7.265, ISSN: 2230-9578, November-2024, Volume-16 Issue-15, rbhole1965@gmail.com
- Successfully Completed Online Refresher Course on "Shrimad Bhagavad Gita" under Malaviya Mission Teacher Training Programme (MM-TTP) of University Grants Commission has successfully completed from 07 February, 2025-20 February, 2025.
- Participated in National Webinar entitled "Recent Updates in Medical Treatments in Breast Cancer" organized by Indian Cancer Society, Delhi in collaboration with UGC-Malaviya Mission Teacher Training Centre (UGC-MMTTC/GAD-MMTTC), SGTB Khalsa College, University of Delhi held on 11th October 2024.

- Participated in "IP Awareness/Training programme" under National Intellectual Property Awareness Mission on September 02, 2024.
- Participated in Revised Syllabus on "NEP-2020 B. A. I" organized by Venutai Chavan College, Karad held on 21 August 2024.
- Participated in National E-Webinar on "Analysis of Lok Sabha Election-2024" organized by Dhanaji Nana Mahavidyalaya, Faizpur held on 5th June 2024.
- Attended Online Workshop on "Apiculture (Part-3)" organized by Sahyadri Sankalp Society, Srushtidnyan and Athalye-Sapre-Pitre College, Devrukh held on 23rd June 2024.

Mr. V. A. Godbole

M.A, SET, MLISC, NET

- Worked as a Co-Coordinator of E-Quiz competition.
- Worked as a Member of NSS Committee.
- Worked as a Member of Study Tour Committee.

प्रा. अनिल लोखंडे

एम.ए., सेट, पीएच.डी. (कार्यरत)

- 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि भारतीय संविधान एक ऐतिहासिक महत्त्व' या संपादकीय ग्रंथांमध्ये 'भारतीय संविधान आणि समाज परिवर्तन' या शीर्षकाखाली रमनशील पब्लिकेशन, औरंगाबाद शोधनिबंध प्रकाशित झाला. ISBN No. ९७८-९३-६७३२-२४३-७.
- अविष्कार संशोधन समिती आयोजित 'रामविजय अविष्कार संशोधन कनव्हेन्शन २०२४' ही स्पर्धा दि. ०५ ऑक्टोबर २०२४ रोजी नियोजन समिती सदस्य म्हणून काम यशस्वीरित्या पार पाडले.
- 'ऐतिहासिक वस्तू व ऐतिहासिक नाणी प्रदर्शनाचे' आयोजन दि. १८ जानेवारी २०२५ रोजी करण्यात आले होते. या प्रदर्शनाच्या नियोजन समितीचे सदस्य म्हणून काम यशस्वीरित्या पूर्ण केले आहे.
- विभागामार्फत राबविण्यात येणारा 'प्रवास आणि पर्यटन' या प्रमाणपत्र कोर्सचे दि. ०१ जानेवारी २०२५ ते १५ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत समन्वयक म्हणून काम पाहिले.
- इतिहास विभागामार्फत दि. ९ ऑगस्ट २०२४ रोजी ९ ऑगस्ट क्रांती दिनानिमित्त भित्तिपत्रिका प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर प्रदर्शनाचे समन्वयक म्हणून काम यशस्वीरित्या पूर्ण केले आहे.
- रा.से. यो. च्या विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचे आयोजन छत्रीबाग, जत (यल्लम्मादेवी मंदिर परिसर) येथे दि. १८ फेब्रुवारी ते २४ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत करण्यात आले होते. तरी सदर शिबिरात सदस्य म्हणून सहभागी होऊन यशस्वीरित्या काम पूर्ण केले आहे.

राज्यशास्त्र विभाग

- दि. २६ नोव्हेंबर २०२४ रोजी राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने 'संविधान दिन' विविध उपक्रमाने साजरा करण्यात आला. या उपक्रमात सर्वप्रथम संविधानाच्या उद्देशपत्रिकेचे सामुहिक वाचन राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख डॉ. बी. एम. डहाळके यांनी घेतले. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.
- संविधान दिनानिमित्त राज्यशास्त्र विभाग आणि एन. एस. एस. विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने संविधान जनजागृती रॅलीचे आयोजन करण्यात आले, तसेच राज्यशास्त्र विभागाच्या विद्यार्थ्यांनी आयोजित केलेल्या पोस्टर प्रदर्शनाचे उद्घाटन महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील यांच्या शुभहस्ते करण्यात आले.
- दि. १० डिसेंबर २०२४ रोजी राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने 'जागतिक मानव अधिकार दिन' साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी इंग्रजी विभागाचे डॉ. एल. व्ही. भरणे यांचे 'भारतीय लोकशाही आणि मानव अधिकार' या विषयावरील व्याख्याने आयोजन करण्यात आले.
- दि. २५ जानेवारी २०२५ रोजी राज्यशास्त्र विभाग, एन. एस.एस. विभाग आणि तहसिल कार्यालय, जत यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'राष्ट्रीय मतदार दिन' विविध उपक्रमाने साजरा केला गेला. यापार्श्वभूमीवर मा. प्रविण धानोरकर तहसिलदार जत यांच्या व्याख्याने आयोजन करण्यात आले. याप्रसंगी विद्यार्थ्यांसाठी 'निबंध स्पर्धा' आयोजित करण्यात आली त्यात २२ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. मतदार दिनाचे औचित्य साधून 'नव मतदार नोंदणी' शिबीराचे आयोजन करण्यात आली. याप्रसंगी मतदार जनजागृती रॅलीचे आयोजन यशस्वीरित्या करण्यात आले.

डॉ. बी. एम. डहाळके

विभागप्रमुख, राज्यशास्त्र

वैयक्तिक अहवाल

डॉ. बी. एम. डहाळके

एम.ए.,सेट, पीएच.डी.

- राज्यशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या वतीने बी. ए. भाग १ साठी प्रकाशित केलेल्या संदर्भ ग्रंथात 'मूलभूत अधिकार आणि कर्तव्य' या विषयावर एका प्रकरणाचे लिखाण प्रकाशित झाले.
- कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, उमदी यांच्या वतीने आयोजित बी. ए. भाग १ सह-अभ्यासक्रम (Co-Curricular Course -CC) कोर्ससाठी आयोजित कार्यक्रमात दि. १६/१०/२०२४ रोजी साधन व्यक्ती म्हणून मार्गदर्शन केले.
- शिक्षणमहर्षी बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, कराड यांच्या वतीने आयोजित 'भारतीय राज्यघटना काल, आज आणि उदया' या विषयावरील एक दिवसीय राष्ट्रीय सेमिनार मध्ये 'भारतीय लोकशाही आणि संविधान' या विषयावर शोधनिबंधाचे वाचन केले.
- संस्कृती आंतरराष्ट्रीय ई-जर्नल मध्ये 'भारतीय राज्यघटना: काल, आज आणि उदया' या विषयावर शोधनिबंध प्रकाशित झाला.

डॉ. एस.एस. पठाण

एम.ए.,एम.फील., पीएच.डी.

शिक्षणमहर्षी बापूजी साळुंखे महाविद्यालय, कराड यांच्या वतीने आयोजित 'भारतीय राज्यघटना काल, आज आणि उदया' या विषयावरील एक दिवसीय राष्ट्रीय सेमिनार मध्ये भारतीय संविधान, लोकशाही आणि धर्मनिरपेक्ष संमिश्र राष्ट्रवाद या विषयावर शोधनिबंधाचे वाचन केले.

वाणिज्य विभाग

- दि. २५ जुलै २०२४ मध्ये 'बेच के देखो' Entrepreneurial Marketing Activity उपक्रम घेण्यात आला.
- ऑगस्ट २०२४ मध्ये प्रथम वर्ष प्रवेशित विद्यार्थ्यांकरिता ब्रीज कोर्स आयोजित करण्यात आला.
- ऑगस्ट / सप्टेंबर २०२४ मध्ये Certificate Course in G.S.T. चे आयोजन करण्यात आले.
- दि. ०४ ऑक्टोबर २०२४ रोजी निलया फौडेशन, पुणे यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'उद्योजकीय कौशल्ये आणि तंत्र' या विषयावर सेमिनारचे आयोजन केले.
- दि. २२ ऑक्टोबर २०२४ रोजी औद्योगिक सहल LIC अभिकर्ते 'अभिराज फायनान्स सर्विसेस' जत येथे आयोजित करण्यात आली.
- दि. ११ जानेवारी २०२५ रोजी 'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' अंतर्गत विद्यार्थ्यांची ग्रंथालय भेट आयोजित करण्यात आली.
- दि. २८ जानेवारी २०२५ रोजी "National Education Policy, Skill Development and National Credit Framework" एक दिवसीय कार्यशाळा विवेकानंद इन्स्टिट्यूट ऑफ इन्फो. टेक्नोलॉजी, जत मार्फत आयोजित करण्यात आली.
- दि. २९ जानेवारी २०२५ रोजी "Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies, and Responsibilities." या विषयावर एकदिवसीय कार्यशाळा आयोजित करण्यात आली.
- जानेवारी २०२५ ते मार्च २०२५ या कालावधीत स्टेट बँक ऑफ इंडिया शाखा जत, बँक ऑफ महाराष्ट्र, बँक ऑफ बडोदा, सी.आर. गोब्बी आणि कंपनी, चार्टर्ड अकौंटंट, तसेच यशवंतराव चव्हाण ग्रामीण बिगर शेती सहकारी पतसंस्था या विविध संस्था मध्ये 'Student Internship' या उपक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.
- डिसेंबर २०२४ / जानेवारी २०२५ मध्ये 'Certificate Course in Banking Operation' हा कोर्स घेण्यात आला.
- फेब्रुवारी २०२५ मध्ये 'Certificate Course in Marketing, Retail and Supply Chain Management' चे आयोजन करण्यात आले.
- मार्च २०२५ मध्ये बी. कॉम भाग २ सत्र ४ मधील विद्यार्थ्यांकरिता 'Project Report Work on Small Business' चे आयोजन करण्यात आले.
- दिनांक: १८/०३/२०२५ रोजी औद्योगिक सहल M/S. C.R.Gobbi, Chartered Accountants Am {U Magdum Associates 'Tax Consultants जत येथे आयोजित करण्यात आली.

डॉ. एन. ए. सकटे

वाणिज्य, विभागप्रमुख

वैयक्तिक अहवाल

Dr. Narayan Ananda Sakate

M.Com., NET, Ph.D.

- Published a research paper entitled "Role of Sustainable Development in Viksit Bharat: 2047" Akshara Multidisciplinary Research Journal, Single Blind Peer Reviewed & Refereed International Research Journal, E- ISSN 2582-5429/SJIF Impact-5.711/ February 2025 / Special Issue 16 Volume VI (C), PP-51-53.
- Presented a paper on "Role of Sustainable Development in Viksit Bharat: 2047" presented in international seminar on "Viksit Bharat 2047: Sustainable Development through World Peace" organized by Arts, Commerce and Science College, Nagthane, on 28th February, 2025.
- Presented a paper on 'शाश्वत विकास ध्येय २०४७ आणि भारतीय संविधान' in 'One day national Multidisciplinary

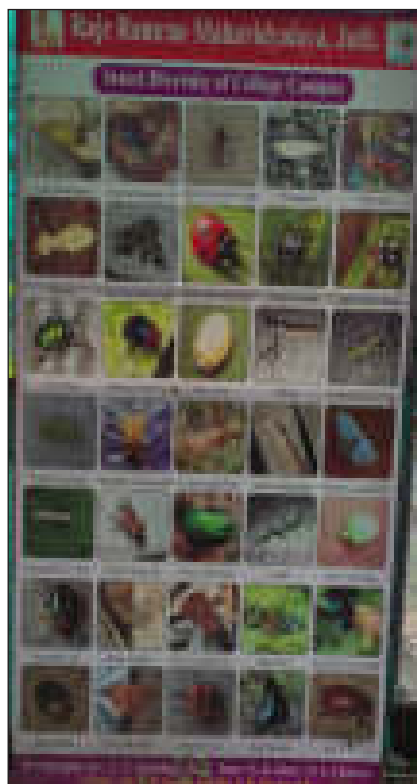
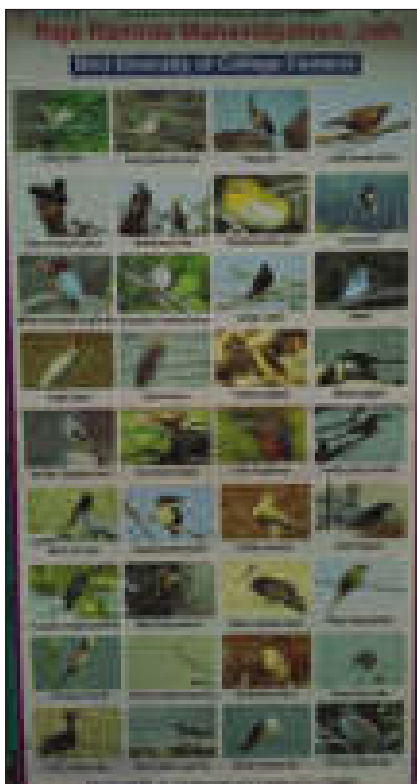
Seminar on 'The Constitution of India: Past, Present and Future' organised by Shikshanmaharshi Bapuji Salunkhe Mahavidyalaya Karad.

Refreshers / Orientation Programs:

- Participated in Orientation and Sensitization Programme under Malaviya Mission Teacher Training Programme (MM-TTP) of University Grants Commission (UGC) organized by UGC-MMTTC, Goa University from 12.03.2024 to 20.03.2024.

Worked as a Co-ordinator of following Activities/Courses:

- Entrepreneurial Marketing Activity - 'Bech ke Dekho'
- Bridge Course
- Seminar on Entrepreneurship Skills and Techniques
- Industrial Visit
- वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा -वाणिज्य विभाग ग्रंथालय भेट
- One Day workshop on "National Education Policy, Skill Development and National Credit Framework"
- One Day workshop on "Understanding Consumer Protection Act 2019: Rights, Remedies and Responsibilities"
- Worked as a Co-ordinator for "Certificate Course in Banking Operation"
- Worked as a Co-ordinator for "Certificate Course in Retail Marketing and Supply Chain Management".

Department of Chemistry (UG)

- Faculty members of the department have successfully published **03 patents** and **09 research papers** in reputed journals.
- Mr. Sohil A. Badkar (B.Sc.-III) received Dr. M. H. Jagdale Prize for first in university Rankers list at Shivaji University, Kolhapur.
- Three students from B.Sc. Part III received Scholarship of the Central Government.
- Three Ph.D. students awarded Maha Jyoti Fellowship by the State Government of Maharashtra.
- Introduced New Course M. Sc. Organic Chemistry.
- Conducted four certificate courses.
- Thirty students from the dept. of chemistry are seeking admission to postgraduate program in various universities and colleges
- Carried out the "**Molecule of the Week**" educational activity to enhance conceptual understanding.
- Organized a program of "**Nobel Prize Winners**" in chemistry to highlight major contributions in Chemistry.
- Arranged a Study tour for U.G and P.G. students to promote experiential learning.
- Organized workshop on "Alumni -Student's Interaction: "Job opportunity in Pharma Industries" on 12th, August 2024.
- Organized One Day Seminar on "**Research Methodology: Project Formulation**" on 1st Jan. 2025.
- B. Sc. III Students completed One Week Internship programme from 10th Feb.to 18th February 2025 by at **Om Pipes Plastic Industry, Manisha Labrotary, and Rajaram Bapu Sugar Industry.**
- Celebrated Science Day with a "**Science Festival**" on 28th (1h) February 2025.
- Organized workshop on "**Learning Chemistry through Games**" on 21st March 2025.
- Organized workshop on "**Spectral Analysis of Organic Molecules**" on 21 March 2025.
- 38 Students completed Job Training programme on "**Instrumentation Handling**" at Assura Pharma Training Institute, Vishrambag, Sangli, during 10th- 25th March 2025.

Mr. K. K. Rangar
Head of the Dept.

Department of Chemistry (PG)

- Started a new course in M. Sc. Organic Chemistry
- Miss Nandini Gadade stood first rank and Miss Danamma Khot secured 9th rank in M.Sc. Analytical Chemistry Merit list of Shivaji University, Kolhapur.
- Conducted four certificate courses within the department.
- Admitted 30 students to Postgraduate programme in Chemistry across various universities and affiliated colleges.

- Conducted best Practice "Molecule of the Week"
- Conducted best Practice named "Noble Prize Winners"
- Organized **study tour** during 18th April to 20th April 2025.
- Organized workshop on "Alumni -Student's Interaction: "Job opportunity in Pharma Industries" on 12th August 2024.
- Organized Welcome Function of M. Sc.-I Analytical Chemistry students on 21 August, 2024.
- Organized One Day Seminar on "Research Methodology: Project Formulation" on 1 Jan. 2025.
- B. Sc. III Students attained One Week Internship programme during 10th-18th February 2025 by Om Pipes Plastic Industry, Manisha Labrotary, and Rajaram Babu Sugar Industry.
- Celebrated **Science Day** with a "**Science Festival**" on **28th February 2025**.
- Organized workshop on "Learning Chemistry through Games" on 21 March 2025.
- Organized workshop on "Spectral Analysis of Organic Molecules" on 21 March 2025.
- **38** Students Attended 'On Job Training' programme on "Instrumentation Handling" in Assura Pharma Training Institute, Vishrambag, Sangli, during 10th-25th March 2025.
- Faculty members of the department have published **03 patents and 09 research papers** in reputed journals.
- The department currently has 05 Ph.D. students, in which 03 are recipients of the Maha Jyoti Fellowship awarded by the State Government of Maharashtra.
- Organized workshop on "Alumni-Student Interaction: Job Opportunities in Pharma Industries" on 12th August 2024.
- Organized seminar on "Research Methodology: Project Formulation" on 1st January 2025.
- Organized workshop on "Learning Chemistry through Games" on 21st March 2025.
- Organized workshop on "Spectral Analysis of Organic Molecules" on 21st March 2025.

Dr. S. R. Kulal

Co-ordinator

Personal Profile

Prof. (Dr.) Suresh S. Patil

M. Sc., Ph. D., SET

Patent Publications:

- AI-Enabled Computer Device for Skill assessment and Personalized Training.
- UK Design 11, February 2025.
- Development of Advanced Catalysts for Carbon and Conversion. Indian Patent, 10 January 2025.
- Capacitive and Diffusion Contributions In Porous Spherical Cluster Silicon Nanoparticles-Nanographite Composite Anode for Enhanced Power and Energy Density in Lithium-Ion Energy Storage Devices. Indian Patent, 29 November 2024.

Paper Publications:

- Published a research paper entitled Catalytic Exploration of New SO₃H difunctionalized Bronsted acidic ionic liquid for versatile synthesis of xanthenes, Journal of Indian Chemical Society,

<https://doi.org/10.1016/j.jics.2025.101725>.

- Aqueous extract of CAP-ash: A greener benchmark for Suzuki-Miyaura coupling reaction in palladium catalyzed ligand-free condition. Journal of Molecular Structure, <https://doi.org/10.1016/j.molstruc.2024.140160>.
- Alginic acid in water at room temperature: a natural combination for the environmental benign synthesis of 2,3-dihydroquinazolin-4(1H)-ones. Research on Chemical Intermediates, <https://doi.org/10.1007/s11164-023-05147-8>.
- Pd(OAc)₂/[C18-DABCO-C18]₂Br: a nano palladium catalytic approach for Mizoroki-Heck and Suzuki-Miyaura coupling reactions in water. New Journal of Chemistry, <https://doi.org/10.1039/D3NJ04035F>.
- NiZnFe₂O₄: an eco-compatible and magnetically separable catalyst for multicomponent synthesis of 2-amino-4H-chromenes. Research on Chemical Intermediates, <https://doi.org/10.1007/s11164-023-05043-1>.

Research Student Ph.D Awarded:

- Dr. Patil Bhagyashree Maruti - 10 March 2025.
- **University Representation**
- Appointed as a Member, Lead College Scheme Working Committee Shivaji University Kolhapur.
- **Sanstha Representation**
- Worked as a chairman, Inter Institutional Academic and Administrative Audit Committee at Tuljabhavani College, Tuljapur
- **Participated in outreach Activities:**
- Chief guest for A farewell function for III year students organized by ASC College Umd, Tal Jath on 25 March 2025.
- Attended a workshop on 'On Screen Marking' organized by Shivaji University Kolhapur at Willingdon College, Sangli 13 Dec 2024.
- Attended a workshop on 'Paris Parsh Scheme' organized by Dr. Patangrao Kadam College, Sangli on 17 Dec 2024.
- Attended a workshop on 'MOU Signing' organized by Dr Bapuji Salunkhe College of Engineering and Technology Kolhapur on 15 April 2025.

Mr. Krishna K. Rangar

M. Sc

- Worked As a coordinator of one-day workshop on “Alumni–Student Interaction: Job Opportunities in Pharma Industries” organized by the P.G. Department of Chemistry at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 12th August 2024.
- Organized a one-day seminar on “Research Methodology: Project Formulation” organized by the P.G. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 1st January 2025.
- Attended one-day workshop on “Recent Trends in the IT Industry” organized by the Lead College, B.C.A. Department, and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 22nd January 2025.
- Attended one-day workshop on “National Education Policy, Skill Development, and National Credit Framework” organized by the Lead College, Department of Commerce, and IQAC at Raje Ramrao

Mahavidyalaya, Jath, on 28th January 2025.

- Organized a one-day workshop on "Learning Chemistry through Games" organized by the P.G. Department of Chemistry at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 21st March 2025.
- Organized a one-day workshop on "Spectral Analysis of Organic Molecules" organized by the P.G. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 21st March 2025.
- Attended one-day workshop on "Revised NAAC Framework: Binary Accreditation" organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 8th February 2025.
- Attended workshop on onscreen marking (OSM) organized by Shivaji University Kolhapur at Willington College Sangli 13 Dec 2024.
- Worked as member of College Development committee.
- Worked as Chairman of College Examination committee.
- Worked as Chairman of Time Table committee.
- Worked as Chairman SAF committee.
- Worked as Chairman college Affiliation Committee.
- Worked as Chairman of Ladies Hostel committee

Dr. Arvind A. Pawar

M.Sc. Ph.D.

- Attended one day workshop on "Indian Knowledge System" (NEP-IKS) organized by Smt. Kasturbai Walchand College of Arts and Science, Sangli sponsored by Shivaji University, Kolhapur on 25th October, 2024.
- Worked as **Organizing secretary** in One Day Workshop on Spectral Analysis of Organic Molecules" organized by P. G. Department of Chemistry, on Friday, 21st March 2025.
- Worked as **Organizing secretary** of One Day Workshop on "Learning of Chemistry through Games" organized by P. G. Department of Chemistry, Raje Ramrao College, Jath on Friday, 21st March 2025.
- Worked as a Paper Setter for theory Examination March/ April 2025 summer examination for B.Sc. (CBCS) sub. Code 79684 For B.Sc. III Sem-VI conducted by Shivaji University, Kolhapur.
- Worked as an Internal Senior Supervisor for BA, B.Com. examination Oct 2024 conducted by Shivaji University, Kolhapur.
- Worked as an Expert Examiner in the Ram **Vijay Avishkar Research Convention 2024**. organized by Avishkar Research committee Raje Ramrao College, Jath on 05th October 2024.
- Worked as convenor of One Day Seminar on "Research Methodology: Project Formulation" Organized by P. G. Department of Chemistry on Wednesday, 01st Jan. 2025.
- **Research Papers published:-**
- **Published a paper entitled "Durable Candle Soot/PDMS Composite Coated Superhydrophobic Sponges for Oil-Water Separation" Studies in Science of Science, ISSN:1003-2053, Volume 43, Issue 03, 2025, Pages 64-75.**

Dr. Shivaji R. Kulal

M.Sc.,Ph.D.

- Published a research paper entitled "Candle Soot Modified Superhydrophobic/ Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation" at Development of India: Issues and Challenges, ISBN: 978-93-341-3927-3, Volume-1, Chapter-15, pages: 83-95, 2024.
- Published a research paper entitled "Polymer Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation: A review" International Journal of Scientific Research in Science and Technology, ISSN: 2395-602X, Volume 11, Issue 23, pages:62-69, 2024
- Published a research paper entitled "Recent Progress in Fabrication of Candle Soot Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation", International Journal of Advance Studies and Growth Evaluation, E-ISSN: 2583-6528, Volume: 3 Issue: 3 Pages: 16-20, 2024, Impact Factor (SJIF): 5.231.

Research Papers Presented:-

- "Synthesis of Superhydrophobic Stainless Steel Mesh Modified by Polymer, Silica and Candle Soot Nanoparticles" in Multidisciplinary International e-Conference on "The Future of Knowledge: Indterdisciplinary pathways of Knowledge on 28th February 2025 at Arts, Science & Commerce College Shivajinagar Gadi, Dist-Sambhajinagar.
- "Polymer Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation: A review" in the International Conference on "Transformative Research Trends in Multidisciplinary Contexts at Shrimanth Bhaiyyasaheb Rajemane Mahavidyalaya, Mhaswad, Dist- Satara held on 30th January 2025.
- "Candle Soot based superhydrophobic surfaces for oil-water separation" in one day national Conference on Emerging Trends in Science and Technology (NCETST-2025) Knowledge on 22nd March 2025 at Willingdon College Sangli
- "Natural Synthesis of Superhydrophobic Stainless Steel Mesh for Oil-Water Separation" in the International Conference "Innovations in Science for Sustainable Development held orr 19th and 20th March, 2025 at Smt. Narsamma Arts, Commerce and Science College, Kiran Nagar, Amravati.
- "Superhydrophobic Sponge Modified by Naturally Synthesized Silica and Candle Soot Nanoparticles in the National Conference "Innovation for Sustainable development and Restoration of Environment" held on 6th March 2025 at Kakasaheb Chavan College, Talmavale, Dist- Satara

Resource Person/Chief guest:-

- Worked as Resource Person for the 'Preparation of NAAC Peer team Visit organised by Smt. ARPK Kanya Mahavidyalaya, Ichalkaranji on 22-01-2025.
- Resource for the 'Preparation of SSR' on 4th August 2024 organised by Vithal Daji Patil Arts, Commerce & Science Mahavidyalaya, Salgare on 04-08-2024.
- Resource Person for the 'Preparation of NAAC Process for First Cycle organised by Gangabai Gobbi Women's College of Education, Jath on 11-12-2024.
- Resource Person for 'One Day Teachers Training Programme on Revised Syllabus organised by Ajara Mahavidyalaya, Ajara on 07-08-2024.
- Presented as a Resource Person on topic of "Interface with Peer Team & Documentation Organised by SKW college of Arts & Science, Sangli on 03-08-2024.
- Resource Person for 'Filling of AQAR' organised by Arts, commerce & Science college Umadi on

22-08-2024

- Worked as a Resource Person for the 'Preparation of NAAC Peer team Visit Organised by Miraj Mahavidyalaya, Miraj on 15-10-2024.
- Worked as a Resource Person for the 'Preparation of NAAC Peer team Visit Organised by Shri Shahu Mahavidyalaya, Sarud on 29-09-2024.
- Worked as a Resource Person for the 'Preparation of NAAC Peer team Visit Organised by Ganpatrao Aravade college of commerce, Sangli on 01-08-2024.
- Worked as a Resource Person for the 'Preparation of NAAC Peer team Visit' organised by Gangabai Gobbi Womens College of Education, Jath on 10-11-2024.
- Worked as a Chief guest on the occasion of 10th students Farewall Function' organised by New English School, Kumbhari on 18-02-2025.
- Worked as a Chief guest on the occasion of 10th students Farewall Function' organised by New English School, Valsang on 01-02-2025.

Mr. G. D. Salunke

(M. Sc., B.Ed, NET, GATE)

Conferences/Workshop/Seminar Attended

- Attended one-day workshop on "Alumni-Student Interaction: Job Opportunities in Pharma Industries organized by the P.G. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramran Mahavidyalaya, Jath, on 12th August 2024.
- Attended one-day seminar on "Research Methodology: Project Formulation" organized by the P.G. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 1 January 2025
- Attended a one-day workshop on "Recent Trends in the IT Industry" organized by the Lead College, B.C.A. Department, and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 22nd January 2025.
- Attended one-day workshop on "National Education Policy, Skill Development, and National Credit Framework" organized by the Lead College, Department of Commerce, and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 28th January 2025.
- Attended one-day workshop on "Learning Chemistry through Games" organized by the P.Ci. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 21 March 2025.
- Attended one-day workshop on "Spectral Analysis of Organic Molecules" organized by the P.G. Department of Chemistry and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 21 March 2025.
- Attended a one-day workshop on "Revised NAAC Framework: Binary Accreditation" organized by Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 8th February 2025.
- Attended one-day National Conference on "Emerging Trends in Science and Technology 2025" organized by Willingdon College, Sangli, on 22nd March 2025.

Paper published/Presented

- Published a researcher paper entitled "An efficient, catalyst-free synthesis of novel indenoquinoxaline fused hydrazinylthiazoles and their antimicrobial evaluation with molecular docking study" at Journal of Molecular Structure Volume (2025), 1321, 5, 140069.
- Published a researcher paper entitled "Effective and Recyclable Polymer-Supported Catalyst for the One-Pot Synthesis of Spirooxindoles: Analysis of Anti-Inflammatory Properties and Molecular

Docking Studies" National Conference on Emerging Trends in Science and Technology 2025, organized by Willingdon College, Sangli, on 22nd March 2025.

Miss Mehejbin R. Mujawar

M.Sc. SET

- Presented a Paper Entitled "Superhydrophobic Sponge Modified by Naturally Synthesized Silica and Candle Soot Nanoparticles" at Kakasaheb Chavan College, Talmavale in the National Conference "Innovation for Sustainable development and Restoration of Environment" held on 6th March 2025.
- Presented a Paper Entitled "Synthesis of Superhydrophobic Stainless Steel Mesh Modified by Polymer, Silica and Candle Soot Nanoparticles" at Arts, Science and Commerce College Shivajinagar, Gadhi in the International Conference "The Future of Knowledge: Interdisciplinary Pathways to Innovation" held on 28th February, 2025.
- Presented a Paper Entitled "Polymer Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation: A review" at Shrimanth Bhaiyyasaheb Rajmane Mahavidyalaya, Mhaswad in the International Conference "Transformative Research Trends in Multidisciplinary Contexts" held on 30th Jan. 2025.

Research Papers Published: -

- "Synthesis of Superhydrophobic Stainless Steel Mesh Modified by Polymer, Silica and Candle Soot Nanoparticles" at International Journal of Advance and Applied Research. ISSN: 2347-7075, Volume-12, Issue- 4, March, 2025.
- "Durable Candle Soot/PDMS Composite Coated Superhydrophobic Sponges for Oil-Water Separation" at Studies in Science of Science. Volume-43, Issue-3, Feb.-2025, ISSN: 1003-2053.
- Book Chapter published on "A Review on Superhydrophobic and Superoleophilic Membranes for Oil-Water Separation" at Science, Society and Sustainability. Volume-1, Feb.-2025, ISBN: 978-81-982724-6-1.
- "Superhydrophobic Sponge Modified by Naturally Synthesized Silica and Candle Soot Nanoparticles" at International Journal for Science and Advance Research in Technology. Volume-11. Issue-2, Feb.-2025, ISSN: 2395-1052.
- "Superhydrophobic Surfaces: A Review" at International Journal for Multidisciplinary Research. Volume-7. Issue-1, Feb.-2025. ISSN: 2582-2160.
- "Polymer Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation: A review" at International Journal of Scientific Research in Science and Technology. Volume-11, Issue-23, Dec.-2024. ISSN: 2395-6011.
- Book Chapter published on "Candle Soot Modified Superhydrophobic/Superoleophilic Surfaces for Oil-Water Separation: A review" at Development of India Issues and Challenges. Volume-1, Issue-1, Nov.-2024, ISBN: 978-93-341-3927-3.
- Paper published on "Review on Candle Soot based Superhydrophobic Surfaces for Oil-Water Separation" at Journal of Shivaji University: Science and Technology. Volume-49, Issue-1, January-2023, ISBN-Science-0250-5347.

Lectures/Academic/General-

FDP-

- One-week online FDP on "Recent Advances in Nanotechnology and its Applications" at Dr. Bapuji Salunkhe Institute of Engineering & technology. Kolhapur on 01/01/2025 to 05/01/2025.
- One week FDP on "Functional Materials for Sustainable Development" at Netaji Subhash University of Technology, Dwarka, New Delhi on 27/01/2025 to 31/01/2025.

Training Programme: Training Programme on "AI Tools and Advanced Excel for Enhancing Paper Writing & Project Report" at Vidya Vihar Institute of Technology, Purnea, Bihar, India.

State Level Competition:

Poster Presentation in State level Science Competition "Sci-STAR 2025" at Sanjay Ghodawat University, Kolhapur on 24th Jan. 2025.

Webinar:

Webinar on "Important Medicinal Plants and Uses" at Sahyadri Sankalp Society, Srushtidnyan and Athalye, Sapre-Pitre College, Devrukh, Maharashtra, India on 21 Jan. 2025.

Mr. Sagar Sadashiv Jivanavar

- Worked as a Member of the Study Tour committee and successfully organized tour for B.Sc. III to Kokan (Maharashtra) on 06 March 2025
- Worked as a team member during the Science Day Festival and conducted a Poster presentation Competition. on 27th February 2025
- Worked as a member of the Sports Committee and served as a judge for the throwing game.
- "Synthesis of Superhydrophobic Stainless Steel Mesh Modified by Polymer, Silica and Candle Soot Nanoparticles" at International Journal of Advance and Applied Research. Volume-6, Issue-17, Feb-2025, ISSN: 2347-7075
- "A Review on Superhydrophobic and Superoleophilic Membranes for Oil-Water Separation" at Science, Society and Sustainability. Volume-1, Feb-2025, ISBN: 978-81-982724-6-1
- "Superhydrophobic Surfaces: A Review" at International Journal for Multidisciplinary Research, ISSN: 2582-2160, Volume-7, Issue 1, pages: 1-13, 2025.
- "Superhydrophobic Sponge Modified by Naturally Synthesized Silica and Candle Soot Nanoparticles" at International
- Journal for Science and Advance Research in Technology, ISSN: 2395-1052, Volume-11, Issue 2, pages: 43-47, 202

Miss. Sneha. V Patil

(M.SC. SET)

- Qualified Ph.D. entrance of Shivaji University, Kolhapur.
- Active participation in Science Day programme
- Worked as a member of Rangoli competition In Vivekanand Saptah.
- Worked as a judge for Bandmiton Annual Sport Competition

Miss Pranali Ankush Patil.

(M.Sc,SET)

- Qualified Ph.D entrance of Shivaji University Kolhapur
- Active participation in Science Day programme
- Worked as a Member of Rangoli Competition In Vivekanand saptah.

Miss. Smita Shivanand Koti

(M.Sc. SET)

- Qualified MH-SET Examination held in 2024
- PET Qualified-2025 and registered for Ph.D. in Shivaji University Kolhapur
- Worked as a member of 'Molecule of the Week'
- Participated in one day workshop on learning chemistry through games and spectral analysis of molecule:
- Participated in sports tournament conducted by College and awarded 2nd prize in Badminton & 1st in Carrom

Ms. Priyanka Tanaji Bhusnur

M.Sc. SET

- Awarded Maha Jyoti Research Fellowship 2024. entitled Catalytic Properties of Mixed Transition Metal Oxides for Organic Transformation.
- Attended Two Days National Conference on "Sustainable Development and Scientific Synergies for the future (SDSSF-2025) organized by Yashwantrao Chavan Wana Mahavidyalaya, Wananagar on 21st & 22nd feb. 2025.

Ms. Shahin Dilavar Patil

M.Sc. SET

- Worked as a coordinator of Research Methodology Course.
- As a member of the study tour (M.Sc. chemistry) Committee completed a tour to Dandeli (Karnataka) 18 March 2025
- Worked as a member of Women Empowerment cell committee, Ramvijay Saptah committee, Sports annual committee & Science festival. committee

Mr. Rajesh B. Sawant

M.Sc. NET

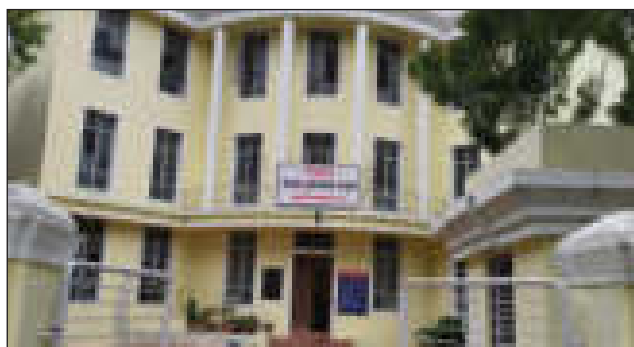
- Worked as a course co-ordinator of house hold chemicals
- Worked as a Member of Intership Programme for BSC-III Student Visited valcanisation Rajarambapu patil co-operative sugar industry, Tippehali, Jath, from 13th to 20th March, 2025

Ms. Ashwini Birappa Pujari

- Awarded Mahajyoti Research Fellowship in 2024 for studies on Catalytic Properties of some metal oxides for organic Tronoformations.
- Worked as a member of Ramvijay Avishkar committee, Sports annual committee & science Festival.

Ms. Vaishali Rajaram Madane

- Worked as a member of Ramvijay Avishkar committee, sports annual committee and science festival. Worked as a member of s in poster Presentation.
- Worked as member of Internship Programme for B.Sc. III year Student at "Manisha Laboratory"
- Jath from 14th to 15th March 2025

Department of Physics

- Department of Physics is actively engaged to encourage the students to take part in various education competitions.
- Department conducted "Career Oriented Course "Introduction of Household Instruments and their Repairing" for B.Sc. II & III students on 21th March 2025
- Organized a Hands on Training about "Household Instruments and their Repairing" for students and faculty members.
- Organized "Study Tour on 08th Feb. 2025 to 11th Feb. 2025 and seminar" for B.Sc. III students.
- Our students of class B. Se-I, B. Sc-II and B. Se-III participated in Model presentation, Instrument Exhibition, Quiz Competition & Poster Presentation on the occasion of the "National Science Day" on 25th Feb. 2025 and 27th Feb. 2025
- Organized Guest lecture on Introduction of House hold Instruments and their repairing
- Our department is organized Farewell Function of B.Sc. III & M.Sc. II Year Students.
- Our B.Sc-III students successfully completed internship programme in Vivakananda Institute of Technology.
- Department has conducted field project and research project.
- "Teacher's Day Celebration's and Birth Anniversary of Dr. Sarvpalli Radhakrushanan" on Thursday 5th September 2024.
- "Celebrated Birth Anniversary of Dr. A. P. J. Abdul Kalam" on Tuesday 15th October 2024.
- "Educational Study Tour" to Dandeli on Saturday 08th Feb. 2025 to 11th Feb. 2025.
- "Instrument Exhibition on the occasion of science day on Friday 28th Feb. 2025.
- "Model Presentation" on the occasion of International Year of Quantum Science & Technology 2025 on Friday 28th Feb. 2025.
- Interdisciplinary activity for "BCA student Practical Demonstrations" organized by on Thursday 03 March 2025.
- Organized "One Day Workshop on Introduction of Household Instruments and their Repairing" on Monday 21 March 2025.

Prof. Dr. A. K. Bhosale
Head of the Department

Persconal Achievement
Prof. Dr. Appasaheb K. Bhosale
(M.SC. Ph.D.)

Research paper Publication & conferences

- 1) Presented a paper in national conference on "2nd National Conference on Recent Advances In Fabrication Technology Of Nanomaterial's" organized by dept. of physics, Balawant College, vita on 3rd March 2025.
- 2) Published a research paper in international journal Marine Pollution "A facile approach for oil-water separation using superhydrophobic polystyrene-silica coated stainless steel mesh bucket," in 2024.

3) Published a research paper in international journal Emergent Material "Unlocking enhanced photocatalytic potential in copper oxide via Ti, Zn, and Fe based ternary copper (I) oxide: a density functional theory approach" in 2024.

Mr. A. N. Pasale

- Worked as co-ordinator for the Career oriented course on “Introduction of Household Instruments and Repairing during 15/01/2025 to 14/03/2025.
- Worked as a coordinator of a Departmental study tour from 8th to 11 th Feb. 2025 to Gkarna, Yana-Caves, & Dandeli.
- Worked as a coordinator of Blood Donation camp jointly organized by NSS and NCC on 17/01/2025
- Worked as a co-ordinator of Model Presentation Competation organized by Department of Physics on the occasion of celebration of National science day 26 th Feb. 2025
- Worked as a coordinator of a workshop on “introduction of household instruments and their repairing” on 24/03/2025
- Worked as a member in Annual sport tournaments from 27/01/2025 to 30/01/2025 organized by Department of Sport and Physical Education.
- Worked as a member of placement cell committee.

Annaso B. Gurav

M.Sc. Ph. D.

- Delivered a Lecture on “Avishkar Research competition” in students induction programe dated 05/08/2024
- Worked as a Co-ordinator of College Level and District Level Avishkar Research Competition Organized by Raje Ramrao College Jath and Balvant College Vita. On 13/12/2024.
- Worked as a Member of NSS Committee.
- Worked as a co-ordinator of Poster Presentation Organized on the occassion of National Science Day on 27 Feb. 2025
- Worked as a Paper Setter at B.Sc. I and II Year for Shivaji University Kolhapur.

Department of Botany

The Department of Botany actively organized a variety of student-oriented curricular, co-curricular, and extracurricular activities and programs during the academic year

The following activities were successfully conducted during the academic year:

- Bridge Course for B.Sc. I students was conducted from 22nd July 2024 to 10th August 2024 to strengthen educational knowledge.
- A Medicinal Wild Plant Exhibition and a Culinary Competition were organized by the department on 25th July 2024 to promote awareness of Ethnobotany and traditional plant-based knowledge.
- To enhance knowledge of plant diversity on campus, the department initiated a weekly activity titled "Plant of the Week" starting from 22nd July 2024.
- A Certificate Course titled "Gardener cum Nursery Raiser" was conducted by the Botany faculty from 9th August 2024 to 14th September 2024, aimed at skill development and vocational training.
- On the occasion of Vivekananda Jayanti Saptah, the department organized a Medicinal Plant Exhibition on 18th January 2025.
- A botanical study tour was organized for B.Sc. II students to Dr. Balasaheb Sawant Konkan Krishi Vidyapeeth, Dapoli, on 14th February 2024. A separate local excursion was arranged for B.Sc. I students to explore the college our campus and information about the botanical gardens.
- For B.A. Open Elective students, an educational visit to Aishwarya Krushi Seva Kendra was organized on 19th October 2024 to provide practical exposure to biofertilizer usage.
- On the occasion of National Science Day, the department organized a Poster Presentation, Quiz Competition, and Instrumental Exhibition on 28th February 2025 to scientific knowledge among students.
- Students and faculty from ACS College Umadi, ACS College Kumbhari, and Shri S. K. Patil Arts, Commerce and Science College, Sankh visited the Department of Botany, Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath for a botanical excursion study tour.

Dr. Madhumati Yashwant Shinde

Head of the Department

Personal Profile

Dr. Madhumati Yashwant Shinde

M.Sc., Ph.D. (Botany)

- 1. Presented a research paper titled "Effect of Biofertilizer Changes on DPPH Radical Scavenging Activity of Maize (Zea mays L.) Variety African Tall" at the Two-Day National Conference on "Sustainable Development and Scientific Synergies for the Future (SDSSF2025), held on 21st and 22nd February 2025.

Faculty Development & Training Programs

- Successfully completed the UGC-MMTTC Sponsored Online Faculty Induction Programme - Guru Dakshta VII, organized by Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati, from 6th February to 7th March 2025, with Grade A.
- Successfully completed the UGC-MMTTC Sponsored Online NEP 2020 Orientation and

Sensitization Programme, organized by Dr. Harisingh Gour Vishwavidyalaya, Sagar (MP), from 20th May to 31st May 2024.

- Successfully completed a One-Week National Level Online Faculty Development Program on Generative AI Models and Applications of Machine Learning, organized by the Department of Computer Science and Engineering, Shri Vishnu Engineering College for Women (A.P.), held from 21st to 25th May 2024. Conferences and Webinars Attended
- Attended a Multidisciplinary National Conference on Artificial Intelligence (MNCAI2024), organized by Padmabhushan Dr. Vasantraodada Patil Mahavidyalaya, Tasgaon, on 19th September 2024.
- Attended an IP Awareness Training Programme under the National Intellectual Property Awareness Mission, organized by the Intellectual Property Office, India, on 18th January 2025.
- Participated in a National Webinar on “Thinking Towards Water Wisdom: Possibilities and Challenges”, organized by Columbia College, Raipur (C.G.), on 5th June 2024.
- Participated in a National Webinar on “Biodiversity and Recent Trends”, organized by Abasaheb Marathe Arts and New Commerce Science College, Rajapur, on 31st January 2025.
- Successfully completed the Professor Vijay Kothekar Life Science Lecture Series – 2024, organized by Baburaoji Adaskar Mahavidyalaya, Kaij, Beed, from 5th to 10th August 2024.

Institutional Responsibilities

- Worked as a Co-ordinator and Member of College Development Committee
- College Development Committee Member
- Hostel Rector
- Coordinator of the Gender Equity and Women Empowerment Cell
- Internal Complaint cell
- SRPD Coordinator
- CAP Coordinator
- Hostel and Canteen Committee Coordinator
- Discipline committee
- Vivek Vahini Committee

Dr. S. L. Soudagar

M.Sc. Ph.D.

- Worked as a member of One Hour in Library Committee.
- Worked as a member of NSS Committee
- Worked as a member of Study tour Committee.
- Worked as a member of Vachan Sankalp Maharashtra.

Department of Zoology

Departmental of zoology actively organised various students oriented curricular, co-curricular and extracurricular activities and programme during academic year 2024-25. Following enlisted activities were successfully carried out during the academic year.

- Certificate courses- "Medical laboratory techniques on 02-07-2024 to 30-09-2024. Vermiculture on 29-01-2025 to 07/03/2025" was conducted by zoology departement faculty.
- Bridge course for B. Se-I students on 22-07-2024 to 10-08-2024.
- Organised "Welcome function for B. Sc-I" students on 20 August 2024
- The study tour for the B. Sc-II & III student was organised at dapoli etc. on 14-02-2024 to 16-02-2024 and the B. Sc-I students to kanthi cattle farm was visited on 14-02-2024
- To honour the teacher "teacher day was successfully celebrated by students on 05 September 2024.
- On the occasion on **wild life week** the "butterfly Identification trail of Raje Ramrao campus" was organised by department 03 October 2024.
- On the occasion on wild life week the " Bird habitat trail of Raje Ramrao Mahavidyala campus "was organised by the departement on 08 October 2024.
- On the occasion of science day "poster presentation, Quiz competition & Instrumental exhibition was organised on 28 February 2025.
- On the occasion of internation women day "Menstrual cycle and women's health" open discussion and lecture was organised 07 March 2025.
- On the occasion on World Sparrow Day the lecture was successfully organised by the department 20 March 2025.

M. H. Karennavar

Head of the Department

Persconal Profile

Mr. Mahadev H. Karennavar

- Worked as vice Principal.
- Worked as chairman of admission committee.
- Worked as member (Teacher) of college development committee.
- Worked as a IQAC member.
- Worked as Chairman of discipline committee.
- Worked as a chairman of students grievance Cell.
- Worked as member in Building and infrastructure committee.
- Worked as a member of Students Council Formation.
- Worked as a chairman parent teacher association.
- Worked as chairman U.G.C. correspondece committee.

Dr. Sajjan M. B.

- Working as a Member of Board of Studies in Zoology, Shivaji University, Kolhapur.
- Worked as a Member for the Syllabus Sub Committy for B.Sc. III Zoology, Appointed by Shivaji University, Kolhapur.
- Worked as Coordinator for the Certificate Course in Career Oriented Course in Sericulture for B.Sc.III.
- Attended a Workshops on Revised Zoology Syllabus for B.Sc. I Organized by ACS College, Ramanand Nagar, Karad.
- Worked as a Examiner Evaluator for Poster Presentation Competition, and Instrument & Model Exhibition held on occasion of National Science Day (28th February, 2025).
- Working as Staff Secretary of the Science Faculty.
- Worked as a coordinator of a Health Check-Up Camp for faculty members under the College Staff Academy on 5th March, 2025.
- Worked as a Member of the Campus Development Committee, contributing to the Green and Sustainable Development Programme.

Dr. Sangeeta B. Deshmukh

Workshop attended

- Attended Online workshop on "Apiculture Part-2" on 12th May 2024 organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan.
- Attended Online workshop on "Apiculture Part-3" on 23th June 2024 organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan.
- Participated in National level workshop on "Academic honesty in research ethics & plagiarism" organized by Shri Muktanand college, Gangapur on 12 march 2025.
- Participated in One day Work Shop on "New changed syllabus as per NEP 2020 (2.0) for B. Sc-I organised Department of Zoology, Dr. Patangrao Kadam Mahavidyalaya, Ramanandnagar (Burli) on 26th August 2024D
- Participated in one day workshop on New changed syllabus (NEP-2.0) B. Sc-1 Practical and O.E in Zoology on 31 August, 2024 organized by Department of Zoology, The New college, Kolhapur.

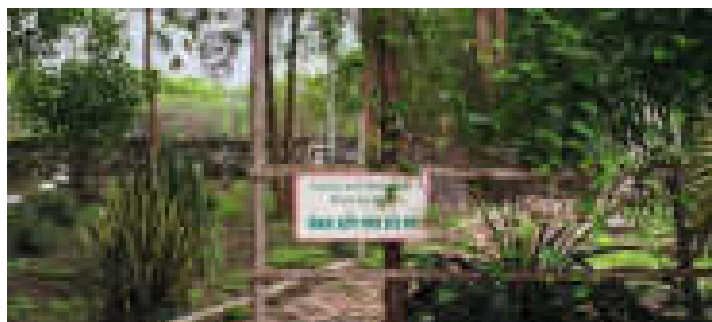
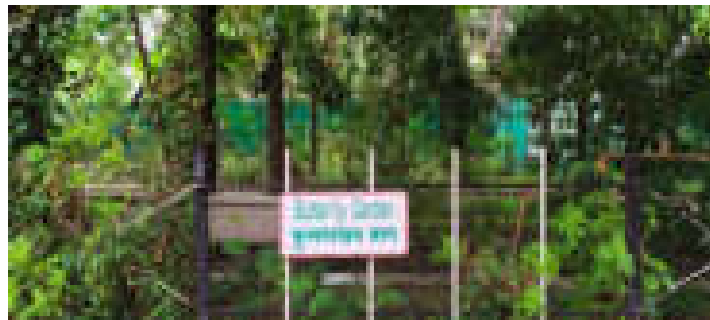
Webinar

- Attended one day webinar on Ecoysstem Restoration- certain essential approaches. principales and interventions. organised by government Women, College Jagtial, Telangana On 28/05/2025,
- Attended one day national virtual seminar on "Yoga for self & society: on the occasion of international yoga day. organised by Government degree College for women, Jagtial, Telangana On 28/05/2025

- Attended a webinar on "Mangroves conservation need of Hour" on 28th July 2024.
- Attended a webinar on "Plant resources at Chandoli National Park" organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan 18th August 2024.
- Attended a webinar on "Wild life rescue, treatment and rehabilitation organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan 06th October 2024.
- Attended a webinar on "Bird migration and its scientific study. organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan 17th November 2024.
- Attended a webinar on "Waste management through community participation" organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan 22th December 2024.
- Attended a webinar on "Pangolin and its various species " organised by Sahyadri Sankalp society srushtidnyan 23th Feb. 2024.
- Attended a National Level Webinar on "World Forest Day world water day" on 22nd March 2025.

Quiz Competation

- Participated in quiz on national insurance awareness day on 28th June 2023.
- Participated in quiz on the occasion of world wildlife day organized by Canara college, Kodialbail, Mangaluru, Karnataka.
- Participated in online quiz on International Women's Day awareness programme 8-10 march. Organized by international graduate women in science (RSYN research)

Department of BCA

B.C.A. department has started in 2008 with the view to provide technical education in such rural area. Now Department has well equipped two Computer Labs having 80 Computers Capacity. Department has one Digital Classroom. Department provides free Wi-Fi Facility to students.

Department has organized various events for academic, social, mental and personal enrichment of students. The events organized during the year 2024-25 are enlisted below:-

- MOU & Collaboration-MOU with Orient Technologies, Pune on 22nd Jan 2025.
- Conducted Bridge Course for B.C.A.-I students during 25/10/2024 to 09.11.2024.
- Induction program conducted for B.C.A-I On 24.10.2024.
- Organized One Day Workshop on Recent Trends in IT Industry in Collaboration with Orient Technologies, Pune on 22/01/2025.b) One Day Workshop on Personality Development in collaboration with D.Y.Patil University, Talasande. (Kolhapur) on 13/03/2025.
- Organized One Week Training on Python Programming in Collaboration with NAANDI Foundation of Mahindra Company from 03/03/2025 to 10/03/2025.
- Total 57 Students Participated in Pool Campus Drive held at Sangola & two students were selected in TCS Company. Quali (Mr.S.G. Mali) HOD., BCA-Dept

Scholarship and Freeship Committee

Central and State government scholarship and Freeship schemes for the academic year 2024-25 were informed to students frequently through notices on boards and College WhatsApp Students groups. Induction programme on "State and National Scholarships (Governmental and Nongovernmental) in Higher Education" was organized for the students. Two meetings on scholarship and freeship were organized during the academic year. The basic required facilities for the form submission have been provided by the college and the governmental notices related to scholarship and freeship were displayed frequently for students on the notice boards.

(Dr. R. S. Banasode)

Department of Mathematics

- Department of Mathematics is actively engaged to encourage the students to take part in various education competitions.
- Conducted "Career Oriented Course (COC) - "Mathematics for Competitive Exams" for B.Sc. III students.
- Organized a Hands on Training about "Use of Ms-Excel and Ms-Power point" for students and faculty members.
- Organized "study tour and seminar" for B.Sc. III students.
- Celebrated the "National Mathematics Day"
- Organized a certificate course on "Mathematics Using Python"
- Organised guest lecturers on "Data science and AI"

Mr. A. L. Ghodake
Head of the Department

Personal Profile

Mr. Vaibhav V. Chandavale
(M.Sc. SET, B.Ed)

Research Papers Presented:

Presented a research paper entitled "Curvature inheritance symmetry in Relativistic Ferrofluid as review" in the National Conference on Applicable Mathematics-2025 on 3-4th march 2025 at Shivaji University Kolhapur.

Ongoing Research:

Registered for M.Phil on Research title 'Curvature inheritance in Relativistic Ferrofluid' at Shivaji University Kolhapur.

Participated in Workshop and Conferences:

- "International Conference on "Advancement and Emerging Trends in Sciences [ICAETS2025]" Organized by Faculty of Science, Dahiwadi College Dahiwadi on: 8th- 10 of January 2025
- One day workshop on Revised Syllabus in Mathematics Organized by Deshbhakt Anandrao
- Balwantrao Naik Arts & Science College, Chikhali on 6th Feb 2025.

Other Academic Works:

- Worked as CAP Co-ordinator of I year Examination Shivaji University Kolhapur.

Academic Activities Organised:

- Guest Lecture on "AI & Data Analysis using Python" Co-Ordinator
- Bridge Course in Mathematics Co-Ordinator
- COC-"Mathematics for Competitive Examination" Co-Ordinator
- Student Internship Programm Co-Ordinator

क्रीडा विभाग अहवाल (वरीष्ठ)

दत्तात्रय दाजी चौगुले बी.ए. - ३

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय सायकलींग स्पर्धेत मध्ये प्रथम क्रमांक प्राप्त केला.
- रोड रेस स्पर्धेत तृतीय क्रमांक प्राप्त व अखिल भारतीय सायकलींग स्पर्धा बिकानेर याठिकाणी झालेल्या स्पर्धेत सहभाग नोंदविला.
- ५ वी रोड स्टेट चॅम्पियन शिप अहिल्यानगर येथे झालेल्या नॅशनल सायकलींग स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांक प्राप्त केला.
- भुवनेश्वर येथे झालेल्या नॅशनल सायकलींग स्पर्धेसाठी निवड झाली.
- पुणे, बारामती सायकल १२२ कि.मी. रेस मध्ये तृतीय क्रमांक सासवड प्राईम सायकलींग स्पर्धेत व्दितीय क्रमांक बारामती प्राईम सायकलींग स्पर्धेत तृतीय प्राप्त केला.

प्रांजल पांडुरंग सावंत - बी.कॉम. -

- महाराष्ट्र राज्य कुस्तीगीर संघटनेच्या अंतर्गत घेण्यात आलेल्या महिला महाराष्ट्र केसरी किताब लढत २०२४-२५ देवळी वर्धा जिल्ह्यामध्ये घेण्यात आलेल्या कुस्ती स्पर्धेमध्ये कांस्यपदक पटकावले.
- शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर अंतर्गत आंतर विभागीय कुस्ती स्पर्धेत तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.

सुवर्णा कृष्णदेव सावंत बी.एस.सी. - २

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय सायकलींग स्पर्धेत रोड रेस मध्ये सातवा क्रमांक प्राप्त केला.
- आणि अखिल भारतीय सायकलींग स्पर्धा बिकानेर या ठिकाणी झालेल्या स्पर्धेत सहभाग नोंदविला.
- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये ५००० मि. धावणे या क्रीडा प्रकारात चतुर्थ क्रमांक तसेच ४X४०० मी. धावणे या खेळ प्रकारात व्दितीय क्रमांक पटकावला कोल्हापूर येथे झालेल्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेकरिता तिची निवड झाली.
- तसेच २० किमी चालणे या क्रीडाप्रकारात तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.
- सांगली जिल्हा अॅथलेटीक असोसिएशनच्या वतीने घेण्यात आलेल्या जिल्हास्तरीय मैदानी स्पर्धेत १० किलोमीटर चालणे या क्रीडा प्रकारात प्रथम क्रमांक प्राप्त केला असून तिचे बालेवाडी पुणे येथे होणाऱ्या राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धेकरिता निवड झाली.
- जंरंडी जिल्हास्तरीय क्रॉस कंट्री स्पर्धेत ६ वा क्रमांक प्राप्त केला आणि अमरावती येथे झालेल्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत निवड झाली.
- शिवाजी विद्यापीठ आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केला.

राहील कमलसाब नदाफ बी.ए. - १

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये गोळाफेक या क्रीडा प्रकारात प्रथम क्रमांक तसेच भालाफेक या खेळ प्रकारात व्दितीय क्रमांक पटकावला.
- कोल्हापूर येथे होणाऱ्या आंतरविभागीय मैदानी स्पर्धेसाठी त्याची निवड झाली.
- महाराष्ट्र राज्य अॅथलेटीक असोसिएशन मार्फत घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय मैदानी स्पर्धेत बालेवाडी पुणे येथे गोळा फेक या क्रीडा प्रकारामध्ये तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.

सुशांत प्रकाश शिंगाडे बी.सी.ए. - २

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी लांब उडी या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.

- कोल्हापूर येथे होणाऱ्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेसाठी त्याची निवड झाली.

- जिल्हा ॲथलेटिक असोसिएशनच्या वतीने घेण्यात आलेल्या जिल्हास्तरीय मैदानी स्पर्धेत लांब उडी या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.
- नागपूर येथे झालेल्या राज्यस्तरीय स्पर्धेत सहभाग

तुशांत निवृत्ती जाधव बी.ए.-१

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये २० कि.मी. चालणे या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांक प्राप्त केला.

पूजा आनंदा वाघमोडे बी.ए. २

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये २०० मी. धावणे या क्रीडा प्रकारात द्वितीय क्रमांक
- ४X४०० मी धावणे या खेळ प्रकारात द्वितीय क्रमांक पटकावला.
- कोल्हापूर येथे झालेल्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेकरिता तीची निवड झाली.
- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केला.

अनिता सदाशिव मोरे बी.सी.ए.- २

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये ४X४०० मी धावणे या खेळ प्रकारात द्वितीय क्रमांक पटकावला
- कोल्हापूर येथे झालेल्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेकरिता तीची निवड झाली.

सुजाता बाळू कांबळे बी.ए.-२

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या सांगली विभागीय मैदानी स्पर्धेमध्ये ४X४०० मी धावणे या खेळ प्रकारात द्वितीय क्रमांक पटकावला
- कोल्हापूर येथे झालेल्या आंतर विभागीय मैदानी स्पर्धेकरिता तीची निवड झाली.

प्रगती तानाजी सावंत एम.एस.सी.-२

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केली.

राधिका सुभाष शिंदे बी.ए.-३

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केली.

सानिका सुभाष शिंदे बी.ए.-१

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केली.

जयश्री सुभाष शिंदे बी.ए.-३

- शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत घेण्यात आलेल्या आंतर विभागीय क्रॉसकंट्री या क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांकाची चॅम्पियनशिप प्राप्त केली.

धोंडीराम नामदेव यमगर बी.ए.-१ श्रीशांत सुनिल पवार बी.ए.-१

- ५१ वी सांगली जिल्हा कुमार गट निवड चाचणी सराव शिबिरा मध्ये निवड झाली.

अनुप शिवाजी मुळे शारीरिक शिक्षण संचालक

- शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर बॉक्सिंग महिला टीम निवड चाचणी समिती सदस्य म्हणून निवड
- शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर अखिल भारतीय बॉक्सिंग महिला टीम कोच म्हणून नियुक्ती.

अनुप शिवाजी मुळे

विभाग प्रमुख

श्री अनुप शिवाजी मुळे

एम.पी. एड., सेट

- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर. बॉक्सिंग महिला टीम निवड चाचणी समिती सदस्य म्हणून निवड.
- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर. अखिल भारतीय बॉक्सिंग महिला टीम कोच म्हणून निवड.
- श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था कोल्हापूर अंतर्गत मा. अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष) यांच्या वाढदिवसानिमित्त गुरुदेव कार्यकर्ते यांच्या साठी अभय चषक क्रिकेट स्पर्धा घेण्यात आल्या सदर स्पर्धेमध्ये तृतीय क्रमांक पटकावला सदर क्रिकेट संघ प्रशिक्षक म्हणून जबाबदारी पार पाडली.
- महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी साठी बुमन एम्पावरमेंट सेल तर्फे घेण्यात आलेल्या स्वसंरक्षण शिबिराचे प्रशिक्षक म्हणून जबाबदारी पार पाडली.
- सांगली जिल्हा क्रीडा विभागांतर्गत घेण्यात आलेल्या जत तालुकास्तरीय मैदानी स्पर्धेचे संयोजक म्हणून काम पाहिले व यशस्वीपणे स्पर्धा पार पाडल्या

ABC ID Committee Report

As per the direction of Govt . of Maharashtra and Shivaji University Kolhapur, committee has taken efforts to creat ABC ID of the students of B.A., B.Com., B.Sc. and BCA Part I course at the time of admission. Admission Committee was informed to students to creat ABC ID number for admistion time. All committee member of ABC ID were activiety guided and provide technical Assistance to the students for generating ABC ID. Special Workshop was organised for all first year students regarding Creation and usages of ABC ID.

Dr. S. G. Gavade

Co-ordinator

राष्ट्रीय छात्र सेना (एन.सी.सी)

महाविद्यालयातील राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग हा छात्रांना राष्ट्रीय, शिस्त, चारित्र्य आणि राष्ट्रप्रेम याची जाणीव करून देतो व अंगीकृत करण्यास प्रवृत्त करतो. शैक्षणिक वर्ष २०२४- २५ मध्ये महाविद्यालयातील एनसीसी विभागात एकूण २७ पुरुष व १५ महिलाना, १६ महाराष्ट्र बटालियन एनसीसी सांगलीचे समादेशक अधिकारी कर्नल चंद्रशेखर साठे व त्यांचे सहकारी यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रवेशित करण्यात आले. राजे रामराव महाविद्यालयातील एनसीसी विभागाचे युगंधर रुपनर याची जुनियर अंडर ऑफिसर व सुदिक्षा भोसले यांची ज्युनियर अंडर ऑफिसर म्हणून निवड करण्यात आली.

दि. २० मे ते २१ जून २०२४ अखेर एनसीसी विभागाच्या वतीने एक महिन्याचे “योगा व ध्यानधारणा” शिबिर डी. के. अकॅडमी जत यांच्या संलग्नित आयोजित करण्यात आले होते. सदर शिबिरात एकूण ५४ शिबिरार्थी सहभागी झाले होते. यामध्ये महाविद्यालयाचे प्राचार्य, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, एनसीसी विद्यार्थी यांनी सहभाग नोंदवला. दि. २१ जून २०२४ रोजी दहावा “आंतरराष्ट्रीय योगा दिवस”, १६ महाराष्ट्र एनसीसी बटालियन सांगलीचे हवलदार संजय बिरनाळे व योग गुरु कु. शुभांगी मोन यांच्या मार्गदर्शनाखाली संपन्न झाला. दि. २५ जुलै २०२४ रोजी “एनसीसी पेयर टीम” बेंगलोर यांना एनसीसीच्या छात्रांनी “गार्ड ऑफ ऑनर” दिले. सन २०२३-२४ चे १६ महाराष्ट्र बटालियन एनसीसी चे वार्षिक तपासणी मा. कर्नल चंद्रशेखर साठे दि. ६ ऑगस्ट २०२४ रोजी केले व एनसीसी विभागचे कौतुक केले. दि. १५ ऑगस्ट २०२४ रोजी महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांच्या हस्ते एनसीसी विभागाने वृक्षरोपण मोहीम केली. दि. ९ ऑगस्ट ते १४ ऑगस्ट २०२४ या कालावधीत एनसीसीच्या व महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी सेल्फी विथ तिरंगा हे अभियान राबवले. दि. १ ऑक्टोबर २०२४ ते १५ ऑक्टोबर २०२४ अखेर ‘स्वच्छता पंधरवडा’ जत नगरपालिका जत व एनसीसी विभाग आर आर कॉलेज जत यांच्या संयुक्तपणे राबवला गेला. यामध्ये सौ. हिमाली रेडेकर, “स्वच्छता समन्वयक” जत नगर परिषद जत यांचे “स्वच्छता जागरूकता” वरती व्याख्यान संपन्न झाले. दि. २४ नोव्हेंबर २०२४ रोजी “निबंध लेखन” स्पर्धा घेऊन एनसीसी दिवस साजरा करण्यात आला. दि. २६ डिसेंबर २०२४ या कालावधीत एनसीसी कॅडेट्सनी पाच दिवसीय क्राऊड मॅनेजमेंट वरती कार्यशाळा यल्लमा देवी यात्रा परिसर जत येथे झाली. या कार्यशाळेत एनसीसी च्या २१ कॅडेट्सनी सहभाग घेतला व यशस्वीरित्या पूर्ण केले. दि. २ डिसेंबर २०२४ रोजी तालुका रुग्णालय जत व एनसीसी विभाग जत यांच्यावतीने जागतिक एड्स दिन जन जागृती फेरी जत शहरांमधून काढली. दि. १७ जानेवारी २०२५ रोजी एनसीसी विभागाच्या वतीने रक्तदान शिबिर संपन्न झाले. यामध्ये एनसीसीच्या १३ छात्रांनी रक्तदान केले. दि. २२ जानेवारी २०२५ रोजी उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी कार्यालय, सांगली व एनसीसी विभाग यांच्या संयुक्त पणे ‘ट्राफिक कंट्रोल अँड रोड सेफ्टी’ वरती एक दिवसीय कार्यशाळा संपन्न झाली.

त्याच बरोबर १६ महाराष्ट्र बटालियन एनसीसी सांगली यांच्या वतीने आयोजित केलेल्या विविध प्रशिक्षण शिबिरामध्ये एनसीसी कॅडेट्सनी सहभाग घेतला व आपली गुणवत्ता सिध्द केली.

एटीसी शिबिर एनसीसी भवन कोल्हापूर

एटीसी शिबिर सांगली

एटीसी शिबिर, बांबवडे

आर्मी संलग्न कॅम्प, पुणे व अहमदनगर

वार्षिक लीडरशिप कॅम्प, अलवार (राजस्थान)

शिवाजी ट्रेल ट्रॅक, कोल्हापूर

आर्मी डे परेड २०२४-२५ पुणे

पुर्वतयारी टीएससी कॅम्प, कोल्हापूर.

महाविद्यालयाचा एनसीसी छात्र सुदिक्षा सुभाष भोसले यांनी दहा विविध ठिकाणची कठोर प्रशिक्षणे यशस्वीरित्या पूर्ण करून आर्मी डे परेड २०२५ पुणे येथे महाराष्ट्र संचालनालयाचे प्रतिनिधित्व केले व आपल्या महाविद्यालयाचे नाव पुणे येथे चमकवले.

एनसीसी (संरक्षण मंत्रालय भारत सरकार) यांच्यावतीने घेण्यात येणाऱ्या बी-सर्टिफिकेट व सी-सर्टिफिकेट परीक्षेत एनसीसी छात्राने भरघोस यश संपादन केले.

त्याच बरोबर महाविद्यालयाचे खालील एनसीसी छात्र या शैक्षणिक वर्षामध्ये भारत मातेच्या रक्षणासाठी भारतीय लष्करात रुजू झाले आहेत.

१. कॅडेट साक्षी दिलीप कोळी (रत्नागिरी पोलीस)
२. कॅडेट कुसुम चव्हाण (पुणे पोलीस)
३. कॅडेट प्रवीण मदन (ठाणे पोलीस)
४. कॅडेट श्रुती संधी (ठाणे पोलीस)
५. कॅडेट संगीता कोळेकर (रायगड पोलीस)
६. कॅडेट किरण रुपनर (इंडियन आर्मी)
७. कॅडेट दयानंद मासाळ (इंडियन आर्मी)
८. कॅडेट वैशाली पाटील (सीआयएसएफ)
९. कॅडेट अश्विनी माने (मुंबई पोलीस)
१०. कॅडेट धनाजी गडदे (इंडियन आर्मी)
११. कॅडेट संदीप बिराजदार (इंडियन आर्मी)

महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रो.(डॉ) सुरेश एस. पाटील यांनी सर्वांचे अभिनंदन केले व शुभेच्छा दिल्या. यापुढेही महाविद्यालयाचा एनसीसी विभाग अभिमानास्पद कामगिरी करेल यात शंका नाही.

कॅप्टन पी. ए. सावंत

एनसीसी विभाग प्रमुख

Competitive Examination Committee

Competitive Exams Committee of the college took various initiatives for the career enhancement of students. It successfully organized One Day Workshop on "MPSC: Secret of Success and Strategies" on 14th Feb., 2025. In the present seminar, Hon'ble Mrs. Shakuntala Nikam (Women and Child Development Project Officer) guided students on the essential strategies, techniques and skills for the success in various competitive exams.

(Dr. R. S. Banasode)

राष्ट्रीय सेवा योजना (एन.एस.एस.)

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या वतीने खालीलप्रमाणे उपक्रम राबविण्यात आले.

- दि. २१ जून २०२४ रोजी 'जागतिक योग दिन' साजरा करण्यात आला.
- दि. ५ ऑगस्ट २०२४ रोजी महाविद्यालयात 'वृक्षारोपण' करण्यात आले.
- दि. ५ ऑगस्ट २०२४ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना व विद्यार्थी उद्धोधन वर्गाचे उद्घाटन प्रसंगी 'राष्ट्र उभारणीत एन. एस. एस. चे योगदान' या विषयावर विशेष व्याख्यान घेण्यात आले.
- दि. २२ ऑगस्ट २०२४ रोजी 'कलकत्ता शहरात महिला डॉक्टरांवर झालेला अत्याचार निषेध फेरी' जत शहरात काढण्यात आली.
- दि. २४ सप्टेंबर २०२४ रोजी एन.एस.एस. दिनानिमित्त महाविद्यालयात 'वृक्षारोपण' करण्यात आले.
- दि. १३ नोव्हेंबर २०२४ रोजी सुनेत्रा कॉलोनी, जत येथे 'मतदार जनजागृती फेरी' काढण्यात आली.
- दि. १४ नोव्हेंबर २०२४ रोजी मतदान जनजागृती अभियानांतर्गत 'मतदारांसाठी शपथ' कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले.
- दि. २६ नोव्हेंबर २०२४ रोजी 'संविधान दिन' साजरा करण्यात आला.
- दि. १० डिसेंबर २०२४ रोजी 'जागतिक मानवाधिकार दिन' साजरा करण्यात आला.
- दि. १७ जानेवारी २०२५ रोजी 'रक्तदान शिबीर' आयोजित करण्यात आला.
- दि. २५ जानेवारी २०२५ रोजी 'राष्ट्रीय मतदार दिन' साजरा करण्यात आला.
- दि. १८ फेब्रुवारी २०२५ ते २४ फेब्रुवारी २०२५ या कालावधीत यल्लमादेवी मंदिर परिसर, जत येथे विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचे आयोजन करण्यात आले. सदर शिबिरात परिसर स्वच्छता, प्लास्टिक मुक्त परिसर, जनजागृती भेरी, वृक्षारोपण, आरोग्य शिबीर, विविध विषयावर व्याख्यान इत्यादी कार्यक्रम घेण्यात आले.
- दि. ६ मार्च २०२५ रोजी ध्वनी प्रदूषण जनजागृती कार्यक्रमालाचे आयोजन करण्यात आले.
- शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये स्वयंसेविक अरुण केरप्पा लोखंडे यांची 'राष्ट्रीय एकता शिबीर' (NIC Cam)-२०२५ साठी निवड झाली होती.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागाच्या वतीने शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये दैनंदिन उपक्रमात परिसर स्वच्छता, प्लास्टिक मुक्त परिसर, विविध विषयावर गट-चर्चा इत्यादी उपक्रम घेण्यात आले.

डॉ. पुंडलिक चौधरी
कार्यक्रम अधिकारी

प्रा. तुकाराम सन्नके
कार्यक्रम अधिकारी

प्रा. मेहेजबीन मुजावार
कार्यक्रम अधिकारी

विद्यार्थी विकास मंडळ

राजे रामराव महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळातर्फे विविध कार्यक्रम राबवले. त्यामध्ये विशेषतः 'वन वीक स्टूडन्ट इंडक्शन प्रोग्राम' चे आयोजन (०५.०८.२०२४ ते १०.०८.२०२४) करण्यात आले. या इंडक्शन प्रोग्राम चा महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थ्यांना उपयोग झाला.

- ०५ ऑगस्ट २०२४, स्टूडन्ट इंडक्शन प्रोग्राम चे उदघाटन डॉ. टी एम चौगुले संचालक, राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर यांच्या हस्ते झाले. त्यांनी 'राष्ट्रीय सेवा योजनाची राष्ट्रवांधणीतील भूमिका' या विषयावर मार्गदर्शन केले.
- ०५-ऑगस्ट २०२४ एन.सी.सी. विभागातर्फे कॅप्टन पी.ए. सावंत यांच्या मार्गदर्शनाखाली 'Relevance of NCC for Inculcating Values' या विषयावर मार्गदर्शन केले.
- ०६ ऑगस्ट २०२४ रोजी 'रिसर्च अँड इनोवेशन अविष्कार कॉम्पिटिशन' या विषयावर डॉ. ए. बी. गुरव यांनी मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रामध्ये 'उच्च शिक्षणासाठी राज्य आणि राष्ट्रीय स्कॉलरशिप चे महत्त्व' या विषयावर डॉ. शिवाजी कुलाळ डॉ. रामदास बनसोडे यांनी विद्यार्थ्यांना सखोल मार्गदर्शन केले.
- ०७ ऑगस्ट २०२४ रोजी 'रोल ऑफ नॉलेज रिसोर्स सेंटर इन हायर एज्युकेशन' या विषयावर प्रा. अभय कुमार पाटील यांनी मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रामध्ये 'स्पोर्ट्स ऍक्टिव्हिटी आणि त्याचे उच्च शिक्षणातील महत्त्व' या विषयावर प्रा. अनुप मुळे यांनी विद्यार्थ्यांना अनमोल मार्गदर्शन केले.
- ०८ ऑगस्ट २०२४ रोजी सांस्कृतिक विभागातर्फे 'कल्चरल ऍक्टिव्हिटीज आणि त्यांचे उच्च शिक्षणातील महत्त्व' या विषयावर डॉ. अशोक गोलवार यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रामध्ये 'स्पर्धा परीक्षा आणि करियर गायडन्स' या विषयावर रेश्मा लवटे यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.
- ०९ ऑगस्ट २०२४ रोजी 'वुमन एम्पावरमेंट आजची गरज' या विषयावर डॉ. संगीता देशमुख यांनी सर्व विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रामध्ये 'ट्रेनिंग आणि प्लेसमेंट ऍक्टिव्हिटीज' विषयी BCA विभागाचे विभाग प्रमुख प्रा. शिवानंद माळी यांनी मार्गदर्शन केले.
- १० ऑगस्ट २०२४ रोजी 'स्किल इनहान्समेंट आणि सर्टिफिकेट कोर्सेस' या विषयावर डॉ. भीमाशंकर डहाळके यांनी मार्गदर्शन केले.

डॉ. भीमाशंकर डहाळके

विद्यार्थी विकास मंडळ प्रमुख

परीक्षा विभाग

महाविद्यालयाचा परीक्षा विभाग हा महत्वाचा व कार्यक्षम घटक असून, विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक मूल्यमापनास जबाबदार आहे. या विभागामार्फत सर्व परीक्षा नियोजन, प्रश्नपत्रिका व्यवस्थापन, उत्तरपत्रिकांची तपासणी व निकाल प्रक्रियेचे व्यवस्थापन पार पाडले जाते.

प्रमुख कार्ये:

- अंतर्गत व बाह्य परीक्षा वेळापत्रकांचे नियोजन व अंमलबजावणी
- प्रश्नपत्रिकांची गोपनीयता व वितरण
- उत्तरपत्रिकांचे संकलन, तपासणी व गुणनोंदणी
- अंतिम निकाल तयार करणे व विद्यापीठास सादर करणे
- पुनर्परीक्षा, पुनर्मूल्यांकन व अन्य संबंधित प्रक्रिया
- विद्यापीठाशी समन्वय

या वर्षी एकूण ०९ परीक्षा यशस्वीरित्या घेण्यात आल्या.

परीक्षांच्या वेळापत्रकात वेळेवर अंमलबजावणी करण्यात आली.

परीक्षा प्रक्रियेत डिजिटल प्रणालीचा वापर वाढविण्यात आला, ज्यामुळे वेळ आणि मनुष्यबळाची बचत झाली.

विद्यार्थ्यांना वेळेत सूचना मिळाव्यात यासाठी SMS/ई-मेल सुविधा वाढविणे.

उत्तरपत्रिका तपासणी प्रक्रियेत अधिक पारदर्शकता ठेवणे.

Mr. K. K. Ranagar

ग्रंथालय समिती

वाचन संस्कृती निर्मितीसाठी एक प्रयोग म्हणून यावर्षी महाराष्ट्र शासनाच्या वतीने संपूर्ण महाराष्ट्रात 'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' हा नाविन्यपूर्ण उपक्रम सुरू करण्यात आला.

विद्यार्थ्यांमध्ये वाचन संस्कृती रुजावी म्हणून महाविद्यालयात प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली ०१ जानेवारी ते १५ जानेवारी २०२५ या कालावधीत 'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' हा पंधरवडा साजरा करण्यात आला. या उपक्रमांतर्गत उद्घाटन व व्याख्यान सामूहिक वाचन, दुमिळी ग्रंथांचे प्रदर्शन, वर्तमानपत्रातील लेख वाचन, परिसंवाद, मुक्त वाचन प्रवेश कार्यक्रम, स्थानिक लेखक परिसंवाद व नव लेखकाची ओळख, स्थानिक लेखक कवींची प्रकट मुलाखत, ग्रंथ प्रदर्शन, ग्रंथ दिंडी व दीक्षांत समारंभ अशा वेगवेगळ्या कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते. व ते यशस्वीपणे पूर्ण करण्यात आले. व त्याचा अहवाल महाराष्ट्र शासनाच्या शिक्षण विभागास सादर करण्यात आला.

'वाचन संकल्प महाराष्ट्राचा' हा उपक्रम महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील व 'एक तास ग्रंथालयातील' या कमिटीतील सदस्यांच्या सहकार्याने यशस्वीपणे पूर्ण करण्यात आला.

प्रा. कुमार इंगळे

ग्रंथालय समितीप्रमुख

Science Association Committee

Science association organized Science festival 2025 for celebration of National Science Day 2025. Various activities were organized by Science Association to enhance the knowledge of students in diverse fields. The details of activities conducted are as follows:

1) Poster Presentation Competition:

Poster Presentation Competition was organized On Thursday, 27 February 2025 at Science Wing from 10:00 am onwards. All B.Sc., M.Sc. students and Geography students were enthusiastically 78 Students were participated in the poster presentation competition.

2) Quiz Competition:

Quiz Competition was organized on 27 February, 2025 by Science Association to enhance the knowledge of the learners in the recent advancement in the various fields of science. 57 Students were participated in Quiz competition.

3) Demonstration/Model/Instrumental Exhibition.

Science Association organized Demonstration/Model/Instrument exhibition on the occasion of National Science Day 28 Feb. 2025 to showcase the immense talents of his students. The exhibition inaugurated by Principal Dr. (Prof.) S. S. Patil. 138 exhibits in the categories such as Physics, Chemistry, Maths and life science. 161 students were involved on a large scale for participation in the exhibition. The teachers and students from various high schools from Jath visited the science exhibition and took advantage of the exhibition. All B. Sc and M. Sc. Students show cased their talents with their gadgets. All the Posters, Quiz Competition and exhibits were examined by invited experts and the winners were awarded with trophies. All participants received certificates.

Inauguration of Poster Presentation competition by Prin. Dr. S. S. Patil and Prof M. b. Chougale. external examiners, Principal and faculty members

Lead College

- Organized One-day seminar on "Research Methodology: for P.G. for students organized of Chemistry, and IQAC at Methodology: Mahavidyalaya, Jath, on 1st January 2025.
- Organized One-day workshop on "Recent Trends in the IT Industry" organized by the Lead College Scheme, B.C.A. Department, on 22nd January 2025.
- Organized One-day workshop on "National Education Policy, Skill Development, and National Credit Framework" by the Lead College Scheme, Department of Commerce, and IQAC at Raje Ramrao Mahavidyalaya, Jath, on 28th January 2025.

(Mr. G. D. Salunke).

Green and Sustainable practices

For the Conservation of Biodiversity Our college has a Green and Sustainable Committee Under this initiative, the following programs and facilities have been implemented in campus:

Tree Plantation Program: Tree plantation programs were conducted on 5th Aug. 2024 and 24th Sept. 2024 to enhance greenery.

Plastic-Free Campaign: was conducted on 20th Feb. 2025 to keep the college campus free from plastic.

Composting Units: One vermicompost unit and five leaf litter composting units have been installed to process garden waste.

Eco-friendly Practices: No weedicides or pesticides are used in campus.

Water Conservation: A rainwater harvesting and borewell refilling system has been developed to conserve water resources.

(Dr. Sajjan M. B.)

प्रसिद्धी विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२४-२०२५ मधील प्रसिद्धी विभागाचा अहवाल आपणासमोर सादर करताना मनस्वी आनंद होत आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी, 'विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण प्रगतीसाठी विविध विभाग कार्यरत असतात. या विविध विभागामार्फत शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले होते.

अशा सर्व कार्यक्रमांची माहिती विद्यार्थ्यांपर्यंत व समाजापर्यंत पोहोचविण्याचे कार्य, 'प्रसिद्धी विभागाने' केले आहे. महाविद्यालयामध्ये चाललेल्या उपक्रमांची माहिती 'वर्तमानपत्रांच्या' माध्यमातून समाजापर्यंत पोहोचण्याचे कार्य प्रसिद्धी विभागाने केले आहे. यामुळे प्रसिद्धी विभागाच्या वतीने महाविद्यालय, विद्यार्थी आणि समाज असा त्रिवेणी संगम बातम्यांच्या माध्यमातून साधला गेला.

दै. सकाळ, दै. पुढारी, दै. केसरी, दै. तरुणभारत, दै. लोकमत, दै. लोकसत्ता, दै. पुण्यनगरी, दै. जनप्रवास, दै. संकेत टाईम्स, दै. हॅलो प्रभात, दै. प्रीतीसंगम, दै. शौर्य स्वाभिमान, दै. साईसंध्या दै. नवराष्ट्र, दै. नवसंदेश, दै. नवयुग, दै. सा. विजयवाणी, सा. नवचैतन्य टाईम्स, दै. जनमत अशा सर्वच दैनिक व साप्ताहिक वर्तमानपत्रातून वर्षभर घेण्यात आलेल्या कार्यक्रमांच्या बातम्या वेळोवेळी प्रसिद्ध झाल्या आहेत.

आमच्या सर्वच पत्रकार मित्रांनी महाविद्यालयाच्या बातम्या वर्तमानपत्रातून प्रसिद्ध करून महाविद्यालयास समाजापर्यंत पोहोचविण्याचे काम केले आहे. त्या सर्व पत्रकार मित्रांचे महाविद्यालयाच्या वतीने व प्रसिद्धी विभागाच्यावतीने आभार.

प्रसिद्धी विभागाचे काम करीत असताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुरेश पाटील तसेच प्रसिद्धी विभागातील सदस्य डॉ. सतिशकुमार पडोळकर, प्रा. तुकाराम सन्नके या सर्वांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले.

प्रा. कुमार इंगळे

ग्रंथालय समिती प्रमुख

Special Cell Standing Committee

As per the directions of Special Cell Division of Shivaji University, Kolhapur the Special Cell Standing Committee of the college has held two meetings with beneficial agenda during the academic year 2024-25. These two meetings were held under the chairmanship of the Principal prof. Suresh S. Patil of the College. In order to achieve the objectives of Special Cell, the Special Cell Standing Committee effectively implemented the decisions taken during the meetings. The soft copies of the minutes were sent to Special Cell division of Shivaji University, Kolhapur.

(Dr. R. S. Banasode)

सांस्कृतिक विभाग

सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने राबविण्यात आलेले उपक्रम खालील प्रमाणे आहेत.

- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने वर्षभरात सर्व महापुरुषांच्या जयंती व पुण्यतिथीनिमित्त अभिवादनाच्या कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.
- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने जत संस्थांचे भूतपूर्व नरेश श्रीमंत रामराव महाराज यांच्या स्मृतीपित्यार्थ 'रामराव डे' साजरा करण्यात आला. यावेळी जत विधानसभेचे तत्कालीन आमदार विक्रमसिंह दादा सावंत, सांगली मार्केट कमिटीचे सभापती मा. सुजय नाना शिंदे व महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील यांच्या हस्ते रामराव महाराजांच्या पुतळ्यास पुष्पहार अर्पण करून अभिवादन करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी आलेल्या पाहुण्यांचे स्वागत लेझीम नृत्यासह करण्यात आले. त्यानंतर 'श्रीमंत रामराव महाराज: जीवन व कार्य' या विषयावर प्रा. पांडुरंग वाघमोडे यांच्या व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.,
- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने भारतीय स्वातंत्र्य दिनाच्या औचित्याने सर्व भाषा देशभक्तीपरक गीतगायन स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते.
- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आष्टा व आजरा येथे आयोजित ४४ व्या युवक महोत्सवानिमित्त १५ कलाप्रकारामध्ये सहभाग घेण्यात आला होता. सर्वाधिक कला प्रकारामध्ये सहभाग घेणारे महाविद्यालय म्हणून राजे रामराव महाविद्यालय, जत ला गौरव मिळालेला आहे. या महोत्सवातील वक्तृत्व स्पर्धेत कु. सानिका वसंत लवटे या विद्यार्थिनीने तृतीय क्रमांक पटकाविला. युवक महोत्सवामध्ये महाविद्यालयाच्या 'लोककला' या कलाप्रकाराला प्रेक्षकांची सर्वाधिक पसंती मिळाली आहे.
- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने 'श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह'चे आयोजन मोठ्या स्वरूपात करण्यात आले होते, ज्याची दखल संस्था स्तरावर घेण्यात आली. 'श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह' मधील आयोजित कार्यक्रमास संस्थेचे कार्याध्यक्ष आदरणीय अभयकुमार साळुंखे साहेबांनी विशेष भेट दिली. 'श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह'चे उद्घाटन श्री. जयसिंगराव सावंत यांच्या हस्ते तर 'श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह'चा समारोप समारंभ संस्थेचे आजीव सेवक व सांगली विभागप्रमुख म.श्री. प्रकाश हाके यांच्या उपस्थित संपन्न झाला.
- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर च्या वतीने आयोजित अनेक स्पर्धांमध्ये सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेऊन यश संपादन केलेले आहे.
- भारतीय संस्कृतीतील महत्त्वाचा उत्सव 'हादगा' या पारंपारिक उत्सवाचे आयोजन सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने करण्यात आलेले होते.
- नॅक मूल्यांकन समिती समोर सांस्कृतिक विभागाच्या विद्यार्थ्यांकडून उत्तम सादरीकरण करण्यात आले.
- सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने २०२४-२५ यां' शैक्षणिक वर्षात दि. ०४ व ०५ फेब्रुवारी, २०२५ रोजी आयोजित विविध कला गुणदर्शन, शेलापागोटे व फूड स्टॉल स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले होते. या स्पर्धामध्ये विद्यार्थ्यांचा उदंड प्रतिसाद लाभला.
- सांस्कृतिक विभागाच्यावतीने १७ जानेवारी संस्थेचे मा. अभयकुमार साळुंखे (कार्याध्यक्ष) साहेबांचा वाढदिवस अर्थात 'ज्ञानशिदोरी' दिनानिमित्त लेझीम पथक व नृत्यासह भव्य अशा ग्रंथदिंडी चे आयोजन करण्यात आले होते. त्याचबरोबर रक्तदान शिबीर, आरोग्य शिबीर यांसारख्या उपक्रमाबरोबरच मृदा-खडक, औषधी वनस्पती व ऐतिहासिक वस्तू व नाणी प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात आले होते. या प्रदर्शनास जत शहरातील शाळांमधील १५०० हून विद्यार्थ्यांनी भेट दिलेली आहे.
- ११. श्री स्वामी विवेकानंद जयंती सप्ताह' सांगली जिल्हा विभागीय स्पर्धेत गुरुदेव कार्यकर्ता गट व महाविद्यालयीन

विद्यार्थी गटामध्ये वक्तृत्व, निबंध कराओके, सुगमगायन, चित्रकला इत्यादी कला प्रकारामध्ये महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी व गुरुदेव कार्यकत्यांनी घवघवीत यश संपादन केले.

सांस्कृतिक विभागाच्या वतीने आयोजित करण्यात आलेल्या सर्व कार्यक्रमासाठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील यांचे मार्गदर्शन व सहकार्य लाभले. त्याचबरोबर सांस्कृतिक विभागातील सदस्यांचे वर्षभरात चांगले सहकार्य लाभले.

गुरुदेव कार्यकर्ता गट

अ.क्र.	प्राध्यापकाचे नांव	स्पर्धा	क्रमांक
१.	प्रा. रेश्मा नायक लवटे	निबंध	प्रथम
२.	प्रा. रविंद्र काळे	वक्तृत्व	प्रथम
३.	प्रा. वैशाली मदन	कराओके गायन	तृतीय क्रमांक

महाविद्यालयीन विद्यार्थी गट

अ.क्र.	प्राध्यापकाचे नांव	स्पर्धा	क्रमांक
१.	कु. सानिका वसंत लवटे	स्पर्धा	प्रथम
२.	शुभम दत्तात्रय भोसले	वक्तृत्व	प्रथम
३.	कु. वैजयंती मोहन शिंदे	चित्रकला	तृतीय क्रमांक
४.	कु. वैष्णवी पाटील	कराओके गायन	तृतीय क्रमांक

मुक्तपीठ

विद्यार्थ्यांनी अभिव्यक्त व्हावे. स्वतंत्र विचार करावा. विद्यार्थ्यांमध्ये वाद, विवाद व संवाद प्रक्रिया निर्माण व्हावी. त्यांच्यामध्ये सहमतीचा विवेक आणि असहमतीचे धैर्य निर्माण व्हावे, या उद्देशाने शिक्षणमहर्षी 'डॉ. बापूजी साळुंखे विचारमंच' आयोजित 'मुक्तपीठ' हे व्यासपीठ 'बोलने से पहले सोचो, सोचने से पहले पढो!' हे ब्रीद घेऊन विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी अनेक खुल्या चर्चांचे आयोजन करते.

सन-२०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षामध्ये 'मुक्तपीठ' व्यासपीठावर खालील विषयांवर खुल्या चर्चेचे आयोजन करण्यात आलेले होते.

- दि. २५/०७/२०२४ रोजी 'वारी समतेची' या विषयावर खुली चर्चा प्रमुख पाहुणे प्रो. जयश्री शिवनंदा
- दि. २६/०८/२०२४ रोजी बहुभाषिक गीतगायन स्पर्धा अध्यक्ष प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील
- दि. १९/०९/२०२४ रोजी 'स्त्रियांना ५० टक्के आरक्षण मिळाले १०० टक्के संरक्षणाचे काय?' या विषयावर चर्चा
- प्रमुख पाहुणे प्रा. एम. एच. करेनवर, अध्यक्ष प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील
- दि. ०७/०३/२०२५ 'मासिक पाळी व स्त्रियांचे आरोग्य' प्रमुख पाहुणे डॉ. प्रदीप भोसले डॉ. रजनी भोसले अध्यक्ष प्राचार्य प्रा. डॉ. सुरेश पाटील
- दि. २४/०३/२०२५ शहीद दिनानिमित्त व अस्पृश्य समस्या शहीद भगतसिंह लिखित दोन निबंधावर खुली चर्चा अध्यक्ष डॉ. बी. एम. डहाळके
- दि. ०३/१०/२०२४ कार्यशाळा, विषय- 'व्यक्तिमत्व विकास व भाषिक कौशल्ये' - वक्ते : मा. शिवाजीराव नेर्ली

संस्थामाता सुशीलादेवी साळुंखे मुलींचे वसतिगृह

महाविद्यालयाचे वसतिगृह गुणवत्तापूर्ण ज्युनिअर आणि सिनियर विभागातील मुलींसाठी निवासी सुविधा प्रदान करते. वसतिगृहाची एकूण क्षमतेची संख्या सुमारे ७० ते ८० विद्यार्थिनीपर्यंत आहे. हे वसतिगृह स्वच्छ, हिरवळीने नटलेले व जैवविविधतेने समृद्ध असे पर्यावरणीयदृष्ट्या अनुकूल परिसरात स्थित आहे. येथे शांततामय वातावरण उपलब्ध असून, अभ्यासात लक्ष केंद्रित करणे तसेच आरोग्यदृष्ट्या पोषक जीवनशैली जगणे शक्य होते. वसतिगृहात विद्यार्थिनींसाठी स्वतंत्र जेवणासाठी मेस सुविधा उपलब्ध आहे, जिथे स्वच्छता आणि पौष्टिकतेचा विशेष विचार करून आहार दिला जातो. अभ्यासासाठी स्वतंत्र अभ्यासिकेची सोय आहे. पिण्याच्या पाण्यासाठी आरओ (ऑरो) शुद्ध जल व्यवस्था असून, २४ तास पाण्याचा पुरवठा सतत असतो. विद्यार्थिनींच्या आरोग्यासाठी आरोग्य केंद्रदेखील उपलब्ध आहे. परिसरात स्वच्छता व हरिततेवर विशेष भर देऊन शाश्वततेच्या मूल्यांना प्राधान्य दिले जाते. दरवर्षी वसतिगृहात मुलींसाठी हॉस्टेल दिनाचे औचित्य साधून विविध उपक्रम विशेष उत्साहात साजरे केले जातात. या दिवशी विद्यार्थिनी विविध सांस्कृतिक आणि कलात्मक कार्यक्रमांमध्ये उत्स्फूर्तपणे सहभागी होतात. रांगोळी, चित्रकला, यांसारख्या स्पर्धा घेतल्या जातात, ज्यातून विद्यार्थिनींना आपली कला व प्रतिभा सादर करण्याची संधी मिळते. एकूणच, हे वसतिगृह मुलींसाठी सुरक्षित, आधारभूत आणि समृद्ध असे शैक्षणिक व वैयक्तिक विकासाचे वातावरण उपलब्ध करून देते.

डॉ. मधुमती शिंदे
वसतिगृह प्रमुख

Study Tours Committee

As part of our commitment to experiential learning, several departments of our college organized educational study tours during the academic year 2024-25. These tours provided students with practical exposure, interdisciplinary learning opportunities, and a deeper understanding of their subjects beyond the classroom.

Department of Zoology and Botany visited Dapoli and Mahabaleshwar on **14 th Feb. to 16th Feb., 2025** to explore biodiversity and ecological systems.

U. G. Department of Chemistry organized a study tour to Malvan and Sindhudurg on 7th to 9th March, 2025 to study the marine ecosystems and chemical processes in natural environments.

Departments of English, Marathi, Hindi and Commerce visited Malvan and Sindhudurg on 20th to 23rd Feb., 2025 to integrating literature with cultural and historical exploration.

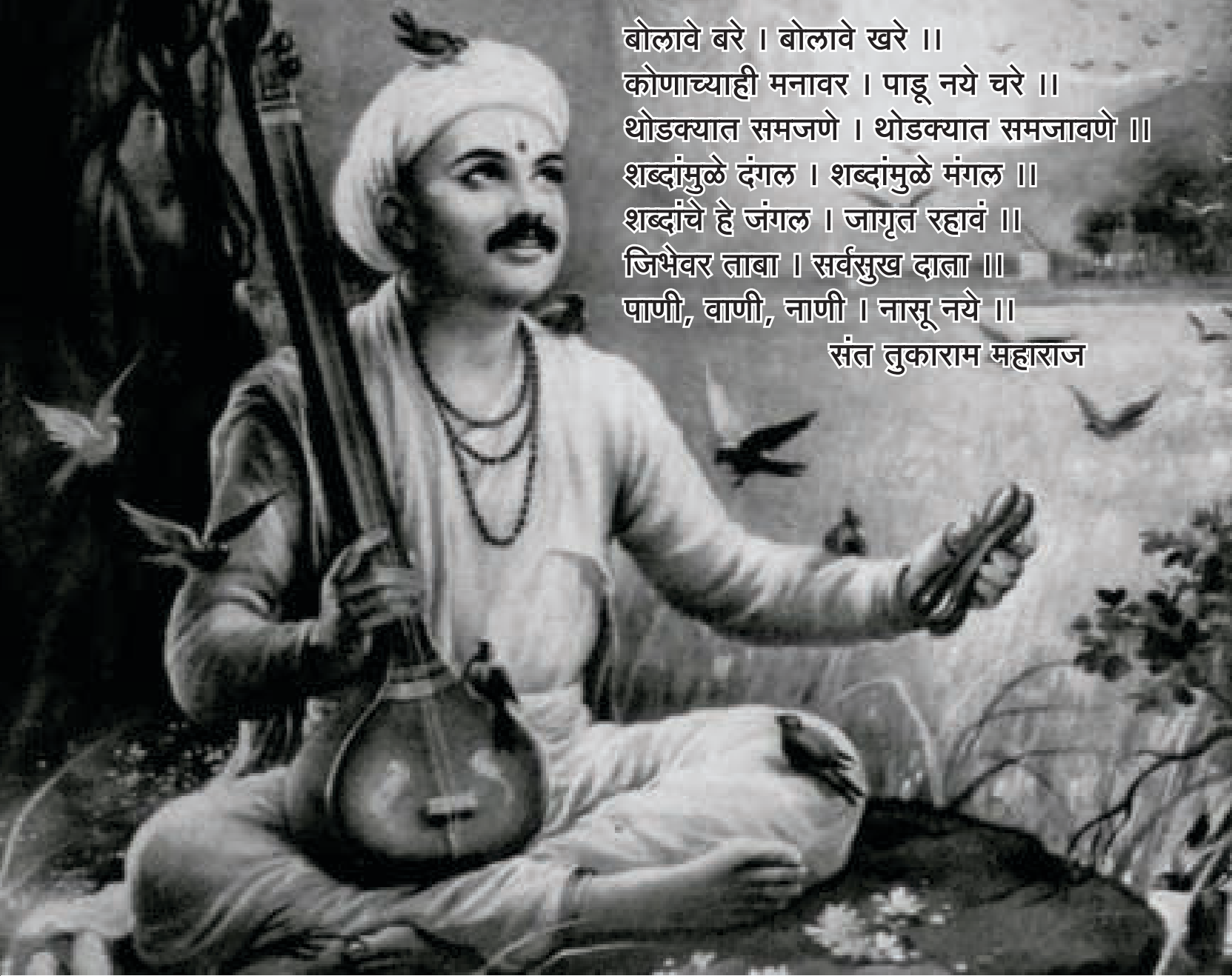
Department of History organized a tour to Vijayapur, Allimatti Dam in Karnataka on 6th Oct 2024 and Malvan and Sindhudurg on 17th to 18th Feb., 2025 offering students insights into ancient architecture, heritage of Indian history and to study marine ecosystems.

Department of Geography organised a study our to Dapoli, Murid on to 3 rd March, 2025. to explore biodiversity and ecological systems. 1st

PG Departments of Chemistry 18th - 19th March, 2025 and Physics 8th 11th Feb., 2025 conducted a tour to Dandeli, focusing on environmental science, sustainability, and physical phenomena in natural habitats. These tours helped foster a holistic learning experience, promoting curiosity, collaboration, and real-world application of academic knowledge.

Dr. M. B. Sajjan

कनिष्ठ विभाग मराठी

बोलावे बरे । बोलावे खरे ॥
कोणाच्याही मनावर । पाडू नये चरे ॥
थोडक्यात समजणे । थोडक्यात समजावणे ॥
शब्दांमुळे दंगल । शब्दांमुळे मंगल ॥
शब्दांचे हे जंगल । जागृत रहावं ॥
जिभेवर ताबा । सर्वसुख दाता ॥
पाणी, वाणी, नाणी । नासू नये ॥
संत तुकाराम महाराज

सह संपादक
प्रा. डी. सी. वसावे

॥ अनुक्रमणिका ॥

अ.क्र.	शीर्षक	विद्यार्थ्यांचं नांव	पान नं.
१	बाप लेकीचं अतुट नातं	कु. प्रणाली सदाशिव क्षिरसागर (११ वी कला)	१७५
२	सोबती	कु. सलोनी वायदंडे (११ वी कला)	१७५
३	महिला सैनिकाची आत्महत्या	कु. वैष्णवी केशव कोळी (११ वी कला)	१७६
४	छत्रपती शिवाजी महाराज	कु. प्रणाली सदाशिव क्षिरसागर (११ वी कला)	१७६
५	माझे बाबा	कु. आसावरी सुभाष नाईक (१२ वी वाणिज्य)	१७७
६	माझी आई	कु. अस्मिता संभाजी वेळेकर (११ वी कला)	१७८
७	पण शाळा मात्र मनात राहिल	कु. सलोनी वायदंडे (११ वी कला)	१७८
८	आई	कु. सलोनी वायदंडे (११ वी कला)	१७८
९	चला वनभोजनाला जाऊ	कु. प्रतिका मल्लाप्पा बंडगे (११ वी कला)	१७९
१०	माझे गुरु	कु. प्रतिका मल्लाप्पा बंडगे (११ वी कला)	१७९
११	भारतमातेचा शूर वीर जवान	कु. प्रतिका मल्लाप्पा बंडगे (११ वी कला)	१८०
१२	सावित्रीबाई फुले	कु. प्रतिका मल्लाप्पा बंडगे (११ वी कला)	१८०

बाप लेकीचं अतूट नातं...

प्रणाली सदाशिव क्षिरसागर
११ वी (कला)

वडिल म्हणजे मुलीच्या जीवनातील खूप मोठा आधारस्तंभ हे मात्र खरं आहे. बरं का एका मुलीवर तिच्या वडिलांशिवाय तिच्यावर खरं प्रेम कोणीही करू शकत नाही. जेव्हा मुलगी जन्म घेते ना तेव्हा सर्वात जास्त तिच्या वडिलानाच आनंद होतो. पण सगळ्यात पहिला वडीलांच्या मनात एकच विचार येतो तो म्हणजे माझी मुलगी पुढे जाऊन काय करेल तिच्या आयुष्यात काय काय होईल. मी तिला खूप मोठं करेन आणि स्वतःच्या पायावर उभ राहायला शिकवेन. जस-जसे मोठी होत जाते तस-तसे वडील जास्त चिंतेत पडत असतात. जरा कुठं घरात मुलगी दिसेना तर घर डोक्यावर उचलून घेतात. मुलगी त्यांच्या काळजाचा तुकडा असते. वडील जे काय करतात ते फक्त त्यांच्या मुलीसाठी करत असतात. वडील हे मुलीच्या आयुष्यातील एकमेव आशास्थान असतात. मुलगीला कसं जगायचं ते तिचे वडिलचं सांगू शकतात.

एका मुलीचे वडील कितीही गरीब असले तरीही त्यांच्या मुलीला काहीच कमी पडू देत नाहीत. तिचे प्रत्येक स्वप्न पूर्ण करतात, त्यासाठी ऊनातानात शेतात काम करतात. त्यांच्या मनात पण खूप दुःख असतात, पण कधीही त्यांच्या डोळ्यात पाणी येत नाही. हे मान्य आहे, कधी-कधी खूप रागवतात पण त्या रागातच त्यांचं प्रेम लपलेले असतं. जेवढे ते रागावतात ना त्याच्यापेक्षा जास्त प्रेम असतं. खरंच एका मुलीला तिच्या वडिलांशिवाय कोणीही समजू शकत नाही. वडिलांमध्ये पण एका आईचं प्रेम लपलेलं असते. एका मुलीच्या जगण्याचं साधन म्हणजे तिचे वडील असतात. जेव्हा मुलगीचे लाड कोण पुरवत असेल ना ते म्हणजे तिचे बाबा. लहानपणापासूनच कोणतीच गोष्ट कमी पडू दिलेली नसते. आणि मुलगीचे हट्ट हे तिच्या बाबाजवळ चालतात. जेव्हा मुलीच्या लग्नाची वेळ येते तेव्हा सर्वात जास्त काळजी तिच्या बाबांनाच असते. तिला तिच्या सासरी सगळे समजून घेतील का? कसे असतील ते सगळे असे वेगवेगळे विचार येत असतात. आणि तो क्षण लवकरच जवळ येतो. मुलीचे लग्न होऊन मुलगी सासरी जात असते तेव्हा सर्वात जास्त दुःख हे तिच्या बाबांनाच होते, ज्या मुलीला त्यांनी लहानपणापासून त्यांच्या डोळ्यापासून लांब

केलेल नसत ती मुलगी त्या क्षणी त्याच्या डोळ्यासमोरून कायमचीच लांब जात असते वडीलां एवढं कोणीही श्रेष्ठ नाही.

कारण एका मुलीला दुसऱ्याना सोपविणे हे फक्त तिचे बाबाचं करू शकतात. एवढा मोठा त्याग हे वडिलचं करू शकतात. लग्न झाल्यावर सगळे पाहुणे जेवून जातात पण शेवटी वडीलच म्हणतात, 'पाहुणं काळजी घ्या माझ्या मुलीची'. हे फक्त वडीलच बोलतात.

शेवटी एवढेच म्हणून कधीही मुलगी ने अस वागु नये ज्यामुळे तिच्या बाबांना समाजात मान खाली घालून चालायची वेळ येईल अशी वेळ कधीही आणू नका.

I Love you papa...

सोबती

कोणीतरी नकळत

आयुष्यात येते आयुष्याला

नवा अर्थ देते.

अनोळखी असताना ओळखीचं

होऊन जाते.

बोलता बोलता आवडी-निवडीत

आपल्याला आपलंस करून घेतं.

मनाला पडलेल्या प्रश्नाचं उत्तर

त्या व्यक्तीकडून मिळू लागतं.

हळूहळू त्या व्यक्तीचं सोबत

असण महत्वाचे वाटू लागतं

त्या व्यक्तीचं सतत सोबतीने असणं

एक वेगळाच आधार देतं.

- सलोनी वायदंडे

११ वी कला.

महिला सैनिकाची आत्मकथा

वैष्णवी केशव कोळी

११ वी कला

मी एक सैनिक आहे. कठीण परिश्रमानंतर मी ही वर्दी परिधान केली आहे. जेव्हा मी लहान होते तेव्हा मी एक वर्तमान पत्र वाचले. त्यात लिहले होते, महिला-पुरुष समान मानून शासनाने नवीन नियम काढले. महिलांनाही सैनिकात भरती होऊ शकतात. हे मी जेव्हा वाचले तेव्हा मी ठरवले की, मी मोठी होऊन एक महिला सैनिक बनून शत्रूपासून देशाची सेवा करणार, म्हणून मी तेव्हा पासूनच मेहनत करणे सुरु केले. जेव्हा ही गोष्ट माझ्या घरच्यांना कळाली तेव्हा त्यांनी मला सक्त मनाई केली. कारण मी एक श्रीमंत बापाची एकुलती एक मुलगी होती. त्यामुळे त्यांना वाटायचे की, एक महिला सैन्यात कशी भरती होऊ शकते व त्यांना वाटायचे सैनिक म्हणजे मृत्यू व आमची मुलगी लाडाने वाढलेली तिथे कशी राहू शकते. त्यामुळे त्यांनी माझे शिक्षण अर्ध्यातूनच काढून १० वी नंतरच माझं लग्न एका मोठ्या घरात केले व माझा नवरा एक सैनिकच होता. माझ्या घरच्यांनी कधी माझी साथ दिली नाही. परंतु माझ्या माहेरच्यांनी माझ्या १० वी च्या परीक्षेनंतर ११ वी ला शिकायला कॉलेज ला पाठवलं व मी ११ वी १२ वी संपवली व त्यातच मला एक मुलगा झाला. १२ वी नंतर माझ्या नवऱ्याने मला विचारले, पुढे शिकण्याची तुझी ईच्छा आहे का? व मी त्यांना हो असे म्हणले व मी त्यांना माझ्या स्वप्ना- बदल सांगितले त्यांनी ऐकले व एक तास मला काही बोलेना, मला वाटले आता स्वप्न कधीच पूर्ण होणार नाही. परंतु ते मात्र शांत बसून कसलातरी विचार करत होते. काही वेळानी ते म्हणाले ठीक आहे, जशी तुझी ईच्छा आहे तर तू तूझे स्वप्न पूर्ण कर मी तुला कधी आडवणार नाही. हे ऐकल्यावर मी खूप आनंदी झाले व तेव्हा पासून मी मेहनत करू लागले. रात्र-दिवस मी स्पर्धा परीक्षेचा अभ्यास सुरु केला. सकाळी ४ वाजता उठायचे व आपली पळण्याची क्षमता वाढवायचे, एक दिवस टीव्ही वर परत एक महिलांची सैन्य भरतीची जाहिरात पाहिली. व मी तेथे जाऊन पोहोचले. पहिल्याच परीक्षेत मी सैन्यात भरती झाले. परंतु माझ्या समोर एक मोठी समस्या आली की माझ्या १ वर्षाच्या मुलाला कसे घेऊन जाऊ ते बाळ खूप लहान होत. त्याला त्याच्या आईची गरज होती परंतु त्यावेळी माझ्या नवऱ्याने व सासूने त्याला संभाळण्याची जबाबदारी घेतली म्हणून माझे स्वप्न पूर्ण झाले होते. सैन्यात भरती झाल्यावर मी

ट्रेनिंग ला गेले. मी या प्रशिक्षणादरम्यान खूप कठीण मेहनत घेतली व काही महिन्यांनंतर जेव्हा माझी ट्रेनिंग संपवून शपथविधीला मी माझ्या सर्व घरच्यांना यायला सांगितले. आई, वडील, नवरा, सासू अभिमानाने मला पाहत होते. शपथविधीनंतर माझ्या आई वडीलांना मला गौरव पुरस्कार देताना त्यांना खूप आनंद झाला. व माझ्या वडिलांनी माझ्याकडे पाहिले व म्हणाले खूप नशीबवान आहे मी कारण तु एक मुलगी असुन माझे नाव उंचावले तेव्हा पासून मुलगी ही मुलां पेक्षा कमी नसते फक्त तिला पाठिंबा व सोबतीची गरज आहे. प्रत्येक आई वडीलांनी त्यांच्या मुलीवर विश्वास ठेवला पाहिजे व मुलीला मुलगा म्हणून सांभाळले पाहिजे.

“छत्रपती शिवाजी महाराज”

स्वराज्य घडवले शिवबांनी
मावळे होते साथीला.
गर्व कधी नाही केला जातीचा
अभिमान आहे मला या मातीचा.
जिजाऊ मातेचा लेक तो
मराठ्यांचा राजा होता
झुकला नाही कोणासमोर
मुघलांचा तो बाप होता.
आयुष्य मिळणं हा
नशिबाचा भाग आहे.
मृत्यू येणे हा काळाचा भाग आहे.
पण ३५० वर्षांनंतर ही
रयतेच्या मनात राहणं
हा महान कार्याचा भाग आहे.
निधड्या छातीचा
कणखर मनाचा
मराठी बाणांचा
भारत भूमीचा एकच राजा
शिवछत्रपती शिवाजी माझा

प्रणाली सदाशिव क्षिरसागर

११ वी कला

माझे बाबा

आसावरी सुभाष नाईक

१२ वी वाणिज्य

जीवनामधील अनमोल गोष्ट म्हणजे माझे बाबा. माझ्या बाबाचे नाव सुभाष आहे. माझे बाबा सकाळी लवकर उठतात व सर्व काम पूर्ण करून देवाला नमस्कार करतात. बाबा म्हणजे कुटुंबाचा आधार आहे. बाबा माझ्यावर खूप प्रेम करतात. माझ्यावर खूप चांगले संस्कार करतात. घर कुटुंब चालवणे असा त्यांचा रोजचा दिनक्रम आहे. माझे बाबा शेतकरी आहेत. शेतामध्ये ते खूप कष्ट करतात. माझे बाबा शेतामध्ये पाणी पाजणे व इतर गोष्टी सर्व बाबा करतात.

माझे बाबा दिवसभर काम करून ते सध्याकाळी चक्की चालू करतात. माझे बाबा खूप कष्टाळू आहेत व अभ्यासातील सर्व वस्तू ते मला आणून देतात. माझ्या बाबांना गणित लगेच समजतं पण त्या काळात त्यांची शाळा ५ वी झाली आहे, आणि मला सणाला नवीन कपडे घेतात.

जगामध्ये कोणीच नसेल इतके माझ्यावर प्रेम करतात. माझ्या बाबांना मी कधीच दुखवत नाही. बाबा मला कधीच दुखवत नाहीत. बाबांची प्रत्येक गोष्ट मी ऐकते. बाबांना गाण्याचा खूप छंद आहे. कूठल्याही गाण्याचा आवाज सूरत काढतात.

माझे बाबा गावी गेले तर माझ्या डोळ्यातून पाणी येते. माझ्या बाबांना सोडून मी कधीच कुठे गेली नाही. माझ्या बाबांचा जीव फक्त माझ्यावर आहे.

माझे बाबा माझ्याशी सर्व गोष्टी शेअर करतात. माझे बाबा मला 'आशु' म्हणून हाक मारतात. मी रागावले तर मला लगेच विचारतात 'आशूला काही बोलला' असे माझे बाबा आहेत माझे बाबांनी आधीपासूनच खूप कष्ट केले आहे. माझ्या आजिने बाबांना ३००० रु दिल्या पासून त्यांनी पैसे जमा केले आहे पण आज या जगात नाही. बाबा आम्हाला सतत सांगत असतात. खूप कष्टाचे पैसे आहेत.

माझे बाबा जीवनामध्ये येऊन खूप काही सांगितलं आहे. माझ्या बाबांना बरं नसतं ते खूप दुःखातून उठले आहेत. माझ्या बाबांचे विचार खूप चांगले आहेत. माझ्या बाबांशिवाय घरातील कोणतीच गोष्ट हालत नाही. माझे बाबा घरी कोणी आले तरी ते उपाशी जावू देत नाहीत.

माझे बाबा दररोज घरगुती दुध घालतात. माझे बाबा गावातून येताना घरी त्यांनी कधीच मोकळी पिशवी आणली नाही. माझे बाबा लहान मुलांना खूप जीव लावतात.

माझ्या बाबांचं स्वप्न आहे की, दादाला नोकरी मिळावी व घर बांधण्याची त्यांची ईच्छा आहे त्यांच्या सर्व ईच्छा पूर्ण होवो ही मी प्रार्थना करते.

प्रिय बाबा

धन्यवाद!

माझी आई

अस्मिता संभाजी चेळेकर

११ वी कला

माझी आई माझ्यासाठी खूप खास आहे. माझ्या आईचे नाव अनिता आहे. ती मला नेहमी प्रेमाने आणि काळजीपूर्वक वाढवते. आईच्या हातचे खाणे मला खूप आवडते कारण तिच्या हाताला खूप चव आहे. ती नेहमी माझ्या गरजा आणि इच्छांचा विचार करते. आई मला दररोज शाळेसाठी तयार करते. आणि अभ्यासात मदत करते, ती मला चांगले वागण्याचे, इतरांचा आदर करण्याचे आणि कष्ट करण्याचे धडे देते. माझ्या कोणत्याही प्रश्नांचे उत्तर ती शांतपणे देते आणि मला समजावते, तिच्या चेहऱ्यावर नेहमी एक हसू असते. आणि ती कधीही थकत नाही असे मला वाटते, ती दिवसभर काम करते, तरीसुद्धा आमच्याशी खेळते आणि आमच्या आनंदासाठी वेळ काढते, माझ्या आईचा आदर करण्यासाठी मी नेहमी प्रयत्न करते. कारण ती माझ्या जीवनाचा आधारस्तंभ आहे.

माझी आई खूप प्रेमळ आहे. माझी खूप जवळची मैत्रीण आहे. ती दररोज सकाळी उठते. माझी आई नेहमी काळजी घेते. माझी आई सर्वांची कुटुंबांची काळजी घेते. आई मायेनी जवळ घेते. आई आपली गुरु आहे.

पण शाळा मात्र मनात राहिल

आई

काही दिवसांनी मी जाईल
 पण शाळा मात्र मनात राहिल.
 जवा मी शाळेच्या समोरून जाईल
 मनात माझ्या शाळा येईल.
 त्या वाक्याची आज मला आठवण झाली
 सर अभ्यास केला पण वही घरी राहिली.
 न काय लिहितां बोंब अशी मारली
 पण कुठल्या सरांनी बॅग नाही पाहिली
 वही पाहताच मन आठवणीचा विषय पाहिल
 काही दिवसांनी मी जाईल
 पण शाळा मात्र मनात राहिल.
 अभ्यासाच्या वेळेचं अन माझं कधी नाही जुळलं
 शाळेतले दिवस कसे गेले तेच नाय कळाले
 शाळेच्या परिसरात लय केला दंगा मस्ती
 झेंड्यांच्या कट्ट्यावर कितेक झाल्या दोस्ती
 हारून कधी हार नाय मानली
 आपली सारी खोडी दुसऱ्यांवर सारली
 शाळेतले दिवस ना परत येतील.
 काही दिवसांनी मी जाईल
 पण शाळा मात्र मनात राहिल.
 मधल्या सुटीत एकत्र जेवायचं
 एकमेकांना आपल्या भाज्या द्यायचं
 जेवण झालं की खेळायचं पळायचं
 त्या खेळात कुणीतरी चिडायचं
 एवढ्या कारणामुळे एवढं मोठ भांडायचं
 पण दुसऱ्या दिवशी खांदयावर हात टाकुन शाळेत जायचं
 असे मित्र ना पूढे जीवनात येतील
 काही दिवसांनी मी जाईल
 पण शाळा मात्र मनात राहिल.

सलोनी वायदंडे
 ११ वी कला

तुझ्या इतकं प्रेम नाही जगी आई
 तुच माझी आई तूच माझी जुई
 जवळ नसताना कमी भासते तुझी
 तुच सांग ना आई तुझे उपकार मी फेडु कशी
 जन्म दिलास तु दाखवलं इतकं मोठं जग तू
 पण या जगात सर्वात जवळची वाटलीस तू
 झोपताना तुझ्या त्या कुशीत झोप लागते छान
 बाहेरच्या जगात जाताना दुनिया मला नको वाटते
 ज्या दिवशी मी जाईल दुसऱ्याच्या घरी
 पुन्हा मला ते बालपण मिळेल का माझ्या दारी
 नको आता मला मोठेपण हे
 पहिलं होतं जे मला पाहिजे ते
 मला माहित आहे पुन्हा येणार नाही ते दिवस
 पण तु जे केलंस माझ्यासाठी ती पूर्ण झाली नाही ईच्छा
 पहिले दिवस आठवता चटकन येतं डोळ्यांत पाणी
 झोपताना लागत होती गार झोप आता कोण गाणार ती गाणी
 शेवटी इतकच म्हणेन आई
 या जगात तुझ्याविना कोणंच माझं नाही...

सलोनी बंडु वायदंडे
 ११ वी कला

चला वनभोजनला जाऊ

चला वनभोजनाला जाऊ
सुंदर-सुंदर पक्षी पाहु
त्यांच्या सोबत गाणी गाऊ
चला वनभोजनला जाऊ.

पोपट करतो मिठु-मिठु
चिमणी करते, चिऊ-चिऊ
त्यांच्या सोबत आपण ही गाऊ
चला वनभोजनला जाऊ.

पर्यावरणात आहेत झाडे खूप
माकडे करतात मस्ती खूप
ती मस्ती पाहण्यात दंग होऊनी जाऊ
चला वनभोजनला जाऊ.

पर्यटकांशी मैत्री करू
त्यांच्या सोबत स्पर्धा करू
ती मैत्री आणि स्पर्धा पाहण्यात दंग होऊनी
जाऊ
चला वनभोजनला जाऊ.

पर्यावरणाचे निरीक्षण करू
शिक्षकांसोबत चर्चा करू
ते सारे दृश्य मनात रुजवू
चला वनभोजनला जाऊ.

माकडे करतात हुप-हुप
शिक्षक सांगतात माहिती खूप
ती माहिती आपण ऐकत जाऊ
चला वनभोजनला जाऊ

सर्वजन एका ठिकाणी बसून मजेत खाती
तिथेच पिकनिक मजेत होती
आपण ही त्यांच्यासोबत मिळून खाऊ
चला वनभोजनाला जाऊ

प्रतिक्षा मल्लाप्पा बंडगे
११ वी कला

माझे गुरु

अज्ञानी होतो तेव्हा ज्ञान दिलं तुम्ही
या ज्ञानाची परत फेड करू शकणार नाही आम्ही

अज्ञानातून बाहेर काढणारे तुम्ही आमचे गुरु
ज्ञान आले जीवनात तर सुखाचा वर्षाव झाला सुरु

जन्म दिला मला आई-बाबा माझे गुरु
अंधारातून प्रकाशाकडे नेणारे आहेत माझे गुरु

गुरुच्या ज्ञानाची ओढू आहे माझ्या मनी
या जीवनात गुरुविना श्रेष्ठ नाही कुणी

जीवनात गुरुचा सत्कार करू
वचन गुरुचे मनी स्मरू

जीवनात फक्त सत्याचाच मार्ग धरा
गुरुविना आहे जीवन अधुरा

अज्ञानी जीवन खूप आहे दुःखी
गुरु आले जीवनात तर मन झाले सुखी.

प्रतिक्षा मल्लाप्पा बंडगे
११ वी कला

भारतमातेचा शूर वीर जवान

सुखी संसाराचा त्याग केलास तू
जगात शांती पसरविण्यास सीमेवरती गेलास तू
भारतमातेचा शूरवीर जवान तू

प्रत्येक आक्रमणास सामोरे गेलास तू
स्वतःच्या देहाची पर्वा न करता लढलास तू भारतमातेचा
शूरवीर जवान तू

दुसऱ्यांसाठी भल्याची कामना करतोस तू
अन्यायाच्या विरुद्ध होऊन गरीबांना न्याय देतोस तू
भारतमातेचा शूरवीर जवान तू

देशाचे संरक्षण करण्या करिता सीमेवरती गेलास तू
आक्रमणाच्यावेळी छत्रपती शिवरायाप्रमाणे लढलास तू
भारतमातेचा शूरवीर जवान तू

अतिशय कठिण परिस्थितीलाही सामोरे गेलास तू
देशाकरिता प्राणाची आहुती दिलीस तू
भारतमातेचा शूरवीर जवान तू

नव्या जगाचा मोठ्या धीराचा शूर शिपाई तू
भारतदेशासाठी लढणारा शूर छत्रपती शिवाजी तू
भारतमातेचा शूरवीर जवान तू

प्रतिक्षा मल्लाप्पा बंडगे

११ वी कला

सावित्रीबाई फुले

सावित्री तू आहेस मुलींची माय माऊली,
जसे की वटवृक्षाची सावली.

तुझ्या कार्याची कीर्ती किती महान आहे,
तिथेच तुझ्या प्रेमाची खाण आहे.

जोतिबा हा पति-परमेश्वर तुझा गं
त्यांच्या खांदयाला खांदा लावून कार्य केलस तु गं

मुलींच्या शिक्षणाचा विडा उचललास तु गं
मुलींच्या शिक्षणासाठी किती अपमान सहन केलास तु गं

कधी जाती भेद नाही केलास
सर्वांना एकसमान संधी दिलीस तू.

भारतातील पहिली स्त्री-शिक्षिका झालीस तू
अनाथ मुलांना मायेची उब दिलीस तू.

शिक्षणाचं बीज मनी पेरलेस तू
त्याचंही वटवृक्षात रूपांतरं केलंस तू

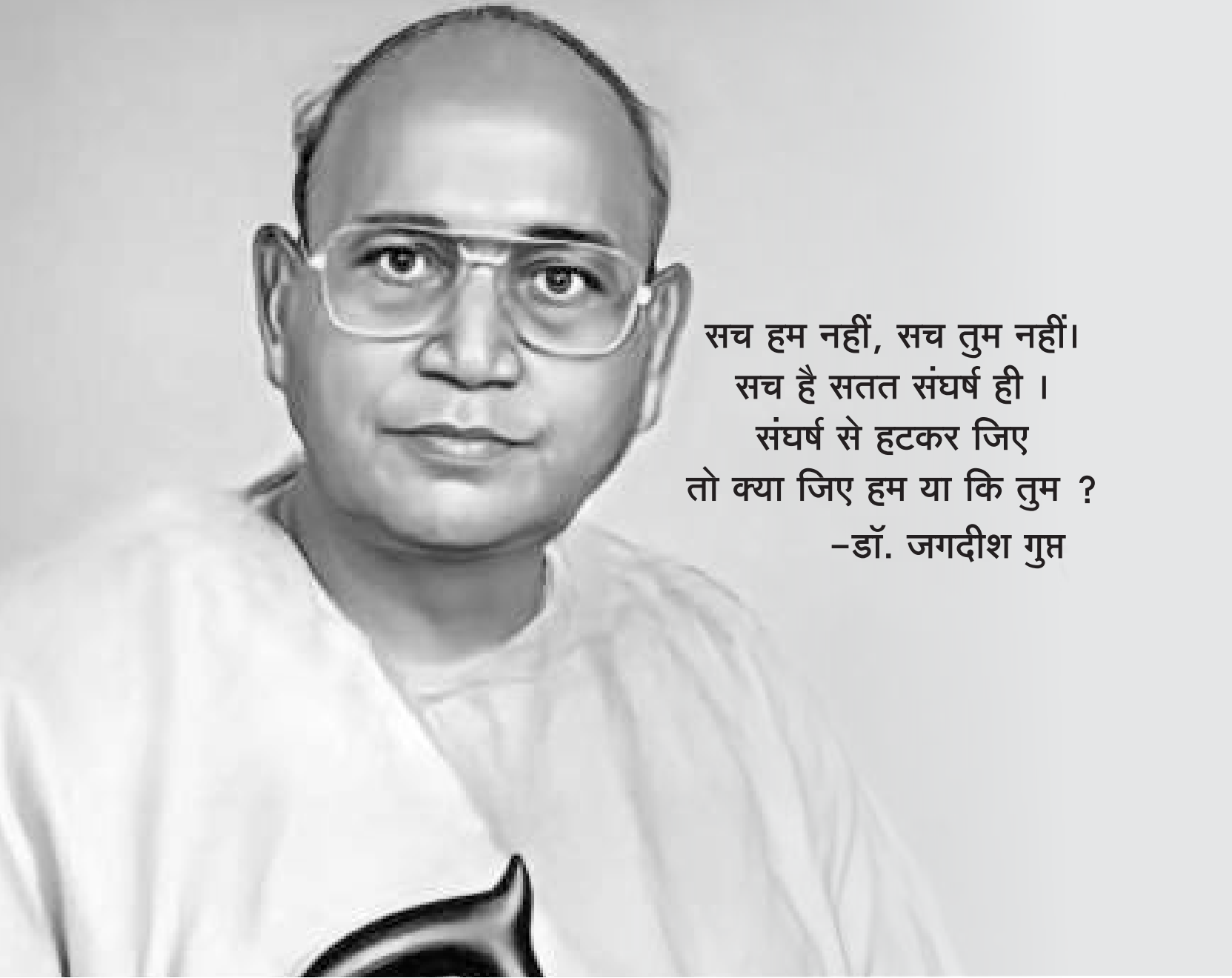
प्रतिकूल काळात मुलींना शिकवण्यासाठी
घराबाहेर पडलीस तू.

पुण्यातील भिडेवाडा येथे मुलींची पहिली
शाळा सुरु केलीस तू.

प्रतिक्षा मल्लाप्पा बंडगे

११ वी कला

हिंदी विभाग कनिष्ठ

सच हम नहीं, सच तुम नहीं।
सच है सतत संघर्ष ही ।
संघर्ष से हटकर जिए
तो क्या जिए हम या कि तुम ?
-डॉ. जगदीश गुप्त

सह संपादक

प्रा. आफताब खतीब

॥ अनुक्रमणिका ॥

अ.क्र.	शीर्षक	छात्र का नाम	पान नं.
१	शहरो में खोया बचपन	कु. तेजश्री दत्तात्रय कोडिकिरे (१२ वी कला)	१८३
१०	मेरी हिंदी	कु.समीर विजय मंडले (११ वी कला)	१८३
२	हिंदी दिवस	कु. वैशाली बाबासो जाधव (१२ वी कला)	१८४
३	अपनी ही दुनिया में रहना चाहत है हम	कु. काजल संगापपा शिवशरण (१२ वी कला)	१८४
४	कोशिशो	कु. नदाफ चाँदसाहेब बाबासाहेब (१२ वी कला)	१८४
५	शिक्षक	कु. आर्यन संजय माने (१२ वी कला)	१८५
६	माँ	कु. ऋतुजा रावसाहेब केसकर (१२ वी कला)	१८५
७	क्यों टूट गई दोस्ती	कु. शितल भारत गायकवाड (१२ वी कला)	१८५
८	गुरु	कु. प्रतिक भरमाण्णा कित्तूरे (१२ वी कला)	१८६
९	सीख	कु. बाळासाहेब बाजीराव अस्वले (१२ वी कला)	१८६

शहरों में खोया बचपन

कु. तेजश्री दत्तात्रय कोंडिकरे
१२ वी कला

आज के युग में लोग अपना विकास करने के लिए शहरों की ओर चले जा रहे हैं। इन्हें पता ही नहीं चल रहा है, की वे बालकों का बच्चों से बचपन छिन रहे हैं। बच्चें शहरों की भीड़ में खो गये हैं, उन्हें पता ही नहीं की उनका बचपन कितना भयानक हो रहा है। बच्चों को हर तरफ सुनाई देती है गाडीयों के हॉर्न, दिखाई देती है ऊँची-ऊँची इमारते, लंबे रास्ते, गाडीयों की भीड़, लोगों की भीड़।

एक समय ऐसा था, कि हमारे देश में गाँव की आबादी जादा थी। लोग गाँव में रहते थे। बुढ़े, जवान बच्चें गाँव में में जीवन आनंद से बिताते थे। बच्चों को सुनाई देती थी पंछियों के मीठे गीत, मंदीर की घंटी की आवाज। सुंदर प्रकृति का रूप। नदियाँ बहती थी, पेड़ झुलते थे और मोर नाचते थे। यह सब देखकर बच्चों का मन प्रसन्न होता था। गाँव में बच्चे खेलने-कूदते थे। वह मिट्टी में खेलते और कभी किचड़ में। बारीश आती तो भिगने का का मजा उठाते थे। अपने बचपन आनंद, मौज मस्ती में खुशियाँ लेते थे। पेड़ों पर चढ़ना, खेलना। पेड़ों का फल आम, अमरूद, इमली खाते थे। यह सब कर भी बच्चें कभी बिमार नहीं पड़ते थे।

इस काल में शहर बढ़ते जा रहे हैं। लोग पैसा कमाने और जीवन सुखमय करने के लिए शहरों की ओर चले जा रहे हैं। लेकिन लोगो को समझ में नहीं, आ रहा है की वह अपने बच्चों का बचपन छिन रहे हैं।

शहरों में बच्चे अब खेलते-कूदते दिखाई नहीं देते। अब वह २४ घंटे मोबाईल, टि.व्ही. में व्यस्त होते जा रहे हैं। गाडीयों के प्रदूषण से बच्चों का स्वास्थ्य बिघड़ रहा है। शहरों में बच्चें अकेले रहने के कारण उन्हें अनेक प्रकार के मानसिक बिमारियों हो रही हैं।

बित गया बचपन दोबारा नहीं आता।

बच्चों के माता-पिता को जल्दी समझ आना चाहिये कि उनके बच्चों का बचपन इन शहरों में खोया है। 'ग्राम की ओर चलो' यह गांधी जी के वचन याद आने चाहिए। माता-पिता भौतिक जीवन, पैसा कमाना, ऐशो आराम की जिंदगी के लालच में अपने बच्चों का ध्यान नहीं देते हैं। बच्चों को प्रकृति का आनंद लेना बच्चों का बचपन खूल के जीने देना आज के जमाने की जरूरत है।

मेरी हिंदी

कु. समीर विजय मंडले
११ वी कला

हिंदी देश की शान है हिंदी भारत का अभिमान है।

हम भारतवासियों की भाषा हिंदी संपूर्ण विश्व में बोली जाने वाली भाषा में से एक है। विश्व की सबसे प्राचिन, समृद्ध, सरल भाषा है। बेशक हिंदी अभी तक संविधानिक तौर पर राष्ट्रभाषा नहीं बन पयी है, किंतु हम भारतवासी हिंदी को ही अपनी राष्ट्रभाषा मानते हैं।

हिंदी दुनियाभर में हमें सम्मान दिलाती है। हिंदी भाषा हमारे देश भारत के सम्मान, स्वभिमान और गर्व का प्रतिक है। हिंदी भाषा विश्व में सबसे ज्यादा बोली जाने वाली भाषाओं में तिसरे स्थान पर आती है।

देश आजाद होने के बाद १४ सितंबर १९४९ को संविधान सभा द्वारा एक महत्वपूर्ण निर्णय लिया गया की हिंदी को भारत की राजभाषा का दर्जा दिया जाए। इसी महत्वपूर्ण निर्णय को महत्व को समजाते हुए और हिंदी भाषा का प्रत्येक क्षेत्र में प्रसार करने हेतु राष्ट्रभाषा प्रचार समिती वर्धा के अनुरोध पर सन १९५३ से पूरे भारत देश में प्रत्येक वर्ष १४ सितंबर के दिन हिंदी दिवस के रूप में मनाया जा रहा है।

हिंदी दिवस

“जन जन को जो मिलाती है,
वो भाषा हिंदी कहलाती है।”

भारत देश में हर वर्ष १४ सितंबर को हिंदी दिवस मनाया जाता है। १४ सितंबर १९४९ को हिंदी भाषा को राजभाषा का दर्जा मिला। यह भारत देश में सबसे अधिक बोली जानेवाली भाषा है। हिंदी भाषा हमारे देश की संस्कृति और संस्कार की प्रतिबिंब है। वह देश की एकता का प्रतीक है।

हिंदी भाषा भारत देश की पहचान है। हिंदी का भाषा में अमूल्य महत्व है। हिंदी दिवस मनाने का मुख्य उद्देश्य हिंदी को बचाने का एक प्रयास भी है। आज हम अंग्रेजी भाषा को अधिक महत्व दे रहे हैं। जिस व्यक्ति को अंग्रेजी नहीं आती उसे हम गवार समझते हैं।

हिंदी दिवस के अवसर पर हम यह लिखना चाहते हैं कि, अपनी हिंदी भाषा को छोड़कर अंग्रेजी की अधिक महत्व ना दे। हमें अंग्रेजी जरूर सीखनी चाहिए पर हिंदी का महत्व कम करके नहीं। हिंदी भाषा का प्रचार, प्रसार बढ़ाने के लिए हिंदी दिवस मनाया जाता है।

हिंदी भाषा हमारा अभिमान है। हिंदी हमारे भारत देश का गौरव है। इस दिन हम भारवासी यह प्रण करें कि हिंदी भाषा को आगे बढ़ाएँ, उसकी हमेशा उन्नति करें।

हिंदी दिवस पर हमने ठाना है,
लोगों में हिंदी का स्वाभिमान जगाना है।
वैशाली बाबासो जाधव
१२ वी कला

अपनी ही दुनिया में रहना चाहत है हम

ना जाने कौनसी दुनिया में है हम ना खाते ठिक से ना सोते हैं हम कोई पुछे तो अच्छा हु बता देते हैं पर हम हो ना जाने कैसे हैं हम।

ना जाने क्यु एकान्त बढा अच्छा लगता है
किसीसे मिलना बाते करना बड़ा कठीण रस्ता लगता है।
किसी का होना ना होना अब हमे मायने नहीं रखता बस ये अकेलापन बड़ा प्यारा लगता है।

इस राह चलते दुनिया से बेफिकीर होना चाहते हैं हम किसी पहाड़ो घाटीयों में खो जाना चाहते हैं हम एक राह चलता मुसाफिर बनना चाहते हैं हम बस अपनी ही दुनिया में रहना चाहते हैं हम

काजल संगाप्या शिवशरण

१२ वी कला

कोशिशो

मुस्कराना जीवन में
कभी कभी मुश्किल हो सकता है
पर नामुमकिन तो नहीं है
क्योंकि हारने का मतलब ये नहीं है की
जीतना हमने सिखा नहीं बस
कोशिशो अपनी आदत रखना
और हारना अपना सबक

नदाफ चाँदसाहेब बाबासाहेब

१२ वी कला

शिक्षक

शिक्षक वही है
जो जीना खायो दे। सीखा
आपको हिम्मत दे।
मुश्किलों से लड़कर
आगे बढ़ जाओ तुम ।
तुम्हें इतना इमानदार बना दे
तराश दे हीरे की तरह तुमको,
दुनिया के रास्तों पर चलना सीखा दे
शिक्षक वही है,
जो जीना सीखा दे।

आर्यन संजय माने
१२ वी कला

माँ

माँ की ममता माँ का प्यार.
झुठा है सारा संसार
गोद उठाती लोरी गाती,
पहले खाना हमें खिलाती।
करती पल-पल हमें दुलार,
माँ की ममता, माँ का प्यार।'
माँ की आँखों तारें हम,
घर के राज दुलारे हम।
मीठे सूर में रही पुकार
माँ कि ममता माँ का प्यार।
दूर नहीं है रहने देती आँसू नहीं है बहने देती।
करे खिलौनों की भरमार
माँ की ममता, माँ का प्यार
कौन है जग में माँ के जैसा,
सोना चाँदी रुपया पैसा ।
उसके आगे सब बेकार
माँ कि ममता माँ का प्यार ।

ऋतुजा रावसाहेब केसकर
१२ वी कला

क्यों टूट गई दोस्ती?

हर एक फैसले में
तू मेरे साथ थी
हर सुख दुख में
मैं तेरे साथ थी

हरतरफ हमारी दोस्ती की बात थी
हमेशा रहते थे हम साथ
बचपन में खाई कसम थी
निभायेगे मरते दम तक साथ

मुझसे बात किए बिना मेरे
सहने लगी आनंद का जप
सिवाय मेरे....

क्या हो गई मेरी गलती
इस कारण से क्या टूट गई दोस्ती
देखकर मुझे हमेशा हँसती
लेकिन अब मुँह फेर लेती
मेरे मुश्किल वक्त में तू भागकर आती
अब मैं हूँ बिल्कुल अकेली
क्या तु नहीं आयेगा ? !!!

हमको यारीने याद भी न रखा जो न यारों के
यार थे हम तो.....
दोस्ती बड़ी नहीं होती, निभाने वाले बड़े होते
हैं।

शितल भारत गायकवाड
१२ वी विज्ञान

गुरु

आप देते हो आपको दिशा,
फिर लेते हो हमारी परिक्षा।
गलती करे तो हमें समझाते,
हम रोये तो हमें हँसाते ।

माता ने दिया है जीवनदान,
आप बनाते हो इसे महान।
ज्ञान का दिप आप जलाकर,
हमारी चमक बढ़ाते है।

विद्या का जल हमें पिलाकर,
जीने का ढंग सिखाते हो।
इसलिए मैं कहता हूँ
जीवन में कुछ पाना है तो ।
गुरु का सम्मान करो,
शीश झुकाकर आदर से तुम,
बच्चों उन्हें प्रमाण करो।

प्रतिक भरमाणा किचूरे
१२ वी कला

सीख

यह एक नई शुरुआत है
सिखाया गया मैं अपनी हार ठोकर से
ना रुका कभी
ना झुका कही
ना कभी ठहरा कही
बस आगे बढ़ते बढ़ते रहे हम
यह एक नई शुरुआत है।
यह एक नई शुरुआत है।।

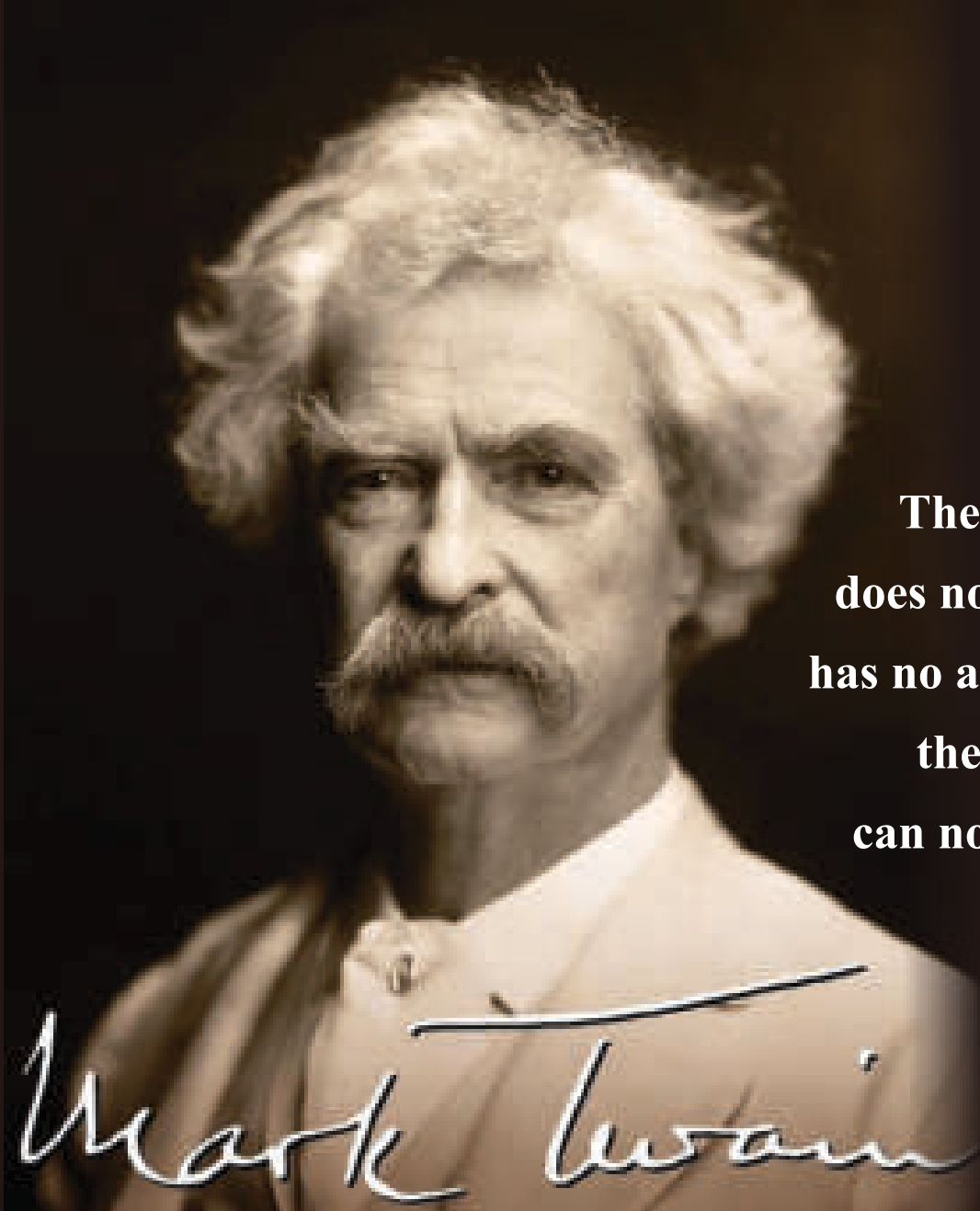
नदी में गिरनेसे

कभी किसी की मृत्यु नहीं होती
मृत्यु तब होती है,
जब हमे तैरना नहीं आता
ठीक इसी तरह
परिस्थिति कभी हमारे लिए,
समस्या नहीं बनती।
समस्या तो तब खडी होती है,
जब हमें परिस्थिती से लडना नहीं आता ।

बाळासाहेब बाजीराव अस्वले
१२ वी कला

English Section

Junior

The man who
does not read books
has no advantage over
the one who
can not read them

Section Editor
Shri. B.B. Patil

Index

Sr.No.	Title	Name of the Students	Page No.
1	Interview of my Mother	Spoorti Ioni (12 com.)	189
2	Friend ship	Swati Jaywant Shinde (11 Science)	191
3	Nature	Swapnali Krushandev Sawant (11 Science)	191
4	Determination	Swapnali Krushandev Sawant (11 Science)	191
5	Artificial Intelligence Challenges & Opportunities	S. B. Kolekar (12 com.)	192
6	Friend	Swapnali Krushandev Sawant (11 Science)	193
7	Reading Culture : A Heritage	S. J. Shinde (12 Science)	194
8	Social Media And Todays Youth	T. H. Kolekar (12 Com.)	196
9	Beauty	Swati Jaywant Shinde (11 Science)	197
10	Good thoughts	Collection by A. M. Naik (12 Com.)	198
11	Good thoughts	collection by Asavari Subhash Naik (11 Com.)	198
12	Joke	Miss. A.S. Naikrm.	198
13	Joke	Asavari Subhash Naik (11th com)	199
14	Good thoughts		199
15	Shayari	Collation by Miss. A. S. Naik (11th Com.)	200
16	Chhaava-Valour of Shambhuraje	M. A . Gokak (11 com.)	200

Interview of my Mother

Spoorti loni
12 com

Friends, we are wellknown about every successful person in the society. We have. read and watched their interviews many times. But today we are going to interview of a person who is unknown to society but known to every one. How is it possible? Let me explain today. I am going to take interview of my mother. But it is not only my mother but also she is representative of mothers in every home. Let us start.

I : Good morning 'Aai' Let me know your name for our readers and which is your native place?

Mother : Thank you for your choice. Otherwise mother is neglected at every place. Besides you are taking my interview, My name is Minakshi Loni. I have two native places before marriage and after marriage. Before marriage I was living in Vijapur. a historical city. It is 60 kms. from Jath which is now my native place after marriage. I live with my family in Jath now.

I : According to you, who are your idols ? How do you get motivation or inspiration from them?

Mother : Firstly my parents are my idols. They always helped, guided and motivated me. They were from a village near by the city. For my education they came to Vijapur and gave me good education I am always thankful for them. My other idol is Mahatma Basvanna. He

Impressed me mostly when I was a school going girl. His Vachanas for Sharan and Sharanu have great impact on not only 'Lingayat but also other persons in India.

I : It is very interesting. What are your working hours? When do you have rest in the day ?

Mother : It is quite interesting question Noone cares about it. Everyone speaks about their work load in offices and schools. My day starts at 6 am and ends 11 pm at night. When there are functions, then there is no limit of working. On the other hand I have no rest during day. No holiday no retirement in my whole life. We have to work still we die. Otherwise there is no value of mother in home.

I : It is very shocking. We are unknowm about all this. What types of work do you have?

Mother : We, mothers are good service providers, I have to clean, to cook, to wash clothes and pots. I look after old persons and children in home. Even there is noone at home to hospitalise guest as all are busy in their work. I have to do all this work with always happy mood

I : Do you have benefit of your education? How?

Mother :- I am graduate, but there is no use of quaification in household work. But for my satisfaction, I help my children in their home work. When there is women club meeting, I share my knowledge with other women. I have emotional attachement with my children so I don't have depression about my knowledge

I : What are you hobbies ?

Mother : Reading. I like reading newspaper, books articles on social media. They are sometimes very informative, sometimes very fummy, I read for amusement.

I : Very Nice. Do you get enough time for your hobbies?

Mother : No. I have no time for it as I am busy the whole day. But somehow I get time on holidays when all the mombers in home have no hurry to attend their routine work.

I : Then, are you satisfied in your life?

Mother-

Not a single man is satisfied in his/her life and I am no exception to it I find satisfaction in helping others. Satisfaction of my family is my real satisfaction. Happiness or satisfaction is not a thing that you win once and keep it up till your last day.

I : Your philosophy is really great. What are your expectations from your children

and husband ?

Mother : I expect discipline from exeryone in family. Children must not eat junk or fast food. They need healthy and nutrional diet which I offer them. They should quit addiction of TV and mobile. They need to concentrated on their studies and career. They should respect parents, teachers and elders in the society. Husband should keep balance among the family members and is responsible for healthy atmospher at home.

I : Your expectations are quite right. What are your future plans?

Mother : Focusing on my healthy family. I am always ready to help my children in their career. My plans are focusing childrens' well-being, their education. maintaing their health, pursuing interest and hobbies.

I : Thank you Aai. You have given a good path to all the mothers and children in the society. This Interview will be a guide to them. Thank you once again from all the children and have nice day !

Mother : Same to you. Have nice day !

Friend ship

Friendship is golden bridge,
That ties our hearts
Through ups & down
A Friend's warm smile.

A gentle hand
A listening ear
A voice that calms fear.
In joy, they laugh
In sorrow, stay
A Friend is there
To guide the way.

The bond not by blood
Yet strong and deep.
A treasure which is rare
A gift to keep us fair
Through time and space
True Friendship shines
so bright like guiding star.

Swati Jaywant Shinde
11th science

Nature

Oh nature, what did I ask for? And what
did you give me? whenever I wanted
happiness, you gave me sorrow.

Oh nature, what did I ask for? And what
did you give me? I wanted happiness like
blooming like a flower. And you have
given me Only Sorrow.

Oh nature, what did I ask for? And what
did you give me? I wanted colourful
happiness like a butterfly. But you showed
me a world of sorrow.

Oh nature, what did I ask for? And what
did you give me? I wanted to be as bright
as the sun. And you taught me to fall every
moment.

Oh nature what did I ask for? And what
did you give me? I have no expectations
From you. Now I have become used to
Sorrow. I have no complaints with you.

Swapnali Krushnadev Sawant
11th Science

Determination

Determination should be such that
The struggle for oneself must be
Completed.

Determination should be such that
It should be as bright as the sun's rays.

Determination should be such that
Even if there is failure thousands
of times, Effort should not be banned

Determination should be such that
It should prove one's hard work.

Swapnali Krushnadev Sawant
11th science

Artificial Intelligence Challenges & Opportunities

S. B. Kolekar
12th com.

Artificial Intelligence Refers to The Intelligence of Machines. This is in Contrast to the Natural Intelligence of humans. With Artificial Intelligence Machines perform functions such as learning, planning, Reasoning And problem-solving. Most Noteworthy, Artificial Intelligence is the simulation of human Intelligence by Machines It is probably the fastest growing Development in the World of Technology And Innovation. Further more Many Experts. Believe AI Could solve Major challenges And crisis situations.

AI Can Certainly Make Education More Efficient. AI technology Can Discover The Needs of Students. That It Can Adapt According, To Their Needs AI Tutors provide study help. To Students Also, AI Can Automate Grading Which Results In Saving a lot of Time.

AI Can Greatly Increase the Rate of Work In Manufacturing. Manufacture of huge Number of products Can Take place, With out human Intervention hence A lot of Time And Effort is saved.

AI has Applications In various other Fields. These fields can be Military, law, Videogames. Government, Finance, Automotive Audit, Art, Etc. Hence, It is clear That AI has A Massive Amount of different Applications.

To Sum it up. Artificial Intelligence looks At Set to be the future of The World. certainly Become A part - And parcel of

human life soon. It Would Completely change The Inlay We View Our World. With AI The future seems very Intriguing.

Artificial Intelligence (AI) is a Transformative And Interdisciplinary field of Computer Science That Focuses on creating Intelligent Machines Capable of Mimicking human-like Cognitive functions. It Involves The Development of Algorithms, Computer programs, And Systems That Can process Incoming Situations. And Make Decisions Based on Data. AI Encompasses Various Subfields Including Machine learning, Natural language Processing, Computer vision, And Robotics. The Rapid Advancements In AI have led to Ground Breaking Applications Across. Numerous Industries, from healthcare And finance. To Transportation And Entertainment. AI Systems Can Analyse vast Datasets Automate Repetitive tasks, Enhance Decision-Making processes, And Even Simulate human like Reasoning. As AI Continues To Evolve, Its Potential. As AI Continues To Evolve To Revolutionize Technology Business, And Society Becomes Increasingly Evident, Raising Both Opportunities And Inherent Ethical Concerns. About Its Responsible Development And Deployment.

Artificial Intelligence (AI) Has Emerged As a powerful Force Reshaping our World. It is A Double Sided Sword Having Its Benefits on One Hand And consequences

And challenges on the other. It is We Who Need To Maintain A Balance Between Its Benifits. And Consequences In order to foster The Development of This Revolutionry Technology. In A Way Which Would lead To The Betterment of Mankind.

Along With Its Tremendous Benifits AI Hosts An Equal Amount of consequences and challenges Which Demand our Attention.

A d v a n c e m e n t s I n A I A n d Developments of flew Technologices led to Job Displacements. New Technologices led to Job of today's World Replace Traditional Manual labour In Many Sectors Cousing Unemployment Which In Turn leads to poverty And Increase In The gap Between The Rich And The poor.

In Addition To This There is A huge And undesired Impact of Advancements In AT on The Environment These Technological Advancements lead To Tremelou Amounts. Aof Carbon Emissions That Degrade The Environment

WilAlso These Technolgical Advancements have given rise To Cyber Attacks. unethical Hacking And privacy concerns. AI Requires Huge Amount field Which Artitical Intelligence Has A Huge Mental Impact on Indiaidual Thise leads To Oddichians Decresed.

Polieance levels, short Temperdenes And Many More negasive In pacts on people Especially Young Adults. This much control of AI on the Mind of A Human Being creates profound Barriers And stops one from Interacting freely with people, physically And creates. A fake Virdual World In The minds of people.

keeping them least Aware of the Reality In Conclusion. The Benifits of AI Are Interwoven With its consequences And challenges They go Hand In Hand We have To Make Sure That We use This Technology In Such A Way Which Would never allow This Technology To use.

Aatifical Intelligence or. AI is The like giving Braing To Machines. It's when Computers Can Do Smart Things That Humans usually do At helps us In Mays. It Can Make Decisions, learn from Data, And Solve problems. for Example. It Help us fined The fastest Route on Maps And Suggests. Movies We might like.

Friend

A friend should be someone who
Comes whenever you call.

A friend should be someone who
is ready to give his life for you.

A Friend should be someone who
loves you more than his own life.

A friend should be someone who
always tells the truth.

It's lucky to find such a friend
a true friend is a friend indeed

Swapnali Krushnadev Sawant
11th Science

Reading Culture : A Heritage BUILD A READING CULTURE

Miss. S. J. Shinde
12 sci

Reading books, newspapers novels apart from the regular academic books would build in a wide range of knowledge in an individual. It helps an individual developing his or her vocabulary, usage of proper grammar where most of us fail to do in our writeups. It helps to get information about the present world by reading newspapers and articles, imaginations, creative thinking, Fantasizing about a particular storyline, interpreting a situation, figuring out a solution for an issue, etc. would be wholly satisfied by a persistent & happy reading individual, reading habits in an individual is dependant upon the social background, parents, type of education, exposure to television, smart phones, tabs.

“A book is a gift
you can open
again and again.”

In recent times we see many of our young Indians not in an aspect contributing their quality time in reading good books but engaging their precious time in other kinds of stuff. There are a bundles of other kinds of stuff diverting youngsters from reading, engaging in online gaming apps, status updates, video making, surfing all day on online internet platforms like Instagram, Facebook etc. watching movie in Amazon prime, Netflix etc. have included in their distraction. Many of the individuals feel better watching a three hour movie instead of a

book based on it who knows the taste of reading a book by the way.

As all of us are very busy engaged in many of them are entertaining programs and pieces of stuff like this similarly. Some people's perspective is to why should they spend much time in reading books rather than watching a movie which serves as a part of entertainment and refreshment. The point is to read 200 to 300 pages of book. It takes around 1 week, but at the same time watching some a movie just spares some 3 hours on the whole.

“A book is like a
garden, carried
in the pocket.”

Also, there is a wide range of the population in India who are below the poverty line who could not afford a meal per day rather how could we expect them to buy a book and be involved in reading. Hence economic aspects also play an essential role as to how people in it develop the habit of reading books. Before the internet era most people especially students, teaching faculty, researchers, etc, would engage themselves in reading a wide range of books to find out a particular answer or a solution or just by their curiosity over a subject, through which they would gain a lot of knowledge about a specific topic. There would be a wide range of patience in acquiring knowledge regarding a particular topic, but over years due to the advancement in the technology

“A positive reading
culture is
availability, opportunity,
encouragement
and support for reading.”

All the answers are available just in one top to a question, off-late has been damaged the made of referring a books for a particular aspect by all of us. This has been followed throughout the school and college life of an individual which makes them vulnerable to the mistakes committed in their English language usage. Many of the schools in India have their state's regional language studies as their subject language, which cause difficulty in coping up with the English language. At any cost learning, a Foreign language amidst language a wide range of other regional causes a lot problems also loses interest in choosing a subject matter of interest in taking up an interesting in taking up an interesting book of some language and engage in reading. In recent times books have been replaced with online ebooks e-sources contents where there is an ocean of knowledge of the particular topic of choice where most of the students of the lower middle class or others are not accessible to this made of reading.

“To create reading
culture, the school
community must
first understand and
value the impact of
reading”

The tradition in the education system of

pen and a book and the chalk and the board have been slowly whipping out in recent times, which are replaced by the laptop, mobiles, tabs, and computers among the students in learning. The exposure of the book knowledge among the students has been declining day by day. As there are instant study materials provided by the teachers to their students, which makes them less involved in talking up a book for studying.

“I do believe
something very magical
can happen when
you read a good book”

The literacy rate in India is about 74%, which says, not all of us have access to educating in themselves, there is a vast population. in India who are below the poverty line or even below that who are striving for necessities day by day. Many parents focus their children on making them read books that are relevant only in their academics rather than, giving a good storybook and encouraging them to read it. The parents play an important role in child's upbringing a whole The Parents have to encourage children to read books at an early childhood itself which makes them become a voracious reader.

Social Media And Today's Youth

Miss. T. H. Kolekar
12th com

Social media has become one society's the most prominent ways of communication of our and information sharing in a very short time. Social media platforms such as facebook, Twitter, Instagram have brought individuals from all over the world together, breaking down geographical borders and fostering a genuinely global Community. Social media is especially very popular among the youth. However, there are many youth who can not control themselves and are addicted to social media. Addiction to social media has many serious effects including poor study habits, bad health, living away from reality.

First, addiction to social media causes a bad habit in studies, they are using cell phones to surf social media sites or chat with friends on messenger. They always check their cell phones every five minutes to see what is going on social media. Moreover, youth who are addicted to social media, they do not listen to the professors and not understand what professors are saying, because they are busy with social media. Addiction to social media makes the youth or young students have bad grades in studies.

However, the rise of social media has not been without its drawbacks. Cyberbullying has become a pervasive issue, with individuals facing harassment and abuse online. The anonymity provided by social media platforms often brings out the worst in some people, leading to

emotional distress and, in extreme cases, tragic consequences.

Secondly, young generation people who are addicted to social media can live far away from reality. Because of using cellphone all day, they will not have time for outdoor activities. Instead of going out to meet friends to talk to their parents these people love chatting with friends on social media. They post, status or photos to share with their friends on social media. Gradually, they only live in a virtual world, in a world in which we only communicate through icons, Comments likes.

And last but not least, using social media too much will have a serious impact on health. Because the young are addicted to social media. They will go to bed late to read news on facebook chat with friends, staying up late is really harmful to health, especially the brain. If they do not sleep enough, their health will be affected by losing weight or always feeling tired, It can cause depression in the young. If the young see other people who are better than them, they can feel inferior, they feel under pressure, stressed and depressed. These mental problems are very dangerous to young people.

Social media has transformed personal relationships as well. While it has made it easier to stay in touch with friends and family, it has also brought new challenges. The pressure to maintain a curated online image can lead to inauthenticity and

unrealistic expectations. It's not uncommon for misunderstandings or conflicts to arise from online interactions, where tone and context can be easily misinterpreted.

Privacy concerns are also paramount. The collection and misuse of personal data by tech companies have raised ethical questions about how our information is handled. The Cambridge Analytical scandal is a prominent example of how social media data can be exploited for political and commercial gain. It has become a battleground for political discourse. Fake news and momentum through social media, enabling marginalized voices to be heard and sparking real-world change. Social media's ability to disseminate information rapidly has made it a valuable tool in times of crisis, helping coordinate relief efforts during natural disasters and pandemics. Another concerning aspect is the addiction to social media. The constant need to check notifications and updates can lead to reduced productivity and harm our mental health. The role of social media in shaping political outcomes, such as elections and protests, has been a subject of debate.

In Conclusion, although using social media has many benefits in our lives, but addiction is not good. It will have awful influences on studying, bad effect on health. In order to avoid being addicted to social media, young people should spend more time with their family, playing sports, studying, and take part in activities in schools. The impact of social media on society is profound and multifaceted. It has connected us in ways unimaginable a few decades ago, but it has also exposed us

to new challenges. To harness the aspects of social media while mitigating positive aspects to the negative ones, it is crucial for individuals to use these platforms responsibly, for governments to regulate them effectively, and for society to foster digital literacy and empathy. The future of social media's impact on society lies in our ability to strike a balance between its benefits and pitfalls.

Beauty

Swati Jaywant shinde

11th science

The Beauty Around us...

Beauty isn't just a face so beautiful.

It's the kindness in the love we share.

It's the happiness in child's eyes.

Or the sketch of the painted skies.

The bloom of flowers wild.

Innocence of heart so mild.

The strength of one who stands.

By the stormy day through gentle hands.

Beauty shines in acts.

In simple words

Not just in faces

But in hearts of people.

Good thoughts

Collection by A. M. Naik
12 com

- 1) Simple living but high thinking
- 2) No man is perfect.
- 3) Work is worship.
- 4) Honesty is the best policy.
- 5) No pains no gains.
- 6) United we stand divided we fall.
- 7) Knowledge is power.
- 8) Nothing Succeeds like success.
- 9) Slow but stedy can win the race.
- 10) Practice makes man perfect.
- 11) Health is wealth.
- 12) You only fail when you stop trying.
- 13) A winner never stops trying.
- 14) Dream big.
- 15) Believe in yourself.

Good thoughts

collection by Asavari Subhash Naik
11 Com

- 1) Always be kind.
- 2) Every day is a good day.
- 3) First things always first.
- 4) Rightly think before you speak.
- 5) Dream big dare to fail
- 6) Education prepares you for the future
- 7) I think I can. I know I can.
- 8) Your attitude determines your direction
- 9) Preparation is the key to success.

- 10) Where there i's a will there is a us
- 11) A Fried is need is a Friend indeed.
- 12) Kindness Costs nothing.
- 13) Choose happiness everyday.
- 14) Believe in yourself.

Joke

Miss. A.S. Naikrm.

JIMMY

Would you punish me for some
thing I didn't do?

-Teacher-

No, of course not.

-JIMMY-

Good because I didn't do my
homework

2) Full form of "Boys"

B- *Badmashiyon mein sabse aage*

o- *ollu ki tarah raat bhar jage*

y- *yaari nibhate jaan lagake*

S- *sharif sirf mummy papa ke aage*

3) Papa

Ara Beta ye Cigarette Daru.

Ladkiyan Tumhari Dusman

Hai

BETA

or jo dushman se dar jaye

vo mard kis kaam ka ?

4) *jab se UPI aaya hain tab se
road par gire huye paise milna hi band ho
gaye hain!*

3) Teacher: Today, we're going to talk
about the tenses. Now, if I say
“I am beautiful,”
which tense is it?
student: Obviously
it is the past tense.

Joke

Asavari Subhash Naik
11th com

1) If you know english. So
read this fastly..

my

A. MY

they, they, my

my, they, a, my

a, my they, they my

Arehh Bas hogya

bhikari mat bano.

2) Santa went To Court

JUDGE

“Order! Order!”

Santa

1 pizza, 2 Dosa, 3 Idlis

Cold-drink!!

Judge

“shut up”

Santa

“No No 7- up!”

Good Thoughts

1) Don't be a slave in heaven,
be a queen of hell.

2) You can do anything.
but not everything

3) I am always hungry.
for Success

4) One
day everyone
will leave you.

5) Every new day is a
chance to change
your life.

6) Life is like Ice
enjoy it
before it melts.

7) You change your life by changing your
heart..

8) Never stop learning
because of life never
Stop teaching.

9) Live life to the fullest,
and focus on side the
positive

Shayari

Collation by Miss. A. S. Naik
11th Com.

1) My life one is like a open book but
no one is allowed to read it

2) Do not give asked to advice unless are
asked to

3) I let you bark
but don't think
I let you bite

4) The life is hell but still I feel proud

5) *Ghar me sab apna pyar
dikhate hai..*

*Par koi bina dikhaye
pyar karta hai wo hai
papa*

6) Mother is the only
person who carries you
9 months in her belly

3 year in her arms,
and forever in her Heart.

7) Respect yourself Enough to
Say "I deserve better".

8) Difficult doesn't mean
impossible it simply means
that you have to work hard

Chhaava-Valour of Shambhuraje

Miss M.A. Gokak
11 com.

Movie Name: Chhaava-

Director: Laxman Utekar

Writers : Laxman Utekar. Rishi Virmani,
Kaustabh Savarkar

Stars : Vicky Kaushal (Chhatrapati
Sambhaji Maharaja)

Akshay Khanna (Aurangzeb)

Rashmika Mandanna (Yesubai Bhosale)

Ashutosh Rana (Hambir Rao)

Diway Dutta (Soyarabai)

Vineet Kumar Singh (Kavi Kalash)

Neil Bhoopalam (Akbar)

Diana Penty (Zeenat)

Anil George (Mukkarab Khan)

Sarang Sathe (Ganoji)

Storyline :

A historical drama based on the life of Chhatrapati Sambhaji Maharaj the son of Chhatrapati Shivaji Maharaj. News about death of Shivaji Maharaj reaches Mogal Kingdom to Aurangzeb who announces celebration as he feels its downfall of Maratha empire. In that period of time the Maratha empire attacked Burhanpur key administrative of Moghul's led by Sambhaji Maharaj (Chhaava) son of Shivaji Maharaj. The city is reduced to ashes and Aurangzeb realizes that Shivaji has left legacy behind in his son.

On the other hand Sambhaji's step mother Soyrabai along with her brothers is conspiring against him so that her son Rajaram can attain the throne. Aurangzeb reaches Burhanpur and swears to remain uncrowned until he defeats Sambhaji.

Aurangzeb, having, vowed to remain uncrowned until Sambhaji is defeated, faces increasing difficulty his daughter. Zinat-un-Nissa, attempts to capture estranged brother Mirza Akbara, but. the Marathas fail the ambush. Internal dissent weakens Sambhaji ranks as jagirdars (feudal lords) defect to the Mughals, Prompting him to convene a royal council. Mean while. his disgruntled brothers in-law betray his location, leading to Mughal ambushes many warriors fall, key Maratha leaders Santaji Ghorpade and Dhanaji Jadhav are smuggled out to continue the resistance, while an outnumbered Sambhaji fights until his capture - taken before Aurangzeb he refuses to submit - his loyal advisor.

Kavi kalash is executed soon after.

Sambhaji is brutally tortured but does not renounce his ideals. Aurangzeb, facing mounting revolts. Offers him a chance to surrender. Sambhaji remains defiant, declaring that the struggle for swaraj (self-governance) has spread across the empire. After the execution of Sambhaji, Yesubai crowns Rajaram as the next Chhatrapati, ensuring resistance continues. The film ends with the eventual triumph of the Maratha Empire as the Mughal Empire collapses within three decades leading to the establishment of Indian swaraj.

Songs in the film.

Jaane Tu

Aaya Re Toofan

Zinda Rahey

Teri chaahat

The Roar

Radar

The crown

Overall the film is the best historical film with remarkable fighting scenes and heart touching music of A.R. Rehman. Everyone must watch it.

अहवाल कनिष्ठ विभाग

परीक्षा विभाग (कनिष्ठविभाग)

संस्थेच्या ध्येय धोरणानुसार व विद्या समितीच्या मार्गदर्शक सूचनेनुसार इयत्ता ११वी व इयत्ता १२ वी वर्गाच्या घटक चाचणी, सहामाही परीक्षा, पूर्व परीक्षा, सराव परीक्षा, परीक्षा वार्षिक व विद्या समितीमार्फत गुणवंत विद्यार्थ्यांसाठी उद्बोधन वर्गाचे आयोजन करण्यात आले. विद्या समितीच्या वेळापत्रकानुसार इयत्ता ११वी व इयत्ता १२वी घटक चाचणी क्रमांक १ व २, सहामाही परीक्षा, पूर्व परीक्षा, वार्षिक परीक्षा व सराव परीक्षा घेण्यात आल्या. परीक्षा विभागास माननीय प्राचार्यांचे मार्गदर्शन व सर्व सहकारी शिक्षकांचे सहकार्य लाभले. श्री डी.सी. वसावे व श्री एस. व्ही. रोहिले यांनी परीक्षा विभागात सदस्य म्हणून कामकाज पाहिले.

श्री. एस. एम. बामणे

विभाग प्रमुख

मानसिक आरोग्य ताणतणाव व्यवस्थापन

मानसिक आरोग्य ताणतणाव व्यवस्थापन ह्या विषयासंबंधी समुदेशन पर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते समुपदेशक म्हणून वंसतदादा पाटील शासकीय रुग्णालय येथील डॉ. आदिती कुलकर्णी यांनी मार्गदर्शन केले

या समुपदेशनातून विद्यार्थ्यांचे मानसिकता सद्बुद्ध व्हावी, तसेच सकारात्मक दृष्टीकोण निर्माण व्हावा, तसेच व्यसनाधिनता संबंधी जनजागृती करण्यात आली व शैक्षणिक जीवनात मानसिक आरोग्याची काळजी कशी घ्यावी या संबंधी मार्गदर्शन करण्यात आले.

प्रा. एस. डी. चौगुले

विभाग प्रमुख

आरोग्य शिबीर

राजे रामराव महाविद्यालय जत व ग्रामिण रुग्णालय जत यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि २६ ऑगस्ट २०२४ रोजी विद्यार्थी आरोग्य तपासणी शिबीर आयोजित करण्यात आले.

सदर शिबीरात ग्रामीण रुग्णालय जत या वैद्यकीय अधिकारी डॉ पुनम गायकवाड यांनी विद्यार्थी तपासणी केली. या शिबीरात १० विद्यार्थ्यांमध्ये शारीरिक दोष आढळले आहे. सदर विद्यार्थ्यांना सांगली येथे शासकीय रुग्णालयात मोफत उपचार करण्यात येणार आहे.

सदर शिबीरात २५० हुन अधिक विद्यार्थी, विद्यार्थीनी ची आरोग्य तपासणी करण्यात आली.

प्रा. एस. डी. चौगुले

विभाग प्रमुख

MHT-CET/NEET/JEE - Cell

संस्थेच्या ध्येय धोरणानुसार, इ.११ वी. विज्ञान विभाग या मधील गुणवत्ता धारक विद्यार्थ्यांसाठी CET/ NEET / JEE - Cell (विभाग) या अंतर्गत तासांचे वेळापत्रक तयार करून त्यानुसार इ.११वी चा (विज्ञान) MHT-CET सर्व अभ्यासक्रम पूर्ण केला. या विभागांतर्गत प्रत्येक विषयाच्या तसेच प्रत्येक पाठावरती परीक्षा घेतल्या. या सर्व प्रक्रियेसाठी सर्व सहकारी शिक्षकांचे सहकार्य मिळाले.

या विभागासाठी मा. प्राचार्य साहेबांचे मार्गदर्शन लाभले. सर्व विषय शिक्षकांनी या विभागांतर्गत सदस्य म्हणून कामकाज पाहिले.

श्री. एन. ए. लोखंडे,

MHT-CET/NEET/JEE Cell.

राष्ट्रीय मतदार दिन

राजे रामराव महाविद्यालय जत या ठिकाणी २४ जाने २०२५ रोजी वरिष्ठ व कनिष्ठ राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय मतदार दिन साजरा करण्यात आला

या कार्यक्रमात जतचे तहसीलदार श्री प्रवीण धानोरकर हे कार्यक्रमास उपस्थित होते या कार्यक्रमात विद्यार्थी कडून सामूहिक शपथ घेण्यात आली लोकशाही बळकट करण्याच्या दृष्टीने मतदारांची भूमिका महत्वाची कशी आहे. या बाबत मार्गदर्शन करण्यात आले या वेळी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य करनेवर सर तसेच डॉ. कुवाळ सर श्री पठाण सर उपस्थित होते.

श्री दडस एस. एस.

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

भारतीय संविधान दिन

आज दिनांक ३० नोव्हेंबर २०२४ रोजी महाविद्यालयाच्या कनिष्ठ विभागामार्फत सांस्कृतिक विभाग व राज्यशास्त्र विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने संविधान दिनानिमित्त 'भारतीय लोकशाहीतील संविधानाचे योगदान या विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमाला व्याख्याते म्हणून श्री. रामराव विद्यामंदिर, जत चे निवृत्त मुख्याध्यापक श्री. एस. व्ही काळे सर लाभले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.श्री. सुरेश सुरेश पाटील सर होते. कार्यक्रमासाठी व्यासपीठावर कनिष्ठ विभाग प्रमुख प्रा. कॅप्टन श्री. पी. ए. सावंत सर उपस्थित होते.

या कार्यक्रमाला कनिष्ठ विभागातील सर्व प्राध्यापक उपस्थित होते.

प्रा. एस. एल. दडस

राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख

तुळशी वृंदावन

राजे रामराव महाविद्यालय, जत या महाविद्यालयामध्ये विविध उपक्रम राबवले जातात. या उपक्रमापैकी येथे विद्यार्थ्यांच्या सहभाग मधून ऑक्सिजन पार्कची निर्मिती तथा तुळशी वृंदावनाची निर्मिती करण्यात आली आहे. महाविद्यालयाचे प्राचार्य. डॉ. एस. एस. पाटील यांच्या संकल्पनेतून कनिष्ठ विभाग प्रमुख पी. ए. सावंत यांच्या मार्गदर्शनाने या तुळशी वृंदावन २०२४-२०२५ या शैक्षणिक वर्षात आयोजन करण्यात आले. उपक्रमातून विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण जनजागृती पर्यावरण संवर्धनाचे संस्कार रुजवले जातात.

श्री. तेली ए. डी

विभाग प्रमुख

विद्यार्थी शिक्षक-पालक योजना

इ. ११ वी व १२ वी (कला, वाणिज्य व विज्ञान) शाखेतील विद्यार्थ्यांवर वैयक्तिक लक्ष ठेवता यावे, विद्यार्थ्यांच्या समस्या जाणून घेऊन त्यांच्या समस्या सोडविण्यासाठी तसेच विद्यार्थ्यांच्या नियमित उपस्थिती साठी वर्गनिहाय सर्व विद्यार्थी प्रत्येक शिक्षकांना विभागून देण्यात आले. प्रत्येक शिक्षकांना विद्यार्थी पाल्य म्हणून विभागून दिल्यामुळे विद्यार्थ्यांची नियमित उपस्थिती टिकवून ठेवणे सोपे झाले. इ. १२ वी तील सर्व विद्यार्थी तोंडी प्रात्यक्षिक व लेखी परिक्षेला उपस्थित राहीपर्यंत त्यांचे पालक म्हणून नेमून दिलेल्या शिक्षकांनी काम पाहिले. या योजनेमुळे विद्यार्थ्यांना परीक्षेचे फोर्म भरणे, पास काढणे, फी भरणे इ. कामांत त्यांच्या शिक्षक पालकांची मदत झाली.

खोटलेकर एस.आर.

विभाग प्रमुख

सरल पोर्टल

सरल पोर्टल अंतर्गत इ. ११ वी, इ.१२ वी कला, वाणिज्य, विज्ञान विद्यार्थींची माहिती अपडेट करण्यासाठी, महाविद्यालयात विद्यार्थी प्रविष्टसाठी रिक्रेष्ट पाठविल्या, तसेच रिक्रेष्ट अप्रूव्ह केल्या, विद्यार्थी प्रमोट करून प्रमोशन केले.

खतीब ए. एन

सरल कमेटी प्रमुख

जागतिक पर्यावरण दिन

५ जून, २०२५ रोजी 'जागतिक पर्यावरण दिनाचे' आयोजन करण्यात आले. 'जमीन पुनर्जीवन, वाळवंटीकरण थांबवणे, दुष्काळ प्रतिकारशक्ती निर्माण करणे' ध्येयवाक्यावर आधारित व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. प्रा. पाटील बी. बी. यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. एस. एस. पाटील यांनी अध्यक्ष स्थान भूषविले. तसेच पर्यावरण दिनाचा पार्श्वभूमीवर महाविद्यालयातील 'अमृतवन वृक्षारोपण उपक्रम राबविला.

महिला सबलीकरण कक्ष

महिला सबलीकरण कक्षांतर्गत विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. यामध्ये

१) कोलकत्ता महिला अत्याचार निषेध फेरी.

२) Dare to Say No

३) आरोग्य शिबीर

४) जागतिक महिला दिन

५) विद्यार्थ्यांनी स्व-संरक्षण कार्यशाळा या उपक्रमांचे महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. एस. एस. पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली आयोजन करण्यात आले.

कु. पाटील एस. जी.

महिला सबलीकरण कक्ष व पर्यावरण विभाग प्रमुख

परिसर स्वच्छता व प्लॅस्टिक निर्मूलन

महाविद्यालयाचा विस्तीर्ण परिसर स्वच्छ ठेवण्यासाठी तसेच परिसर प्लॅस्टिकमुक्त करण्यासाठी कनिष्ठ विभागातील वर्गाचे वेळापत्रक बनविण्यात आले. या वेळापत्रकानुसार महाविद्यालय परिसराची स्वच्छता करण्यात आली. याचबरोबर कनिष्ठ विभागाकडील विद्यार्थ्यांमध्ये प्लॅस्टिक निर्मूलनासंबंधी प्रबोधन करण्यात आले.

श्री. एस. व्ही. रोहिले

परिसर स्वच्छता व प्लॅस्टिक निर्मूलन समिती प्रमुख

मुख्यमंत्री माझी शाळा, सुंदर शाळा' अभियान-२

मुख्यमंत्री माझी शाळा, सुंदर शाळा' अभियान-२ सन २०२४-२५ या वर्षात जे अभियान पार पडले. या अभियाना अंतर्गत आपले महाविद्यालय, राजे रामराव महाविद्यालय, जत (कनिष्ठ विभाग) चा तालुकास्तरावती द्वितीय क्रमांक मिळवला: या क्रमांकाचे प्रशस्तीपत्र, चषक आणि २,००,०००/- रु. बक्षिस प्राप्त केले.

या अभियानासाठी मा. प्राचार्य यांचे मार्गदर्शन मिळाले. सहाय्यक म्हणून श्री. आर. आर. काळे यांनी कामकाज पाहिले.

श्री.एन.ए. लोखंडे

विभाग प्रमुख

शैक्षणिक सहल

राजे रामराव महाविद्यालयात मा. प्राचार्य डॉ एस एस पाटील व ज्यु. विभाग प्रमुख पी. ए. सावंत यांच्या मार्गदर्शनातुन शैक्षणिक सहल दि. १९/१/२०२५ रोजी वाई, पाचगणी, महाबळेश्वर, प्रतापगड येथे सहल आयोजित करण्यात आली.

सदर सहली विद्यार्थ्यांना प्राचीन, गणेश मंदीर, मेप्रो गार्डन, प्रतापगड किल्ला, महाबळेश्वर येथील मंदीर इ. पर्यटन स्थळांचे विद्यार्थ्यांनी पाहणी केली. सदर सहलीत १२० विद्यार्थी सहभागी झाले होते. सदर सहलीत सर्व प्राध्यापकांचे सहकार्य लाभले.

श्री. एस. जी. पवार

विभाग प्रमुख

संच मान्यता व वेतन पथक विभाग

महाविद्यालयामध्ये शै. वर्ष २०२४-२५ साठी संच मान्यता व वेतन पथक विभागाचे कामकाज वेळेत पूर्ण करण्यात आले. शै. वर्ष २०२४-२५ साठी कनिष्ठ विभागाची संच मान्यता दि-२३-१२-२०२४ रोजी शांतीनिकेतन हायस्कूल सांगली येथे संच मान्यता शिबीरामध्ये प्रत्यक्ष हजर राहून सन २०२४-२०२५ ची संच मान्यता मंजूर करून घेतली. तसेच वर्षभर वेतन पथक कार्यालय सांगली याच्याशी संपर्कात राहून वेतनासंबंधीची सर्व कामकाज पाहिले.

एन. ए. जवंजाळ

विभाग प्रमुख

क्रीडा अहवाल

राजे रामराव महाविद्यालय हे जत तालुक्यातील एक भूषण आहे. जत सारख्या ग्रामीण भागातील युवकांमध्ये क्रीडा गुण जोपासण्यात राजे रामराव महाविद्यालयाचा फार मोलाचा वाटा आहे. ग्रामीण भागातील युवकांमध्ये खेळाची आवड मोठ्या प्रमाणात असल्याचे दिसून येते. महाविद्यालयाची क्रीडा परंपरा देखील अशीच उज्वल आहे. आजतागायत महाविद्यालयाने सर्व 'प्रकारच्या खेळांमध्ये उत्कृष्ट असे खेळाडू घडवले आहेत. महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांमध्ये क्रीडा गुणाची आवड निर्माण व्हावी म्हणून विविध क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन केले जाते. तसेच खेळाडूंचा सर्वांगीण विकास करून त्यांना उत्तम अशा संधी उपलब्ध करून दिल्या जातात. आजवर महाविद्यालयाच्या खेळाडूंनी राष्ट्रीय स्तरापर्यंत उज्वल असे यश मिळवले आहे. वेगवेगळ्या स्पर्धांमध्ये खेळाडूंनी भाग घ्यावा यासाठी महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश एस. पाटील यांच्या मार्गदर्शनानुसार सतत प्रोत्साहन दिले जाते:

चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये देखील महाविद्यालयाच्या खेळाडूंनी तालुकास्तरापासून ते अगदी राष्ट्रीय स्तरापर्यंत उज्वल असे यश संपादन केले आहे. यामध्ये महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य डॉ. सुरेश एस. पाटील, कनिष्ठ विभाग प्रमुख प्रा. पी.ए. सावंत तसेच कनिष्ठ विभाग क्रीडा संचालक प्रा. अभिजीत चव्हाण सर यांचे मोलाचे योगदान आहे.

राज्यस्तरीय शालेय मैदानी क्रीडा स्पर्धा

क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे अंतर्गत जिल्हा क्रीडा परिषद व जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय रत्नागिरी द्वारा आयोजित राज्यस्तरीय शालेय मैदानी क्रीडा स्पर्धा सन २०२४ -२५ एस व्ही जे सी टी क्रीडा संकुल डेरवण ता. चिपळूण जि. रत्नागिरी येथे संपन्न झालेल्या भालाफेक या क्रीडा प्रकारामध्ये राजे रामराव महाविद्यालय जत ची विद्यार्थिनी कु. आर्या आण्णासाहेब मोहिते हिने नेत्र दीपक कामगिरी करत तृतीय क्रमांक संपादन केला. विजयी खेळाडूचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन....

- मैदानी स्पर्धा ८०० मीटर धावणे: विभागीय स्पर्धेत द्वितीय, राज्यस्तरीय स्पर्धेत चतुर्थ

क्रीडा व युवक सेवा संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे अंतर्गत जिल्हा क्रीडा परिषद व ' जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय रत्नागिरी द्वारा आयोजित विभागीय शालेय मैदानी क्रीडा स्पर्धा सन २०२४ -२५ एस व्ही जे सी टी क्रीडा संकुल डेरवण ता. चिपळूण जि. रत्नागिरी येथे संपन्न झालेल्या ८०० मीटर धावणे या क्रीडा प्रकारामध्ये राजे रामराव महाविद्यालय जत

चा खेळाडू संस्कार बापूसाहेब चौगुले याने नेत्र दीपक कामगिरी करत द्वितीय क्रमांक संपादन केला. त्याची राज्यस्तरीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली. विजयी खेळाडूचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन...

- १९ वर्षाखालील मुली कबड्डी : तालुकास्तरीय प्रथम

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व रेवनाळ हायस्कूल रेवनाळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १९ वर्षाखालील तालुकास्तरीय कबड्डी मुलीं स्पर्धेमध्ये अंतिम सामन्यात माडग्याळ हायस्कूल माडग्याळ यांचा एकतर्फी पराभव करत राजे रामराव महाविद्यालय जत यांनी विजेतेपद संपादन केले या स्पर्धेमध्ये दहा संघांनी भाग घेतला सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन.

- कबड्डी मुली १९ वर्षाखालील जिल्हास्तरीय तृतीय

क्रीडा युवा संचनालय सांगली तसेच शिवाजी युवक क्रीडा तरुण मंडळ वाळवा यांच्या संयुक्त विद्यमाने जिल्हास्तरीय कबड्डी स्पर्धा मुली १९ वर्षाखालील या संघाने नेत्र दीपक कामगिरी करत तृतीय क्रमांक संपादन केला त्याबद्दल सर्व विजयी खेळाडूंचे व संघ व्यवस्थापक यांचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन त्यांना प्राचार्य डॉक्टर सुरेश पाटील यांचे प्रोत्साहन व मार्गदर्शन लाभले.

संघातील सहभागी खेळाडू सानिका खांडेकर, स्वरांजली कांबळे, स्वाती व्हने, मोनिका शिंदे, वैष्णवी कोळी, आरती बिराजदार, ऋतुजा सरगर, प्रणाली चव्हाण, राधिका केंगार, रोशनी मोरे, वैष्णवी खंडागळे आणि विद्या कोळेकर

- जिल्हास्तरीय व विभागस्तरीय कराटे स्पर्धेत उपविजेतेपद

दिनांक २६/११/२०२४ रोजी नृसिंहवाडी तालुका शिरोळ जिल्हा कोल्हापूर येथे पार पडलेल्या विभागस्तरीय कराटे स्पर्धेत पृथ्वीराज देवदत्त कदम इ.११ वी. तु.अ याने ७० कि. वजन गटामध्ये तसेच ७५ कि. या वजन गटामध्ये अभिषेक सुभाष बिराजदार इ.११वी. तु.अ द्वितीय क्रमांक मिळवल्याबद्दल दोन्ही विद्यार्थ्यांचे महाविद्यालयातर्फे हार्दिक अभिनंदन !

जत तालुकास्तरीय मैदानी स्पर्धा

राजे रामराव महाविद्यालय जत ता. जत

जिल्हास्तरीय मैदानी स्पर्धा

- १) १७ वर्षाखालील मुली भालाफेक खेळात कु. आर्या अण्णासाहेब मोहिते जिल्हास्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
- २) १७ वर्षाखालील मुले ८०० मीटर धावणे जिल्हास्तरीय स्पर्धेत कु. संस्कार बापूसाहेब चौगुले प्रथम क्रमांक
- ३) १७ वर्षाखालील मुली तिहेरी उडी कू. प्रणाली चव्हाण स्पर्धेत जिल्हास्तरीय चतुर्थ क्रमांक
- ४) १७ वर्षाखालील मुले ४०० मीटर हार्डल्स धावणे जिल्हास्तरीय स्पर्धेत कु. सोहम श्रीमंत गडदे तृतीय क्रमांक
- ५) १९ वर्षाखालील मुले क्रॉस कंट्री जिल्हास्तरीय स्पर्धेत कु. अभिजीत आनंदा मदन तृतीय क्रमांक
- ६) ४ X ४०० मी. रिले १९ वर्षाखालील मुले द्वितीय क्रमांक आनंद जावीर, प्रतीक पाटील, सागर जाधव, सोहम गडदे, सुहास हाके
- ७) ४ X ४०० मी. रिले १९ वर्षाखालील मुली द्वितीय क्रमांक शितल गायकवाड, मयुरी जाधव, कोमल पवार, आरती बिराजदार, अस्मिता माळी

- विभागीय स्पर्धेसाठी पात्र खेळाडू -

आर्या मोहिते, संस्कार चौगुले, अभिजीत मदन हे ३ खेळाडू विभाग स्पर्धेसाठी पात्र झाले आहेत. या सर्व खेळाडूंचे विभागीय स्पर्धेसाठी शुभेच्छा

- १९ वर्षाखालील खो-खो मुले व मुली तालुकास्तरीय तृतीय क्रमांक

मुले - आकाश सुर्वे, श्रीनिवास कोळी, शुभम गडदे, विठ्ठल किचुरे, रोहित सौदागर, रोहन पवार, मोहन सौदागर, मयूर जाधव, दत्तात्रय व्हनकडे, किरण कांबळे, आर्यन कोळी, अभिजीत गडदे, अनिरुद्ध माने, अंकुर गंगणे व सचिन लंगोटे

मुली - सलोनी वायदंडे, वैष्णवी यादव, मयुरी जाधव, कोमल पवा, र सावित्री कोळेकर, श्रुती कोरे, तनश्री मोरे, अस्मिता माळी, आरती बिराजदार, तेजश्री कोळेकर, प्रियांका कोळी, प्रियांका घोरे, वैष्णवी बंडगर, शितल गायकवाड व पायल कांबळे.

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व रेवनाळ हायस्कूल रेवनाळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १७ वर्षांखालील तालुकास्तरीय कबड्डी 'मुले' स्पर्धेमध्ये. अटीतटीच्या सामन्यात राजे रामराव महाविद्यालय जत यांनी उपविजेतेपद संपादन केले सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन.

संघातील सहभागी खेळाडू ओंकार खांडेकर, निखिल खुटाळे, मंथन कोंडीकिरे, रोशन कांबळे, सुनील हाके, रॉबिन कांबळे, सुमेध कुरणे व युवराज कांबळे

- १९ वर्षांखालील मुले कबड्डी: तालुकास्तरीय उपविजेतेपद

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व रेवनाळ हायस्कूल रेवनाळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १९ वर्षांखालील तालुकास्तरीय कबड्डी मुले स्पर्धेमध्ये अटीतटीच्या सामन्यात राजे रामराव महाविद्यालय जत यांनी उपविजेतेपद संपादन केले सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन..

संघातील सहभागी खेळाडू आकाश चव्हाण, सौरभ पाटील, श्रवण कुंभार, रामचंद्र बामणे, बिरु शिंदे, बसवराज कोटलगी, नागेश मोटे, दत्तात्रय काळे, कृष्णा मोटे, कुशल मोटे व आकाराम मोटे

- १९ वर्षांखालील मुली व्हॉलीबॉल उपविजेतेपद

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व के.एम. हायस्कूल जत यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १९ वर्षांखालील तालुकास्तरीय व्हॉलीबॉल मुलीं स्पर्धेमध्ये अंतिम सामन्यात उत्कृष्ट खेळाचे प्रदर्शन करत राजे रामराव महाविद्यालय जत यांनी उपविजेतेपद संपादन केले या स्पर्धेमध्ये दहा संघांनी भाग घेतला सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन.

संघातील सहभागी खेळाडू आरती बिराजदार प्रणाली चव्हाण तनश्री मोरे कोमल पवार अस्मिता माळी प्रियांका घुगे शितल गायकवाड स्वाती व्हेने स्वप्नाली सावंत सानिका चव्हाण वैष्णवी कोळी मयुरी जाधव

- जिल्हास्तरीय कॅरम स्पर्धेतून विभागीय स्पर्धेसाठी निवड:

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व कस्तुरबाई वालचंद कॉलेज सांगली यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १७ वर्षांखालील जिल्हास्तरीय कॅरम मुली स्पर्धेमध्ये राजे रामराव महाविद्यालय जत ची खेळाडू कु. स्फूर्ती रवींद्र लोणी हिने नेत्र दीपक कामगिरी केली. तिची सिंधू दुर्ग येथे होणाऱ्या विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली. जिल्ह्यातून सहा खेळाडूंची निवड केली गेली. या वैयक्तिक स्पर्धेमध्ये ६७ खेळाडूंनी भाग घेतला. विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन. व पुढील वाटचालीस हार्दिक हार्दिक शुभेच्छा...

- मैदानी स्पर्धा क्रॉस कंट्री: १९ वर्षांखालील मुले

क्रीडा युवा संचनालय सांगली यांच्या विद्यमाने जिल्हास्तरीय मैदानी स्पर्धा १९ वर्षांखालील मुले यामध्ये अभिजीत आनंदा मदने याने क्रॉस कंट्री क्रीडा प्रकारात तृतीय क्रमांक संपादन केला. त्याची विभागीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली. त्याबद्दल विजयी खेळाडूंचे व संघ व्यवस्थापक यांचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन. त्यांना प्राचार्य डॉक्टर सुरेश पाटील यांचे प्रोत्साहन व मार्गदर्शन लाभले.

- १९ वर्षांखालील तालुकास्तरीय कुस्ती

क्रीडा युवक संचनालय जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय सांगली व एस आर व्ही एम हायस्कूल जत यांच्या संयुक्त विद्यमाने संपन्न झालेल्या १९ वर्षांखालील तालुकास्तरीय कुस्ती स्पर्धेत राजे रामराव महाविद्यालय जतचा पैलवान हर्षद मदने व पैलवान आकाराम मोटे यांनी प्रथम क्रमांक पटकाविला त्यांची जिल्हास्तरीय स्पर्धेसाठी निवड करण्यात आली पुढील स्पर्धेसाठी महाविद्यालयातर्फे त्यांना हार्दिक हार्दिक शुभेच्छा सर्व विजयी खेळाडूंचे हार्दिक हार्दिक अभिनंदन.

- १७ वर्षांखालील मुले कबड्डी: तालुकास्तरीय उपविजेतेपद

श्री. अभिजीत बाळासाहेब चव्हाण
क्रीडा शिक्षक

